

СРПСКА КЊИЖЕВНА ЗАДРУГА

КОЛО XXVII БР. 180.

СТАРЕ СРПСКЕ БИОГРАФИЈЕ

I

ПРЕВЕО И ОБЈАСНИО
МИЛИВОЈЕ БАШИЋ

БЕОГРАД
ШТАМПАРИЈА „МАКАРИЈЕ“ А. Д. БЕОГРАД—ЗЕМУН
1924.

Сени свога милога сина јединца

Милана,

*дијломованог њавника и судског њисара,
(рођ. 4. VI 1900. † 25. VII 1924.)*

Преводилац.

Ш Е Ф

Телеграф, Телефон, Технич. Савице,

Др. Милошевић

О старим српским биографијама и овом издању.

Српска Књижевна Задруга издала је 1911. године одломке из разних књижевних врста старе српске књижевности као 137. књигу своју под именом *Из Сџаре Српске Књижевности*, а коју је потписани спремио. Књига је добро примљена у публици, а употребљавана је и у школама као помоћна књига при предавању старе српске књижевности.*

Доцније је управа С. К. Задруге одлучила да приступи објављивању старих српских књижевних дела и у целини, јер се само тако може оценити права вредност њихова и јер само тако могу бити од већег утиска на читалачку публику: Одлучила је да то на првом месту буду *сџаре српске биографије* т. ј. животописи старих српских владалаца и црквених поглавица: архиепископа и патриараха, а чија је вредност изнад свих осталих књижевних врста тога времена.

Оне су најзначајније и по унутрашњој и по спољашњој страни својој. У њима има највише историјских података, оне служе као извор свима доцнијим историјским облицима: летописима, родословима, хронографима и посебним списима. Али оне имају и других врлина.

* Та је књига, много већа и разноврснија, изишла 1922. г. у другом, приватном, издању.

Додуше, оне историјски нису потпуне, у већини су без хронологије, подаци су често једностранни и с тога нису увек потпуно тачни, права историјска објективност није им одлика, јер им је главни задатак био да прославе лица чије животе причају, пошто су оне у основи животи светаца (хагиографије) по угледу на које су и постале. Старо српско свећенство хтело се одужити својим владоцима за подизање цркава и манастира и за рад на ширењу и јачању вере с којим је био идентификован и рад на просвети и култури уопће. И одуживало им се на тај начин што их је после смрти њихове већином оглашавало за свеце, њихова тела чувало вековима у најглавнијим њиховим задужбинама — култ на Балкану највише развијен у нас, — и што им је сачувало успомену писмено у биографијама за писмено свећенство и усмено у широком народу, о чем сведоче богате традиције и народне умотворине. Али треба знати да је сувише похвални, панегирички тон одлика свих средњевековних биографија и историјских списа све до XIX века, и да се нашим старим биографијама има захвалити што имамо и толико и таквих историјских података из тога времена.

Други им је недостатак: мање што су сувише побожне, јер се то може разумети опћим духом времена и близином Византије која нам је у свем служила за углед; — него што су сувише богословски учене, у неких до претрпаности, а нарочито што су сувише легендарне, и са низом многих чудеса. Али треба се пренети у она времена, па да се и то разуме. Вера је тада била све, њоме је био апсорбован целокупан тадашњи живот, свећеници су били једини духовни радници на које се угледало, па се и њихови недостаци подражавали, и често и надмашали. У њих је било праве и искрене побожности, особито у Св. Саве, оснивача наше старе биографске радње.

Сви се, дакле, недостаци могу разумети и објаснити т. ј. у неколико оправдати. Међутим,

ови списи имају више врлина. Све недостатке богато накнађују истинска оданост Богу, топла поетичност, снажни лиризми, романтичност епизода, драматична живахност, израђен приповедачки стил, китњаста реторика, доста добра композиција, код неких и савршена, и, ван сваке сумње, њихова потпуна литерарност. Можемо се још похвалити да у старој заједничкој књижевности Срба, Бугара и Руса, само ми имамо ту врсту књижевности и тако развијену, и да су се старе наше биографије у препису и изводу, као и остале књижевне врсте, рашириле и по Бугарској, а нарочито много у Русији.

Оне су, као и сва остала дела старе српске књижевности, писане српско-словенским језиком, т. ј. језиком словенских апостола Св. Тирила и Св. Методија, али са много особина, особито гласовних, блиског му српског језика.

Оснивач је старе српске биографске радње, као и целе старе српске књижевности, *Свети Сава*. Тако је он написао *Живој Св. Симеона*, свога оца, али само као калуђера. Написао га је у почетку XIII века. Затим је, ускоро за њим, његов брат краљ *Стефан Првовенчани* написао такође *Живој Св. Симеона*, али не само као калуђера него и раније као владоца, па описује доста догађаја и за своје владе. По том *Доментијан* монах опширно пише *Живој Св. Саве* који је потпуна биографија Св. Саве од рођења па до смрти, и опет краће *Живој Св. Симеона*, по Св. Сави и Стефану Првовенчаном. За њим долази *Теодосије* монах који прерађује Доментиново дело *Живој Св. Саве* и даје му све особине средњевековног романа. Сви су ови биографи из XIII века. Једино за Теодосија још није утврђено да ли припада крају XIII или почетку XIV века.

У XIV веку је архиепископ *Данило* и његови настављачи. Он пише животе осталих владалаца и архиепископа после Немање и Св. Саве, и то

...Поодавно смо већ чули о твојој пречасности како си оставио своју земљу и родбину, наслеђе очевинско, и просто рекавши овај свет и све што је светско, те отишао у приморски Атон ка тамо настањеним посницима, по којима то место Света Гора и јесте и зове се. Тамо си се у раној младости постригао и монашки живот примио, уједначивши се са онамошњим посницима, који се јуначки боре против ненавидника свакога добра Сатане. Тако си се и преко граница прочуо као млад монах и искушеник, а шта си тиме за последак смишљао, није наше да показујемо

Јер се после порече и опроврже глас који се беше пронео о твојој величини, јер се чу како је Сава оставио и Атон и тамошње подвиге и како се вратио међу оне који о злу мисле, који су узрок да се Свето Јеванђеље у тугу баца, те како је и сам постао готово оно што је и пре био. Распре домаће уграбише га из тврдога града Свете Горе, Сава се опет настани у Србији, посник се претвори у управника и саветника тамошњих послова, у посланика околним власницима, те уздржавање од света, на које се беше заветовао као монах, претвори у светску врву и хуку. И сасвим се пусти у светске бриге и у светско славољубље, поче ићи на гозбе, поче јахати коње одабране, окићене и опремљене, поче водити многу свиту, поче путовати са парадом, уз пратњу велику и различиту. И идући тим путем зажеде и достојанство јерарха, па отпутова не знамо куда, те негде изненада постиже и то достојанство, и поврати се у Србију, у отачаство, као архијереј² трубећи и разглашујући то што се могло већма. Потом рукоположи многе архијереје, да ли е одобрењем и да ли на уредно одређеним местима, непознато нам је. И да све укратко кажем, не само да је радио противно правилима о владању реда монашкога, него је забркао и из темеља потресао и сами устав о црквеним пословима уопште.

Чујући о теби те и такве ствари и сад и пређе, нисмо им у свему ни веровати хтели, јер знамо да је оно што се по свету говори понавјише лажљиво. А мислили смо и да није наше да се бринемо о томе, како си се ти из Свете Горе вратио у твоју отаџбину, и како си се ту и каквим пословима бавио. Јер нимало нисмо научени да истражујемо ни да покудом казнимо животе других људи, будући се то и божанским наредбама коначно забрањује. „Не судите да вам се не суди“ и не судите пре времена, и чините све остало што у ономе стиху света реч предаје.

Али пошто си се ти рукоположио за архијереја, наше је, и то мислимо у великој мери, да истражујемо: како си се и за коју цркву рукоположио? Ако си ти, блажени, сад постао архијереј, каошто се чуло на све стране, ми хоћемо да знамо где, и у томе се наслањамо на божанствене и свете каноне и на богољубиве законе. Ако си архијереј постао у Србији, питамо

² Управо, архиепископ, што не може Хоматијан да превали преко језика, да га не би изједначио са собом.

како? Ако си постао рукоположењем патриарха цариградскога, питамо: чега ради? Од старине су, истина, цареви имали повластицу да градовима ступње дају, те да од мањег ступња, рецимо епископског, повишавају на виши, на прилику на архиепископски или митрополитски, каошто прописују чланови 12. и 17. Халкедонскога Сабора, и 38. чл. сабора што је био у Трулу, царске палате — али је за то требало да си пре тога ти био епископ, те да би се тако могао узвисити од нижега на више и почасније. А ти нити си се десио епископ, нити имах какву год царску повластицу, којом би се проглашавало твоје постављење. А и где је данас царство, где ли би му било то, где ли су пак остала достојања, кад власт врше негде овај и негде онај, а достојање царско нико нигде није неокрњено сачувао, а пошто правога царства већ нема, знаш и сам веома добро шта би било најприкладније и најпаветније³....

...Па ако ћемо истину да говоримо, оче, па да се запитамо, да ли си се докопао архијерејства по љубави јеванђелија; онда би требало да си следовао великоме божанском гласнику Павлу, те да не проповедаш онде где Христа већ знају и да не зидаш на туђем темељу, иначе су те, каошто је писано, видели којима ниси објављен и скупили се који те дотле чули нису, и ко се год руководи богољубивом мишљу, осудио је твоје рукоположење као дело неправилно, противно правом духу апостолском. И где је то место кроз које није оглашена проповед апостолска (јер је, каошто знаш, глас њихов по целој се земљи раширио) а Србија се, божјом милошћу, побожно и хришћански управља на темељу од апостола подигнутом, и о њој се стара архијереј која су јој свети оци дали. Ниси, дакле, по љубави к јеванђелију, него си по славољубљу ускочио у архијерејско достојанство, и ради те кривице валетео си и на саму опасност као она животиња, која у жестини, кад некуд нагне, и на најштрији мач насрне. Ето како те жеља за преосвећеношћу у неупутности одведе.

Па још ако је и оно истина, да си застао епископа канонично постављена, онога у Призрену, и да си га тирански из епископије избадио, нагнавши га, кукавица, да да оставку, без сумње да би се ради те оставке рђаво дело без одговорности прошло, и да си другога, који је теби по вољи, на оно место поставио. Тим си превршио то твоје презирање канона, боље рећи то гажење самога Бога у канонима његовим.“

Од Св. Саве имамо више дела. Прво је *Тийик Карејски* (Ораховачки) који је он написао у својој испосници, одмах после смрти очеве, а то су строга правила по којима ће живети његови последници; друго је *Служба Св. Симеона* за коју

³ Алузија на поцепано грчко царство у Никеји и Епиру пошто су Цариградом владали Латини.

се зна да ју је написао између 1200—1208. г., али до данас ненађена; треће је *Типик Хиландарски*, такође у том времену писан, велики спис (43 главе) о разноврсним прописима о животу у манастиру, у самој ствари је преведени и нешто прерађени типик Св. Богородице Евергетидске у Цариграду. Дошав у Србију, напише *Типик Студенички* који је, у истини, прерађени и према приликама у Србији удешени Типик Хиландарски. Има и *Писмо Свиродону*, игуману студеничком, писано 1234. г. у Јерусалиму. *Типик Карејски* и *Хиландарски* чувају се и данас у својим местима, први у оригиналном рукопису, а и за други се мисли да је то.

Али је од свих најважније његово дело *Живот Св. Симеона*, иначе мали спис. Оно управо и није засебно дело, него једна од првих глава *Типика Студеничкога* (1—4). Њега је Св. Сава написао да послужи као углед (образник) калуђерима студеничким, како имају да живе, угледајући се на живот Св. Симеона монаха који је некада био силан владалац. Требало је написати живот великога ктитора не само манастира Студенице него и Хиландара и многих других. Већ и у Типику Хиландарском у глави 2. и 3. казује се укратко о калуђерству, оснивању Хиландара и смрти Св. Симеона, и то је после разрађено у потпунију биографију, што се види и по неким позајмљеним реченицама, као и из *Хрисовуље Хиландарске* (1199) коју је такође написао Св. Сава.

Св. Сава, пишући биографију свога оца, имао је на уму само калуђерски део његова живота. Тако после кратких помена о зидању Студенице, неких историјских података о ослобођењу земаља од грчке власти и зидању манастира, он прелази на последње године владања Стефана Немање: како се одрекао престола и поставио за великог жупана сина Стефана, а сам се закалуђерио и живео најпре у Студеници, а потом отишао сину Сави у Св. Гору у Ватопед, па о зидању Хиландара. Опширно

се и лепо описује болест Св. Симеона са његовим говорима, и особито нежно смрт његова, и затим пренос моћију му у Србију.

Биографија има, као што рекосмо, врло мало историјских података, али су они тачни, и за неке догађаје има и хронологије које остали биографи немају и која је такође тачна. Причање је просто и трезвено, непретрпано празним фразама. Иако је задахнут побожношћу, цитати из Св. Писма (највише из Јеванђеља, Соломонових прича и Псалама) не прелазе потребну меру. Хришћански топал и синовље нежан драмски је живо описао болест и смрт Немањину. Лепа су и два говора Немањина на сабору, као и на самртној постели говор Св. Сави и благослов и завет синовима. Лепи су и описи Св. Горе и Страшнога Суда, размишљање о животу и поређење живота са димом и паром, као и поређење себе са изгубљеним јагњетом, блудним сином и грлицом која воли пустињу. Св. Симеона зове небески човек, земаљски анђео, код кога је све двоструко: два крштења (у Зети и Расу), два калуђерска чина (мали и велики), две сахране (у Св. Гори и Србији) и, наравно, два живота: земаљски и небески.

Али од свега највише је за похвалу његова трезвеност, јер сем нешто библијских чуда нема никаквих других, нарочито својих легенда, као нпр. о изливању мира из очевих моћију о ком причају Стефан Првовенчани и сви остали.

Биографија је до данас нађена у три рукописа. Први је преписан 1619. г. у испосници Св. Саве код Студенице. По њему су, по свој прилици, постала и друга два као изводи. Нашао га је П. Ј. Шафарик и описао га у бечком часопису *Jahrbücher der Litteratur*, 1831. Штапао га је у својој књизи *Ramátky d'evního písemnictví Jihoslovánův* у Прагу 1851. Рукопис је чинио једну главу (а) у Типику Студеничком који иде од четвртог слова (д) до 43. главе завршно. Једно је од друга два слова (в, г) морала

чинити Служба Св. Симеону, али је она ненађена до сад. Како се у запису на крају вели: препис је учињен баш са оригинала Св. Саве који је већ био до трајао. И у препису и у штампи било је ситнијих грешака и испуштања које је Шафарик исправио у другом издању својих Раматку 1873. Али ни ово није апсолутно тачно, те се сада спрема издање С. К. Академије, у препису и верно фотографски, а у редакцији г. Др. В. Ђоровића. Захваљујући г. Ђоровићу, ја сам се користио тим исправкама.

Шафарик је при издавању поделио рукопис на дванаест глава које сам и ја задржао, означивши пред сваком укратко садржај.

Друга је биографија Св. Симеона од Стефана Првовенчаног Краља, двапут већа од Савине, завршена 1216. г. И живот Стефанов и његова влада сматрамо да су познати свакоме, ма и најмање, школованом Србину. Као и отац му Немања и брат му Св. Сава, и он је био уман човек, добар владалац и врло образован у духу свога времена.

Његово дело има много више историјских података него дело Св. Саве. Тако он прича о рођењу и крштењу Немањину у Зети, о повратку у Рас и поновном крштењу, о примању свога дела очевине и о односима с грчким царем Манојлом, о зидању манастира и зависти браће му због тога која га бацају у пећину из које га спасава Св. Ђорђе, о битки с браћом и победи над њима, о прогону богумилске јереси, ратовању с Грцима и ослобођењу српских земаља у Рашкој, Поморављу и Приморју, о подизању Студенице, о одласку најмлађег сина Растка (Св. Саве) у Св. Гору, што Немањи бива повод да се и сам одрече престола у корист сина Стефана, да се покаљуђери и живи најпре у Студеници, а потом одлази у Св. Гору, о подизању Хиландара, о животу у њему, слању крста од часног дрвета Стефану, о болести и смрти Немањиној. Затим о буну Вукана, другога

брата Стефанова, и позиву Стефанову Св. Сави да пренесе моћи очеве у Србију.

Али се тим биографија не завршује, него се наставља даље причање о чудесима која чини Св. Симеон и после своје смрти, точећи миро из свога тела и раке, исцељујући кљасте и недужне и помажући Стефану у тешким приликама. Управо Стефан прича добар део своје владе, све од одрицања Немањина на престо, па до успеха од 1216., кад је учинио безопасним савез Маџара и Латина против себе. У већини случајева приписује Стеван своје срећне изласке из криза помоћи Св. Симеона. Тако Св. Симеон спасава Стефана, или како он каже своје отачаство, од напада бугарског цара Борила и латинског Јериса Филандра, од одметника Добромира Стреза и од угарског краља Андрије.

Ова биографија, дакле, историјски више задовољава, иако није исцрпна, иако нема хронологије, иако је сва на легендарној основи. Али, иако је Стефан имао пред собом биографију Савину као углед, којом се у неколико служио и као извором (о болести и смрти Немањиној) он се није на њу угледао у ономе што је најбоље. Он има много више богословских навода и библијских поређења који, до душе, не прелазе меру и могу се и данас читати. Чини се да његов углед није био толико Св. Сава колико цар Давид, јер има највише навода из псалама, а и што сам каже надахнуто је њиме. Он се као владалац и писац и пореди са Давидом владоцем и псалмевцем, те говори о неким својим гресима и страдањима због њих, наравно, више формално, угледајући се на њ. Одмах за њим долазе Јеванђеља, апостол Павле и Стари Завет. Он зна и за хришћанске богословске писце (нпр. Јована Климакс, а и његов спис „Лествице“) па чита и апокрифе (живот Св. Василија Новога). Његово је богословско образовање очевидно било велико.

Он нема лепих беседа као Св. Сава, место њих има многе краће молитве и реторске хвале, не без лепоте. Цела XIX глава је из самих хвала Св. Симеону, можда по угледу на акатист Богородичин. Лепа је и хвала крсту. Он нема драматски живих описа, као што би могли бити описани бојеви с непријатељима, али је зато ипак леп и оригиналан опис смрти Немањине, опис битке код Пантина, исцељење двојице недужних у Студеници и опис сукоба с угарским краљем Андријом. Иако нема много лепих песничких места, он има лепих поређења, н. пр. кад охолога Стреза пореди са кедрима који се пркосно у вис подижу, али које бура у часу саломи; кад Немању пореди са небопарним орлом, брата Саву са огранком срца Немањина, или кад говори о дрвету које нас је и упропастило (у рају) и спасло (крст).

Али му је највећи недостатак претерана легендарност, нпр. чуда о точењу мира из моћију и раке Св. Симеона, о чему Св. Саве нема ни помена. У њега су она разрађено описана, па их одатле после примају, појачавши их, и сви доцнији биографи.

Ипак, обиље историјских података, искрена побожна топлина, реторска вештина и лепа библијска поређења претежу над недостацима. Стефан је и претеча чистога националнога духа који ће Теодосије развити. То се види већ из онога места у глави седмој где се говори о истребљењу грчкога имена у Приморју.

Дело Стефана Првовенчаног нађено је до нас само у једном рукопису који се налази у Париској Библиотеци. Он је из друге половине XIII или почетка XIV века. Издао га је П. Ј. Шафарик у поменутом свом делу 1851. и 1873. г. Како репис и штампа нису били најтачнији, многи су поредили рукопис и издање и исправке објављивали (Ђ. Даничић, Н. Дучић, Љ. Стојановић). И ово ће дело изићи у новом тачном издању С. К. Ака-

демије, и у препису и фотографски. Исправкама сам се такође користио.

Шафарик је и ово дело поделио на XX глава које сам и ја задржао, означивши пред сваком у кратко садржину.

Трећа биографија која излази у овој књизи јест *Живот Св. Саве од Теодосија* монаха. О животу Теодосијево мало се зна. Зна се само да је био монах у Хиландару у другој половини XIII и у почетку XIV века. Можда је био ученик ученога Доментиана и можда је то онај Теодор спан (голобради), — световно име пре калуђерства — који је оставио запис да је по наредби Доментиановој, преписао дело *Шестоднев* од Јована Егзарха, бугарског писца из X века.

Управо живот Св. Саве раније је написао поменути монах *Доментијан*, још 1253. г. и послао га на дар краљу Урошу. Он је исцрпно описао живот Св. Саве од рођења па до смрти, па и после ове шта бива с телом његовим, до преноса из Трнова у Милешеву у Србији. Тако је ту описано рођење Св. Саве, бегство у Св. Гору, и младост проведена у њој. Затим долазак Немањин у Св. Гору и заједнички живот са сином, подизање Хиландара највише трудом Св. Саве, болест, смрт и пренос моћију Св. Симеона, о чем говоре и прве две биографије. Потом живот Св. Саве у Студеници, подизање Жиче, о чудима Св. Симеона: о точењу мира и исцељивању недужних, рад Св. Саве на јачању вере и дуге беседе противу јереси. Затим пут у Никеју, где постаје први српски архиепископ и добива црквену самосталност, повратак у Србију преко Солуна и организација цркве. После тога крунисање Стефаново, па политички догађаји: спасавање брата и државе од спољашних непријатеља од Стреза и угарског краља Андрије, смрт Стефанова и закрађење Радосављево. Иза тога прво путовање у света места у Палестини: па повратак преко Св. Горе у Ср-

бију. Закраћење Владислава који је збацио брата Радослава, па друго путовање у света места: Палестину, Египат, Вавилон, Синај, и т. д. По повратку преко Цариграда одлази у Бугарску Асену, тасту Владисављеви, где у Трнову умре. Описују се чудеса на гробу и после преноса моштију Св. Саве у Србију што је с тешком муком задобио краљ Владислав.

Дело је, као што се види, препуно историјских података, и са историографског гледишта оно је напредак према ранијим. Али је оно још легендарније него Стефаново. Ипак није оно тим одбијало читаоце, него стога што је препуно примера и наводâ из Св. Писма, паралелâ с библијском личностима „или иначе празних и излишних морално-религиозних разматрања, сважоврсних реторских амплификација које се једнако упућу у причање, задржавајући га сваки час“⁴. Због тога се није ни читало, ни било популарно. Од Доментиана има и *Живош Св. Симеона* који је само парафраза првих двеју биографија своје и Св. Саве и биографије Стефана Првовенчаног. Има више рукописа од оба дела и изводâ из њих из XVI и XVII века.

Многе је важнија с литерарне стране биографије *Св. Саве* од Теодосија. Он је из својих побудâ или на позив црквеног сабора коме се у уводу обраћа за помоћ, прерадио, како се досад обично узимало и узима, Доментианово дело истога имена, „али тако да ни камен на камену од старе зграде није остало“, при чем му је можда за увод послужио увод из Живота Св. Саве Освећеног (из IV в.), а тако исто за нека места и грамата архиепископа Никодима Карејској Телији. Његово је дело само нешто мање од Доментианова. Он је избацио дугачке сувишне беседе, или их је скратио, сувише богословске цитате и библијска поређења свео на најмању меру, а место

⁴ Преглед Српске Књижевности од П. Поповића, 1909, ст. 32, којим смо се много служили.

тога је лепо, живо, живописно до драматичности причање о животу Св. Саве, са много лепих епизода, са много, додуше, легендарности, али у којима такође има лепота. „Он има ванредан дар живописног, и уз то лако и природно излагање. Он је наш најбољи стилиста, најслађи приповедач, романсије српски XIII века.“ Због тога је Теодосије био врло популаран, и његово дело у брзо истискује Доментианово, и стари историјски списи црпу податке из његова дела.

Али је Теодосије био скроман, знајући врло добро да су историјски подаци стварно Доментианови, па је у заглављу рукописа и ставио: житије Св. Саве... сказано Доментианом, а списано Теодосијем мнихом, тако да су доцнији преписивачи по правилу изостављали оно друго „списано Теодосијем“, сматрајући за неважно, а остављали само оно прво „сказано Доментианом.“ Тако је и Ђ. Даничић, настав један такав рукопис, издао Теодосијево дело 1860. г. под именом Доментиановим. Доцније, кад је пронашао право Доментианово дело и издао га 1865. г., и кад су пронађени рукописи Теодосијева дела са потпуно исписаним заглављем, огласио је оно прво за Теодосијево, како и јест.

По оном *сказано* и *списано* (што смо и ми оставили непреведено), — одбаћив сасвим оно буквално тумачење да значе *усмено исјричано* и *писмено исписано*, управо написано по диктату, — дуго се сматрало, па и данас сматра: да *сказано* значи оригинал, а *списано* прераду. Али како је та прерада била да ни камен на камену од старе зграде није остао, да је све испричано сасвим другим речима, сем неких позајмљених фраза, и да су остали само исти догађаји, испричани по истом реду, могло би се рећи, да је Теодосије написао своје дело, онако како се данас често каже, *по* Доментиану, т. ј. да га је употребио као једини извор, а из поштовања и скромности онако забележио зато што је Доментиан први написао, а можда био и ученик и сапутник Св. Саве.

Да је то тако види се и по том, што он има и сасвим друкчијих схватања од Доментиана а има и неких разлика у причањима неких догађаја, нпр. у путовањима Св. Саве у света места. Најбитнија му је разлика што је он изоставио из причања Доментианова да је Св. Сава крунисао брата Стефана круном коју је добио од папе. Чини се да је за ово и најглавнија побуда ове прераде Теодосијеве, можда црквенога сабора или неке струје на двору краља Милутина. Док прва три биографа или не помињу католичку веру, као Св. Сава, или је помињу сасвим мирно, као Стефан Првовенчани, дотле је Теодосије у више маха назива јересју из које Св. Сава изводи народ у православље. Док Доментиан говори како је Св. Сава уверио угарског краља Андрију у правој вери, не исказујући јасније шта мисли, Теодосије прича како га је Св. Сава превео из католичке јереси у православну веру. У Теодосија је силан национализам и родољубље, што се види нпр. и из онога места, када се Св. Сави јавља један старац и саветује га да с оцем подигне манастир у који ће долазити њихови људи, и да се *српски* манастир зове, и што на више места патетички узвикује: „таквим се светлима *српска* земља тада просвећивала“, хвалећи Св. Симеона и Св. Саву. То се види и код прича о Стрезу, бугарском цару Борилу, о освајањима бугарским незаштићене Македоније за време цара Калојована, кад говори о бугарским калуђерима у Трнову итд.

У њега је развијен и народни демократски дух по чем би се могло. извести да је пореклом из језгре народне. Говорећи о раду Св. Саве на утврђењу православне вере, он на више места истиче, како је Св. Сава радио и на ублажавању разлика између сталеча у тадашњем феудалном друштву, поучавајући властелу, да буде блага према народу, према „једнокалним створењима“, јер су сви пред Богом једнаки, јер он неће разликовати ко је властелни а ко прост отрок. Он у

лепом и забавном облику слика и цео тадашњи живот на двору, односе између владоца и властела, па и самог народа, па се дотиче и живота на селу. Он је у том погледу и први наш социолошки писац. Теодосије даје и помене о народним песмама (при описивању првих младићских година Св. Саве још у Србији,) и народних умотворина уопће, нпр. кад говори о угледу Св. Саве у народу, да је сељацима било довољно рећи: „молитва те Св. Саве укиселила“, па да се млеко укисели, а сирење усири. Ко да не види овде извор многобројних причама и данас у народу о Св. Сави и његовим поукама? Теодосије је и први наш психолог писац. Он приказује тачна душевна стања Стефана Немање нпр. при бегству Св. Саве у Св. Гору, па Стефана Првовенчаног, Св. Саве и многих других лица.

Додајмо уз то као најглавније: мноштво лепих романтичких, драматски живахних сцена и епизода, с ванредно лепим течним приповедачким стилем, па да се види колико је разлика на боље у Теодосија према Доментиану и да се огласи за оригинална писца. А што се тиче технике — литерарне: обраде и стила, ту је, ван сваке сумње, оригиналан и над Доментианом. Ако је имао у том каква угледа, онда је то понајпре *Живој Св. Саве Освећеног*. Тај углед се види и из позајмљеног увода и сличних доживљаја нашег Св. Саве са доживљајима Св. Саве Освећеног, нпр. заробљавања од разбојника, бура на мору и т. д.

Ради свих ових лепих одлика одлучили смо да преведемо Живот Св. Саве од Теодосија а не од Доментиана, јер све што је стварно у Доментиана, налази се и у Теодосија уз многобројне Теодосијеве врлине које смо већ поменули.

Додајмо још да је Теодосије написао и *Похвалу Св. Симеону и Св. Сави*, затим *Живој Св. Симеона* по Доментиану, без велике вредности, и да се мисли да је он написао *Живој Св. Пејра Коришкога*, пустињака из почетка XIV века.

Живот Св. Саве од Теодосија као најпопуларније дело старе српске књижевности сачувало се које у целини, које у скраћеном изводу, у преко 60 рукописа. Оно је отишло и у Бугарску, а нарочито се много раширило по Русији. Ми смо га превели по Даничићеву издању од 1860. г., а оно је по једном рукопису београдске Народне Библиотеке. По Даничићеву мишљењу рукопис је из XV века. У њему је недостојао један лист који је доцније попунио из другог једног рукописа и објавио у предговору к издању *Живота Св. Саве* од Доментиана 1865. При превођењу служио сам се и разликама из рукописа које је објавио г. Љ. Стојановић у Споменику III. С. К. Академије. Штета је што се нисам могао користити најстаријим рукописом који је неки Теодул преписао 1336., са још старијега рукописа, можда са оригинала, који је вековима чуван у Хиландару, да пре две деценије буде пренесено у Београдску Народну Библиотеку, па да га одатле за време несрећне окупације нестане. Ко да не оду хвалу старим хиландарским калуђерима који су с толико пиетета и некористољубља умели чувати српске старине!

* * *

Треба нешто да речем и о преводу. Прво је постао превод Живота Св. Саве од Теодосија, према коме сам имао особите симпатије по предавањима свога омиљеног професора пок. Светислава Вуловића који је у својих ученика умео развити велику љубав према старој српској књижевности. Још пре 25 година био сам започео превод и мало по мало свршио до пред рат. Али тај ми је посао пропао заједно са осталим мојим рукописима у Крушевцу, 1916. г., за време окупације.

После ослобођења латио сам се поновнога превођења. Понуђен од управе С. К. Задруге да преведем и Живот Св. Симеона од Св. Саве и

Живот Св. Симеона од Стефана Првовенчаног, ја сам и то једновремено радио. Додуше, има већ штампан Живот Св. Симеона од Првовенчаног у преводу г. Драг. Костића, професора, али, како се он држао принципа још веће верности превода тексту, и, како је управа С. К. Задруге одлучила да поменуте три биографије чине прво коло у овој књизи, ја и њега овде објављујем.

Превођење са српско-словенскога није лак посао, како би се на први поглед могло мислити. На првом месту немамо потпунога речника, иако морамо бити веома захвални вредном Ђ. Даничићу који је још 1864. г. издао *Речник из књижевних старина српских*. Речник је тај рађен давно и није допуњен многобројном новом грађом објављеном после 1865., која би дала многа прецизнија значења и варијанте. Као што се и данас много што чита између редова и речима придају моментано најразноврснија, па и најсупротнија, значења, тако је и онда било. Сем тога, тај стари српско-словенски језик је наш стари српски књижевни језик, па му у преводу, поред тачно датих еквивалената у погледу садржине, треба по могућству задржати и облик исти, те да се познају какви су и они били, што такође није лак посао.

Ја мислим да је превод у погледу садржине тачан, премда не спорим да, због тамнине стила и оштећених рукописа, има места која су се могла и друкчије, па и лепше, исказати. Једно место на стр. 88. исправљамо и сами, пошто смо га испоредили с разликама у другим рукописима, и молимо да се оно исправи онако како се на крају књиге налази међу исправкама. Као и у ранијим својим преводима, држао сам се средине између буквалнога и потпуно слободног превода. Први би био неразумљив и одбијао би од читања, а други би лично на прераду која би, сатрвши стару, добила садашњу форму, што не сме бити код старих дела своје књижевности. Стога сам ја одржао и дуге

реченичке конструкције, и пасивна глаголска стања, и глаголске облике који су данас ређе у употреби, али их ипак бива, и ред речј у реченици с предметом напред и глаголом на крају и т. д. То је, додуше, мало рогобатно, али треба видети и познати своју књижевну старину, и по форми, ма колико толико, онако исто као што поцрнели и оброњени манастирски зидови и оштећене фреске у њима изазивају у нама осећање пиетета, много јаче него рестауровани и поправљени, и ми их у својој машти допуњујемо и гледамо у првобитној лепоти и свежини њиховој. Само сам ретко кад приступао реконструкцији и другом реду реченичних делова, да не би било неразумљивости.

Још нешто. Ја сам задржао многе српско-словенске речи и нисам их хтео преводити, као нпр благородник, благочашће, благоверје, благолепно, велелепно, и тд. Нисам их хтео преводити прво зато што им се у данашњем српском језику не могу наћи потпуни еквиваленти у значењу, а ако би се описивало опет се не би добило оно што треба, а сем тога то су старе српске речи. Кад имамо толику масу туђинских речи и израза, и потребних и непотребних, зашто не бисмо трпели и своје архаизме а на местима где им треба признати право егзистенције? Ја сам задржао речи који су као праве народне и које могу ући и у речник данашњег српскога језика, нпр. недоумевати се, смилосрдovati се, обајник и тд.

Да кажем нешто и о својим тумачењима. И без богословске спреме и немајући у српској богословској књижевности конкордантнога Св. Писма, — странама се врло мало може послужити, а до руских нисам могао доћи — ја сам се латио врло тешкога и приметног посла да у нотама похватам изворе цитатима и другим местима из Св. Писма у биографијама. То ми је одузело много времена, јер сам скоро за сваки цитат морао превртати Св. Писмо од корице до корице. И тако сам за

више од половине пронашао изворе: у јеванђељима, апостолима, псалмима, пророцима и т. д. За остало нисам могао пронаћи због оскудице у времену, те ће то остати за друго издање, ако се буде доживело, а треба знати да егзегетика учи да се ранији текстови Св. Писма у понечем и разликују од данашњих, те и то задаје тешкоће. На доста места наши стари писци су се само надањивали мотивима из Св. Писма, а својим их речима исказивали, или су исказивали места из Св. Писма без текста, по свом сећању. Надам се да ће и овај мој посао коментарисања по Св. Писму, иако непотпун, бити од користи читаоцима, па и стручњацима. За доста тумачења захвалан сам ученоме богослову нашем г. Милану Милутиновићу, протојереју београдском. За извесне историске напомене обавезан сам г. г. Ст. Станојевићу и В. Ђоровићу.

Сматрао сам да ће се интерес за читањем биографија појачати сликама лица, манастира и места која се у њима помињу. И тако је, предусретљивошћу С. К. Задруге, украшена ова књига: сликама Св. Симеона, жене му монахиње Анастасије и Св. Саве, пресликаним са фресака у ман. Студеници које су из XIV века, сликама Стефана Првовенчаног и сина му Радослава, са фресака у Жичи, из времена њихова живота, као и фотографских слика манастира, Ђурђевих, Стубова, Св. Николе, Св. Богородице у Топлици, Студенице, Пантелејмона, Ватоцеда, Хиландара, Лавре Св. Атанасија и врха Св. Горе, Жиче и Милешеве. За слике лица, узетих са фресака, захвалан сам г. Влад. Р. Петковићу, проф. Универзитета и управнику Музеја, а остале су узете из разних књига.

Наравно, да би најбоље било да су биографије илустроване сликама наших сликара уметника, али за то треба и времена и средстава, што може остати за друго издање.

Моје је уверење да ће ове три биографије бити од разноврсних интереса и кори-

сти. По њима ће познати сви читаоци ниво старе српске књижевности и целокупни живот сем тога, државе, песнички расположена лица, ким местима, православљем и побожношћу задахнути читаоци пречистиће и појачаће своја верска осећања, свећеници ће у њима наћи добар углед за свој узвишени позив и беседништво, а наша данашња штура поезија добиће у њима богати неисцрпни извор нових мотива и лепота. А ван сваке је сумње да ће оне послужити и нашем добром националном васпитању, као што су и у своје време и доцније послужиле, иако посредно али јако, ранијим генерацијама нашега народа, те се, вековним патњама неослабљен него ојачан, славом увенчао на Куманову, Брегалници, Сувору и Добром Пољу.

Завршујем речима великога нашег Св. Саве којима је он завршавао сваку главу свога причања: Слава за све Богу Оцу и Сину и Светоме Духу, сада и увек и у веке векова. Амин!...

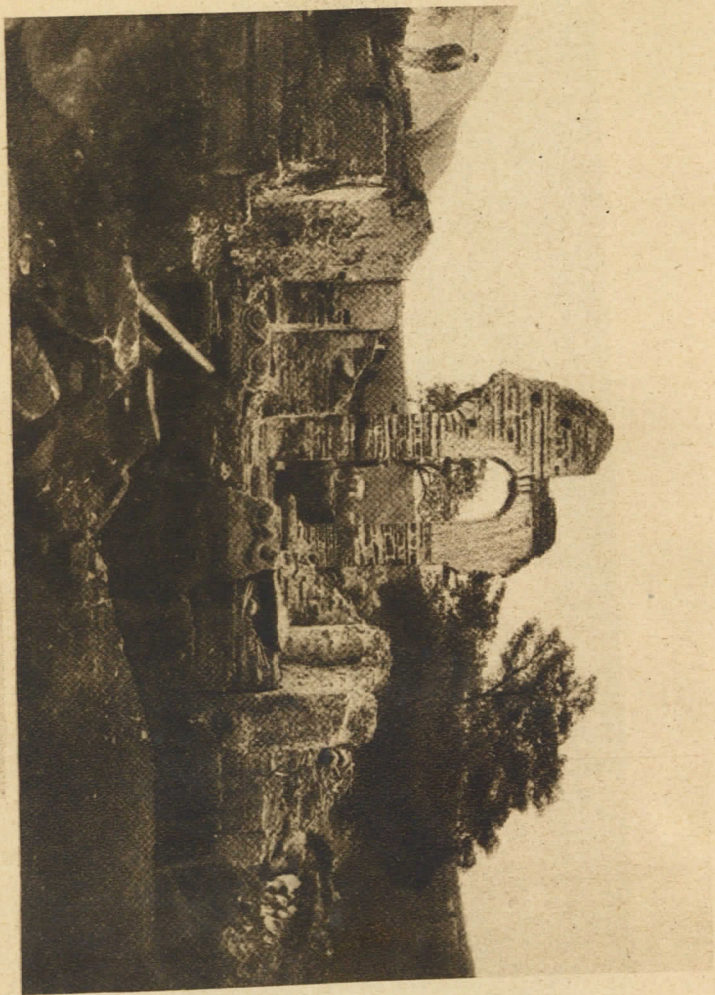
На Крстов-дан,
1924. год.

Миливоје М. Башић,
професор.

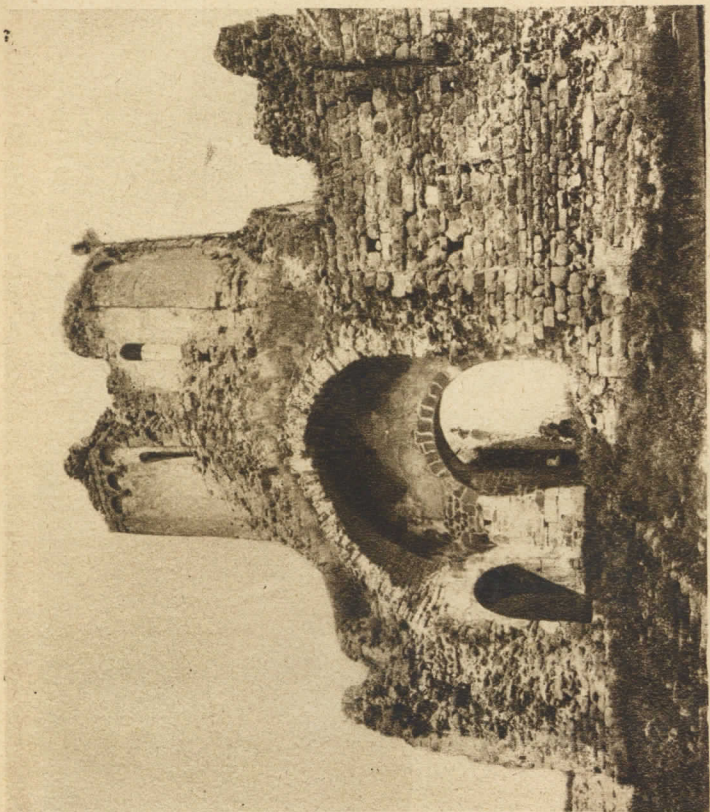

Стефан Немања

Богородичин Манастир у Куршумлији

Црква Св. Николе у Куршумлији

Манастир Ђурђеви Ступови код Новог Пазара

I
ЖИВОТ
СТЕФАНА НЕМАЊЕ
«СВ. СИМЕОНА),

од
СВ. САВЕ.

Како је наследио овај свети манастир пречасни
отац наш и ктитор господин Симеон и о животу
његову, какав би пред Богом и људима.

Оче, благослови!

ГЛАВА ПРВА.

Укратко о Стефану Немањи као владоцу. Рад на вери, похвала.
Зидање манастирӑ.

Овај наш свети манастир, као што знате, како је ово место било пусто, беше ловиште зверова. И, дошав у лов, господин наш и самодржац, владалац све српске земље, Стефан Немања, ловљаше овде, и свиде му се да овде, у овом пустом крају, сагради овај манастир на покој и умножење чина калуђерског. Јер нека је знано свима нама и другим, да Бог који управља људе на боље, не хотећи људске погибли, постави овога преблаженог, у истину, господина нам и оца за самодржнога господина, да влада свом српском земљом, названа Стефан Немања.

И, пошто обнови очеву дедовину¹ и боље је утврди божјом помоћу и својом мудрошћу, даном му од Бога, и, пошто подиже пропалу своју дедовину, придоби од приморске земљу Зету² с градовима, а од Рабна³ Пилота оба⁴, а од грчке земље

¹ Очева дедовина — Рашка, већи део данашње Старе Србије. ² Зета — већи део данашње Црне Горе, особито око реке Зете, ³ Рабно — Арбанија. ⁴ Оба Пилота, горњи и доњи, у сев. Арбанији, на путу из Призрена у Скадар.

Патково⁵, Хвосно⁶ све и Подримље⁷, Кострац⁸, Дршковину⁹, Ситницу, Лаб и Липљан¹⁰, Дубочицу¹¹, Реке¹², Ушку¹³ и Поморавље¹⁴, Загрлату¹⁵, Левче, Белицу¹⁶. Све то мудрошћу и трудом својим задоби, што је било пропало насиљем од његове дедовине, и што му је припадало од српске земље. И с помоћу божјом његова је држава уживала мир и тишину са свих страна. Јер је, у истину, он био диван и страхан свима који су живели около њега, јер је држава његова била за 37 година сачувана у целости и ни од кога повређена. Јер како да га назовем? Господарем или још више учитељем? Јер утврди и уразуми срца свих, и научи нас како треба као правоверни Хришћани да држимо веру према Богу. Прво на себи показа благоверје, а по том и друге научи. Цркве освети, манастире сазида, светитеље у сласт слушајући, јереје шућујући, према монасима имајући велику смерност и љубав, онима који су без наде *беше* нада, убогима заступник, сиротнима хранилац, наге у дом свој уводећи и одевајући, сироте нахрани, удовице оправда, слепима, и хромим, и немоћним, и глухим, и немим, у истину, мати би, и, просто рећи, све своје имање у зајам издаде.

Јер други Аврам би, гостољубац, земаљски анђео, небески човек. За то га и Бог преузнесе, и дарова му име које је више од свакога имена. Његову имену сви се народи поклонеше. Сам пак сазида манастире: прво у Топлици светога оца

⁵ Патково — данашњи ђаковички крај. ⁶ Хвосно — данас Метохија, око Пећи. ⁷ Подримље — призренски крај. ⁸ Кострац — у пећском крају, ⁹ Дршковица — недалеко од Костраца. ¹⁰ Ситница, Лаб и Липљан — Косово око рекâ Ситнице и Лаба са градом Липљаном. ¹¹ Дубочица (Глубочица) — крај око Лесковца на Морави. ¹² Реке — крај око Алексинца. ¹³ Ушка — на исток од Дубочице, око Нишаве или Власине. ¹⁴ Поморавље — крајеви око Ј. Мораве. ¹⁵ Загрлата — око Ћуниса у крушевачком округу. ¹⁶ Левче, Белица — у моравском округу с леве стране В. Мораве —, данашњи Левач и Темнић и око реке Белице. Сви ови подаци по Ст. Новаковићу, Годишњица I.

Николе¹⁷. И други онде Свету Богородицу у Топлици¹⁸. По том опет сазида манастир Светога Ђорђа¹⁹ у Расу. И свима тим манастирима створи управу, како треба. А после њих овај наш свети манастир сазида који посвети имену пресвете владичице наше Богородице²⁰ добротворке. Сазида од малог до великог, и села предаде с другим што припада манастиру, са иконама и сасудима часним и књи-гама, и ризама²¹ и завесама, и што је написано у златопечатној повељи његовој, што је, шта више, и у цркви написано на стени²², и с клетвом и обавезом, да нико не потвори његова предања, како чујете о том реч и у књигама²³ овим напред.

ГЛАВА ДРУГА.

Стефан Немања жени сина Стефана кћерју грчкога цара Алексија. Жеља његова да се покалуђери. Похвала.

И божјом помоћи и својим трудом све то задоби. И када је с помоћу божјом његова држава стекла мир и тишину одасвуд, хтеде, и спријатељи се с великим царем грчким, кир-Алексом Комне-

¹⁷ Св. Никола — на брду одмах до Куршумлије, преко пута ушћа Бањске у Топлицу, прилично очуван и данас. Од XIII в. био је седиште топличкога владике. Додније се због двеју белих кула звао *Беле Цркве*. И данашње име *Куршумлија* долази од турске речи „куршум“ (олово), којим је била црква покривена. ¹⁸ Манастир *Св. Богородице*, одмах испод првога, на ушћу Косаонице у Топлицу; од њега имају само остаци. Немања га је подигао са женом Аном. ¹⁹ Св. Ђорђе у Расу — данашње развалине *Ђорђевић Стубова*, на с. з. од Н. Пазара, близу Дежеве. Сви су ови манастири подигнути пре 1168. г. ²⁰ Данашња *Студеница*, добро очувана, и поје и данас. То је лепа, већа црква, обложена мрамором, у романско-византијском стилу. Од ње управо започиње зидање великих задужбина за време Немањића. Завршена је око 1190. г. ²¹ Риза — одежа. ²² Данас се више не налази. ²³ *Живот Св. Симеона* чинио је прве три главе *Типика*, правилâ за манастир Студеницу, а био је придружен и другим црквеним књигама.

ном¹, и узе његову кћер за благороднога и драгог сина Стефана, кога и намени да му буде намесник. А овај благоверни и христољубиви господин, пречасни старац, труђаше се да се придружи броју оних који су угодили Богу на дан Страшнога Суда, како би задобио оно рајско и неисказано насеље неким добрим делима, највише жељаше како би могао да прими анђеоски и апостолски лик². И стараше се, с напретком, да иде по Владичиним³ речима: „Узмите иго моје на се, јер сам кротак и смеран срцем, и наћићете мир душама вашим, јер је иго моје благо и бреме моје лако.“⁴ Јер Свето Писмо говори: „Љубав Божја⁵ је привезана“. А за веру овог блаженог старца привеза се јамачно још више оно што се говори: „Онај који љуби оца или матер више од мене није мене достојан; онај који љуби сина или кћер више од мене, није мене достојан, и који не прими крста свога и за мнош не пође, није мене достојан. Јер сваки који остави дом, или села, или имање, или жену, или децу, или браћу, или оца, или матер имена мојега ради, стогубо ће примити и живот ће вечни наследити“⁶.

Овај, дакле, богољубни отац наш и ктитор⁷, желећи примити⁸, слаше молбе премилостивоме Владици да га не лиши жеље његове. И мину много времена владања његова — 37 годинâ, и државу и силу непобедно и неповредно сачува од свих страна, и благоверна му деца беху однегована у благоверју и чистоти. А о владању и држању његовом не исписасмо по реду, како смо слушали и видели, да се не умножи писање. Јер сам Бог зна, а и људима је неутајено, колики је труд његов био о нама и људским незнањима, *шруд* овог блаже-

¹ *Алексије Комнен* дошао на владу тек 1195 г. Кни му, која је пошла за Стефана, звала се Евдокија. ² *Примити а. и а. лик* — покадуђерити се. ³ *Владика* — Бог Исус Христос. ⁴ Јев. по Мат. гл. 11, ст. 29. ⁵ *Љубав Божја* — љубав према Богу. ⁶ Јев. по Мат. гл. 10, ст. 37, 38 и гл. 19, ст. 29. ⁷ *Ктитор* — грчка реч, оснивалац задужбине. ⁸ *Допуни*: награду.

ног мужа, господина нам и учитеља, који је имао Соломонову премудрост, Давидову кротост, Јосифову душевност. Свима је био диван и страшан: као владалац онима који владају и као господар онима који господаре, и просто рећи: други се не може поредити с њим. За то ћу о овом укратко испричати, да се не умножи писање.

ГЛАВА ТРЕЋА.

Стефан Немања сазива сабор, на ком држи говор, одричући се престола и поучавајући.

А кад се наврши 37 годинâ његова владања, Владика премилостиви не презре мољења његова, којим је из дубине срца уздисао, него се показа податљив и трудопримљив, и наградилац свих оних који хоће да се спасу. Јер, кад је дошло време, овај увиђавни муж сву славу овога света ни за шта не сматраше, и красоте овога света чињаху му се као дим, а Христова љубав расташе у њему и распаљиваше срце његово, као храм спремљен за њ и сасуд пречистоме духу његову, дошао му је некако у разум Христос и поучио га је.

И, тако послав, сакупи благородну децу своју и све изабране бољаре¹ своје, мале и велике. И, сакупив их к себи, поче им говорити учећи: „Чеда моја драга и одгајена мноме, ево знано је свима вама, како Бог својим промислом постави мене да владам над вама, и какву у почетку нађох упропашћену земљу, и помоћу божјом и пресвете владичице наше Богородице колико сам моћи имао, не лених се, нити мира себи дадох, докле све не поправих. И божјом помоћу придододох вам и у дужину и у ширину, што је свима знано. Све вас, као и своју децу, однеговах, ево досад, и научих вас како да се држите правоверне вере. Многи

¹ *Бољарин* — властелин.

иноплеменици усташе на ме и нападоше ме као пчеле саће, али именован Господњим противљах им се и одолех им.² Тако и ви, чеда моја драга, не заборавајте учења својега и правовернога закона, мноме установљеног. Јер, овога држећи се, имаћете Бога за помоћника себи и пресвету госпођу Богородицу и моју, ако и грешну, молитву. А сада отпустите мене, господара свога, с миром, да виде очи моје спасење, које је спремио пред лицем свега света³ на откриће народима и у славу вама, пастви мојој. Јер видим како је све што је човечје таште, како неће преостати после смрти, неће преостати богатство, нити ће сићи слава,⁴ јер кад дође смрт, све ово уништи. Због тога се узалуд ценимо. Кратак је пут којим ходимо, дим је живот наш, пара, земља и прах. За мало се јавља, па брзо пропада.⁵ За то је, у истину, све таштина. Јер је овај живот сенка и сан, и низашта се не цени сваки земљски, као што рекоше књиге. Када сав свет стечемо, онда се у гроб селимо, где су заједно цареви и убоги.⁶ За то, чеда моја драга, пустите ме одмах да идем видети утехе Израилеве.“

Оваким их је речима тешио добри господин и благи пастир, а они су сви много ридали и говорили му: „Не остављај нас сирота, господине, јер ти нас освети, и ти нас научи, и ти нас просвети, пастиру добри, који полагаеш душу своју за овце, јер никада у твоје дане вук не уграби јагње од Богом преданог ти стада пастве, и за свих 38 година⁷ твојих сачуvasмо се и одгајисмо, и другога господина и оца не познасмо осим тебе, господару наш!“

² Из псалама. ³ Јев. по Луци гл. 2., ст. 29., 30. ⁴ Треба у мислима допунити: ако се човек преда уживању. ⁵ П. псалмима 102. и 103. и посл. Јак. гл. 4. ст. 14. ⁶ Из Дамаскинових погребних песама. ⁷ У глави II Св. Сава вели да је минуло 37 година владе Немањине, а овде 38. Значи да је прошло 37 и ушло се у 38. годину, па је овде рекао округло.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

Стефан Немања, остављајући владу, саветује синове своје.

И он, блажени старац, пошто их као отац по саветова премудрим речима да престану с јецањем и сузама. јер је тако божја воља била, изабра племенитога и драгог сина Стефана Немању, Богом венчаног зета кир-Алексија, цара грчког, па им га предаде говорећи: „Овога имајте у место мене! Корен благи који је изишао из утробе моје. И њега посађујем на престо у држави, Христом ми дарованој“. И, пошто га сам венча и изврсно благослови, као што благослови Исак Јакова, сина својега, сваким благословом, поче га учити да се труди о сваком благом делу у држави његовој, да буде блага срца према свету хришћанском, који му он предаде, Богом спасену своју паству, говорећи му: „Чедо моје драго, паси¹ овога мога Израиља, и старај се о њему, водећи га као Јосиф јагње.“

Заповедаше му да се брине о црквама и о служиоцима у њима, да светитеље и црквене слуге слуша у сласт, да поштује јереје и бди над црнорисцима:² „да би се молили о теби, и да ни у чем не будеш зазоран пред Богом и људима.“ И другога племенитог и драгог сина, кнеза Вукана, благослови и постави за великог кнеза, и даде му довољно земље. Па, дав и њему овога³ заповеди, постави их оба благи отац преда се и говораше им: „Синови, немојте заборавајати мојих законâ, речи моје нека чувају ваше срце. Јер ће нам се *и*ако придати дужина живота, и године живота и владања.⁴ Милостиња и вера нека вас не остављају, привезите их о свој врат, и напишите их на плочи срца својега,⁵ и наћићете благодет. И по-

¹ Паси — чувати. ² Црноризац — калуђер. ³ Т. ј. Стефанове. ⁴ У рукопису: *света*, под чим, јамачно, треба разумети: владања. ⁵ Логички ред није најбољи, јер би требало: „напишите их на плочи срца својега, па ту плочу привезите о свој

мишљајте на оно што је добро пред Богом и људима. Уздајте се свим срцем у Бога, а немојте се величати својом мудрошћу. На свима својим путовима знајте да вам путови треба да буду прави,⁶ па вам се ноге неће спотицати. Немојте се мудрити собом, него се бојте Господа, и клоните се свакога зла. Тада ће бити исцељења вашем телу и одмора костима вашим. Поштујте Бога од својих праведних плодова и дајте му првине од својих праведних плодова, да би се испуниле житнице ваше мноштвом пшенице, а ваша точила⁷ вином текла. Синови, не очајавајте кад вас Бог казни; не клоните, кад вас изобличи. Јер Бог кара онога кога љуби и бије свакога сина кога прима⁸. Блажен је човек који је нашао премудрост, и онај смртни који је видео разум. Јер је боље њу куповати, него ли скровишта злата и сребра; скупља је од драгог камења, њој се не противи ништа зло, слатка је свима који јој се приближују. Све друго драго⁹ недостојно је, јер дужина живота и године живота у десници су њеној, јер су у левици њеној богатство и слава. Из уста њених излази правда, закон и милост на језику носи. Путови су њени добри путови, а све стазе њене у миру. Она је дрво живота свима који се држе ње и наслањају се на њу, као на Господа тврда.¹⁰ Јер ја вам ову заповед дајем: да љубите брат брата, немајући никакве злобе међу собом. Овоме, као и од Бога и од мене посађеном на мој престо, ти се покуравај и буди му послушан.¹¹ А ти који ћеш владати не вређај браца својега, него га поштуј.¹² Јер ко не љуби брата својега, Бога не љуби. Бог је љубав.

врат,⁶ али ми нисмо хтели, као и свугде, ништа поправљати. Треба знати да се ово дело Св. Саве, као и сва друга, сачувало у доцнијем препису, XVII века. ⁶ Прав — праведан. ⁷ Точила — по Новаковићу бачве, али можда и пивнице. ⁸ Смисао је да Бог кара и казни и онога кога воли, да би га усавршио. ⁹ Т. ј. све друго што је човеку мило. ¹⁰ Све из Соломунових прича, гл. 3. ¹¹ Говори Вукану. ¹² Говори Стефану.

По том ко љуби Бога, нека и брата својега љуби. Јер на том је сав закон, апостоли о *шом* научише, мученици *шим* венчани¹³ бише, и пророци *шо* славе. И тако, ако усхтете да ме послушате, земаљска блага ћете уживати. Ако не хтеднете и не послушате ме, оружје ће вас појести. Нека вам је, синови моји драги, мир од Господа Бога и Спаса нашега Исуса Христа, Дух Божји нека почива на вама, укрепљујући вас и закљањајући од свих видљивих непријатеља и упућујући вас на пут мира.

Мир буди и вама, властело моја и бољари! Мир буди и вама младићи, које васпитах од рођења матера ваших. Мир вам буди свима, стадо Христово разумно, које ми Богом би предано, и које, пасавши, неповређено сачувах, као пастир добри душу своју полагајући за вас. За то вас молим, чеда моја драга, богати и убоги, стари и млади, држите се учења мојега, оца нашега. Бога се бојте, цара¹⁴ поштујте, цркве просвећујте да би и оне вас просветиле, епископе слушајте, јерејима част одајте, и будите смерни према монашком чину, да би се молили за вас, а ви, имајући међу собом правду и љубав, не заборављајте милостиње. И благодет Господа нашега Исуса Христа и љубав Бога Оца и учешће Светога Духа нека је са свима вама. Амин!“

ГЛАВА ПЕТА.

Похвала Немањи. Немања се калуђери и добива име Симеон. Одлазак у Студеницу и живот у њој. Жеља за Св. Гором.

И потом, као што и пређе писасмо, предаде им, да међу њима царује, драгога сина својега, Стефана Немању, и нареди да се народ уклони. А они плакаху и ридяху, гледајући како се растају од

¹³ Т. ј. мученичким венцем. ¹⁴ Цар — владалац.

таква владаоца и пастира, и тако плакаху и ридаху, какав је глас и у Рами слушан, када је Ракила¹ плакала за чедима својим, не могући се утешити. Јер, како ћу га назвати, у истину, недоумевам се? Да ли господином добрим? Учитељем правоверја? Оцем благим? Пастиром, који вером сачува стадо му поверено? Да ли просветиоцем цркава и учитељем благих обичаја и који увек у молитвама пребива? Да ли преизобилним служиоцем и љубиоцем убогих? Да ли наставником правоверја и учитељем благоверја и светлилом чистоте васељенске? Да ли наставником испуњеним вере и угледам кротости и поста? Да ли наставником премудрости и смислодавцем и казниоцем несмислених? Да ли чуваром стада својега и премудрим одговородавцем свима који живе око њега? Јер, у истину све је ово било у њему. Јер беше испуњен премудрости и разума, и благодат божја беше на њему.

По свем овом учини да свима буде објављено дело овога премудрог и дивног мужа, па, благословив свет свој, остави државу од Бога даровану му и сва врло многа и различна своја блага, јер је Христос Бог тако хтео и пресвета владичица госпођа Богородица да га насите неисказане и свете жеље.

Раздав све имање² своје убогима, изиђе из државе своје и деце своје и подружја³ свога, Богом данога првога венца, јер он не би учесник другога брака, и учини себе удеоничарем неисказаног, и часног, и светоанђеоског, и апостолског лика, малог и великог. И дано му би име господин Симеон, месеца марта 25. на свето Благовештење, године 6703. (1195).¹ У исти дан и богодано му подружје, пређе госпођа све српске земље, Ана,

¹ Ракила, жена Јаковљева, као символ опште мајке јеврејске, нариче за децом витлејемском коју је Ирод побио о рођењу Христову. Јев. по Мат. гл. 2., ст. 18. ² Имање — овде: новац. ³ Подружје — супруга, жена.

и она прими овај свети лик. И дано јој би име госпођа Анастасија.

Кад је ово све било свршено, отац господин наш дође у наш манастир, који и сазида, Свету Богородицу добротворку, а госпођа Анастасија отиде Светој Богородици⁵ у Расу.⁶ Овај предивни и блажени отац наш и ктитор, господин Симеон, пребиваше међу нама у сваком благоверју и чистоти, напредујући и учећи све трудом духовним, и говорећи нама око себе: „Узмите иго моје на се и научите се од мене како сам кротак и смеран срцем, и наћи ћете мир у душама вашим. Јер је иго моје благо, и време моје лако је.“⁷

Јер, по истини, отац наш господин Симеон учини по писаном у Јеванђељу: „Продаде све што имађаше,“ и купи само бисер скупоцепог Христа, којег ради све ово учини, и удостоји се заповеди младића онога, којему Спас заповедив рече: „Ако хоћеш да будеш спасен, иди и раздај све имање своје убогима, и, узев крст, пођи за мном.“⁸ Све ово блажени овај старац испуни, и пробави у овом манастиру нашем две године, и умножи стадо Христово црначкога чина, па зажеле узићи на виши степен духовни, видећ како Свето Писмо говори: „Уклоните се од места својих и рођења свога, јер нико као пророк неће бити примљен у свом отацтву.“⁹ Тако и богољубиви господин Симеон зажеле опет да одавде изиђе и да туђинује, да испуни собом све што је речено, нашав реч која се говори: „Они који се надају на Господа, изједначују се с Гором Светом,“¹⁰ што се никако не постизава због напасти ђавољих. Ради тога и зажеле изићи, једно ради светог места, а друго ћу вам укратко испричати.

⁵ Пређе помињани манастир код данашње Куршумлије. ⁶ Рас — Рашка, област. ⁷ Јев. по Мат. гл. 11, ст. 29. и 30. ⁸ Јев. по Мат., гл. 19., ст. 21. ⁹ Јев. по Мат., гл. 13., ст. 57. 58. ¹⁰ Из псалама. Сион — света гора, на коју је слазио Бог.

ГЛАВА ШЕСТА.

Св. Симеон одлази у Св. Гору.

Овај блажени господин наш Симеон имађаше три сина. Један најмлађи — не могу га назвати сином него робом — којега љубљаше више свих, а и овај му неодступно служаше. Јер овај као млађи међу браћом, најмлађи, и, просто рећи, видећ немоћ своје природе, и умножење грехова, учини као и блудни син, оставив благога оца и господина, и блажену матер, госпођу своју, и благородну, нећу рећи браћу него господаре своје, и обнажи све безумљем својим. И отидох¹ у земљу туђу далеко, хранећи се са свињама, и сићаше се храном њиховом, мртав би, и не оживе, изгубио се беше, и не нађе се.²

Тога ради блажени отац господин Симеон захеле ићи у Свету Гору, да као пастир добри потражи побегло јагње и да га, узев на раме, донесе оцу његову, својој вољи, и да од Бога прими награду због уклањања од својих, и да другу жељу срца свога испуни, да нађе драго и заблудело своје јагње. И распалив се духом, мољаше се Богу говорећи: „Царе славе, једини бесмртни, оче неба и крепости, и који промислом своје благодати нећеш да ниједан човек пропадне, него да се сви спасу, не остави ме да погинем. Јер знам како је велика милост твоја на мени. И сада те, Владико, молим, дај ми да овај живот завршим.“ И то рекав, посла по Богом дароване му синове.

И сакупише се они, и са свима властела и бољари. И, дав им опет други благослов, отиде одатле у Свету Гору, месеца октобра 8., године 6706.³ (1197), а господар син његов остаде у Богом

¹ Св. Сава говори о себи, час у 3. час у 1. лицу.² Јев. по Луци гл. 15. ³ Године су се у старој српској држави бројиле од створења света за које се мислило да је било на 5508 година пре Христа. Да би се добиле године од рођења Христовог, треба, дакле, од 6706 одузети 5508. А ако би се што збило у септембру, октобру, новембру и децембру, треба одузети 5509, пошто је онда нова година почињала раније септембром месецом.

даној му власти, и заповеди му да се о свима заповедима и о овом нашем манастиру стара и потруди о дограђивању његову. А блажени отац наш и ктитор, господин Симеон, полазећи постави за игумана овога светог места, изабрав пречасна мужа, по имену Дионисија јеромонаха, и предаде му да се стара и чува стадо Христово, које је у овом месту светом.

ГЛАВА СЕДМА.

Св. Симеон долази најпре у Ватопед, па потом подиже Хиландар. Похвала.

И он, Блажени, дође у Свету Гору месеца новембра, 2. дан. Богоносни и пречасни оци, који живљаху у Светој Гори, примише га с радошћу и с почашћу великом. Усели се најпре у Ватопед манастир, јер ту и нађе жељено, заблудело своје јагње¹. И, пољубив га, узе га на своје раме, како доликоваше, и намени га себи на службу. И пробави ту мало времена, па Блажени, као што овде оправда своје царство, тако и онде захеле наћи место спасења свима који долазе одасвуд, и испроси у цара, Кир-Алексе, пријатеља свога, место пусто ради подизања манастира у Светој Гори.

И узе мене грешна из Ватопеда у место то, и уселисмо се. И проведе са мношвом пречасни отац наш у Гори Светој годину и пет месеци. Ко може испричати подвиге и труде овога Блаженог? Јер, у истину, сви који живљаху у околним земљама, дивљаху му се, гледајући на њему неисказане Божје силаске, и долажаху му на благослов. И ту из Свете Горе преосвећени и богобојажљиви и

¹ Св. Сава, пошто се закалуђерио у руском манастиру Пантелејмону у Св. Гори, прешао је после у грчки ман. Ватопед.

христољубиви цронорисци, и сав освећени црквени сабор не раздвајаху се од њега, дивећи се толикој смерности и угледу кротости и наставнику пошћења и следоваоцу светих јеванђељских учења, по реченом: „Онај који хоће да је старији, нека буде мањи од свих и свима слуга“,³ и „Ако не будете као деца незлобни, нећете ући у царство небеско“,⁴ и опет „Блажени убоги духом, јер је њихово царство небеско. Блажени су који плачу овде, јер ће онде бити наследници царства небеског. Блажени су који су гладни и жедни овде, јер ће се онде наситити. Блажени су који су милостиви овде, јер ће онде помиловани бити. Блажени су чисти срцем, јер ће(те) увек Бога видети“,⁵ и друго.

Јер свега овог испунилац би отац наш, и кти-тор господин Симеон, и ни у ком обичају не би зазоран, него спасење прими са онима који живе Христа ради. И стиже у ливаду покоја, у красно, растом и плодовима, дрвеће, у ком слатке птице певају, где послуша и поживе мирни, и неметезни, и богоугодни живот, укоренив се добро правоверјем и светло сијајући, као дивно дрво стојећи; у пристаниште добро, велим у Свету Гору, у којој као слаткогласну птицу и грлицу која љуби пустињу нађе једног жељеног монаха, милу утеху христољубивоме старцу, и некад њиме неговано јагње, грану од плода његова и цвет корена његова. Ту нађе и благи мирис, јер у истину, зажеље, и одмори се на ливади красној, на којој певаше птица, мењајући гласове, и насићаваше се пет премудрих осећања⁶, гледања, слушања и мири-сања, певања и пипања птице.

Јер изиђе из отачаства свога у свету ону ливаду, т. ј. у Свету Гору, и нађе некадашњи манастир, т. ј. Милеје, ваведена свете и преславне владицице Богородице, разваљен одасвуд

³ Јев. по Мат. гл. 2. ст. 27. ⁴ Јев. по Мат. гл. 18., ст. 3.
⁵ Све из Јев. по Мат. гл. 5. ⁶ *Осећање* — овде: уживање.

божних ратника. И други бољи подиже и прими, и потруди старост своју, имајући и мене, ако и недостојна, да му ради. Каошто овде⁷ обнови и све уреди, тако и то свето место подиже, да нас ни онде не лиши обновљења⁸, и помена, и склоништа. И, сакупив ту доста црнаца⁹, постави некога пречаснога мужа, по имену Методија мниха, и, пошто је све довољно уредио за манастир и оне који живе у њему, пробави осам месеци, вршећи труде и неисказана дела духовна која не може исказати ум човечји. Не само ту у манастир свој, него и у свој Светој Гори и свима манастирима ту даде преизобилно милостиње на помен себи и наследницима својим.

ГЛАВА ОСМА.

Болест Св. Симеона и поука његова Св. Сави.

У седми дан месеца фебруара поче нешто мало да болова часна старост његова. И одмах блажени старац, господин Симеон, позвав мене недостојна и унижена одасвуд, с тихошћу поче ми говорити свете и часне и слатке речи: „Чедо моје слатко и утехо старости моје, сине, слушај моје речи, к мојим речима приклони своје ухо, и, да не оскудевају извори живота твојега, сачувај их у својем срцу. Јер су живот свима који их налазе. Сваком храном¹ храни срце, јер од њих су извори животу. Одбади од себе опора уста, и увредљиве усне удаљи од себе. Очи твоје нека право гледају, а веђе твоје да се крећу на оно што је праведно. Право ходи својим ногама, и путове своје исправљај. Не склањај се на десно, ни на лево, јер путове оне с десна зна Бог, а развраћени су они с лева. А ти учи ономе што је право, да ти

⁷ Т. ј. у Србији и Студеници. ⁸ *Обновљење* — очишћење од грехова. ⁹ *Црнац* — калуђер.

¹ *Разуме*: добром духовном.

живот буде у миру. Сине, слушај моју премудрост, к мојим речима приклони своје ухо, да сачуваш моју благу мисао, оно што осећам мојим ти устима казујем.

„Чувај, сине, закон оца твојега, не одбацуј поуке матере твоје. Јер је блажен муж, који послуша мене, и човек који путове моје сачува. Не помешај се са безумним. Исправи знања на разум, јер онај који кори зле навућиће на се мржњу, а онај који изобличава нечастивога², порећиће себе. Не изобличавај зле, да те не омрзну. Изобличуј премудра, и заволеће те. Покажи премудроме кривицу, и биће мудрији, поуку праведноме, и продужиће ти примати је. Почетак је премудрости бојазан Господња³, а и знање светих ствари је разум, а разумевати закон помисао је блага. Јер оваквим владањем много ћете поживети, и придодаће ти се године животу.“⁴

И, подигав руке своје, Блажени их положи на врат мој грешни и поче плакати жалосно, и дарујући ми слатке своје пољупце, поче ми говорити: „Чедо моје омиљено, светлости очију мојих, и утехо и чувару старости моје, ево већ приспе време да се растајемо. Ево већ ме отпушта Владика с миром, по речи његовој, да се испуни што је речено: јер си земља и у земљу ћеш поћи као туђ. А ти не тугуј, чедо, гледајући мој растанак, јер је ово чаша за све општа. Јер, ако се овде растајемо, онде ћемо се опет састати, где више нема растајања.“

И, подигав пречисте руке своје и положив их на главу моју, говораше: „Благослове, благосиљам те. Господ Бог благословљен помоћиће спасење твоје. И да ти да уместо земаљскога благодет и милост и царство небеско. И да исправи пут хода твојега, којим из младости од мене пође,

² Нечастиви — ђаво, а и зао, рђав. ³ Бојазан Господња — б. од Господа. ⁴ Све ово из прича Соломонових: гл. 4., 6., 8., 9. ⁵ Из погребних песама.

имајући са собом нераздвојну, овде и онде, моју, ако и грешну, молитву.“

А ја, павши ничице на пречасну ногу његову, са сузама говорох: „Многих и великих дарова науживах се од тебе, блажени господине мој Симеоне, па се показах ја, бедни и неблагодетни, да се не сећам свега, помешах се са стоком неразумном, и изједначих се с њом, бивајући убог добрим делима, а богат страстима, испуњен срамом, лишен божје слободе⁵, осуђен од Бога, оплакан од анђелâ, бивајући на смех бесовима⁶, обличаван својом савешћу, посрамљен злим својим делима. И пре смрти бивам мртав, и пре Суда сам се осуђујем, пре бескрајне муке собом сам мучен од очајања. Јер тога ради падам к пречасним ногама твојим, клањајући се, не бих ли ја, неисправљени, ради твојих пречасних молитава, добио неко мало олакшање о оном страшном доласку Господа нашега Исуса Христа.“⁷

А кад дође осми дан тога месеца, рече ми: „Чедо моје, пошљи ми по оца духовног и по све часне старце из Свете Горе да дођу к мени, јер се приближује дан исхода мојега.“ И, пошто се испуни заповест, дође мноштво црнаца као мирисни цветови који цветају у тој светој пустињи. И, кад дођоше к њему, примише један од другога мир и благослов, и не даде им отићи од себе, говораше им: „Пребудите у мене, док тело моје светим и часним молитвама вашим опојете и погребете.“ А блажени старац од седмога дана, па све до смрти му, не окуси хлеба ни воде, само се сваки дан причешћиваше светих и пречасних тајни, тела и крви Господа Бога и Спаса нашег Исуса Христа.

⁵ Т. ј. не сме да се Богу обраћа. ⁶ Бес: зли дух, ђаво. ⁷ Све овако о себи говори Св. Сава у духу вере Христове, по којој се подиже онај који себе унижава.

ГЛАВА ДЕВЕТА.

Смрт Св. Симеона.

У дванаести дан тога месеца видех га да се спрема на одлазак и рекох му: „О блажени господине Симеоне! Ево се већ спрема благи твој исход у покој твој. Већ сам слушао како си благословио наследнике своје, али им и сад дај свој последњи благослов.“ А он подигав руке, поче са сузама говорити: „Тројице Света, Боже наш, славим те, и благосиљам те, и молим те, и замишљам те, јер трећи¹ благослов дајем наследницима својим. Господе сведржиоче, Боже отаца наших, Аврама, Исака, Јаковљев и семена праведнога, сачувај их и укрепи у држави којом сам владао, и помоћ пресвете Богородице и моја, ако и грешна, молитва нека је са њима одсада па до века. А дајем им пређашњу заповед: имајте љубав међу собом! Ако ли који од њих иступи из онога што сам им ја узаконио, гнев божји нека прождре и њега и потомство његово!“ А ја сам на све то рекао: Амин!

А кад је дошао дванаести дан тога месеца, рече ми: „Чедо моје, принеси ми пресвету Богородицу,² јер такав завет имам, да пред њом испустим дух мој.“ И кад заповест би извршена, и кад би вече, рече: „Чедо моје, учини љубав, метни на ме расу која ми је за погреб, и спремиме ме потпуно на свети начин, како ћу и у гроб лећи. И прости рогозину на земљу, и положи ме на њу. И положи ми камен под главу, да ту лежим, док ме не походи Господ да ме узме одавде!“ А ја, све испунив, учиних што ми је заповедио.

И сви ми гледасмо и плакасмо горко, гледајући на овом блаженом старцу такву неисказану бољу вољу. Јер као што је и овде³ просио у Бога,

¹ Један кад се одрекао престола, други у болести, и трећи сад, на самрти. ² Т. ј. икону свете Богородице. ³ Т. ј. док је био у Србији.

па му је и дао у држави његовој, тако ни до овога часа не хтеде се лишити ни једне твари духовне, па му Бог све и испуни. Јер, у истину, браћо моја драга и оци, чудо беше гледати: онај којег се бојаху и трептаху на све стране, сад се могаше видети као један од туђинаца, убог, расом обавит где лежи на земљи, на рогозини, а камен му под главом, свима се клања, и умиљава, и проси од свих опроштаја и благослова.

А кад наста ноћ, сви се опростише и благословише у њега, па отидоше у ћелије да врше службе и да мало отпочину. А ја остадох, и једнога јереја оставих са собом, и остадосмо код њега сву ту ноћ. Кад би поноће, утиша се блажени старац, и више ми не проговори. Кад би јутро, и започе црквено појање, намах се просветле лице блаженоме старцу, и, подигав руке к небу, рече: „Хвалите Бога ва светих јего, хвалите јего и на утврђенији сили јего.“⁵ А ја му рекох: „Оче, кога виде, кад тако говориш?“ А он, погледав на ме, рече ми: „Хвалите јего и на силах јего, хвалите јего и по премногому владичаствију јего!“⁶ И, то рекав, одмах испусти пребожанствени дух свој и усну⁷ у Господу.

А ја, пав на лице његово, плаках горко за дуго часова, и устав, захвалих Богу што сам видео такву смрт овога пречасног мужа.

ГЛАВА ДЕСЕТА.

Похвала. Опело и погреб Св. Симеона.

А кад чуше сви, долазећи дивљаху се просветљености лица његова, говорећи: „О блажени Симеоне, који си се удостојио да видиш такво виђење

⁵ Значи: Х. Б. у светињи његовој, хвалите га и на утврђењу силе његове. ⁶ Значи: Хвалите га и по силама његовим, хвалите га и по пресилном царству његову. Псалм 150. ⁷ Уснути—заспати.

на крају, владику, светога, који ти даје благодет за подвиге трудов твојих. Зато си, веселећи се, изрекао слатки глас при изласку душе своје: Хвалите Бога ва светих јего, хвалите јего и ва утвржденији сили јего, хвалите јего и по премногому ви владичаствију јего. Јер ћеш блажен бити свугде. Зато си и изрекао блажени глас.“

И потом, узевши пречасно тело његово са чашћу постависмо насред цркве, каошто је обичај. Пошто се сврши јутрење, и пошто се сабраше без броја црнци, почеше појати часно уобичајене песме око пречаснога тела, и испунише оно што се говори: „Они који се боје Господе славе га.“¹ Затим и многи народи дођоше тада, да му се поклоне и да са великом чашћу отпоју. Појали су најпре Грци, по том Ивери, затим Руси, по Русима Бугари,² по том опет ми, његово стадо сакупљено. А кад мину време литургије и кад се сврши сва уобичајена служба, целиваше сви пречасно тело. А ја, грешни, обухватив блажено тело, положих га у нови гроб, каошто ми беше заповедио, и испуних заповед његову. А кад се сакупи мноштво црнаца не отпустих их све до деветога дана, сваки дан чинећи му свету службу.

ГЛАВА ЈЕДАНАЕСТА.

Св. Сава уређује Хиландар. Позив од браће да пренесе моћи Св. Симеона у Србију. Извршење преноса.

А кад овај блажени отац наш пређе у вечни покој, оставив мени грешном заветом манастир у неком малом броју, из кога ми отиде неки пречасни муж, по имену Методије, оставив ме сампетнаестога,¹ те ме обузе велика туга и бојазан,

¹ По псалмима. ² Т.ј. калуђери разних народности православне вере из својих манастира у Св. Гори.

¹ Сампетнаести — он са још четрнаесторицом, реч која се и данас чује у западним крајевима.

једно од пустиње, а друго од страха од безбожних разбојника. Али је љубав Богоматере и наставнице наше хтела, и светим молитвама господина Симеона, да се тај храм од незнатнога и малог претвори у величанствену појаву. И сакупих после малога времена братства две стотине, и за све се постарах шта је за потребу манастирску.

И кад проведох ту осам година, настадоше многи метежи на тој страни, јер дођоше Латини и заузеше Цариград,² пређашњу грчку земљу, па и до данас остадоше, и уђоше и ту, у свето место. И кад је велики метеж био, и кад се о том метежу сазнало одасвуд, дође ми посланица од христољубивог и благочастивог, Богом изабраног и блаженим оцем Симеоном благословљеног, који је владао његовом државом, Стефана Немање и брата његова великог кнеза Вукана.³

Ја примих њихову молбу, у којој се говори: „Ево, у страни тој узбунеше се народи, а блажени отац наш, господин Симеон, који нам је био господар и учитељ, онде лежи. Ради тога молимо за твоју молитву, да нас Господа ради не презреш. Узми часне моћи господина нам, Симеона и донеси нам га овамо да се благослов његов покаже испуњен на нама“. А ја, видев њихну молбу што желе, и да то треба испунити, подигав своју немоћ на то, почех радити. И, угледав погодно време да се то учини, дођем и отворим гроб блаженога старца, и нађох часно тело његово цело и неповређено, иако је био ту у гробу осам година. Јер тако доликује онима који су угодили Богу, да су и по смрти својој прослављени, да учини вољу оних који га се боје и да им молитву услиша, да са-

² Латини (Франци и Млечићи) у крсташком походу, користећи се немирима у Византији, освојише Цариград 1204. г. и владали су њиме све до 1267. ³ После смрти Немањине Вукан је с помоћу Мађара отео престо од Стефана. Доцније је Стефан повратио престо. По преносу тела очева, Св. Сава је оба брата измирио.

чува све кости њихове, а да се ни једна од њих не сломи.

И, узев часне моћи његове, кренух се на пут, иако је много метежа било у тим странама, с божјом помоћу и пресвете владичице Богородице, са молитвама блаженога и предстојног и часног господина нам и оца Симеона, прођох оно што се каже кроз огањ и воду цео и сачуван и ничим неповређен. И дођох с часним моћима у Хвосно,⁵ и кад сазнаде син његов владалац, Стефан Немања, и брат му кнез Вукан, сакупише светитеље,⁶ и јереје, и игумане с многим црнцима и с бољарима и са свима, радујући се радощћу и веселећи се весељем. Дошавши, с великом чашћу, узеше моћи господина Симеона, песмама духовним захваљујући Богу. Јер, као што је прекрасни Јосиф, узев тело оца својега Јакова, из Египта пренео на земљу обећану, тако и ови богољубиви и благообразни синови његови са свом државом примише га, радујући се радощћу и веселећи се весељем, носећи сами пречасно тело оца својега. И положише га с великом почашћу у светој овој цркви, у одређени му гроб, који Блажени у почетку сам себи беше начинио. А ово је било месеца фебруара, у 19. дан.⁷

ГЛАВА ДВАНАЕСТА.

Укратко живот Св. Симеона. Поука Св. Саве братству манастира Студенице, за које је и написао живот свога оца.

Треба да сазнате о овом блаженом оцу нашем и ктитору, господину Симеону¹, од рођења па до смрти. Рођење му је било у Зети на Рибници, и онде је примио свето крштење, и, кад је тај младац био изнесен овамо, прими га епископ цркве

⁴ Псалм 34, ст. 20. ⁵ Хвосно — крај око Пећи. ⁶ Светитељ — владика, епископ. ⁷ Не каже тачно годину, али по оном што вели да је то било после осам година од смрти очеве, излази да је то било 1208.

Светих Апостола, и, дав молитву младенцу, миром га помаза, па и друго крштење прими. Јер дивно је било с мужем овим, да као младаца прими двоје крштење. И опет, пошто прими свети анђеоски лик. И ту прими два благослова: мали лик и велики. Тако и после смрти његове пречасно тело његово прими две сахране, прво у Светој Гори, где му је и смрт била, и опет одатле би узет и пренесен овамо, и с великом почашћу и красним славословљем би овде друго гробно полагање часних моћију његових. Од рођења му 46-е године, прими пак, с божјом вољом, владу. И пробави опет на влади 37 година, а тада пак прими анђеоски лик, и поживе у том лику 3 године, и цео његов живот би 86² година. Престави се блажени отац и китор господин Симеон године 6708.³ (1200), месеца фебруара у 13-и дан пресели се у вечно женство.

А ти, Боже и Господе свему, и, о прослављена мати Господа Бога и Спаса нашега Исуса Христа, да буде све ово што је написано и рађено: да ми и они који после нас буду до краја овога света, с помоћу часних молитава оца нашега и ктитора, слушамо оно што се говори и слушајући да чинимо све оно што је Богу угодно, гледајући на подвиге и живот овога свеблаженог оца нашег, у којима је сладост и весеље, помињући Бога, веселећи се Богом.

Дакле, наш ум да буде на небесима у гледању,³ на красотама рајским, у становима вечним, на анђеоским зборовима, у животу онде: где ли су како ли су душе праведних или грешних; како ли ће се јавити велики Бог и Спас наш Исус Христос, о ком је просвећеном реч: „Небеса ће проћи с ху-

¹ Немању су најпре крстили католички свећеници, јер других у Рибници није било. Вратив се у Рашку, он се, по други пут, крсти од православних свећеника у цркви Св. Петра и Св. Павла код Раса.² Исправљено према новом издању рукописа које се спрема. ³ Т. ј. да мислећи управо гледамо шта ће се све дешавати на небесима.

ком, стихије ће се огњем уништити, земља и све што је на њој, и дела сажећиће се“; како ће ту свака душа примити самртно тело; какво ли ће ту бити збориште од мноштва људи од Адама до свршетка; како ли ће бити Христово лице страшно, и од сунца светлије; какав ће се његов глас чути, да ли ће нас као праведне примити у царство небеско или као грешнике који се одашиљу у вечну муку. Ради тога нам, драга браћо моја, треба туговати и замишљати се у овом животу као они који су изван света, као они који имају живот, на небесима, проводећи мирно овај живот, имајући наду да ћемо задобити будућа вечна блага у Христу Исусу Господу заступањем пресвете владичице наше Бсгородице и добротворке и молитвама пречаснога и блаженога оца нашег и ктитора, господина Симеона.

II
ЖИВОТ
СТЕФАНА НЕМАЊЕ

од
КРАЉА СТЕФАНА ПРВОВЕНЧАНОГ

⁵Друга посл. Петрова гл. 3., ст. 10.

Живот и дела¹ светога и блаженог и пречасног
оца нашег Симеона, који је био пређе наставник
и учитељ, господин и самодржац отачаства свога,
све српске земље и поморске.

Владико, благослови!

ГЛАВА ПРВА.

Увод. О Богу, по Светом Писму.

Дођите, о христољупци, и видите како се на
нама земним открила дубина божјега милосрђа.
Онај који од саздања свега света милује пали род
човечји милосрђем Светога својег Духа унапред
објављиваше пророчким устима оно што ће бити,
као што рече пророк: „Речима Господњим небеса
се утврдише, и у даху уста његових сва је сила
њихова“.² Јер пророци проричући утврђиваху свет
му створени Духом његовим Светим, да верује у
Свету Тројицу и у једно божанство, па и о до-
ласку његову који ће бити.

Јер је свеубилачки ђаво насејао штетну плеву
и укоренио је у срца њихова³, и одвратио их од
Творца својега⁴, да служе глухим кумирима⁵, па их
је, шта више, довео и до писања њихова⁶, да их
ишако рине на дно скровишта адових⁷. А они, бу-
дући без наде, мишљаху да Творац наш неће по-
тражити створења руку својих, јер и пророци у

¹ Разуми: посмртна. ² Псалм Давидов 33., ст. 6. ³ Њихова
— људска. ⁴ Својега место њихова. ⁵ Кумир — идол, кип. ⁶ Т. ј.
створили су и своју незнабожачку или јеретичку књижевност.
⁷ Ад — пакао.

аду говоре: „Да ли ће доћи наш избавилац да нас избави или други ко?“⁸ А он милосрђем својим не задоцне, по пророштву које прорече Давид Духом Светим: „Сићиће као дажд на руно и као капља која капље на земљу“.⁹ Јер, у истину, сиће и усели се у утробу женску онај који се не може сместити ни на небесима. Ко је ова жена? Ово је жена о којој пророк рече: од корена Јесејева, жазао који је никао из слабинâ Давидових¹⁰, и, просто рећи, чиста и пречиста и безгрешна и увек девојка Марија, мати Христа Бога нашег, царево покојиште, из које неповредно прође, сачував је затворену, као што рече пророк: „Светлост засја онима који седе у таму и у сенци смртној“.¹¹ И у дане његове засја правда. Јер, у истину, светлост засја доласком његовим онима који су у аду, не само светим пророцима који су у аду, него и нама који смо сагрешили, од преступљења нашега прадеда Адама.

Јер нас најпре обнови крштењем својим, вером и духом, а потом нас искупи пречистом својом крвљу, и све народе сакупи под једно божанство, и под једну власт, и у једну веру. Шта више, и онима који га љубе даје преизобилну богату милост своју неисказаним својим милосрђем, и висином својега божанства хоћаше земноме јестаству придодати од небесних сила, изабрав по сазнању неке за свете мужеве, другима, према трудима њиховим, дајући венце¹², а некима, да, од рођења матерâ њивових¹³, буду земаљски господари као угодници његови, који се не старају само за земаљске власти, него који угађају Господу, чинећи му по вољи са страхом, па и са слободом. Међу њима беше и овај мој господин свети хранилац, угађајући Господу, желећи да ужива блага у дому

⁸ Јев. по Мат., гл. 11., ст. 3. ⁹ Псалом 72., ст. 6. ¹⁰ Давид је син Јесејев, а Марија је од рода Давидова. ¹¹ Јев. по Мат., гл. 4. ст. 16. ¹² Венци — мученички венац, којим се постаје светац. ¹³ Т. ј. отац их њихове матере роде.

Господњем. „Јер насађени у дому Господњем, пророк рече, процветаће у дворовима Бога нашега“¹⁴ што не погреша.

ГЛАВА ДРУГА.

Рођење и крштење Стефана Немање.

Зато ћу, у Господу светитељи, јерарси, јереји и црнорици, пријатељи и браћо моја, ја Стефан, недостојни и грешни, и који сам био тужан пре смрти његове, који сам рођен па и однегован од њега, испричати рођење и живот и врлине овога светог господина својег. Иако ме тада није било нити памтим шта је било о рођењу његову, ипак сам слушао да је био велики метеж у овој страни српске земље, и Диоклитије и Далмације и Травуније¹, и да су родитељу његову браћа му завишћу одузели земљу², а он изиђе из бунâ њихових у место рођења својега, по имену Диоклитија³.

И вољом божјом и пречисте њихове матере роди и ово свето дете, које ће божјим промислом бити сакупилац пропалих земаља отачаства његова, пастир и учитељ, па, шта више, и обновилац онога што је било пропало, у месту по имену Рибница⁴. А како су у земљи тој (и) латински јереји, то се по вољи божјој удостоји да у храму том прими (и)⁵ латинско крштење. А кад се вратио отац његов у столно место, опет се удостоји да прими друго крштење из руку светитеља и архијереја усред српске земље, у храму светих и свеславних и врховних апостола, Петра и Павла,⁶ идући за владиком сво-

¹ Диоклитија, Дукља — данашња права Црна Гора око Мораче и Дукље; Далмација — јужна Далмација; Травунија — Требиње, с приморјем од Дубровника до Котора. ² За време метежа који су настали у Рашкој и Зети у поч. XII в., после смрти краља Бодина. ³ Диоклитија, Дукља — стари римски град, развалине се и данас налазе близу Подгорице. ⁴ Рибница — у близини Дукље и Подгорице. ⁵ Ово и ставили смо у заграду, пошто је плеонастично, као што ће се из даљег причања видети. ⁶ Црква Св. Петра и Св. Павла, најстарија црква у Српству, северно од Новог Пазара, на ушћу Девеје у Рашку, с леве стране ове

јим пастиром Христом, као што свето писмо каже: „Сисао си млеко из обеју сиса⁷“, т. ј. извршилац је Старога и Новог Завета. Док се тако хранио у благоверју и богочашћу родитеља својих, родитељи његови пажahu на дете, не знајући божје тајне ни пучине милосрђа која ће бити на њему да ће царовати над земаљскимa и да ће на небесима наставати с анђелима.

ГЛАВА ТРЕЋА.

Стефан Немања добива од грчкога цара Манојла Дубочицу. Зид манастир Свете Богородице у Топлици.

А кад је одрастао до младићства, и примио чест отачаства својег, по имену Топлицу, Ибар и Расину и зване Реке¹, увек противни ђаво не престајаше наносити напасти Праведноме, и ожалошћаваше га браћом његовом, а не знађаше, безумни, да се за трпљење напасти троструки венац плеташе на глави Праведнога. Јер на гнев због преваре не помишљаше, него, одвргав злобу ђавољу у нападању браће његове, стараше се како ће угодити Господу и творити пред њим угодна дела.

А кад чу богољубиви цар Манојло из Константинова града о изврсној чистоти и о смерности и кротости овога незлобног, приближив се нишевској страни, желећи га видети, посла по њ да дође на виђење. И он, похитав, дође к њему. А кад

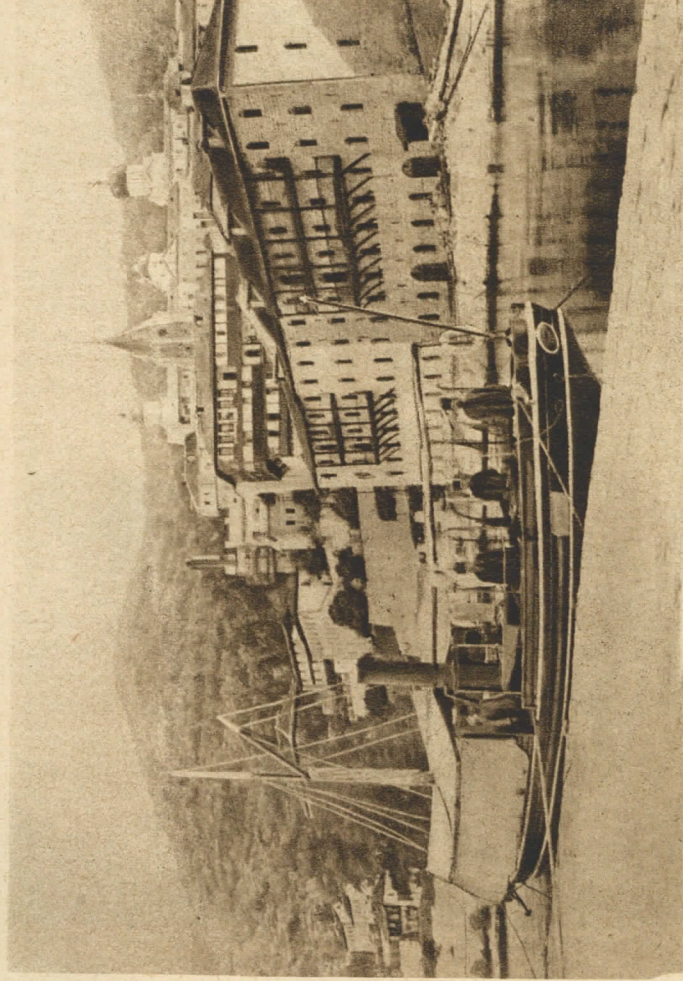
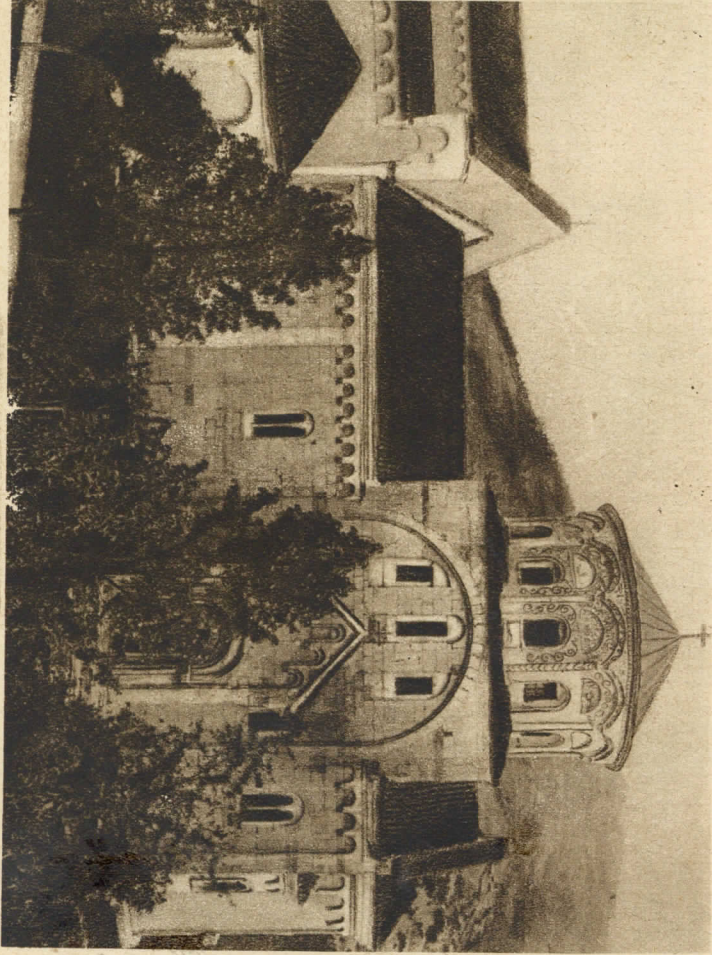
Ту је Немања држао и сабор противу богумила. Ту се и престола одрекао. Ту је била и столица рашкога епископа. Доцније је била турски магацин. ⁷ Непознато одакле је. Можда из апокрифних рукописа.

¹ Немања као најмлађи од браће добио је крај око Топлице Ибра, Расине и Река (данас Пуста Река у топличком округу). Најстарији Тихомир био је на западу, око Дрине, Увца и Лима. Срацимир око З. Мораве у Грацу (Чачку) и Мирослав у Хуму (од Цетине до Дубровника). Последња двојица се ту спомињу, пошто се Немања с њима измирио, а сам заузео првенство — достојанство великога жупана.

Монахиња Анастасија,
жена Стефана Немање

Манастир Студеница

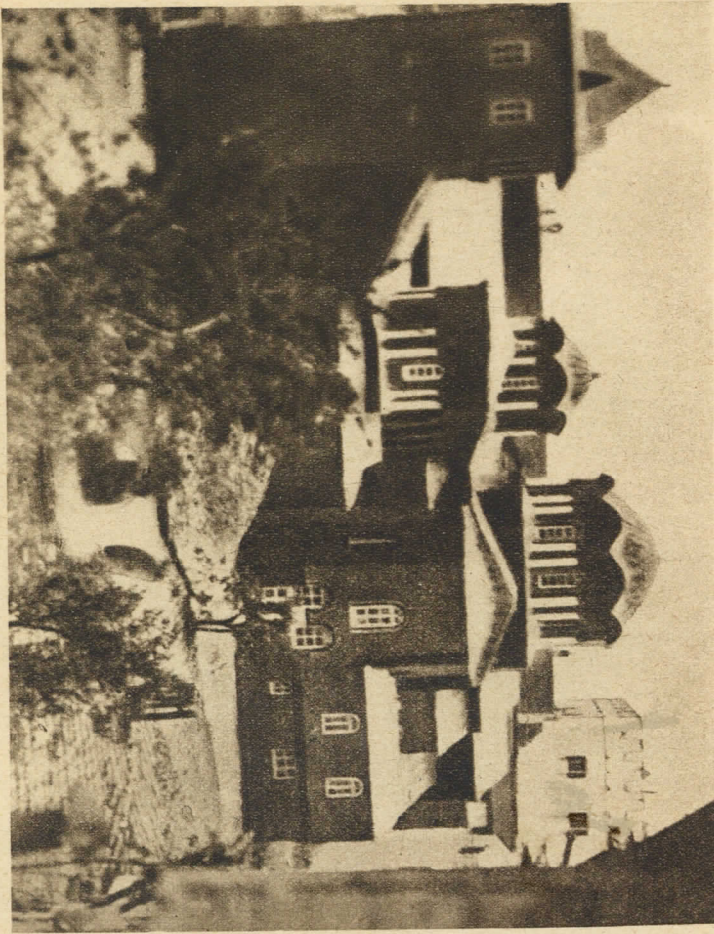
Пристаниште Св. Пантелеимона

га овај угледа, прими га с царском љубављу и пољуби га. И, задивив се, одликова га царским достојанством и различним даровима. И, одвојив му од своје земље, даде му звану Дубочицу² говорећи: „Теби буди и потомству твојему по теби, ни с ким у заједници, ни са мном, ни са сродницима мојим по мени.“

И томе, браћо, нека се не почуди ум ваш, што га цареви љубљаху царском љубављу и што му множаху почести и дарове. И други га владоци марљиво слушаху, јер га вишњи Господ Исус Христос љубљаше. О драги, нека је знано свакоме створу, да онима који љубе Бога свим срцем све полази за руком. Јер, иако овога Светога љубљаше цар, и он гледаше царске љубави, срце се његово распаљиваше божанственим огњем³ како ће угодити Господу и градити храмове угодника светих.

Дошав, нимало не задоцнев, поче журно зидати у отачаству својем, у Топлици, храм пресвете Богородице,⁴ на ушћу реке по имену Косаонице. И украсив га свима правима црквеним, установи у њему сабор црнаца, са часним богољубивим подружјем својим, по имену Аном. И предаде јој храм Пресвете, да се стара о њему по сваком делу и о црницама које установи у том манастиру светом. А она слушаше са сваком послушношћу и добродушношћу, чувајући храм пресвете Богородице, предани је овим њеном светим господином. Јер о овој речи Мудри⁵: „Часна жена у дому мужа својега више вреди од бисера и драгог камења“.⁶ Земаљски мисле о бисеру и ка-

² Грчки цар Манојло (1143—1180) уступио је Немањи Дубочицу крај око данашњег Лесковца, који му је доцније одузео, заједно с Рекама. Али је Немања, постав велики жупан, то поново заузео. ³ Т. ј. он није марио толико за љубав земаљског цара, колико за љубав божју. ⁴ То је манастир већ поменут у Животу Св. Симеона од Св. Саве. ⁵ Мудри — премудри Соломон. ⁶ Приче Соломунове гл. 31., ст. 10.

Ватопед

мењу. Трошни су камен и бисери, а пророк мисли на онога који је пун добрих дела, као бисера и драгога камења. НАТО се и она угледа, творећи угодна дела пред Господом у дому мужа својега.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

Браћа хватају Немању и бацају га окована у пећину. Његова молитва Св. Ђорђу и ослобођење. Зидане манастира Св. Николе у Топлици и Св. Ђорђа.

И опет овај наш господин свети не могући зауставити срца свога, распаљен Христовом љубављу, поче зидати храм светога архијера и чудотворца оца Николе,¹ близу Свете Богородице, оне на ушћу реке Бањске.² И, док је ишао бос, ради речи Господа нашега Исуса Христа коју рече: „Сваки који се узноси понизиће се, а који се понижава узнеће се“,³ и док је зидео храм светог чудотворца и брзога у бедама помоћника Николаја, опет браћа његова, подстицањем ђавољим и злом ревношћу и љутим гневом обузета, дођоше да ожалосте Светога, говорећи: „Шта радиш то, не договориш се о том с нама, што ти не личи да радиш?“ А он, погледавши на њих и с осмехом око усана, говораше: „Браћо моја драга, како смо једнородни, нека не буде на гнев ово дело моје, које почех у Господу и доврших га. Ја га сврших, па, ако је добро, нека је мени, а ако је зло, нека опет буде мени. Него просите у Господа Бога мојега многе дарове и милостиње велике и неквакежне, да свако од вас прими.“⁴

И сврши храм Светоме, и установи у њем правила о црнцима, како да славе Господа Бога

¹ То је већ поменути ман. Св. Николе у Животу Св. Симеона од Св. Саве, развалине код Куршумлије. По Св. Сави Немања је подигао овај манастир раније од манастира Св. Богородице. ² Бањска и Косаоница уливају се у Топлицу у непосредној близини Св. Богородице. ³ Јев. по Мат. гл. 23., ст. 12. и др. ⁴ Допуни: награду.

непрестано. И живљаше, захваљујући Богу и Пресветој, светоме архијеру и чудотворцу Николају, док не стиже ревност ђавоља, и већ ригаше змија своју злобу. Јер се договорише с најстаријим од браће његове, који је тада владао овом српском земљом, и, дозавши овога целомудреног⁶ и светог мужа, ухватише га, и оковаше му руке и ноге, и вргоше га у пећину камениту, као што некада браћа вргоше у ров прекрасног Јосифа, не разумевајући, безумни, промисла Владичина који ће бити: да ће неповређени од беда бити они који верују у њ. И тако ради правде и чистоте изведе Јосифа из тамнице, и постави га за господина дома фараонова и за кнеза свега имања његова.⁷

И овога опет, због кротости и правде, и дивне смерности, и због свих добрих обичаја, Владика премилостиви руком својом крепком и мишицом високом изведе из камените пећине, и изведе га на престо отачаства његова, и подиже га за господара великога свему свету.⁸ Као што рече Јосифу да научи кнезове његове као и себе, и да старце његове умудри,⁹ тако и овај пресјајни и крепки свети муж однегова чеда своја у благоверју и чистоти, и сабра пропалу земљу своју, ограђујући је крстом Христовим, и кнезове своје научи разумно, и старце умудри, шаљући захвалност и хвалу своју Владики свих и Творцу.

Тако седећи у пећини, с тугом у уму свом, са срцем подвижним¹⁰ мољаше се светоме и великом мучнику Христову и страстотрпцу,¹¹ и војнику непобедном Ђорђу, овако говорећи: „О страстотрпче, свети мучениче Христов Ђорђе, који си Христа ради претрпео страдања, муке и ране различне без броја, иако у великој беди и на точку растезан, призиваше Владика светога Господа Исуса

⁶ Целомудрен — чист, невин до савршенства. ⁷ I књ. Мојсијева гл. 3., ст. 2—5. ⁸ Свему свету — свему народу српском. ⁹ Псалом 105., ст. 22. ¹⁰ Подвижан — ст. словенска реч: трудољубив, прилежан. ¹¹ Страстотрпац — који је претрпео страдања.

Христа да дође на избављење, и на исцељење, и на утеху твоју. Јер ти који си своје клање гледао, као јагње Христово говораше незлобно: Прими, Господе, прошење моје, и који буду у беди и невољи, или у тамници, или на мору, па призову именом мојим твоје човекољубље, ради неиспитаног милосрђа твојега милостив им буди, Господе! И услиша Владика молитву твоју п прошење твоје испуни према достојним трудима твојим. Јер, у истину, достојан ти би, страстотрпче Христов, угодив Владици својему Христу. А ја се грешан и недостојан јављам Господу. Јер с каквим очима ја, омрачени, смем погледати на небеску висину, или с каквим ћу уснама призвати Оца страшног и тебе, Свети? Него, смилосрдовав се, страстотрпче Христов, на мене, невољна и бедна, похитај Владици својему, Исусу Христу, који је обећао испуњавати ти прошења, да ме избавиш сада из муке ове и од узâ које ме стежу, именом твојим светим, да ти послужим, Свети, за све дане живота мојега, до последњега даха мојега, на који начин буде угодно висини страдања својега, милошћу и милосрђем онога који те је прославио и венчао у свем свету, Христа, на све векове, амин!“

Чу страстотрпац Христов молбу овога светог мужа, господина ми, и испуни све што је просио у њега, па овај свети господин мој поче хитно, нимало не задоцнев, зидати храм светог и преславног и великог мученика Христовог, Ђорђа,¹² с ревношћу и љубављу, и сврши га, призивајући брзога свог помоћника, и, украсив га сваком лепотом и свима изврсним потребама црквеним, установи правило о црнцима, како ће непрестано славити светог и у невољама заштитника, страстотрпаца Ђорђа.

¹² Већ поменути Св. Ђорђе у животу Св. Симеона од Св. Саве. Ђурђеви Стубови у Рашкој.

ГЛАВА ПЕТА.

Бој с браћом код Пантина. Победа Немањина с помоћу Св. Ђорђа.

И разгна и расеја тада овај Свети непријатеље своје по земљама иноплеменим за зла безакоња њихова. И мисли своје недостојне остварише наговором сотониним у грчком царству, да ту помоћ добију, трудећи се да убију Светога и да његове добре намере и дела разоре и до краја искорене, али које не послуша Бог. И, најмивши грчке војнике, Фруге и Турке и друге народе, пођоше на Светога и уђоше у отачаство његово, на место по имену Пантин.¹

А он, подигав очи и руке своје к небу, вапијаше к Владици својему из дубине срца, ка страстотрпцу Христову, Ђорђу: „Суди, Господе, онима који ме нападају, и успротиви се онима који се боре са мном. Узми оружје и штит, и стани на помоћ мени! Затвори пут онима који ме гоне!² Реци души мојој: Спасење твоје ја сам!“ И, узев, знамење животворнога крста и копље дано му од Владике, иђаше слободно насупрот многим народима.

А кад је био близу града по имену Звечана, на којем бејаше сазидана црквица светог и преславног мученика Христовог Ђорђа, изабрав једнога од правоверних својих јереја, посла га да твори обноћну молитву, и опет литургију, сву ноћну и дневну службу по реду. А кад је овај заспао од труда, дође свети брзи помоћник, и презвитеру се јави у војничком оделу. Јереј га питаше: „Ко си, Господе?“ А он рече: „Ја сам слуга Христов, Ђорђе, који идем на помоћ господину твојему да победим и непријатеље његове.“

¹ Тихомир и браћа, с помоћу грчке и најамничке војске, нападоше на Немању на Косову код Пантина, 1168. г. али бише потучени, и Тихомир се удави у Ситници. Немања се утврди у власти, измирив се с браћом Срацимиром и Мирославом. ² Псалм 35, ст. 13.

Сутрадан одмах стекоше се на битку снажну и силну. Божјом помоћу и светога и преславног мученика Христова Ђорђа победи непријатеље своје, иноплемене народе, и падоше од оружја сви, и нестаде им помена са земље. Учинив битку ту, један од законпреступне браће његове сврши, утопив се у води, да се збуде реч пророка Давида: „Ров изри, ископа, и упаде у јаму коју начини.“ И, у истину, „обрати се болест на његову главу, и на теме његово његова неправда сиђе.“³

А кад се Свети врати у државу своју, на престо отачаства својега, живљаше, захваљујући Господу Богу нашем Исусу Христу и пречистој његовој и непорочној матери увек деви Богородици и светоме чудотворцу и брзومه у бедама помоћнику и архијереју Николи, и овоме светом и великом страсотрпцу и у борбама браниоцу мученику Ђорђу, који га сачува и укрепи ничим неповређена од противника, и вршаше преизобиљно дневне и ноћне службе пред Господом.

ГЛАВА ШЕСТА.

Стефан Немања прогони богумилску јерес.

Дође један од правоверних војника његових, па, пав на колена, с узбуђењем и унижењем многим говораше му: „Ја сам међу најхуђим слугама твојим најмањи, и, видев усрдност твоју према владици твоме Господу Исусу Христу, и пречистој владичици Богородици, и светим угодницима њиховим, заштитницима твојим, који крепким дланом подржавају твоју власт неповређену, усудих се јавити држави твојој,¹ да се мрска ти и проклета јерес већ укоренењује у држави твојој“.

А овај пречасни свети мој господин, нимало не задоцнев, одмах призна свога архијереја, по

³ Псалми гл. 57., ст. 6. и гл. 7. ст. 15—16.

¹ Држава твоја — титула као „твоје височанство“.

имену Јефтимија, и црнце с игуманима својим, и часне јереје, и велмуже² своје, од малога до великога, па говораше светитељу³, и црнцима, и свима сабранима: „Дођите и видите, оци и браћо, ако сам и најхуђи међу браћом својом, али Господ Бог и пречиста владичица Богородица, мати његова, не гледа на лице човечје, него удостоји мене најгрђега, који верујем у јединобитну неразделиву Тројицу, да чувам ово предано ми стадо, које видите сада, да се не посеје кукољ лукавога и одвратнога ђавола. И никако нисам мислио да је он у области⁴ мојој, а већ сад чујем да се лукави брзо укоренио и да хулу наноси на Светога Духа и да дели недељиво божанство, што говораше безумни Арије⁵, пресецајући недељиво божанство. Кад су проговорили богоносни оци: Ко ти, Спасе; ризе раздра? рече: Арије, безумник, који Тројицу пресече. Тако и ови безумни иду за учењем његовим, и не знајући, бедници, да ће, пошто су тако веровали, сићи с њим, проклетим, на дно скровишта адвих“.

И, док је говорио овај Свети, и, док је била велика препирка, дође кћи једнога од велможâ његових правоверних, удата за мужа од тих кривоверних, која је била у њих и сазнала нечисте одвратности њихове, али се нимало не косну вере њихове, и, павши к ногама Светога, исповедаше јасно, говорећи му: „Господине, господине мој, ево видим како твоја држава испитује о овој мрској и одвратној вери; у истину, господине мој, бих испрошена, по брачном закону, у оца мојега, слуге твога, који је мислио да је једноверство у твојој држави. И бих у тих законпреступника, и видех, господине, да, заиста, служе отпаднику од славе божје, самоме сотони. И не могући трпети смрада глухих

² Велмуџа, велмоџа — властелин. ³ Светитељ — епископ. ⁴ Област — овде држава, а и власт. ⁵ Арије, свећеник александријски, око 318. год. порицао је јединство и недељивост Св. Тројице и није признавао божанство Исусу Христу. То његово учење осуђено је као јерес на Никејском Сабору

кумира̂ и мрске јереси, истргавши се из руке њихове и пребегавши, вапијем држави твојој: порази крстом оне који се боре с нама, да науче нечистиви⁶ непријатељи како је моћна вера твоја, господине“.

А Свети, изведав ову пред сабор свој, сабран противу те лукаве јереси, изобличи кривоверје њихово, и саветова се са светитељем Јефtimiјем и са часним црнцима, и са велможама својим, и, ни мало не задоцнев, посла на њих војску, наоружану од славних својих, говорећи: „Ревнујући⁷ поревновах за Господом Богом сведржиоцем.“ Као некада пророк Илија,⁸ који је устао на бестидне јереје, и он изобличи безбоштво њихово, и једне попали, друге разним казнама казни, треће прогна из државе своје а домове њихове, и све имање сакупив, разда прокаженим и убогим. Учитељу и начелнику њихову језик уреза у грлу његову, што не исповеда Христа, сина божјег, а књиге његове нечистиве спали, и изагна га, запретив да исповедају и помињу по свим странама проклето име. И на све стране искорени ту проклету веру, да се и не помиње никако у држави његовој, него да се слави једнобитна и неразделива и животворна Тројица: Отац и Син и Свети Дух, свагда и сад и увек на веке векова. Амин.

ГЛАВА СЕДМА.

Стефан Немања ратује с Грцима и ослобађа српске земље у Поморављу, Рашкој и Приморју.

После свега овога устаде у Константинову граду други цар, љут и крвопролитник, и поквари мир с Пречасним и Светим. Развалив уста своја,

⁶ *Нечистиви* — безбожни, ђавољи. ⁷ *Ревновати* — подражавати, угледати се на кога ⁸ Пророк Илија је, за време цара Агава, наредио да се побију идолопоклонички свећеници. I књ. гл. 18., ст. 40.

мишљаше да прогута и државе других, што не учини, безумник, нити постиже такве намере, него, хотећи наудити Незлобноме и Светоме, нанесе на се и погибао своју, и хулу на царство своје, и опустошење на земљу своју. Јер пође пречасни свети Симеон са угарским краљем, и дође до града, по имену, Среца, и разруши га и опустоши до краја.¹ А кад се угарски краљ врати у своју државу, Свети, растав се од њега, отиде са силом својом на град Перник, па и њега разруши силом својом и опустоши. и град Стоб, и град Земун, и град Велбужд, град Житомитски,² и град Скопље, и град Лешки у доњем Пологу,³ и град Градац, и град Призрен, и град славни Ниш, и град Сврљиг, и град Равни, и град Козли.⁴ Те градове поруши и до краја темеља их искорени, јер не оста камен на камену који се не поруши. И не подигоше се ни до данас. Земље њихове, и богатства њихова, и славу њихову приложи богатству и слави отачаства свога, и слави велможа̂, и народа свога.

Придодаде земљи отачаства свога област нишавску до краја, Липљан,⁵ и Мораву, и звано Брање, призренску област и оба Полога до краја с међама својим. И живљаше у захваљивању Богу и у молитвама дан и ноћ. Победи непријатеље своје као Мојсеј Амалика,⁶ крст Христов неслабно носећи пред очима и њиме односећи победу над непријатељским варварима. Поврати Диоклитију и

¹ После смрти грчког цара Манојла дошао је на престо брат његов Андроник, 1180. г. Немања, користећи се нередима у Византији, склопи савез с угарским краљем Белом III 1183. г. и почне ослобођавати српске земље од грчке власти. ² Сви су ови градови у западном крају данашње Бугарске, Знепољу. Нека места, као *Перник*, и данас стоје. *Срецац* је Софија, *Велбужд* — Бузтендил. ³ Доњи и Горњи Полог, крајеви око горњег Вардара. ⁴ *Сврљиг* — развалине код данашњег Сврлига, *Равни* је код Гуприје, а *Козли* (данас Кожељ) место је близу Књажевца. ⁵ Јужни крај Косова. ⁶ Амалик, цар ханански, с којим се борио Мојсије, доводећи Јевреје из Египта у Ханан. IV књ. Мојсијева, гл. 13—15.

Далмацију,⁷ отачаство и рођење своје,⁸ праву дедовину⁹ своју, коју је насиљем држао грчки народ, и градове у њој, сазидане од руку њихових, тако да се прозвала грчка област, а којима су имена: Дањ град, Сардоники град, Росаф град звани Скадар, град Свач, град Уцињ, град славни Бар.¹⁰ А Котор остави, утврди га и пренесе свој двор у њ, који је и до данас. Остале градове пообара, и поруши, и претвори славу њихову у пустош, истреби грчко име, да се никако не помиње име њихово у тој области, а народ свој у њима неповређен остави, да служи држави његовој са страхом и са уреченим данком од Светога.

ГЛАВА ОСМА.

Покајна и заветна молитва Немањина. Подизање манастира Студенице. Подизање и потпомагање других цркава.

А кад је све ово било свршено божјом помоћу, овај нај свети господин, увек имајући у срцу свом неисказани страх божји, поплашив се приче, говораше: „Да се како на мени не испуни реч из приче Владике мојега коју рече: Некоме богату човеку прероди њива, и помишљаше у себи, говорећи: разорићу житницу и већу ћу сазидати, и сабраћу жита и сва добра моја, и рећи ћу души мојој: душо, имаш много добра за све године, пиј и једи, и весели се, и остало? И, ишав без времена,¹ постићиће ме она реч на крају коју

⁷ Диоклитија-Дукља, названа тако по главном граду, близу данашње Подгорице, који је подигао римски цар Диоклитиан. То је синонимни назив за Зету (данас Црну Гору), по реци Зети, али који има и шире значење. Појам Далмације протезао се и на Диоклитију, па чак и на исток и југ. — ⁸ Немањин отац због немира у Рашкој морао је бежати у Зету, где му се у Рибници (близу Подгорице) родио најмлађи син Стефан Немања (1114). ⁹ Дедовина исто што и очевина, баштина. ¹⁰ Сви су ови градови у Северној Албанији и Приморју, од којих Скадар, Уцињ и Бар и данас стоје.

¹ Остављамо овај анаколут као и у тексту; и без гола ва рив. Прави је смисао: и не обратив пажње ономе чему је време-

рече: Безумниче, ове ћу ноћи извадити душу из тебе, и ово што спреми коме ће бити?²

Ох, тада, тада, браћо, ко ће отрпети или схватити оно грдно и страшно судиште његово, или гнев неодољиви који ће бити на нама грешним? Или ко ће тада призвати страшнога и грдног судију на помоћ себи, не учинив милости и преступив заповед творца својега, као ја грешни? Али, Господе, Господе, поштеди и помилуј слугу својега, јер су, ја знам, безакоња моја, у истину, велика, и пред тобом су увек неутајена, Господе. Зато износим као почетак у срцу мојем: да трепти и да се боји имена твојега светог. По апостолу Павлу говорим: Ви који имате жене да сте као они који немају, чувајући се у чистоти и у заповедима Господњим.³ Зато и ја, грешни, дајем ти пречисту и неоскврњену матер твоју као јамицу мојега тврдог заступања и чуварку, ради имена твојега светог, да се због тебе одвајам од спреге са женом својом, и стављам тебе, Владико мој, Исусе Христе, за вођа и храниоца старости моје и наставника на путу, којим идући и славећи име твоје, нећу се спотаћи. Назидаћу и храм пречисте и пренепорочне матере твоје добротворке, и ту ћу ти испунити завете моје, које изрекоше уста моја“.

И поче зидати храм Пречисте у Ибру, на реци по имену Студеници. И док је све ово радио, увек и непрестано слаше молбе Господу и Богу и Спасу нашем Исусу Христу и пречистој матери његовој, и, шта више, угодницима његовим светим слаше дарове, почев од велике цркве Господње у Јерусалиму и Светога Јована Претече, и у Риму цркви светих и свеславних врховних апостола Петра и Павла и Светога Теодосија у пустињи, и светога архијереја и светитеља Николаја и чудотворца у

² Прича о богаташу, Јев. по Луци, гл. 12, ст. 16—19. ³ По псалмима и посл. Кор. гл. 7. ст. 29.

Великом Бару⁴ и преславне и увек деве Богородице у Јеврегетили у Константинову гоалу, и светога архистратига Михаила у граду званом Скопљу, којему и храм подиже у месту том,⁵ и светога великог мученика Христова Димитрија у граду солунском, и светога и великог мученика Пантелејмона у граду Нишу, и којему и храм сазида ту.⁶

Вапијаше непрестано, дан и ноћ, овако говорећи: „Свети Христови представници и арханђели, пророци и апостоли и мученици и јерарси и предостојни оци и пустињници и црнорисци и пречасне деве, молитве своје излијте пред владиком свих, Господом нашим Исусом Христом, да ме не осуди на дан страшнога суда и грозног испитивања, онога дана и часа, него да ми буде милостив, тих и утешан, ради молитава пречисте своје матере и ваших, свети, и да ми да, да, пребродив животну буру, уђем у тихо и истинито и неузбуркано пристаниште и да видим светлост моју незаходну и Господа и Спаса и Бога мојега, цара Исуса Христа, који је у светињи хвала Израилјева. Јер пророк рече: На те се надаше оци наши, и не постидеше се, на те се надаше и спасли су се.⁷ Зато, Господе, и мене бедна, који се надам на милост твоју, не остави; који је сагрешио, не одбаци, и милуј. Спасе, твар своју, да, одбацив красоте овога света, иде за тобом, хвалећи и славећи свето и безлобно име твоје, Оца и Сина и Светога Духа, и сад и увек, и на веке векова“.

Ове молитве чинећи из дубине срца, веселом душом труђаше се о храму Пресвете, старајући се о њој да се скоро сврши. А кад гледаше подизање храма Пресвете овај мој господин свети, верујте ми, о господо и браћо, да сам видео како

⁴ Велики Бар, Антивар у Италији, према нашем. ⁵ По В. Марковићу (Правосл. монаштво и манастири у средњевековној Србији, 1920.) Немања је само обновио тај манастир. Данас га нема, можда је претворен у коју од многих цамија у Скопљу. Данас је у Нишу нова неугледна црква тога имена, близу развалина старог манастира, по традицији. ⁷ Псалм 22., ст. 5. 8.

се његов ум диже у висину као неки небопарни орао, који је држан на земљи везан узама железним, па се истргао и у висину узлетео да дође до онога бесмртнога и светога источника и да види хлад божанственога града Вишњегга Јерусалима,⁸ чији, у истину, постаде прави грађанин.

ГЛАВА ДЕВЕТА.

Најмлађи син Немањин Растро (Св. Сава) одлази у Св. Гору. Немањина молитва с побожним размишљањем.

Гледајући сва ова добра дела господина ми светога, син његов млађи, у истину, младић¹, живљаше неодступно у целомудрености, веселећи изврсним разумом оца својега и матер, каошто писац прича говори: „Син премудар весели срце оца својега и матер“² и друге. Помишљаше у себи, говорећи: „Господе Исусе Христе, спаситељу наш, једночедна речи очева, вођо старих, утврђење младих, привуци моју младићску слабост у вољу истинитога твог разумевања да, претекав, идем путем овим, којим се господин мој, овај свети мој хранитељ, труди ићи. Јер ти знаш, зналче срца, Господе Исусе Христе, да овај свет не заволе душа моја, ни оно што је у њему. Зато, Господе, не погуби душе моје с нечастивима³ и са светодршцима⁴ овога века, него, смилосрдовав се на мене, недостојна, похитај да ми испуниш јеванђељску реч, коју пречиста и нелажљива уста твоја, Господе, рекоше: Онај који остави оца својега и матер, и куће царске, и власти имена мојега ради, стогубо ће примити и вечни ће живот наследити.⁵ Зато у руке твоје предајем ти дух мој, и, припавши ти незадоцњено, идем за тобом, Творче мој!“

⁸ В. Ј. — рај, царство небеско.

¹ У срп. слов. тексту: јуноша, што значи нешто јаче него младић, као муж према човек. ² Приче Соломонове гл. 10., ст. 1. ³ Нечастиви — неправедник. ⁴ Светодржац који држи свет и влада њима, владалац, властелин. ⁵ Јев. по Мат. гл. 19., ст. 29.

И, узев крст⁶ свој, одмах изиђе неопажено. Опazi један од слугу његових и јави господину светоме и пречасној говорећи: „Господо моја, син ваш млађи, кога сте ви однеговали, отпутова из овога света“.⁷ А они, тргавши се од ужаса, говораху у себи: „Да ли ће бити овај или други? Иде ли нашим путем драги васпитаник наш? Да ли ће нам нанети тугу и жалост? Да ли ће се овим збити на нама искушење Јовово, као што искуша Господ праведнога Јова?“⁸ Али је ипак Јов био праведан, кога и Господ сам послуша правде његове ради. А ја како ћу сад започети плач, не сазнав о животу драгога ми васпитаника, зашто ли и како отпутова? Да, умножавајући тугу због њега, не разгневим како незлобнога Владика мојега?“

И посла у све земље своје славне своје велможе и кнезове своје да потраже дечка овога. А они, обишавши земље и места, нађу га, да се уселио у Свету Гору, у манастир преславне и пресвете Богородице по имену Ватопед,⁹ да је примио апостолски и анђеоски лик.

И кад се вратише, одмах их известише о свем шта је било, како га нађоше и шта видеше. А он, седећи у тузи и, саслушав све што су говорили, отпусти их. И, устав с престола својега и подигав руке у висину небеску, вапијаше: „Захваљујем ти, владико, Господе Боже мој, Исусе Христе, милостиви Господе, човекољупче, што си ме удостојио да на данашњи дан видим почетак пута спасења твојега¹⁰, а они који у истинити разум долазе, незаблудно живе. Зато, дакле, о душо моја, прени и потеци покајању, јер те Владика твој зове. Јер

⁶ Т. ј. веру и страдања ради ње. ⁷ Из овога света — у смислу грађанскога света, према црквеном, духовном. ⁸ Бог је на праведнога Јова пуштао разна искушења, одузимајући му имања, синове и пуштајући на њ болести, али је он све трпео без раптања на Бога. Најзад се Бог смиловао на њ и све му повратио. Књ. о Јову. ⁹ Погрешно. Нашли су га у руском ман. Пантелејмону, а потом је Св. Сава отишао у Ватопед. ¹⁰ Т. ј. спасења које ти дајеш. Јев. по Луци, гл. 2., ст. 30., 31.

овим псалмима показа ти пример, говорећи: Из уста младенца и одојчади свршио си себи хвалу¹¹. Зато се не лени. Зар не видиш младе који траже оно што им је потребно и који ти предњаће?

Не обзирати се опет као жена Лотова¹², не обзирати се на красоте светске, које убрзо ишчезавају, да ти се не случи по причи, као ономе богаташу, него се умили Господу, и сети се својега обећања, јер се време приближује. Јер секира већ лежи при корену дрвета, и забелеше већ њиве¹³, разумеј: жетва је. Женик је на вратима, а ти ниси готова. Чувај се да како не останеш с ону страну куцајући¹⁴. Јер чуј, још Христос говори: Дођите к мени сви који се трудите и обременени, ја ћу вам дати мира, и друго¹⁵. Да, устани, дакле, устани, и труди се у игу благоме Христову и бремену лакоме, да ти отвори Христос двари¹⁶ царства својега!“

ГЛАВА ДЕСЕТА.

Немања се, оставив на престолу сина Стефана, калуђери и добива име Симеон. Најпре живи у Студеници, а потом, на позив сина Саве, одлази у Св. Гору. Живот његов у Св. Гори.

Кад је свршио молитву ову, призва к себи жену своју, и синове своје, и архијереја својега, по имену Калиника, и старешине, и кнезове земље своје који управљаху, војводе, војнике, па им говораше: „Светитељи, пријатељи и браћо моја, нека вам је знано, да из младости моје жуђах пламеном срдачним да идем за заповедима Владике мојега, и не хтеде Господ мој. А сад приспе време, да се оно што се започе одавна и сврши. Јер ево свет

¹¹ Псалом 8., ст. 2. ¹² Када је Бог хтео да Содому сажече огњем, раније је извео Лота с породицом из града, заповедив им да се не осврћу граду. Жена пак Лотова осврнула се, и од ужаса се скаменила. I. књ. Мојсијева, гл. 19., ст. 26. ¹³ Јев. по Мат., гл. 3., ст. 10. Јев. по Јов. гл. 4., ст. 35. ¹⁴ Јев. по Мат. гл. 25., ст. 1—11. ¹⁵ Јев. по Мат. гл. 11., ст. 28. ¹⁶ Двари — двери, врата, Књ. о Јов., гл. 42.

мој дарујем ономе који је остао међу вама да влада на престолу мојем, благословив вам га благословом, као што Бог благослови Јовове¹ наследнике, да господује међу вама непокретно“.

И, устав с престола својега, предаде му га са оваким благословом. А светитељу рече: „Приступи и сврши молбу моју“. И прими часно из руке његове анђеоски и апостолски лик са, Богом састављеном му, женом својом. И назва се калуђерским именом Симеон, а пречасну назва Анастасија. И дође у пресвету Богородицу у Студеници. И остаде ту, живећи са часним црнцима, по правилу и заповеди светих и богоносних отаца, никако се не ленећи.

И посла пре њега отишлome васпитанику, названоме Сави монаху у Свету Гору, извештај с речима: „Знај, о љубимче Христов, што просих и што жељах, што тражих из све снаге своје, из све душе моје, смилова се на мене Творац мој, не по мојим безакоњима, него по премнојој и неисказаној милости својој и човекољубљу, те ме удостоји онога што жељах — часнога његова анђеоског лика. Радуј се и ти због мене, и моли се о мени Владици својему, што ме, недостојна, ако и у дванаести час, удостоји ући, да се с тобом јавим као радник винограда Христова, да примим награду своју“.²

Обрадова се духом названи Сава, и множећи умножи молбе своје пред Господом својим, и, дав хвалу са сузама пречистој Владичици Богородици, рече: „Захваљујем ти, Господе, што ниси оставио оне који те траже и који се надају на те и труде се имена твојега ради“. И написа му писмо: „Греди,³ господине мој, присна слуго Владике мојега, греди пречасни. Господ твој чека те, и спремио ти је сваки стан. Јер се неће постидети они који се надају на њ.“⁴ Уђи у радост Господа својега, јер онима који га љубе све ће ићи на добро.“⁵

¹ Књ. о Јову, гл. 42. ² Јев. по Матеји 20., ст. 1—16. ³ Греди од глагола *грести* — ићи. ⁴ Посл. Римљ. гл. 8., ст. 28. ⁵ Чешћи стих у псалмима.

Примив речи ове мој господин свети, похита и, узев крст свој, пође за Христом, брзо текући к жељеноме. И, дошав, одмах се усели у храм пречисте Богородице Ватопедске. И, сабравши се ту, живљаху у радости душевној, у појањима и бдењима, у часним молбама дан и ноћ. Прота⁶ и сва браћа светогорска, и часни игумани и сва браћа, и пустињаци дођоше да га походе, и клекнувши један пред другим, љубљаху се са сузама, и говораху с њим о красоти душевној, а он их испитиваше о животу њихову и правилима калуђерским. И дивљаху се и, чудом ужасавани, говораху у себи: „Да није изабрао милостиви Владика и пресвета његова мати ову Свету Гору за уочиште калуђерскога живота, не би ни овога Светога привео к нама, који је оставио царство своје и славу своју. Али га истинито заволе Господ и Бог наш, да истинито праведноме нам удеоничару покаже место ово свето. Него слава ти, Господе Исусе Христе, који твориш оно што је страшно и преславно, како си изволео. Хвалу ти одајемо за добра твоја која бивају у ове дане, јер овај свети, пошто најпре пусти своју леторастао, као дар непорочан и жртву пријатну, и сам, потрудив се, дође. О милосрђа Владичина, о неисказане дубине човекољубља ти, које се види међу нама! Јер, у истину, разумесмо како Господ Бог наш и Пречиста походи ово место свето и нас који станујемо у њему, јер нам донесе хранитеља нашега.“

Јер, кад дође овај господин свети, све манастире од великих па до краја њихова, ни једног не остави од њих, него сваки од њих обдари свакојаким даровима по достојању њихову, и у свима њима ужеже светилник и братство⁷ своје у њима остави које је и до данас.

⁶ Прота, избрани управник Свете Горе, са седиштем у Кареји (Ораховица). ⁷ Братство — калуђери.

ГЛАВА ЈЕДАНАЕСТА.

Св. Симеон подиже, с помоћу Стефановом, Хиландар у Св. Гори. Захваљне молитве Стефанове и дарови манастиру.

После овога нашав пусто место, звано Хиландар, увођења пресвете Владичице наше Богородице у цркву, посла овај свети и пречасни старац, са названим ава Савом, сину, којег остави у отачаству свом да влада свом земљом српском, да им пошаље довољно потребна на подигнуће и обновљење храма Пресвете, говорећи му овако: „О драго чедо и слуго Христов, знај, ако смо те и оставили вољом Господа Бога и Пресвете и с благословом мојим, да владаш у том месту, пишем ти да нађох пусто место усред Горе Свете, уведена пресвете Богородице, по имену Хиландар. Не лени се, него похитај свом снагом својом да га подигнеш, да се сазида храм Пресвете у спомен мој у земљи овој, и опет по мени да буде теби и чедима твојим и унучадма, у вашем роду до века. Јер ти си ктитор овоме, као што и пређе писмом предадох у држави својој храм пресвете Богородице благодатнице у Студеници, ни с ким у заједници, само теби и породу твојој да теби. Помињем ти, чедо, пророчку реч коју рече: Покори се Богу и умоли га, и даће ти по прошетњу срца твога. Откриј пут твој, и он ће учинити, и изнеће као светлост правду твоју?² Зато не додни, нити спавај, него се труди, да, испунив ове моје речи, с благословом мојим извршиш своје добро дело.“

А овај син његов, примив посланство и писмо пречаснога свога господара Симеона са свим срцем и радошћу великом, и, устав с престола својега, паде ничице на земљу и са сузама говораше: „Захваљујем ти, владико Господе Боже мој, Исусе Христе, што си дао мени, недостојноме слуги твојему, да идем за делима некадашњег храноца

¹ Ава, авва — јеврејска реч: отац. ² Псалм 37., ст. 4—6.

мојега, који се старао да отхрани земно ми тело, који се и сада, иако се одстранио од мене, увек и непрестано стара о души мојој и упућује ме на пут свој, да идем за делима његовим. Јер, у истину, прави и истинити слуга твој је онај који иде за твојом речју, и не гнуша се да привуче човекољубљу твојему заблуделе, отпале и блудне и грешне, као што он мене, недостојна, иако сам далеко од њега, чини удеоничарем и ктитором храмова његових светих, не по мојем недостојанству, него по неисказаној његовој милости. За то шта да ти вратим или шта да ти принесем од мојега недостојанства за добра твоја која си учинио и чиниш мени грешном.³ Јер ко ће испричати или исказати величину силе твоје, или бездану ти човекољубља? Или опет ко ће претрпети негодољиви гнев твој који је на нама грешним? Него си обострано благ, Господе, и добра чиниш као милосрдан.⁴ Зато ми, дивећи се сили твојој, вапијемо ти: Слава човекољубљу ти, Господе, у веке, амин!“

Потом, кад је дошао од њега игуман Методије, посла довољно и преизобиљно дарова на основање и довршење храма Пресвете, и не само један пут, него и за све године слаше што је потребно господину светоме, док се не сврши црква Пресвете. Не само дарове, него и од своје земље одвојив даде на потпуно довршење господину светоме и црнцима у том месту, овако говорећи игуману Методију: „Клањајући се реци господину мојему, тако говори слуга твој, све заповести твоје извршише се, и жеље срца твојега испунише се. Јер како бих се и каквом мишљу ја, бедни, окаљао, кад не бих испунио заповести твојих? Како да заборавим добро и благо васпитање твоје? Јер Христос удохну дух у мене, а он ме однегова, и настави, и поучи. И милошћу Господа твојега Исуса

³ Псалм 116., ст. 12. ⁴ Све по псалмима, последња реченица псалам 118., ст. 1.

Христа, извршеном науком и благословом уста твојих, нећу се уплашити оних који ме одасвуд нападају, нити хуке иноплемених варвара⁵. Јер Петар Господу својему рече при прању ногу, каткад браће му: „Не само, Господе, ноге, него и главу.“⁶ Тако, господине, и ја, недостојни слуга твој, не престано ти кличем; не само ово што се приноси, него и тело моје земно дајем на оно што ти је потребно. Него, господине, заповедај и друго, све ће се свршити, јер нећу ослабети ни до последњег даха. Јер не прибавих ја ово, него ти, господине, све створи с помоћу Владике твојега. Јер оно што је било пропало поврати и растурено сабра, и јереси прогна с помоћу Христа твојега, и људе и земљу своје државе, извукав као из бездане, научи божјему величанству, да се слави име свето. Јер си, у истину, пастир добри, који си положио душу своју за овце своје,⁷ прогнав од њега⁸ јеретичка учења као мислене вуке. А ја шта сам, господине? Само послушност, гледајући твоја дела.“

А он,⁹ кад је дошао Светоме и Пречасноме, би, са донесеним даровима, примљен с чашћу, па исприча све што је било и како његов драги син испуни вољу срца његова.

ГЛАВА ДВАНАЕСТА.

Св. Симеон шаље сину Стефану крст од часнога дрвета с писмом по игуману Методију. Стефан га дочекује и прима. Хвала Крсту и захвалност Богу.

И опет га врати Свети Симеон са часним својим благословом сину својему, дав му часни и животворни крст Господњи, на ком би распет Владика грехова наших ради, који је сам, владајући, носио о врату својем и којим је побеђивао непри-

⁵ Псалм 3., ст. 6. и пс. 27. ст. 3. ⁶ Јев. по Јов. гл. 13. ст. 6—9. ⁷ Јев. по Јов. гл. 10., ст. 11. ⁸ Од њега — од стада, народа. ⁹ Т. ј. Методије, игуман.

јатеље своје, рекав: „Овај нека ти буде чувар и утврђење, и победилац, и помоћник у борбама противу видљивих и невидљивих непријатеља, и чедима твојим на веке, и исцелилац болести телесних и рана душевних, и земљи твојој тврдо уочиште и стена, и кнезовима твојим оштро копље, и војницима твојим штит вере и смела победа, и мир и тишина животу твојему, и да те доведе и представи непорочна Христову престолу, разгонећи силом својом пред тобом ваздушне царинике,¹ и увек да ти помаже као Давиду² и древноме цару Константину, прогонећи од тебе на сваком месту бесовске пукове. Буди ограђен силом овога на веке! Амин!“

Пође с помоћу божјом поменути Методије игуман, и стиже у државу сина његова драгог, и дође до крајње власти његове. И чу се код престола његова: „Иде Методије с благословом оца твојега, јер богато изли и умножи и молитву и благослов теби. Сада те часним крстом ограђује.“ Примив глас овај радујући се, гледаше да би се што пре наситио непотрошљива блага. И гле, на једном изиђе као сунце са истока, осветљујући, западне крајеве, и шаљући зраке своје у васељену и осветљујући сав свет зрацима Распетога на њему. Јер због дрвета³ отпадосмо од рајске хране, а дрветом⁴ се опет удостојисмо поновнога живота.

И, устав са архијерејем својим, и с јерејима, и с часним црнцима, и са свим клиром⁵, с кадионицама и са свећама у рукама, и с мноштвом

¹ По апокрифу *Живот Св. Василија Новог*, душе после смрти путују кроз небеса, наилазећи на ваздушне царинике, ђаволе и зле духове, којима за грехове треба плаћати царине. ² Давиду је помагао Бог, а не крст. Ако није из какве легенде. ³ Рајско дрво, познање добра и зла, од кога Адам и Ева окусивши бише изгнани из раја. ⁴ Дрво од кога би начињен крст, на ком је Христос разапет. По једној легенди начињен је од дрвета које је семеном од тога рајског дрвета, од кога су изгнани Адам и Ева понели. Под тим дрветом одмарио се и Давид, молећи Бога за помоћ, и отуда можда оно под 2. ⁵ Клир — свећенство.

народа, вапијаше, као некад Давид, играјући пред Њивотом⁶ у сеници: „Идите, христоносни људи, поклонимо се животодаровном дрвету крсном. Дођите, православни Хришћани, насладимо се неукрадљива богатства, благослова мојега господина светог. Јер ово је апостолска похвала, мученичко победно венчање, монасима утврђење. О преблажено дрво, на ком се распе Христос цар и Господ! О крсно дрво, државо царевима! О пречасно, многим богатећи. Јер тобом бисмо искомплиени од клетве законске. Јер на теби Христос Бог наш прикова и рукопис⁷ нашега греха. Јер тобом се смрт умртви и ад разори. Јер о теби апостол Павле, хвалећи се, говораше: Да се похвалим ничим до тобом, крсте Господњи!“⁸

И тако, китећи похвалама као красним цветићима, са псалмима, и песмама, и појањима многим, ношаше га у цркву своју са свим мноштвом, на спремљено му место. И дивљаху се, гледајући толике божје милости које бивају на владоцу њихову од благосиљања и сладости пречистог и преблаженог старца. И свршише службу часнога и животворног крста, и учинише празник сав тај дан, и, опет оквасив све тело своје пречасним сузама светитељским, син његов и господар својега отацства⁹ говораше: „Приклони, Господе, ухо твоје и услиши ме, јер сам ништ и убог ја!¹⁰ Јер сам ја, Владико, слуга твој и син слушкиње твоје!¹¹ И шта да дам Господу за оно што он мени даде!¹² Које ћу појање да принесем твојему милосрђу? Којим уснама да ти хвалу принесем? Јер си умножио милост твоју на мени, Боже, и научио си

⁶ Њивот — ковчег с таблицама, на којима су биле 10 божјих заповести даних Јеврејима и које је Давид свечано пренео у Јерусалим II књ. Сам. гл. 6., ст. 14. ⁷ Т. ј. Христос је својим мукама исписао наше грехе на крсту. ⁸ Посл. Галат, гл. 6., ст. 14. ⁹ Ово је место свакако доцнији преписач изменио, јер Стефан не би овако о себи писао, називајући себе светитељем. ¹⁰ Псалм 86., ст. 1. ¹¹ Псалм 86., ст. 16. ¹² Псалм 116., ст. 12.

човекољубље пречаснога и преблаженог угодника својега да увек неисказаним молитвама и благословима и утврђењима не оставља мене недостојна. И шта да дам њему ја, бедни? Или шта да му принесем? Јер нисам достојан да уђе под кров страсне ми душе. Јер су блага и дарови моји трошни и нетрајни. Тебе знам, Господе Боже мој, да имаш богатство нетрулежно и благо живота. И тебе молим из дубине душе моје, да даш за мене, слугу твојега; као што си научио, тако и подај по многој милости твојој. Амин!“

И остаде ту игуман Светога, и прими почаст по достојању и награду према својим трудима. И, свршив недовршено и манастирске послове, пође опет Пречасноме, радујући се и захваљујући Господу Богу Исусу Христу и пресветој Богородици.

ГЛАВА ТРИНАЕСТА.

Болест и смрт Св. Симеона.

И живљаше блажени Симеон у тишини са дететом својим Савом. И тиховаху у манастиру својем, у храму пресвете Богородице, у Светој Гори, и калуђероваху, по сваком правилу калуђерскога устава, дан и ноћ не престајаху устима, не умукњаваху појањем, идући преуским и тесним путем заборавивши сасвим на оно што је земаљско. И, отишавши од онога што је трошно и земно и уперивши ум на небеса, телом на земљи стајаху, а умом и душом међу небеснимâ борављаху, гледајући доле као самога Христа пред собом, а горе са анђелима наставајући. И исправивши живот и дела налик црнаца пречасних, и гледајући на награде трудова својих раније, труђаху се на боље, тако да и надмашише остале. И испунише много времена у својем месту свете Богородице и увек деве Марије, док не би по вољи онемо који је саздао

тела људска и који зна тајне људске, коме је у руци сваки створ животни и који својим милосрђем зна крај свакога,¹ хотећи на боље превести преблаженог старца и дати му оправдања за труд његов, и трошење тела и за умножавање сузнога источника, и за свако вршење добра дела, да га призове к тајној трпези и да га напоји с источника бесмртнога, и да га удвори на хладовитом месту оне ливаде, да га насели у дворовима својим са онима који су му угодили, да се весели непрестано с анђелима његовим. Јер који је човек, рече, који ће поживети, а неће смрти угледати?² И, хотећи овога објавити као небеског човека, а земаљског анђела, потруди своју неизречену милост, и спреми лествице³ исходу Пречаснога, које сам себи унапред спреми, предав Владици својему, да му их, у часу исхода његова, изнесе. Сликајући их унапред,⁴ Климакс Јован⁵ говораше: „Пењите се, браћо и оци!“ Ступив Свети на њих непостидно, хиташе да иде ономе који га зове.

Јер у ово време поче Пречасни боловати. И, призвав сина својега Саву, поче говорити, поливајући сузама тело своје: „О драги мој, приспе време одласка мојега. Ево напред стоји Христос невидљиво и зове ме. Принеси ми, чедо, матер господа мојега Исуса Христа, да јој, као што се обегах, предам у руке њене дух мој. Призови ми, чедо, проту и браћу сву, да виде исход мој. Јер ево се већ приближују слуге Господа Бога мојега и силни војници, и глас њихов и песму њихову чују уши моје. Похитај, драги!“

И кад би принесена Света,⁶ и кад се сви звани сабраше ради покоја Преблаженога, простре розину своју пред Светим и лежаеше, очекујући

¹ Из псалама 82. и 104. ² Псалам 89., ст. 48. ³ Лествице су врлине, помоћу којих се једино узлази на небо. ⁴ Т. ј. оне ће се видети истом на самрти. ⁵ Јован богослов написао је спис Климакс (лествице) т. ј. о врлинама, по коме добио и свој назив. ⁶ Т. ј. икона Богородичина.

долазак анђеоски. А ови, седећи око тела његова, будући у тузи, жалећи Светим, говораху му с много једања: „Не остави нас сиротâ, Пречасни! Не лиши нас учења својега! Јер ко ће нас поучити, и коме ћемо прибећи?“ И, испунивши се многим вапајем, жалосно ридаху.

Међу њима и Сава, увек цватући различним цветом девичанства својега⁷, плачући жалосно, говораше: „О Пречасни, видим да се селиш Господу. Али не заборављај нас у молитвама својим, и испроси нам милост у Христа Бога. Јер како ћу поживети без светога ти лица? Јер какав ћу обичај⁸ примити, не насићујући се добрим пастиром својим? Какав ћу обичај примити при беседи душевној? Од кога ћу добити утеху моју? Ко ће ми исцелити душевну повреду? Умоли Владику својега, да ме примиш са собом под вечите кровове. Јер не могу поднети растанка, светлости моја слатка!“ И сви као једним устима рекоше: „Сети нас се, Пречасни, у блаженом твом покоју!“ А он, пригнув се, рече: „Зашто сте обузети тугом? Почните надгробна појања“.

И наједном би шум, каода се подиже место на ком бејаху. И гле, анђеоска песма невидљиво: „Слава ва вишњих Богу, на земљи мир, ва чловедех благовољеније“.⁹ И Преблажени појаше с њима на очиглед свима. И тако предаде дух свој у руке Господње. И беше лице његово насмешено, имајући на себи неисказани изглед. И дивљаху се сви, гледајући то.

И, опремивши тело Блаженога, са псалмима и песмама положише га у гроб. И разиђоше се сви, свако своме дому, славећи због тога Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и на веке векова. Амин!

⁷ Т. ј. увек напредоваше у различним врлинама. *Девичанство* — савршена чистота душе. ⁸ *Обичај* — обичај, владање, начин живота, а и поука. ⁹ Слава на висини Богу и на земљи мир, међу људима добра воља. Јев. по Луци, гл. 2., ст. 14.

ГЛАВА ЧЕТРНАЕСТА.

Стефан јавља Св. Сави о буну Вукановој и нередима у земљи, и како су они, најзад, утишани, и он се вратио на престо. Моли Св. Саву да донесе моћи Св. Симеона у Србију, што он и чини.

После тога, браћо, осећајући немоћ у телу својем¹ од многих трудова и рана, са жељом, с много журбе и узбуђене молбе јавих с речима: „Господине мој, Христољупче, оче пречасни Саво, недостојанство ти моје напомиње, када ти, оставив хранитеља својега и нас, пође за Христом, тада се ја, иако бејах у тузи, гледајући на господина хранитеља, тешах оним што је корисно, са љубављу. После и овај мој господин свети остави мене с рођеним братом мојим, благословив и утврдив законом, да живимо, чувајући непреступно заповеди његове и вршећи оно што је заповедио у све дане живота нашега, а да пород његов живи у тишини и без метежа. Али грехова мојих² ради све ово изостаде.

Јер он остави заповеди господина и оца својега, и би преступник. Јер изведе иноплеменике на отачаство своје,³ и одузе ми земље и опустоши их, не послушав, сверепи, заповеди Господа који рече: „Послушај оца и матер“, и остало. Али, и ако су с њиме иноплемени пукови били многобројни, силе божје никако није било с њима, по завету и по молитви онога Светога. Али као што пророк рече: Они сапети бише и падоше,⁴ а ми устасмо, и бисмо прости,⁵ јер се не надасмо на оружје наше, него на силу Господа Бога⁶ и Спаса нашега Исуса Христа, и на прави благослов и молитву господина светога Симеона. И због тога и не погрешисмо у надама нашим. Јер, победив их

¹ Стефан је тада био болестан. ² Није ово нарочито неко признање, него по Давиду, на кога се једнако угледа. ³ О Вуканову нападу с Мађарима на Стефана речено је у нотама к Животу Светог Симеона од Св. Саве. ⁴ По псалму 57., ст. 6. ⁵ Прост — слободан (опростити се чега). ⁶ Псалм 44., ст. 6—7.

силом својом, поврати ме опет у отачаство своје. За то те непрестано молим, о пречасни оче наш Саво, послушај гласа који ти шаљем из дубине срца, и не презри мољења мојега, и, skutав моћи Светога и Пречасног, учини нам милост, потруди се и сам донеси пријатна мириса моћи Светога, да се просвети отачаство његово доносом моћију његових и доласком твојим, јер се оскврни земља наша безакоњима нашим и би убијена крвима, и падосмо у плен иноплеменика. Непријатељи наши поругали би нам се,⁷ да се није смилосрдовао на нас Владика Господ наш Исус Христос, и пречиста његова мати, и молитвама овога Светога и тебе, Пречасни, сабрао нас од народа и руку иноплеменика, и избавио нас од противника, заштићујући нас од свакога ђавољег дела“.

А овај Пречасни, не презрев мољења мојега, потрудив се са сваком хитњом, и skutав моћи Светога, и узев са собом христољубивих и изврних стараца из Свете Горе на хвалу и захваљивање Светоме, посла нам писмо с речима: „Посланство твоје примив с љубављу и молбе твоје не презрев, моћи твојега Светог, које желиш, носим и сам путујем с њима и с часним црнцима светога места овог, у којем изволе живети господин свети. Зато се, драги, спремај, на сретање његово“.

А ја, грешни, иако не могући подигнути главе своје од мноштва безакоња мојих,⁸ чувши речи ове Пречаснога о светим моћима овим, да су донесене, уздахнув од срца и преклонив колена своја на земљу, са сузама слах молбе, овако говорећи: „Благословен јеси, Господе Боже отаца наших, Аврамов, Исаков и Јаковљев, који праведнике љуби и мољења грешних не презире, јер не презре и униже молбе мене, грешног, и донесе светлilo отачаства његова, просвећујући све крајеве српске земље“. И одмах, журно сакупив архије-

⁷ По псалму 44., ст. 13—16. ⁸ По Давиду.

реје своје и јереје и црнци, изиђох му на сусрет. И, сретавши моћи свете, учинисмо обноћну молитву на том месту, са псалмима и песмама, и, појући ту надгробна појања с кадилима и пријатним мирисима, допратисмо их до спремљена му гроба у пресветој Богородици у Студеници, који сам себи спреми. И положише их часно у гроб с хвалама, славећи Оца и Сина и Светога Духа.

ГЛАВА ПЕТНАЕСТА.

Чудеса Св. Симеона: пушта миро из тела и раке своје, исцељује бесом мучене и богаље.

Мину мало времена до дана престављења његова, и сабрасмо се сви, чинећи празник смрти његове. И Бог премилостиви, који га је чувао од младости његове, и сад га није оставио, показа човекољубља своја сам господином светим на нама, слугама његовим. И источи рака његова миро чудна и пријатна мириса, исцељујући болне и страдања различна, и, просто рећи, прогонећи бесне духове. И не само једном, него и у све часове истицаше неисказано и преславно миро отачеству својему.

Кад су игуман Дионисије и сви црнци, који су ту служили службу и бдење ноћно у храму пресвете Богородице, ту где леже моћи Светога, допаде неко, обузет бесом, који га мучаше по све дане, који се никако не умириваше, него га свагда бес гоњаше ван васељене, кроз горе и камење. И једном, добив нешто мало олакшања помоћу светога Симеона, обгрлив раку Пречаснога, вапијаше: „Помилуј, Свети, мене који није очекивао спасења, и избави, Пречасни, онога који је сасвим пропао и порабоћен бесу лукавومه, који влада њиме, јер смо ми стадо отачаства твојега. Не дај нас бесовима на радост, него нас избави пречистим молитвама својим, имајући потом слободе к Владици!“ И сви повикаше са сузама: „Помилуј

душу пропалу, Пречасни!“ И одмах, смилосрдовав се, исцели га. И отиде дому својему, радујући се и славећи Бога, који је дао силу угодницима својим.

И друго дивно чудо чујте, браћо! Човек неки богаљ пужаше на ногама својим, и не могаше се никако усправити, нити могаше стати на ноге своје, јер му обе ноге бејашу одузете и прегореле огњем у коленима, замало што нису сасвим отпале и не држаху се, јер су жиле биле изгореле, па, плазећи на рукама својим, вучаше за собом ноге своје. И, наишав га пречасни Сава, отац мој, завив га у врећу, принесе га моћима Пречаснога, просећи у њега исцељења му. Јер немоћни, чув о чудесима која бивају и исцељењима од Светога, кричаше и вапијаше, говорећи: „Помилуј, Свети, мене који је пропузио гресима својима и који је убијен од злих разбојника, и лежи још жив.¹ Јер као што је Владика твој исцелио пређе ослабљенога да је овај одар узео и да ходи право,² тако и ти, Свети, ако хоћеш, можеш ми помоћи милошћу, даном ти од Бога и Спаса твојега, Исуса Христа. Исцели, ме, грешнога, као ученик прави Христа твојега!“

А он, Свети, који свагда милује стадо своје, исцели овога ослабљеног и учини га да право ходи. И скакаше читав ногама својим, захваљујући Светој Тројици: Оцу и Сину и Светоме Духу, и пречасноме и светом Симеону, који му је дао да ходи ногама својим.

ГЛАВА ШЕСНАЕСТА.

Св. Симеон спасава Стефана од напада бугарског цара Борила и латинског Филандра.

После овога ја, недостојни слуга његов, молитвама овога светог господина мојега олакшавах се од свих терета мојих, старајући се о заповедима његовим, и, живећи у миру и тишини одасвуд,

¹ Успомена на причу о милостивом Самарјанину. Јев. по Луци гл. 10, ст. 30. ² Јев. по Јов. гл. 5., ст. 8.

отресох са себе, с помоћу Пречаснога, све непријатељске варваре који су нападали на отачаство његово. Би завист од законопреступнога цара бугарског, по имену Борила¹, који је близу живео, чије се безакоње не утаји од свега света, јер, у истину, надмаша Иродово безакоње. Јер се овај диже са свом силом својом, узев са собом зета својега грчког цара, по имену Филандра, који је у славном Константинову граду. И узнесоше мисао своју високо да потребе отачаство Светога и да ме до краја озлобе, и, ако је могућно, и да ме прогнају из државе моје. Јер рикаху као лавови, и хтедоше да ме прогутају,² и, подигавши силу, да се похвале противу мене.

А ја видев их како иду одлучно и незадржано, сверепо и неукротљиво, до града, по имену Ниша, немајући другога помагача од земаљских сем Господа мојега, Исуса Христа, и пресвете Богородице и овога светог господина мојега, вапијашу у болу срца својега: „Владико, Господе Исусе Христе, и пресвета моја Богородице, човекољубице, ти знаш помисли и дела и немоћ худих створова. Теби износим душу моју, коју оскврних греховима. Избави ме од оних који иду да ме озлобе. Јер ме, ево, као пси нападоше,³ и збор злобних опседа ме, и нападоше на ме силни.⁴ Устани, Господе, на сусрет мени и види, да не реку непријатељи моји: прождресмо га.⁵ Јер си ти заступник мој и уточиште моје.⁶ Тобом се оправдавам. А ти пречасни господине мој, имајући слободе ка Господу и к пресветој Богородици, не презри мољења онога кога заволе и отхрани у часном крилу твојом. Не дај на радост непријатељима отачаства твојега,

¹ Бугарски цар Борило (1207—1218) склопи савез са латинским царем Хенрихом (Филандром); и заједнички нападну на Стефана (1214.) и допру до Ниша. Али им се та војска једне ноћи поплаши и разбегне. Тако се Стефан спасе. ² По псалму 104. и 56., ст. 2. ³ Псалм 22., ст. 16. ⁴ По псалму 18., ст. 11. ⁵ Псалм 35., ст. 25. ⁶ Врло чест стих у псалмима: 90., ст. 1.; 91., ст., 2 и т. д.

које стече у Господу Богу сведржиоцу. Јер знам, господине мој, да си и по смрти жив, и да стојиш пред њим непоколебљиво на веке. И пређе, у телу свом, старао си се о нама. И сад, прешав на бољи свет, не остави нас! Амин!“

И наједном, у поноће, би вика. И расу невидљиво Пречасни непријатеље наше, који се беху дигли. И, страхом великом обузети, појавом мојега господина светог и знамењем једним, побеђени од њега побегоше, секући сами себе, једни друге, и победа им би међу собом, и до краја се срушише. И отидоше посрамљени, у пропасти и срамоти великој.

ГЛАВА СЕДАМНАЕСТА.

Св. Симеон спасава Стефана од напада одметника му Стреза.

Један одметник од истога племена, Гот^а, званог и бугарског¹, по имену Стрез, одвоји се на запад к држави мојој, нападнут од овог злог законопреступника, брата његова. Њега примих као драгога сина, отхраних га и сачувах неповређена од најездне погибли и од убиства његова. Јер свакога дана тражаше га, да огњем сажеже тело његово или да га расече на четири чести и да их повеша на путовима градским. Јер се овај мучилац веома острви, и слатко му души чињаше да пролива крв рода својега. Без броја и других људи истреби, трудећи се да земљу и море искорени помишљу својом.² И, тражећи овога, пођоше на мене, доконавши зли савет, али који не постигоше благодаћу Господа Бога мојега Исуса Христа и помоћу господина мојега, Светога Симеона.

¹ Бугари се називају и *Готи* у старих наших писаца. ² Бугарски цар Борило хтео је да побије све своје рођаке, па и Стреза. Овај добегне Стефану, који га поможе и утврди на Вардару у Просеку. Због тога се Борило и Хенрик и подигоше на Стефана. Додније Стрез приђе њима и пође на Стефана. Св. Сава отиде у стан његов да га одврати, али кад, то не поможе, српска странка једне ноћи убије Стреза (1215).

А ја, задржав га у својим рукама, са свом силом мојом, коју имам од Господа Бога мојега и од благослова Пречаснога, сећајући се благодати и науке његове, да пружам руку ономе који лежи и заступам увређена, и да уведем онога који нема крова, потрудох се, и отех их,³ и предадох му пола царства бугарског. И утврдих га у граду по имену Просек,⁴ где проживе славне дане своје, јер подржавах власт његову и освећивах га од свих који су га нападали. Било је то у оне дане, када сам живео и држао га у љубави својој, и ради Јеванђеља Светога којим и прибавих све ово, и не помишљајући нити прозирући оно што ће бити. Али на овом се зби реч Владичина: „Добар човек из доброга скровишта срца својега износи добро, а рђав човек из рђавога скровишта срца својега зло.“⁵ На њему се зби Писмо: „Угоји се и одебља“,⁶ и одметну се омиљени, заборави на онога који га је, Бога ради, подигао. Ђаволом наговорен одврже се и буну подиже на ме, и поче се спремати да ми врати зло за добро, и да озлоби мене, и отачаство моје, и утврђење Светога.

А ја, грешни, сећајући се поука господина мојега светог и не уздајући се у силу своју од почетка, него да мислим на оно што није високо, него да се угледам на понижене, јер пониженима обећа давати благодат, умолих пречасног оца својега учитеља и наставника, Саву јеромонаха, да иде и изобличи безумље овога злога сада и зло прорашће, које не насади отац небески.⁷ И овај се не олени, него отиде и изобличи злобу његову, и придода слатка и добра и медоточна учења своја, да га задобије за начин људи који праведно живе и добродушних царева, јер православне царева Господ назва Хришћанина, — да врши реч Господњу и да живи у љубави, која је боља од свих жртава паљеница,⁸ које се приносе.

³ Мисли на земље. ⁴ Град на Вардару, близу данашње Демир-Капије. ⁵ Јев. по Мат., гл. 12., ст. 35. ⁶ По псалму 73., ст. 7 и 119., ст. 70. ⁷ По псалму 80., ст. 14. и 15. ⁸ По псалму 51., ст. 16. и 17.

А овај бедник остаде несаломљив и од злобе не измени разума својега, и не послуша заповеди и учења његова, заборавив на пастира отачаства својега и представника вишњему престолу, чијим се мољењем и помоћу многе силе и силне државе сатрше. Једнако се држаше своје зле намере, не знајући, безумни, речи пророкове. „Нећу се поплашити човека, кад се обогати или када се умножи слава дома његова. Јер кад умре, неће ли оставити све?“⁹

Одмах помоћу пресвете Богородице и силом Светога Симеона, који подржава крепким дланом отачаство своје, би ово. Као што добропобедни и помоћљиви и отачаствољубац Димитрије страстотрпац прободе цара, рођака овога,¹⁰ и умори злом смрћу, не дајући вређати отачаства својега, тако и овај мој свети господин, помажући и чувајући отачаство своје, прободе овога злотвора. И издахну усред народа злом смрћу, и смрћу чудном, да су се сви чудили томе. И би наједном наг, оборен и непотребан. И на њему се зби: „Видех безбожника како се преузноси и висп као кедри ливански, и прођох, и гле, не би га. И потражих га, и не нађе се место његово.“¹¹ Судбе праведних су у рукама Господњим, и правда њихова живи на веке, и победа њихова над свима саблазнима које чине незакони.¹²

ГЛАВА ОСАМНАЕСТА.

Св. Симеон спасава Стефана од Михаила драчког деспота.

Друго дивно чудо испричаћу вам, браћо, дивна дела овога господина мога, светог Симеона. Јер се велика, и преславна, и чудна, и страшна дела чине њиме непрестано, у све дане. Јер ако ко може

⁹ Псалм 49., ст. 16-17. ¹⁰ Бугарски цар Калојован (1197—1207), би убијен 8. октобра 1207. опседајући Солун, што Стефан приписује Св. Димитрију. ¹¹ Псалм 37., ст. 35—36. ¹² Псалм 37., ст. 28—29. и на више места.

избројити звезде небеске и песак морски, то ће избројити и овога Светога чудеса, и благодати, и силе предивне, које учини. Јер се задивљава ум и страши све људско знање. Јер од човека је немогућно, а од Бога је све могућно. Причаћу о овом чуду његову, које је било.

Устаде неко од грчкога рода, од царског рода, по имену Михаило,¹ у страни драчкој и у поморју његова острва великог, које је близу Диоклитије, и далматинске стране, и отачаства светога Симеона. И он подиже рат на мене, слугу његова,² кога остави на престолу свом. И, улучив време, кад сам се био далеко удаљио од те стране, узе један од мојих градова, по имену Скадар, који, у истину, Далмацији припада.

Послав му,³ рекох: „Остани, брате, сад. Јер Господ не остави то острво у твоју државину, него у праву државину господина мога светог, а његовим молитвама и предањем дато је мени на управљање. А ти се сети речи Претече и Крститеља Јована, који запређује и говори да човек остане при свом и да буде задовољан својим оброцима.⁴ Буди задовољан својим, а о оном, што је од увек мојега отачаства, то надајући се на Господа мојега, Исуса Христа, и на пресвету владичицу Богородицу, и на пречаснога господина ми светог, неће се посумњати срце моје, нити ће се устрашити од твоје пакости, него ћу, шта више, викнути из дубине срца мојега: Благословен Господ Бог мој, који учи руке моје на напад и прсте моје на борбу.⁵ И ако ме нападне пук,⁶ неће се побојати срце моје.⁷ И предања његова нећу оставити, док не сврши душа моја.⁸ И погнаћу, Господе, тобом непријатеље моје, док не погину.“¹⁰ И опет, обратив се, вапијох: „Господине мој свети, дођоше народи на

¹ Напад Михаила Драчког био је вероватно 1215. г. Убио га је у постељи његов слуга. ³ Треба допунити: *писмо* или *посланике*. ⁵ Јев. по Луци гл. 3., ст. 14. ⁶ Псалм 144., ст. 1. ⁷ Пук — у смислу: безброј непријатеља. ⁸ Пс. 3., ст. 6. ⁹ Пс. 119., ст. 93. ¹⁰ По пс. 18., ст. 37.

достојање твоје и оскврнише твоју свету цркву, слугу твога озлобише, трудећи се да твоје достојање узму. Умоли владику твога и Господа, да се врате посрамљени у нади својој.¹¹ Јер си ти прибежиште моје и утврђење,¹² и ти си који ограђујеш отачаство од свакога зла, које наилази на њ. Јер си ти поставио земље своје, и не преступи их досад нико.¹³ И сад не остави нас, који се надамо на тебе и уздамо у тебе. Јер си ти весеље наше и похвала.“¹⁴ Овај пречасни свети Симеон, топал у молитвама, и брз да походи, и бадар на труд, који брзо приклања божанствене уши онима који га призивају, не одврати лица свога од мене, него као што ме је и пређе љубио, и сада ме до краја не остави.

И умоли својом молитвом светога и великог мученика Ђорђа, кога узе себи за помоћника и победиоца над непријатељима, и као што Меркурије прободу нечастива мучиоца Јулиана, тако и овај великомученик, умољен господином светим, на јави такну у ребра игумана својега Јанићија, у храму свом у средини српске земље, говорећи: „Устани, проповедај величину моју. Јер сам ја послан од Господа да убијем Михаила Грка, који је у драчкој страни.“ И одмах један од робова његових, устав, прободу га мачем на одру његову, и злом смрћу предаде душу своју, на срамоту гледаоцима, а на радост свима који се уздају у Господа и у свете угоднике његове.

ГЛАВА ДЕВЕТНАЕСТА.

Похвала Стефанова Св. Симеону,

Милосрђем Господа Бога и Спаса нашега Исуса Христа и милошћу пречисте Богородице и увек деве Марије сва су ова чуда, страшна и преславна, од светога господина мојега Симеона била на мени,

¹¹ По пс. 35., ст. 4 и пс. 71., 13. ¹⁴ Чести стихови у псалмима. ¹⁵ Пс. 104., ст. 9. ¹⁶ Састављено из разних стихова.

бедном и недостојном и грешном, рођеном и васпитаном њиме, бедном Стефану. Јер, гледајући његова дивна и неисказана дела, ужасавам се умом и трептим. Јер ко ће избројити овога чудеса? Који ли ће језик изговорити тајне твоје, изврсни свети старче? Које ли ће се усне отворити на твоју похвалу, Пречасни? Који ли ће разум исказати твоје величине, знојеве и труде твоје, и копњења тела, бдења и сузе твоје? Како да те назовем, о Пречасни, ја непотребни твој слуга? Да ли да те назовем апостолом, јер више него и апостол би? Јер би апостол отачаству својему, јер из дубине неверства извуче народ свој, и, показав им ново крштење, обнови људе своје силом и радом Духа Светога, који, одагнавши прелести јеретичке, славе у Тројици једнога Бога. Да ли мучеником? Али ко ће избројити страдања твоја безбројна, која издржа, распаљујући се љубављу Христовом, боривши се и убив до краја мучиоца ђавола, растргав замке његове и лајања до краја, сасушив тело своје уздржавањем, облив се као крвљу мученичком сузама својим и разагнав мрак тамних бесова, који се боре с нама. Да ли да те назовем учитељем отачаства својега? Али ти превазиђе њих, и учења њихова исправи, и оно што они не довршише, доврши, и на крају разумније учење им обнови, просвећујући сву васељену пребогато. Да ли да те, Свети, називам војником силним? Јер ти и огради васељену оружјем крсним, даним ти од Владике твојега, и ратовав одагна све наше злонаравље, и српом вере твоје искорени и исече трње преварно у свету својем.

Да ли да те назовем пророком, Предивни? Али Господ вели; „Ниједан пророк није примљен у отачаству својем.“¹ А ти се у отачаству својем јави велики заступник, пуштајући да кипи пребогато миро из раке твоје, исцељујући свако свеживање сотонино, и прогонећи бесна маштања, и

¹ Јев. по Мат. гл. 13, ст. 57 и другим.

лијући недужнима реке исцељења, који притичу к теби.

Да ли да те назовем становником пустињским? Али ти и у пустињи још више процвета, подвизањем² расплоди труде своје, и цвеве неувехле стече, и би светилник свету, сијајући чудесима преславним. Али, о Владико мој, о пресвета моја наставнице, срце се моје испуњује ридана, узвика и плача многог, у недоумици мојој. Јер какав ћу почетак показати? Какво ће појање изрећи бедне усне моје похвали твојој, Пречасни? Од недостатка разума мојега вапијем ти господине мој, јер сам недотупаван, и некористан усуђујем се да похвалим твоју величину.

Али, ипак, твој сам господине мој, и твоје похвале рећићу ја. Радуј се, господине мој, почетку мој и крају и хранитељу мој свети! Радуј се, пастиру добри, разумним овцама Христовим, учини ме најамником пастви твојој, коју стече Владика часном крвљу својом! Радуј се, светлични цвеве, који си се наоружао силом крсном и оружјем непобедним, да браниш стадо твоје од вукова, који нападају на њ у свако време! Радуј се, учитељу Новог Завета, који је научио не мојсејевски³ него који је ишао за Павлом и његова учења изврсно усадио у разум наш!

Радуј се, Пречасни, вођу старцима, и заступнице удовицама, и хранитељу сиротама. Радуј се, младима васпитање, и сило, и наставнице на боље! Радуј се, помоћнице у биткама! Радуј се, победиоче непријатељских варвара! Радуј се, лествице, која узводиш чеда и људе своје под небеске кровове, и усељаваш у ливаду духовну!

Радуј се, архијерејима добри украсе и праведни неувехли венче! Радуј се, са апостолима саседеоче, и сапроповедиоче, и саучитељу! Радуј се, који се

² Подвизање — ст. словенска реч, у смислу: превелико трудење. ³ Мојсеј, творац Старог Завета, учио је: око за око, зуб за зуб, а Св. Павле по Христу: праштању и љубави.

саста с мученицима, заједно с њима пострада и заједно похвали! Радуј се, мнисима⁴ бадро око и наставниче дивни, правило неисказано! Радуј се, пустињцима утехо, онима који инокују⁵ тишино! Радуј се, исправљање нама који грешимо! Радуј се, очистиоче саблазни! Радуј се, тихо пристаниште, онима који броде! Радуј се, ослободиоче узâ греховних! Радуј се, мосте, који преводиш у вечни живот! Радуј се, неисцрпни изворе! Радуј се, рају, који векујеш, красни и дивни! Радуј се цвете вере небеснога вртограда! Радуј се, умни граде отачаства својега! Радуј се, лозо доброплодна, која нам истиче весеље! Радуј се, грозде сазрели, који истиче сок слатки, а одузима пијанство греховно! Радуј се, господине мој свети, и опет радуј се, свагда се веселећи код престола Владике својега!

Али, о Пречасни, сети се мене, грешнога слуге својега, Стефана! Не заборави мене, убогога твојега! Не заборави мене, који лежи у безакоњима! Не заборави мене који се ваљам у блату сласном, него пружи пресвету своју десницу којом ме и благослови у варљивом животу овом, и руководећи научи да идем стопама твојим, ако и недостојна, ако и некорисна, ако и непотребна! Умоли Владику својега за мене, да ме, презрев безакоња моја, удостоји да се приближим и видим радост, коју спреми онима који га љубе.

ГЛАВА ДВАДЕСЕТА.

Св. Симеон спасава Стефана од угарског краља Андрије и латинског цара Филандра.

И опет нам се дају овога Светог чудеса, небројена, и неисказана, и неизмерна, увек и без престанка, обилно и пребогато. Јер чудотворства и силе велике задивљавају ум рода човечјег. Јер као што је немогућно измерити дубине морске и висине

⁴ мних, монах — калуђер. ⁵ иноковати од инок — калуђеровати.

небеске, тако је немогућно избројити и чудеса преславна, и неиспитана, и неисказана овога светог господина мојега: Јер презадиви сву васељену јасно, јављајући се брз у помоћи, и у напастима крепак, и у најездама непријатељским велики заступник.

По завршетку чудеса ових живљах у миру у тишини у отачаству мојем, захваљујући Господу и Богу и Спасу мојему Исусу Христу, и пречистој Владичици његовој, и светој господину мојему пречасном Симеону. Али непријатељски ђаво, ненавидник¹ добра, увек се труди да у ров погибаони рине род људски, саблазнима својима и бедама многим, хотећи ослабити оне који верују у истинитога Бога нашег, а који, бедни, не зна, који је заборавио онога који га свагда прогони.

Јер нечастиви научи два цара да ме ожалосте, краља угарског, по имену Андрију, и цара грчког званог Јериса Филандра.² Свећаше рђав савет, да ме прогнају и да земљу отачаства мојега разделе и задрже себи. Дигоше велике силе своје, овај од северних страна, а онај од истока идући, па да се састану и виде у граду Нишу. И, кад се састану да се обрну на земљу Светога Симеона и на отачаство моје, зовући ме непрестано, на превару као с љубављу, да дођем на виђење њихово. А беше у то време празник Господа Бога нашег, по пасхи славнога светлог васкрсења. А ја, видев такво озлобљење, и савет безаконички, и опсаду многих народâ, и непријатеље који су се стекли заједно, брзо потекох ради преблаженога господина мојега, светога утешиоца мојега, брзога у бедама помоћника. И, обгрлив раку моћију његових, где лежи добропобедно тело његово, вапијаш с премногим сузама к њему: „Господине мој свети, приближише се безаконички гониоци моји и свећаше

¹ Ненавидник од ненавидети — мрзети, мрзилац. — ² Угарски краљ Андрија и латински цар Хенрих (Јерис Филандар) начинише савез противу Стефана 1216. г.

заједно једномислено противу тебе, завет завето-ваше, труде се да потребе слугу твојега. Господине мој свети, положи их као точак и као сламке пред лице ветра. И да се постиде они који устају на ме, и слуга твој да се узвесели. Јер си ти уточиште и утврђење моје.⁴ И по чему, господине, да разумем милост твоју, и заступљење, и походу твоју на мени грешном?⁵“

И одмах, у тај час брзом његовом походом приспе Дух Свети, и испуни се пријатномисне масти сва црква и изли се мирисно миро, не као што се излива у све дане, него се поли сва црква, да изнемогоше служиоци код светога гроба, црпући свето миро. И из исписаногa лика Светога, који је на зиду црквеном, истече пречудна река, да су се сви гледаоци дивили и говорили: „О Предивни, како си и сухи камен обогатио Светим Својим Духом. Доласком својим учини да потече река исцељења, којом се недужни, мажући се, исцељују од различних недуга својих, хвалу дајући Богу, који ти је дао силу.“

Вратих се учитељу и наставнику мојему Сави јеромонаху, да се благословим од руке његове, па да идем противу непријатеља, који се приближују земљи отачаства мојега, противу Андрије, краља угарскога. А он, примив глас од светога господина мојег, пречасног Симеона, и, пошто му је заповеђено да иде са мном, говораше ми: „Драги мој, не страши се лица многих народа, јер имаш господина својега светог, брзога помоћника својег, који ти помаже и неће те посрамити у векове, и не бој се од њих, и не тугуј. Јер сада ће претворити јарост њихову у кротост, и гнев њихов у љубав твоју, и јарост њихову у почаст твоју и славу. Јер бадре очи троструко блаженога старца будно заступају твоје добро. И видећеш очима својим помоћ своју за собом, и сву вољу своју испуњену, и зверску сверепоност претворену у пребогате дарове своје.“

³ Псалом 83., ст. 13.

И наједном, док је још говорио, почеше стизати, један за другим, од славних слугу његових посланици говорећи ми: „Дођи, брате мој драги и слатки у Христу Богу, дођи, господине мој и брате, да се насладимо у Господу слатке љубави. Дођи, да се постиде сви који нам мисле зло. Дођи, да се сакрију непријатељи наши. Дођи, да се похвале и прославе који нас љубе.“

И, пошто смо утврдили часним и животворним крстом Господњим и пречистом Владичицом његовом Богородицом,⁶ састах се с њим на међи отачаства мојега, у граду Равном,⁷ молитвама и помоћу Светога у славу и част, и у неисказано весеље и радост, да су се сви гледаоци дивили томе. И преумножи ми дарове своје различне свакога дана, чашама царским, украшеним камењем разноликим, и коњима предивним, обложеним и украшеним златним опремама, које сијају као сунце и задивљавају човечји вид, и премнога одеда, обуће царске и багренице,⁸ различне као и пољски цветићи, све украшене бисером и камењем, како царевима личи. И пробависмо у весељу часном 12 дана. А велможе његове и бољари силни поклањаху ми се свакога дана и доношаху ми врло много дарова разноврсних. Видите, браћо моја, пречудну и предивну љубав мужа овога славног, како за љубав моју дивље и бесне зверове, туре и турице⁹ извезе, као што ми извезав и питому стоку даде, и срацинску стоку,¹⁰ да сви говораху: „Дивно и славно видесмо у дане ове.“

После овога приближи нам се грчки цар¹¹, гневан и јарошћу обузет, научен од оних који ми зло мисле, и састасмо се у славном граду Нишу, и који много хоћаше па ма и неки мали део да

⁶ Т. ј. пошто су се заклели на веру. ⁷ Равно — данашња Гуприја, отуда река Раваница. ⁸ Багреница — црвени владалачки огртач, порфира. ⁹ Тур и турица — нека врста старих говеда којих данас нема. ¹⁰ Срацинска (арапска) стока — јамачно: камиле. ¹¹ Управо латински цар, који је владао Грцима.

узме од мене, и не доби, безумни, него злим срцем не могаде ни рата подићи, ни љубави учинити, молитвама Светога. И врати се, опет¹² посрамљен, али не могаше изићи из отачаства мојег, јер затворих све стазе његове помоћу светога господина мојег. А краљ Андрија умоли ме да изиђе у своје царство. И ја, послушав молбе његове, оставих га. И отиде с миром, велико бешчашће и хулу поне- сав царству својему. А ми отидосмо свако својему дому, славећи Оца и Сина и Светога Духа и светог овога преблаженог Симеона, брзог помоћника нашег, и сад, и увек, и у веке векова, амин!

Месеца фебруара у 13. дан помен међу светима пречасног оца нашег Симеона и новог мироточца српског и ктитора велике лавре студеничке.

Пошто је Господ и Спас наш Исус Христос милошћу и многим издашностима просветио васељену, источне и западне крајеве, које на чести владоцима раздели, учини самодршцима области српскога престола од почетка овога Светог Симеона са сродницима његовим. После овога тога светога и сама учини самодршцем отачаства његова. Он, дакле, у божанственој правди упасе стадо своје, створи домове божанственога славословља, па, потом, приближив се старости многогодишњој, сина својега Стефана постави за намесника венца¹ престола отачаства својега, који поревновав родитељу својему, пошто је владао, би начелник монасима, Симеон.²

А овај пречасни отац Симеон, оставив власт, дану му Богом, прими анђеоски лик с подружјем својим Анастасијом, и, отишав у Свету Гору, постави себе на сваки добар живот и послушност.

¹² Први пут посрамљен, с бугарским царем Борилом.

¹ Венац — круна. ² Управо: Симон.

И потом с миром предаде Богу дух свој, чије часне моћи сином му, по крви, Светим Савом,³ архиепископом српским, бише повраћене у храм свете Богородице, који сам Пречасни сазида. Из њих се миро, на исцељење страдања душевних и телесних, излива онима који с вером прилазе. Његовим молитвама, Боже, помилуј нас!

³ По овом што се Сава назива свети, види се да је ово доцнији додатак.

III

ЖИВОТ СВЕТОГА САВЕ

од

ТЕОДОСИЈА МОНАХА.

Живот и подвизи у пустињи с оцем, и посебна путовања, и од чести причања о чудесима међу сведима оца нашега Саве, првога архиепископа и учитеља српског, сказани пречасним Доментианом, јеромонахом манастира званог Хиландара, а списани Теодосијем мнихом тога манастира.

Оче, благослови!

УВОД.

Будући ништавна разума, немајући ништа од убогога дома мојега разума, да бих саставио трпезу каква доликује вашему достојанству, пуну речи анђеоске хране, ја вас присне слуге богатог Владике и Бога, о оци, умољавам да ми дате реч разумну и језик јасан из неоскудних скровишта његових. А пре свега зрак светлости којим бисмо, очистивши мрак душе и ума, могли како треба испричати врлине живота свеблаженога Саве, који је сада наново у нашем народу просијао,¹ не као да бисмо хтели да га похвалимо, јер је похвала праведнику од Господа, шта више корисно је да сами што иштемо од њега.

Не, дакле, ради тога, него што и стари имађаху потребу да пишу животе изврских мужава и да их поштују ради користи која од њих долази људима, а што је сад нашему последњем ленивом ролу, коме увек крај дође, у ком је

¹ По овом каода се догодило неко ново велико чудо, везано за име Св. Саве, те је црквени сабор одлучио ову прераду управо веће популаризовање дела Доментијанова.

мало за спасавање, не само потребно, него и веома за жељење, да се ови пишу да се ови чистије поштују, да бисмо се — гледајући на животе њихове као на оживљене стубове који се у висину дижу и видећи како и колико иза њих изостајемо — постидели и савешћу се осудили због лености која је у нама, те да бисмо се, поучени од њих као останом подстакнути, подигли ма имало к врлини. Јер једва ако и многе и велике повести узбуде срце наше к исправљању живота.

Тога ради и ја, покорив се вашој отачаској заповести, износим у причи онима који ће слушати живот сада хваљенога свеблаженог Саве, који је поштом у Светој Гори Атону, а после био први архиепископ и учитељ српски, не само по причању, него и по часним ученицима, који су с њим били сапосници и у страновањима сапутници, и у путовањима сатрудници, који иза себе оставише на писмено стаду његову као пребогато скровиште или учешће отачаско. Причам о мужу, не пишући о њему што није било, и да га многим похвалама не бисмо више укорили него га похвалили, шта више, бићемо срећни, ако и од онога што је било могнемо јасно исказати, јер је он богат небеским похвалама, и божанственим и анђeosким, које ум наш као страстан и нечист, не може да изрече. Али молитвама његовим, призивајући Бога у помоћ да, по могућству, почнемо причу, — отпочињемо, тражећи одашуд оно што је добро. Према корену треба тражити и младицу, а грозд ћемо наћи и отргнути не на трњу него на лози.¹

ГЛАВА ПРВА.

Рођење и васпитање Св. Саве.

Бејаше син жупана великога Немање, господара српског, који самодржавно владаше свима српским земљама, које се зову: Диоклитија, Дал-

¹ Јев. по Мат. гл. 7., ст. 16.

матија,¹ Травунија, приближујући се на истоку Илирији, а на западу припадајући римској области.² Тај, дакле, више поменути муж, благочастив и богобојажљив, убогољубив, одликујући се много војништвом и храброшћу као ретко ко други, и, избилујући веома свима благима на земљи у срећи, а више овога добрим обичајима, украшујући се безлобношћу и правдом, милошћу и кротошћу, узе, по закону, себи за жену по имену Ану. И ова ничим не изостајаше у благим обичајима иза мужа својега.

И родише им се синови и кћери које и осветише божанственим крштењем, и, научивши их светим књигама и благим обичајима, весељаху се Господом. Много времена прође и не роди више поменута благочастива Ана, јер је закључа Бог као некада Лију Јаковљеву,³ да она која је рађала пређе не роди на време, чега ради ју је њен муж укоравао и вређао. Ради тога бејаху обоје у тузи и жалости, јер им душе много жељаше да доживе још једно дете. И обноћ, ставши на молитву к Свемогућему, свако за се, говораху са сузама: „Владико, Господе Боже сведржиоче, који си послушао некада Аврама и Сару и друге праведнике, који се мољаху за чедо, услиши данас и нас грешне, слуге твоје, који ти се моле. Дај нам по твојој благодати да доживимо још једно дете мушкога пола, које ће бити утеха душе наше и наследник тобом наше државе, и жазао⁴ старости наше на чијој ћемо руди, легавши, починути. И заједничке ти завете дајемо, од зачећа детињега одлучићемо се природне законите љубави и постеље, и сачуваћемо се, свако за се, у чистоти тела све до краја живота.“

¹ Под Далмацијом треба разумети јужни део Далмације с Котором, па и северну Арбанију. ² Под римском облашћу јамачно разуме средњу и северну Далмацију. ³ I. књ. Мојсијева гл. 30. ⁴ Жазао — скиптар, палица, потпора.

А Господ, који је близу свима који га, у истину, призивају и који њихову молитву слуша, послуша и њихове молбе као и осталих праведника. И ово би почетак неисказаних (божјих) судаба, да, као што је после животом, дете буде за дивљење и у рађању најпре, и да не буде само дело природе, закона човечјега, него и заповест свесилнога Бога који побеђује закон природе како хоће. И родив се по природи, као плод молитве, од Бога дан, Богу се и намени, што и би.

И тако затрудне синклитика,⁵ и, кад се приближио дан, роди мушко дете како су просили у молитвама. Зарадоваше се у души веома, и прославише Бога, који није презрео молења њихова. После мало времена породише га и водом и духом, просветивши га божанственим крштењем, и дадоше му име Растко, и, заиста, много с Господом, добро Богу порасте. А кад ојача дете, дадоше га да се учи светим књигама. Родитељи његови, имајући натприродну, безмерну љубав према њему, увек гледаху на њ с ненаситом душом, а и велможе с њима говораху како ће он бити најврснији међу браћом својом. А и дете бејаше благообразно, и весело душом, и у учењу напредно, да се дивљаху разуму у детињем узрасту, да сви говораху: „Ово ће дете бити неко ново знамење.“

А кад одрасте до петнаесте године, родитељи му оделише једну страну своје државе, камо би одлазио од оца ради забаве с велможама и ради весеља с благородним младићима. А младић, окусив од разума божанствених светих књига, чешће их прочитаваше, и одатле примаше почетак премудрости — страх божји, и примаше божанствене љубави из дана у дан, налажући огањ на огањ ненаситом жељом. Расуђиваше да су царство и богатство, слава и сјај и свака срећа многометежни и непостојани, сматраше да су видљиве лепоте и обиље живота као сенка, па, разумев да је много

⁵ Синклитика — грчка реч: супруга, жена.

једење и весеље и све човечанско на земљи таште и нестварно, удари десним путем, и бављаше се поукама из књига, не лењаше се у цркви целе службе стајати, љубљаше пост, клонећи се празнога зановетања и неумеснога смеха, мрзећи не-пристојне и штетне песме младићских жеља које ослабљују душу до краја. Благ, кротак, према свима љубазан, љубећи сиротињу као ретко ко други, поштоваше сувише инокски чин, тако да и самим родитељима његовим беше зазор, па би се застидели, видећи у младом узрасту такво старање и закон добрих обичаја, и сматраху га као да није од њих рођен, него да је, у истину, дан од Бога.

ГЛАВА ДРУГА.

Одлазак Св. Саве у Свету Гору и потеря за њим.

Кад уђе у седамнаесту годину узраста, родитељи његови саветоваху се како ће га по закону оженити. А по молитви Богом дани божанствени младић непрестано жељаше како би и на који начин избегао свет, и да се одвоји од свих и прионе к Богу. Јер беше слушао о Светој Атонској Гори и о испосницима у њој и у другим пустињским местима. А долажаху његову оцу од свих страна да приме што им треба, а иначе и сам шиљаше у света места ради раздавања онима који пречасно живе, јер бејаше човек благ, милосрдан, и даваше много. А Бог, готов на молитву и жељу људи својих, изврши и њему вољу, па га крену да дође родитељима из краја дарована му. И примише њега и благороднике, који су с њим дошли, с великом љубављу, и настаде неизмерна радост, и весеље, и пир због доласка драгога сина родитељима.

И тако се много дана весељаху, и гле, као Богом упућени, дођоше родитељима његовим неки калуђери из Свете Горе, Атоне, да просе потребну им убоштву помоћ. И догоди се да међу њима

један беше родом Рус. Овога божанствени младић узео насамом, па га распитиваше о Светој Гори, утврдив га најпре заветом да никоме не прича његове тајне. А овај му исприча све о правилу пустињском: о заједничком животу по манастирима и засебном, по два или три заједно, и о онима који, удаљивши се, усамљено живе у посту и мучању. Све му то исприча тачно, јер и тај калуђер не бејаше прост него зналац онога што прича, велим, од Бога беше послан. А младић саслуша све о животу калуђерском и о старању њихову према Богу, о добрим њиховим делима, па му се сузе реком изливаху из очију његових. После, одахнувши мало, рече старцу: „Видим, оче, да е Бог, који зна све, видевољу срца мога, послао твоју светост да утешим мене, грешна. Сада се утешим срце моје, и душа се моја обесели неисказаном радошћу. Сада разумех чему вечито жуђах. Блажени, преблажени они који се удостојише таква безбрижна и неметежна живота. Шта, дакле, да чиним, оче, како бих се могао уклонити од многометежног живота овога света, па да се удостојим таква анђеоског живота? Ако ме родитељи моји ожене, задржан љубављу према ономе што је телесно, нећу достићи таква живота. После овога не бих хтео да останем овде ни један дан, да ме се како не би коснула сласт љубави овога света, те да ми и против воље моје отргне душу од такве љубави према анђеоском животу, као што учиш оче. Хтео бих бежати, али, не знајући пута, могао бих далеко залутати, а отац би ме, како му је могућно, стигао и вратио, чиме бих и оца ожалостио и себе много осрамотио, а потом не бих постигао оно што желим.

А старац, узев реч, рече му: „О пресветли, жудна је љубав родитељска, нераскидна свеца природна, а милосно јединство и заједничко живовање с браћом својом.¹ Али и Владика заповеда да се

¹ Псалом 133., ст. 1.

све ово лако презре и да се, узевши крст на раме, усрдно иде за њим, да се све лако подноси, угледајући се на страдања његова ради нас, да се не благајује у мекоти, да се не тражи телесни мир, него да се, шта више, привикава на голотињу и глад, бдење и молитву, и да се на невољу и плач обраћа пажња с уздахом и узбуђеним срцем. Јер све се ово износи богољубивим душама као неки пут који лако води к врлини, а ово доноси истинску славу и поуздану част.“ И младић слушао ово, и, као што родна земља прима семе, тако и он примаше к срцу старчеве речи, непрестано јецајући.

А старац се дивљаше његовој топлој љубави према Богу и божанственом огњу, који је тако зажегао душу његову, слушао његове речи пуне чедности и узбуђености, па му рече: „Видим, чедо, да ти је душа зашла дубско у божју љубав, него се пожуре да извршиш своју добру жељу, да не би како сејач зла² посејао кукољ у срце твоје, који би, укоренивши се, угушио пшеницу твоју, добру мисао, те би се одрекао такве намере, а задржан љубављу према телу и љубавним сластима, како кажем, ништа нећеш постићи, него ћеш подлећи пороку и срамоти, које у Јеванђељу осуђујемо, као они који се ради течења имања, и јармова волова, и новобрачне жене одрекоше слатке вечере и бесмртне хране, и праведно се назваше недостојнима изабраног звања и весела небеског цара Христа.³ Ја ћу ти за такво дело послужити, и с помоћу божјом спровешћу те до Свете Горе, камо желиш отићи, само нека буде (спреман) коњ и за мене, како бисмо могли одбећи од оца твога“. А он, чим ово чу од старца, одмах се покори вољи његовој и рече: „Хвала ти, Господе, што ми срце увери овим странцем“. Старцу пак рече: „Оче, да си Богом благословен, што укрепи душу моју“.

² Сејач зла — ђаво. Јев. по Мат. гл. 13., ст. 24—30. ³ Јев. по Луци гл. 14., ст. 15—24.

Испуњен ради тога великом радошћу, не одложив нимало, отиде родитељима, да би измамио отпуст. По обичају запроси од њих молитву и благослов, говорећи: „Господари моји, рекоше ми да у тој и тој планини, и име јој помену, има много звериња. Ако задобијем вашу милост, ви ћете ме благословити и пустити да ловим, па, иако задоцнимо, немојте се љутити на нас, јер чух да онде има много јеленâ“. Отац му учини по вољи и рече: „Господ нека је с тобом, чедо, нека те благослови и на добро упути“. А мати као мати загрли га и слатко пољуби, па га отпустише с миром, али му заповедише да се брзо врати. А не знаћаху да он неће да лови јелене, него хоће извору живота, Христу, да њиме напоји јелену сличну душу своју, распаљену огњем жарке љубави његове.

Да би уверио своје родитеље, посла у гору ловце, па спремљеним, каода ће гонити зерице, рече: „Под гором чекаћу вас до у јутру“. А кад наста ноћ, и благородници, који се с њим весељаху, поспаше, он одбеже са мало њих, који су знали за његову тајну, имајући Бога и калуђера за вође. И кад дан свану, они благородници тражаху господина свога, и где, не могоше га ни видети ни наћи. Говораху међу собом: „Да се не шали с нама, па се вратио к оцу?“ Потраже и калуђера, који бејаше с њим, и друге од слугу његових, па, не нашавши ни њих, говораху: „Каква је ово ужас с нама? Камо се деде господин наш?“ Тако жалосни и збуњени оставише лов и одмах се вратише господару, оцу његову, и испричају му да не знају где му је син. А родитељи, чувши о свом сину тако ненадан и непријатан глас, тако се сжалостише, да умало не свискоше. И дошавши себи, сетилише се да нико други него га је онај Рус, калуђер, одвео у Свету Гору, јер још израније знаћаху да је жудео тамо. Одмах се стекоше благородници, а слеже се и мноштво народа, говорећи:

„Идимо да чујемо беду, о којој се сад говори да је задесила нашег господина“. И сви плакаху и ридяху много и неутешно, родитељи за сином, браћа за братом, а народ за господарем, гласно га призивајући ради утехе у жалости, и све се више растуживаху, јер их све избезумљиваше страдање господара њихова и красота младићева.

На један мах самодржац отац са страхом⁴ заповеди свима да престану плакати, па, захвалив Богу много, рече онима који су били и матери детињој: „Будите бадри, не треба због овога да тужимо, неће пропасти мој син. Бог који ми га даде преко наде, удостојиће ме да га опет видим и да се наситим љубави његове“. И одмах дозва једнога од војвода својих, па му рече: „Знаш колика је болест љубав према деци, огањ који увек гори и који се никад неће угасити. Дакле, пријатељу, ако си икаква добра од нас примио, сад је време да љубав покажеш. Ако се пожудиш, стигнеш и вратиш ми сина, те тако утешиш срце моје, а матери ослободиш душу од смрти, обдарићу те многим благом, више него пре, и имаћеш, у мени, друже, шта више, добротвора“.

Потом призва и многе благородне младиће, па, обадривши и њих истим надама, посади их на силне коње да их с њим пошље. Заповеди им да га гоне до у саму Свету Гору, и написа писмо ипарху⁵ солунске области, да га отргне и од саме Свете Горе, па да га њему врати. „И ако тиме, драги мој, утешиш срце моје, додаде, примићеш од нас многе части у даровима и љубави, а, ако пак презреш нашу молбу, знај да ће место љубави завладати непријатељство“.

И војвода узе писмо и отпуст с благородницима, па, уседавши на силне коње, гонише дан и ноћ што више могоше, и, не постигавши ништа, дођу у славни град Солун, у ком војвода с чашћу

⁴ Т. ј. улевајући страх другоме. ⁵ Ипарх — заповедник, управник.

би примљен. Предаде ипарху писмо и исприча жалост свога господара. А ипарх, прочитав писмо, сневесели се због тога веома, јер га веома љубљаше. И, пошто је војводу и благороднике с њим љубазно угостио, одмах написа писмо проти Свете Горе с речима: „Пошто није мала ствар, по овом тражењу, просим и молим топло твоју пречасност, да не презреш ове молбе. Ако је где тамо дошао син великога жупана, господара српског, нека се што брже врати своје оцу, да нам не би отац његов, због жалости за њим, од пријатеља постао непријатељ, чиме би ти све нас и многе друге ожалостио“. И тако отпусти војводу, и посла с њим људе, који ће их с чашћу провести до Свете Горе, дав им и писмо написано.

А они, ушавши у Свету Гору, питаху за траженог, да ли је ту дошао, описујући узраст: младићев и красну појаву. Неки им рекоше у „Такав, каква тражите, ушао је мало пре вас руски манастир,⁶ и ту је још“. А кад они ово чуше, пожурише, да не би како чуо и побегао од њих,^х па оставише пут к проти и уђаше у руски манастир. И видеше га где хода по манастиру, са косом непостриженом и у световном оделу, јер, брзгонећи, стигоше га, а да их ништа није плашило и хтедоше гонити га чак до сред Свете Горе⁷, али бол родитељски заједно са могућством и све ово поможе ствар. И, нашавши га, обрадоваше се неисказаном радошћу. И уђоше сви у цркву Светог Пантелејмона, и поклонише јој се.

И, саставши се с њим, љубљаху га љубазно са сузама, тако да од радости заборавише на толику удаљеност места и на толики трудни даноноћни пут, јер нађоше кога су желели, а надаху се да ће добити и велике дарове и многе почести од родитеља његових, што им угодише. И помишљаху да га вежу, а опет га се бојаху као госпо-

⁶ Пантелејмон. ⁷ Они су имали ићи у средину Св. Гоге, Кареју, где је седиште проте, управника целе Св. Горе.

дина својега. Па, пошто су наредили стражу, која ће што оштрије пазити над њим, и пошто би се коњи, а и они сами, одморили од пута, да пођу с њим. А младић се дивљаше своје оцу како потруди толико господство војводино са благородним младићима, па се стиђаше да војводи у лице погледа, што се ради њега много потрудио да дође у туђу земљу. Па, одведав га насамом, упита га: „Како превалисте тако брзо толики пут и како се наканисте на тако далек и трудан пут?“ А он му тада исприча превелики срдачни бол и вечити плач његових родитеља. Рече му и о писму његова оца о њему, које је донео ипарху, и о ипархову писму проти. „И људи су, рече, за то послани, који ће нам те предати, да те вратимо господину оцу твоме“.

Видев младић чврсту одлуку војводину, рече му: „Ако би хтео, драги мој, могао би ме оставити на миру, а знам, кад отидеш, да можеш, како си моћан, умирити господина ми оца. Ја бих му пак писао и одвратио бих га од такве намере, само ми ти учини братску љубав и остави ме при оном чему дођох“. А он рече: „Не, господине мој, не почињи слуги својему такве молбе, које ми није лако испунити. Јер господар мој, отац твој сматрајући ме за верна, посла ме за то. Уз то да смо тебе, господина мога, нашли у калуђерском лику, како бисмо се за то оправдали? А пошто је Богу било у вољи да се догоди онако како желе родитељи твоји, и велможе ваше, и браћа твоја, ко сам ја да тако што и помислим? Боље би ми онда било да и не идем твоме оцу. Зато те молим, господине мој, све такве мисли избаци из памети, па пођи весело с нама, твојим људима, да угасиш пламен родитељима својим, чија си срца запалио свјетим одласком у туђину, као и срца браће твоје и свих благородника. Ти сам знаш како си ти родитељима и свима нама нада и утеха од Бога. Ако ли пак ти што противно помишљаш, и нећеш с нама да пођеш, принудићеш

ме, тешко мени, на оно што ми није лако ни изрећи, (али оца се твога бојим), то јест да те вежем и на силу поведем, јер такву заповест и примих“.

Видев младић да је војвода неумољив и да му је тврда вера према свом господару, и чув да хоће и на силу да га поведу, а да нема никога, који ће га избавити од беде, због бојазни од оца његова, пошто је писао и ипарху, рече: „Нека буде воља Господња!“, па весело загрли војводу, уверавајући га како ће поћи с њим. А тајним уздасима призиваше Бога за помоћника у напасти, јер смишљаше дело и побожно и преварно, јер срцем бејаше прикован за мудрост, као што Давид каже, и смишљаше како ће разумом благога духа оборити оне премудре који му сметње праве. Шта, дакле, да ради? Замоли игумана да заповеди да се спреми сјајна трпеза, да се утеши⁸ са војводом и благородницима, јер ће сутра поћи кућама. Своју пак намеру каза игуману и замоли га да за ноћи отпочну јутрење песме. И тако се учини велика гозба, на којој игуман гошћаше војводу и благороднике, а младић сам их својим рукама служаше и весељаше. И кад при вечери дубоко зађоше у ноћ, заповеди игуман да се удари у било,⁹ јер бејаше дан недеље. Устаде игуман, а с њим младић, и пођоше у цркву на молитву. Устаде и војвода с благородницима да одстоје у цркви, јер га не смеђаху пуштати с очију својих. Појање се продуживало и читало много пута по заповести, док сви они, и који сеђаху, и они младићи који стражаху, и стратилат¹⁰ не заспаше у заборав, од путнога труда, а и од гозбеног весеља.¹¹

Чим божанствени младић бадра ока осети да су заспали, устаде од њих, и поклони се пред

⁸ Утешити се — еуфемизам за: почастити се. ⁹ Било — клепетало. ¹⁰ Стратилат — војвода. ¹¹ Како је јутрење било одуговлачено, то су они посадали у столове и заспали.

светим олтаром, и заветова се Господу, па, благословив се од игумана и узев једног старца, одликована чином свећенства, попе се на велики манастирски пирг.¹² И, затворив га око себе, захвали Богу речима: „Узносим те, Господе, што си ме примио“.

И јереј, пошто изврши молитву, постриже му власи с главе, и обуче га у ризу анђеоскога лика, и измени му име Растко именом Сава. А он многим сузама окропи земљу, упућујући Богу захвалне и похвалне речи, говорећи: „Ти испуни жељу срца мога“, тако да се и старац постиде од силна плача његова.

А кад се ово извршило и читање довршило, бејаху сви устали, и они који су стражарили потражише господина својега, и гле, он се не могаше нигде видети. Потражише га свугде, и у цркви, и у манастиру, вичући па, не нашавши га, почеше нападати на игумана и бити калуђере. А војвода, утишав узбуну, рече игуману и калуђерима: „Каква је ово неправда и срамота од вас, о часни оци? Ми пак, стидећи се лика који носите, презресмо вашу пакост, па бисмо према вама кротки и човекољубиви! Зар није најпре један од вас долазио да проси милостињу? Ево овај лажљивац, смрти достојан, па показа на једног који, презрев дар као ништа, уграби од оца сина и побеже, чиме изложисте оца и матер самртноме плачу а нас великоме труду. А сад пак, када смо дошли, од руку наших сакристе господина нашег, и једнако радите по својој вољи. Што вам тако паде на ум, да нам се поругате? Или ви мислите да се ми потрудисмо залуду, тражећи ваздуха, а не господина нашег? Сад ће вам главе полетети! Реците где сакристе на лег господина?“

Младићи пак, чувши ово од војводе, будући готови на суровост, љуће и нештедно почеше бити

¹² Пирг — висока четвртаста кула (стуб), на врху које је и црквица,

калуђере. А кад то чу тражени, ради кога овај метеж биваше, побоја се да се свађа не заврши убиством, па се наже преко стуба и позва их у мраку. А кад они чуше његов глас, испунише се многе радости, и сви потрчаше стубу, и гледаху у вис, кад би било могућно таму уклонити да би га видели и утешили се. И, узев реч, рече војводи: „Много си mudar, а понашаш се као дете; имајући пук људи са собом у туђини, високо мудрујеш“. А благородницима рече; „Зар се не постидесте образа, како се не побојасте Бога? Зар је то лепо нападати с оружјем такве људе у цркви? Шта вам они зло учинише? Ако пак мене тражите, ево мене где сам. Сад сам у послу, ујутру ћете ме видети, а ове оставите“. А кад они ово чуше, обузе их страх и стид, и не знађаху шта да одговоре, него, ућутавши, лежаху око стуба, стражарећи.

А кад свану, он опет, прегнув се преко стуба, позва војводу и благороднике и показа се свима украшен анђеоским калуђерским ликом. Они пак, угледавши га тако и у таквом облику, не знађаху шта да раде, него, обузети плачем и риданем, падаху на земљу. А он, видећ их у крајњој срдочној тузи, изговори многе речи и утеша њихова срца, говорећи: „Све ово што се збива са мном, Богу је тако у вољи, јер онај који ме је провео од оца мога догде, и ви ме не стигосте, и сада ме избави из руку ваших. Јер ви хоћасте отргнути ме од благога и жељеног пута, па да се мноме похвалите господару својему, како сте му угодили. Али Бог мој, у кога се уздах и коме изиђох, би ми помоћник, као што видите, и он ће и у напредак изводити мој живот по својој вољи. А вас пак, моје драге, молим да ради тога не тужите и не жалите, него, шта више, да са мном Богу захвалите, што ме је достојио лика, који сам одувек желео. Узмите, дакле, моју познату вам хаљину и власи с главе моје, па се вратите мирно кућама, а ове знаке дајте родитељима мојим и браћи мојој,

како би веровали да сте ме жива нашли, и то као калуђера с бојжом благодаћу, а Сава је моје име“. То рекав, сврже са стуба хаљину своју и младосне власи с главе своје, а с њима и писмо написано родитељима ради утехе: „Немојте ради мене никако тувовати, мољаше, нити оплакивати ме као погинула, рече, него, шта више, молите Бога, молим вас, да бих молитвама вашим добро извршио дело, на које изиђох. Ви, пак, колико вам је могућно, старајте се о својој души, и не предузимајте поново да ме опет онде видите за живота свога, него, ако усхте Бог, ја ћу овде у Светој Гори дочекати и видети господина оца мог, и насладићу се свете и часне старости његове, и наситићу се слатке и вечите љубави његове“, И, поменув им многе јеванђељске речи о правди и милости, о истини и суду, и што није човек рад себи да не чини ни другом, додаде и ово: „Ако ко остави дом и браћу, жену и децу, богатство и села, и остало, наследиће небеско царство за навек“.

И узеше војвода и благородници збачену с врха хаљину, и чисте власи, и писмо, и положише их поред себе, па оплакиваху живога као мртва, говорећи: „О невоље од тебе, господине, шта нам ово учини, да си нас горчи сад, кад си се нашао, него пређе кад си нас одбегео? О наласка несрећнијег од смрти! О хаљино жељенога, каква си ватра онима који га желе? Како да те понесемо и дамо родитељима и браћи, кад си као копље или мач оштар с обе стране? О власи с љубљене главе, које треба привити срцу и очима родитељским ради утехе, како да вас предамо као дар њима? О дара, који носимо, пуна не радости него плача, не весеља него риданја, како да те однесемо? Какво ли ћемо уздарје ми добити? У какво ће светло рухо нас обући, када њих саме у тужно и црно одело облачимо? О пира ноћи ове, испуњене и весељем и преваром, па ако се и каже: „И одс-

бри лукавство, превару“, којом Јаков¹³, преварив Исава, узео благослов његов. О чаше твоје, господине, којом си нас служио, пуне меда љубави, а која нам је горче од жучи припремила. О ноћи, које заспасмо, буди по Јову¹⁴ тамна, и да се не убројиш у ноћи месецом обасјане! О нас и од лудих безумнијих! За толико дана га трудно гонисмо, па, узвativши га, како га испустисмо у једном часу! Како бисмо безумни! Какав нас то грешни сан задржа, те тако заспасмо? Зашто га узама не свезасмо, како и заповест примисмо, па бисмо били ослобођени самртне туге? Сад пак шта да радимо? Како да изађемо пред свога господина? Који је то камен, која је то гвоздена природа, која ће одавде понети тако тежак глас, који ми имамо да носимо родитељима и браћи?“

Изговорише ове и многе налик плача речи, тако да су за дуго плакали, плакаше и онај горе на стубу и они доле на земљи, да се и мртво камење потресало. После, пошто су мало одахнули, гледајући горе к њему и клањајући му се, даваху му опроштајне целиве, и, милостивно и са сузама прекоравајући га и мемерајући му, говораху му: „Остани здраво, господине, остани здраво, распространи се сам без нас, насити се, каменосрдни,¹⁵ немилостиви, а хоће ли те примити Господ? Превари оца, па превари и нас, а мислиш ли да ти се ваља Бога бојати?“

Ово и још више изговоривши му с болним срцем, и испросивши молитву и благослов од њега, и узевши тужне хаљине његове, одлажаху кућама.

¹³ Исава је као старији имао да прими благослов и старешинство од оца, Исака, кад је био на самрти. Али Јаков, користећи се слепилом очевим, а по савету матере своје Ребеке, навуче рукавице од јареће коже, да би био сличан Исаву, који је имао рутаве руке, па преваром задоби од оца благослов и старешинство I књ. Мојс. гл. 27. ¹⁴ Праведни Јов, кога је Бог кушао, изгуби имање и синове, и, најзад, и сам допаде страшне болести. У љутом болу он проклиње дан кога се родио (књ. о Јову гл. 3.), али се не одриче Бога. ¹⁵ Каменита, немилосрдна срца

И идући тако, опет се окретаху стубу, застајкујући с плачем и јецањем, докле су год могли догледати га. И тако отидоше својим кућама.

Он пак, сишав са стуба, захвали, Богу, поклони се игуману и свој браћи, и сви га целиваше као нова брата, анђеоским ликом украшена. А он, грлећи увређене њега ради, мољаше их све светло за оне који су их нападали, да би на миру и без вреда стигли кућама, говорећи: „Бог нам је прибежиште и сила, и би нам помоћник, кад нас је задесила невоља. Ђаво, дакле, који се надао да ће ми превеликом тражњом мојих родитеља смести стопе моје ка Господу и отргнути ме од нашега у Господу сродства, изиђе посрамљен и без успеха, с помоћу ваших молитава Господу, а и телесних напора за мене.“

А они, чувши такву смерну и покорну реч његову, како је пуна сваке мудрости, заборавише ране на телу, нанесене им од младића, па, каода су неку добит задобили, радоваху му се.

ГЛАВА ТРЕЋА.

Св. Сава се пресељава из Пантелејмона у грчки ман. Ватопед. Извештај војводин о њему родитељима, жалост њихова и народна. Св. Сава обилази манастире и сву Свету Гору, његова заробљавања и чудновата ослобођавања од разбојника.

И прође глас по свој Светој Гори и пустињи, по манастирима, и пустињским местима, и свима пустињцима, како је син самодршца, господара српског, оставио оца на престолу, па говораху: „Дошао је, да се код нас насели,“ и сви жељаху да га виде. А кад дође празник пресвете Богородице Благовештење, који празник као храм има први манастир у Св. Гори, такозвани Ватопед, позваше часнога представник и браћа ради уживања празничног славословља и радосног похваљивања пречисте Богоматере, хотећи га настанити код себе и угађајући оцу његову. А кад дође, сви га љубазно

примише, а када се наужива празника и сагледа како је красан манастир, по заповести протиној и игуманом и браћом наговорен, склони се с њима по Давиду: да је красно живети браћи у заједници, па се покори игуману и свој браћи.

Пошто се мало времена одмори с њима, запроси у игумана, ако буде отпуштен, да се поклони и да разгледа манастире, и да одатле отиде на врх Атона, да би видео оне који усамљено живе и да се благослови од њих. А игуман прими молбу његову, па пошље с њим браћу, вичну његовој молби.¹ Па, пошто се с њима у свима манастирима поклони, и пошто прође по свој пустињи, од свих љубљен и часно приман, уђе у Лавру светога Атанасија, изврсно дочекан и примљен од ових, где се поклони и од свих молитве прими, па даде одмора босим ногама од путнога труда.

Пријатељски угошћен са свима који су били с њим, одавде се попе на давно жељени му Атон, где принесе клањања на коленима, и обноћно стајање, и многе молитве Богу из дубине срца свога, и, пошто је тај свети врх довољно наквасио радосним и топлим сузама, какве захвалне речи није изјавио Богу, што га је удостојио узласка на њ! И обиђе са свих страна тај свети врх, и сагледа у раскрыљу и подножју горе мноштво испосника, чији је мученички живот, сишав с горе, испитао и видећ њихов пустињички и тихи живот, дивљаше се, и весељаше, и у души расташе, што доби да види такве божје људе, за које, од многе жеље да их достигне, говораше да није лако ни видети их. Јер они добри оци, ако и није добро звати их анђелима због пута² у којој су, у истину, бејаху божји људи. Од свега се одвојише к њему,³ немађаху земље за обделавање, не муђаху се телесним бригама, не бављаху се трговином за живот, нити мараху за винограде и имања, него је све њихово,

¹ Т. ј. вичне ономе што он моли, да га проведу по Св. Гори.

² Пут, ст. слов. плѣтъ — тело.

старање било молитве и сузе и да умом увек Богу приађају.

Они, дакле, станујући на високим горама заједно са јеленима, имађаху небо за цркву, гледајући Христа у души насликана; тесне им колибе беху травом украшене, у којима трпљаху. Шум дрвећа и птичји гласови бејаху им гласила, они их, шта више, покретаху да хвале Бога; сити чистога и мирисног ваздуха, безбрижношћу увек веселили, тако рећи, жељом к Богу врло узвишени над земљом, мишљаху да су богатији од најбогатијих. Други, пак, живљаху у каменитим пукотинама, или у провалама у земљи, или на камењу морском, као птице угнездивши се, кишом и ветром мучени, сунцем и знојем паљени, и зимом и мразом мрзли, бејаху убоги и сиротни; осим потпуне утехе и дизања дима ништа немађаху што би им крадљивци могли украсти, изузев потребно кудељно рубље, па и то недовољно за покој телу, него колико да се прикрије нагота тела, од које стид сазнасмо праочевим сагрешењем⁴. Храна им бејаше како ко могаше: неки узимаху мало хлеба, и то ретко; други пак задовољаваху потребу родовима дрвећа и дивљега биља које ту растијаше; пиће им бејаше из камена горска слатка текућа вода, којом гашаху жеђ, и не беху сну много порабоћени. Видев их све да су наједном обрнули од света и онога што се у свету налази, и да се више не старају о оном што је светско, да је њихов живот чист и безметежан, беспутан и бестелесан, скоро анђеоски, задиви се и, утувив труде њихове и старања и блажена њихова зближавања Богу, записа то на хартији срца свога, дубоко уздахнув и осудив своје задоцњење, плакаше и падаше к ногама пречасних. Па, примив од њих многе и корисне поуке, молитву и благослов, понесе стрелу ревновања⁵ у срцу свом и врати се у свој манастир Ватопед.

³ Т. ј. Богу. ⁴ Т. ј. кад је Адам сагрешио у рају. ⁵ Ревновање — подражавање, угледање.

Падне к ногама, целива игумана и сву браћу, клањајући се свима до земље. И сви га примаху љубазно, распитујући га о одласку по гори, и, видећи тужни и измењени лик му младости, мишљаху да је ослабео због босотиње ногу, од великога пута по камену, на који није навикао. И отпусти га игуман да се одмори. А не знађаху да му тело једе жудња у души за оним пустињцима. Пошто се одмори, дође игуману и исповеди му болест срца свога, не тајећи узрок промењености своје, паде на колена и замоли за благослов да га отпусти да с оним пустињцима одвојено проводи живот. И не доби то никако, јер се игуман зачуди неумесној молби његовој, па му рече: „Не, чедо, не пристоји се ономе који још није утврдио ноге ни на темељу првога степена опћега жића, машати се службом врхунца мучања и усамљености и пре времена по својој се вољи управљати, јер ни по времену, ни по узрасту твоме није лепо да то сад иштеш, јер све треба у своје време. А о теби се и у многим земљама прочуло чији си син, и твој долазак к нама није се затајио од садашњих владарâ. А да ти се у пустињи деси нешто ненадано од опћега непријатеља људског ђавола или од убилаца, сви би нас осудили, што смо се покорили твојој вољи.“ И тако му би забрањено, и то није његове благодати и милости, да се не би светлило, зашавши међу пусте горе, сакрило као под судом⁶ те би се тако многи, који се њиме после просветлише, лишили светлости спасења, па се покори игуману и рече: „Воља Господња преко тебе на нама, часни оче!“

И могаше се видети како марљиво иде да послуша браћу и свима помаже у потребним пословима, и, како се с њима много трудио, ради многе смерности сви су га волели и дивили су му се. Дању, дакле, у потребама телесним служаше

⁶ По Јев. по Мат. гл. 5., ст. 15.

браћу, а ноћу имађаше у молитвама многа обноћна стајања, да се мислило да је бестелесан или да му је тело некако од мѣди а оживљено, а легање доле и мноштво клањања, којима умртвљиваше пут, ко ће испричати! Хлеба и воде окушаше и то оскудно, те исцрпљиваше младићски цвет; уз то се мрзнуо од зиме, и само худа власена хаљина беше му довољна; и, увек бос ходећи, доби тако очврслу кожу, да се није бојао од каменог убоја. Тако чинећи, биваше некакав немилостив и љут непријатељ својему телу, да су се игуман и сви дивили такој ревности његовој и благој промени, који је одрастао у добру и сваком изобиљу, па брзо заволео тако тежак пут да усрдно њиме иде, а чега се међу многима мало налази. А беше и младошћу крепак, и не измучен много. И тако, дакле, о младићу.

А сад да се вратимо с причом к родитељима блаженога Саве, а блага ће ми и врло пријатна бити реч и о овима, јер су и они срећни били, што су се удостојили да буду родитељи такоме детету. Онај напред помињани стратилат, ксји је, с благородним младићима гонећи, стигао Светога, бише преварени, као што казасмо, па, не успевши ништа, вратише се родитељима Блаженога. Испричају им све шта је било са сином њиховим, принесу добру ризу и златносветле власи младићеве које су светлеле од чистоте. Предаду и писмо оцу синовљом руком написано. А кад ово видеше родитељи и браћа, благородници и сви скупа, оружје им пролажаше кроз душе, и, кад разумеше шта о њему прочиташе, шта не рађаху, и шта не хођаху са собом учинити! Не срашим се рећи, јер Давидове речи говорим, рикаху у плачу од бола срца и уздисаху, и као лавови, чупајући ноктима утробу из средине, зовијаху драгога, узимаху власи, пригрљаваху ризу као неко скровиште и као благо разграбљаваху. Кропећи их сузама, целиваху, приношаху их очима као исцељење, па се опет ража-

лошћаваху, саставивши силан плач и много ридање, јаче од првога, са свима благороднима. Туговањима, као што је обичај у световњакâ, указиваху пошту младићу, и сви који су били под влашћу државе њихове црником саосећаху с господаром својим, и да плачем не дуљим причу, сви знате, како мати, отац и браћа до смрти жале за таквима.

После тога, утишавши се и осетивши јаче у срцима страх божји, говораху у себи: „Види душе младих како предњаче и траже себи користи“, и опет: „Господ даде, како је Господу била воља, тако нека и буде, буди име Господње благословено!“ И одмах му пошљу многобројно злато на потребу као сину цареву, говорећи: „Нека је у свем довољно сину нашем, и нека не буде оскудан ни у чем благом.“ А то и ради раздавања онима који предостојно живе и долазе к њему. И пишу му са страхом и бојажњу, стиде се сином га назвати, називају га оцем и учитељем, молитвеником, представником код Бога, и моле га да се за њих моли. „Дом наш у рукама је твојим, душе наше и ми сви у твојој смо вољи,“ кажу му. „Јер твоје врлине задивљују и родитеље,“ и много му се моле, и веле да ће им одузети пламен велике болести, ако се удостоје доласка, његова, обећавајући да ће се опет вратити у пустињу.

А богомудри Сава, примив од родитеља писмо написано, и, окропив га многим сузама, прочитаваше га и штоваше га, па, пошто се много за њих молио, захваљиваше Богу. Прими и донесено му мноштво злата, а за потребе своје узе хлеб и воду, па беше за друге у Светој Гори као Тома⁷ Индијанцима. Јер иђаше бос по манастирима и по пустињи раздаваше, зидајући палату не видљиву него у нади цару оцу својему на небесима, где

⁷ Један од дванаесторице апостола („Неверни Тома“), који је проповедао Христову науку у Персији и Индији, и онде мученички умро.

сада заједно с њим живи. Вратив се у манастир свој Ватопед, владаше се по првој служби.

Један пут припреми топле хлебове, па, натоварив манастирске мазге и узев уз њих слуге за сапутнике, дубоко у ноћ крену се на пут, идући сам пред њима босоног, журећи се да насити по пустињи оне који усамљено живе, који пошћаху по три и пет дана, па и сву недељу, колико ко могаше. Јер беше свети велики четрдесетодневни пост, а тај дан субота, па хиташе да их засити топлим хлебовима, желећи од њих примити топле молитве. Али, кад дође у место, тако звано Милопотам, нападоше га разбојници, и заробише њега и оне који су били с њим. А Праведни се веома сневесели, не ради тога, него што би спречен од пута, те не може отићи пустињцима старцима у време обеда.

Упиташе га: „Ко си и од кога си манастира?“ А он одговори: „Ученик сам оца Макарија, који ме посла послом у манастир Свимен; а настојник манастира и браћа задржаше ме да са мном пошаљу хлебове старцима, који посте по пустињи и страдају Христа ради. Јер такав је обичај отачаски“. Ово говорећи, из дубине срца призва бездан⁷ милости и, надајући се на молитву и на веру светих, одмах би ослобођен, јер се разбојници умилостивише, па га, Богом учени, отпустише са свима. И тако у време, у које жељаше, донесе хлеба пречаснима и исприча им: како нас је молитвама избавио Бог из руку непријатеља наших. Ови пак, са сузама помоливши се, захвалише Богу, па га, љубазно грлећи, благосиљаху.

А они пак разбојници после, тргнувши се као из несвести, говораху: „Шта нам би, те испустисмо онога младића и оне који су с њим, каода смо били без свести? Да ли беше неки обајник или, у истину, божји човек, те га тако, без икакве пакости од нас, сачува Бог? Узиђимо и видимо да ли

⁷ Бездан милости — безброј, много божје милости.

је заиста, као што рече, ученик оца Макарија“. Јер бејаше старац чувен по делима и свима познат. И, кад узиђоше к старцу, видеше божанственог младића, где седи с њим. Па, испросивши од старца молитву и благослов, понуђени од њега и седоше. И старац им изнесе све што беше у ћелији: варено пустињско воће, и с њим маслине и хлеба, те их љубазно угости, наситив им и душе многим мудрим речима. А они, видевши старчево старање с љубављу према њима, умиловивише се у срцима својим, па сматраху да ће их прождрети огањ с небеса или живи земаљски, ако би им што зло помислили. И, утврђујући се у вери, говораху: „Христа ради, оче, реци нам да ли је овај младић заиста твој ученик, јер видесмо данас на њему неко преславно знамење“. А старац, чув о чуду као о божанственом младићу, пошто оми своје пречасно лице многим сузама, говораше: „Децо, овај је младић божји ученик, а калуђерским чином један је брат од нас, син је пак побожнога цара српског, па остави оца да влада, а сам, презрев славу земаљску и све красоте као ништавне, заволе Христа ради убоштво и заједнички живот с нама. И, као што видите, Богом послан, обилази пустињу, те теши, походећи оне који по горама и провалама и пећинама страдају Христа ради.“

А они, чувши ово од старца, ужасаваху се и од суза његових, и, погледајући често на младића, чуђаху се и великој смерности његовој са толике висине Бога ради, посматраху и худост ризе власене и босотињу ногу његових по оштру камењу, и веома се удивљаваху, па, павши на земљу, прошаху благослова од обојице, обећавајући се да неће више чинити разбојништва. Благословивши се од старца, свако од њих грлећи целиваше божанственог младића, а он, клањајући се до земље, свакога отпушташе. И тако одлажаху с миром својима кућама па, запленивши благослов од светих као неко благо, радосно се весељаху.

А пречасни младић, примив благослов од светих, врати се у свој манастир, и отада задоби смелост да се не боји разбојника. Зажеле опет ићи у Лавру Светога Атанасија, и узе молитву од игумана, и како миловаше ради босотиње пешке путовати — јер на коња не уседаше до доласка очева, — игуман посла с њим браћу. И, укрцавши се у лађицу, по мору брођаху. И кад су се приближивали Лаври, а где, изненада их нападоше разбојници из луке морске и заробише их. А ови се лаврани називаху. Један од оних који су били с њима избеже, па, ушав у Лавру, исприча шта им се десило. Игуман и браћа силно се забринуше за божанственог младића, бојећи се да како не сазнају чији је син. А свети тајним уздасима призиваше Вишњегу у помоћ, говорећи: „Избави ме од непријатеља мојих, Боже, спаси ме од крвника јер, ево, уловише душу⁸ моју.“ Одмах игуман посла ради њега непријатељима старца пречасна и благоразумна да утоли суровост њихову. А он дошав, носећи им целив од игумана и браће, уједно их замоли да узиђу у лавру да се одморе и „све, ако вам је што потребно, да узмете из манастира“ говораше. А они, сверепи, покорише се речи старчевој, па постадоше весељи и тихи. А старац одмах, погледав на светог младића, као с великим гневом подвикну на њ: „Зар те игуман не посла тамо, а ти радиш по својој вољи?“ Ово говорећи поскочи на њ, каода га хоћаше ударити. А он, обузет великим страхом, побеже од њега, па, искочив из лађе, трчаше у Лавру. А они непријатељи, заборавивши се од Бога у тај час, ништа не рекоше старцу. Он пак, побегав и ушав у Лавру, исприча све што му се догодило. А игуман и браћа, похваљујући Бога, чуђаху се чуду чудноме, које учини Бог на њему, и сви га дочекиваху, говорећи; „Сруши се замка, и ми бисмо избављени, помоћ наша у име Господње!“

⁸ Душа — овде: живот

А варвари они, ушавши са старцем у манастир, љубазно примљени и угошћени од игумана и браће, узеше што им је било потребно из манастира и пустише заробљене са Светим. После, сазнавши о светом младићу и чији је син, жалосно се кајаху, тако да су због њега и лавранима претили осветом. А Свети, одморив се у Лаври, примив с игуманом утеху духовно и телесно, и целивав свету цркву и поклонив се гробу Светога Атанасија, врати се својима у свој манастир.

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

Св. Сава, новцем, послатим од оца, подиже вишеспратне ћелије и цркве у Ватопеду и Св. Гори. Пише оцу да се покаљуђери и дође у Св. Гору. Немања га послуша, сазива сабор у Рас, на ком се одриче престола, поставља Стефана за владоца, а сам одлази у Студеницу, где се покаљуђери. То исто чини и жена му Ана.

Опет родитељи Светога пишу му, молећи га и склањајући да дође и да их види, па да се опет врати. Пошљу му и злато, више од првога, приложе и посебно манастиру Ватопеду, где је њихов син изабрао живети, много злато, и цркви свете са суде златне и сребрне и завесе часне, златом ишаране. Доведоше и коње, избране и друге, многе потребе за манастир, тако да су сви који су видели завидели Ватопеду, па и сам прота. Примив Свети писмо написано од родитеља, испуни се многим радошћу ради живота њихова, а уједно и многим сузама, па, захвалив Богу, многе молитве ради њих истакаше.

Примив донесено му злато, оделив чест за убоге, осталим поче зидати ћелије двоспратне и троспратне. И цркву поче зидати на граду Зигу иза велике цркве у име рођења пресвете Богородице. И другу цркву у име светога Јована Златоуста. Трећу цркву начини на великом пиргу Преображења Господњег. И с велике цркве скиде плоче камене, па је оловом покри, како се и до

сад види. Свршив ово све у унутрашњости манастира Ватопеда, рече: „Ако онај који гледа на ме, погледа и дадне ми Бог да овде видим господина оца мојега, уселићу се с њим у своје ћелије.“ Начини и много друго у манастиру, што није лако избројити, почем га називаху другим ктитором.

Кад је ово тако свршено, напише родитељима и својој браћи овакво писмо: „Вашим милостивим писмом због жалости ради мене душу моју из мене вадите, јер ни мени због тога није лако, нити сам неосетљив. Али није корисно никога јаче од Бога љубити, јер рече: „Онај који љуби оца или матер више од мене није мене достојан.“¹ Ради тих поглавља² ја сада забрањујем себи да вам дођем, него, падајући вам к ногама, молим и умиљавам се, говорећи господину мојему светоме оцу: у земаљском царству си се апостолски подигао, земље људи својих православљем си просветио, и, прогнав вуке јереси и порушив храмове бесовске, цркве си Богу подигао; научио си да је Син Оцу једнак и сапрестолан с Духом, с љубављу си сачувао љубав према странцима, и храњење убогих, и све што је благо од Бога Оца. Једно ти још треба извршити, реч у Јеванђељу Сина његова: Ако ко хоће за мном ићи, да се свега одрече, и, узев крст свој, да смерно за мном иде.³ Дакле, прими савет мој као благ.⁴ Презрев царство земаљско и богатство као нестално и нестварно, оставив свет и красоте света и све видљиве доброте као таште и маловремено, прими крстоносно припремљени ти мноме пут смерности, по пођи за мном, и, изабрав туђину и живот у пустињи са мном, поживећеш, где ћеш, одвојив се од свих, постом и молитвом чистије разумети Бога, јер похитав рече о том преко Давида: Усамите се и разумејте да сам ја Бог.⁵ И као што се удостоји апостолских

¹ Јев. по Мат., гл. 10., ст. 37. ² Јеванђеље се дели на главе, поглавља (поглављеније), у којима су поуке. ³ Јев. по Мат., гл. 16., ст. 24 и др. ⁴ Благи — добар.

дарова у животу земаљскога царства, украсићеш се и у пустињи испосничким венцима смеоности иночкога живота. Моју ћеш пак душу од туге што сам те се лишио утешити твојом љубављу и виђењем, као што ћу и ја твоју у Господу. А добра госпођа и мати моја на овај начин да се међу својима од свега одвоји ка Богу. Молим те, господару мој, да те ради славе царства и ради многог богатства не ожалосте ове моје речи, као што у Јеванђељу учи о свом делу⁶ млади мој Исус. Дакле, као поуздано ми говорим ти, и немој неверовати: место земаљског царства, које, ако мене слушајући, оставив к нама дођеш, бићу ти посредник за живот небески. Ако ли пак презреш моје речи, не надај се никако видети ме онде у животу твојем Божји мир и љубав светих стаца пустињских, велим, молитва и од мене грешног у Христу Исусу са свима вама. Амин!“ И одмах, савив писмо, предаде за оца посланима од оца.

А кад би донесено писмо, самодржац отац устаде с престола, и, клањајући се љубави синовљој као светима, примив га, целива, и, разавив га, не могаде прочитати, јер огњене љубавне сузе покриваху зраке очију његових. После, умирив сузе, могаде прочитати. Дивљаше се саставу и силини речи, и, кад разумедо младићев укор да се он ради богатства ожалостио и да за Христом није пошао, сматраше за блажена ради тога — сина и учитеља.

О њоласку Светиога Симеона у Свету Гору.
И одмах напише заповести, и изађу по свој власти државе његове, сазивајући ипате⁷ и војводе, тисућнике и сатнике⁸ и остале благороднике, и мале с великим, означивши нарочити дан сабора,

⁵ По псалму 2., ст. 10. ⁶ Т. ј. ко овде на земљи прими свој део, у богатству и слави, изгубиће свој део у вечном животу. Јев. по Луци гл. 6. ст. 24. ⁷ *Ипат* — грчка реч, исто што и војвода. ⁸ *Тисућник* и *сатник* — заповедник над хиљадом (тисућом) и стотином војника, данашњи командант батаљона и чете.

и заповедајући да нико не може изостати, јер ће велики савет саставити. А он, докле је посланица обилазила, богатством својим добро управљаше, раздаваше убогим и маломоћнима, хромима и слепим, сиротнима и удовама, прокаженима и свима ништим.

И, кад дође одређени дан, долажаху и благородници, са свих страна сабрани, и кад се стекосе сви тога дана, као на неки неисказано велики сајам, став посред свих, нареди да се прочита посланица његова сина да сви чују. А кад сви саслушаше, срцем се и душом узбуђиваху. И, узев реч, самодржац свима благородницима рече: „Другови, браћо, и чеда, чујте моју реч к вама. Ви знате из почетка мој живот, како с вама живех, како свакога од вас као сина отхраних, и као брата заволах, и као друга примих. А и ви према мени бисте покорни и верношћу добропослушни. И ја слушам.⁹ И сви Господом сачуvasмо живот свој, и земљу нашу нерасипану од најезде непријатеља, спасосмо се, надајући се не на лук или мишицу, велим, него вером у Оца и Сина и Светога Духа утврђени, и силом крста укрепљени, непријатеље наше обарасмо. И сад, дакле, свакога од вас молим, и посведочавам вам,¹⁰ да сачувате веру у свету и једнобитну и неразделиву Тројицу, чијим се крштењем просветисмо, непо мешану с јересима, које од нас изагнасмо, и ономе кога вам место мене постависмо, да Богом и вашом љубављу влада, молим да будете покорни и верни као што бисте мени самоме, и дајте сваку част божјим црквама и служиоцима у њима, и све, дакле, што од мене видесте и научисте, то чините.“

Сви се чуђаху не разумевајући речи самодршчеве. „И опет да вам кажем, рече. Драги моји и Богом даровани саборе, дакле, сада чусте сина мојега да ме се у писму одриче, ако не пођем

⁹ Хоће да каже да и он слуша Бога и речи свога сина.
¹⁰ Допуни: *собом*, својим примером.

за њим, да ме у животу не види. Нека ми је довољно с вама весеља и радости, земаљскога царства, уједно и војништва, јела и уживања богатих трпеза и свих красота светских, насићавајући се онога што је маловремено, па молим, дакле, да вашом љубављу будем отпуштен, и да, крстоносно пошав за сином, отидем у пустињу, где ћу, усамив се, испитујући своја зла дела, разумети и о њима се постарати.

Кад су ово сви чули, настаде од свих плач налик грома, тако да се чинило да се подиже место, на ком сабрани стајаху. И синови, и синови синова, и сви благородници, по Господу и крви сродници, плакаху и жаљаху и ризе раздираху, шта не рађаху и какве узбудљиве речи не изговараху, чиме би га могли зауставити. „Не остављај нас, говораху, господару оче и учитељу! Ако ли не, и ми ћемо с тобом отићи. Јер ако хоћеш да узмеш крст Христов, то те молимо да седиш у свом манастиру, да, гледајући часни твој образ, будемо благо утешавани. Јер каква ти похвала да као један од туђинаца у туђини живот свој завршиш, тако исто и у пустињи?“ А он им рече: „Шта радите плачући, те ми слабите душу? Чусте данас како ме се син у писму одриче, да ме неће у животу видети, ако не пођем за њим. Дакле, ко ми је драг, молим све, умирите ми срце, не задржавајте ме да не идем, јер не могу више без сина.“ И кад ово рече, увери оне који га задржаваху, па му сви рекоше: „Воља Господња да буде!“

И одмах дозва сина својега Стефана. Овога Стефана врлина и витештва и разума према Богу није лако сада исказати. Овога узев отац самодржац, са свеосвећеним Калиником епископом и са свима благородницима, уђе у цркву светих и првопрестоних апостола Петра и Павла.¹¹ А кад је била служба и молитва, самодржац отац са светим епи-

¹¹ Црква, већ помињана у животу Св. Симеона од Стефана Првовенчаног, у којој се Немања крстио по други пут.

скопом часним, крстом и полагањем руку обојице на главу, благослови Стефана за великога жупана, за господара и самодршца све српске земље. И сви се благородници поклонили, просећи му од Бога живота и говорећи: „На много лета да буде!“, и биће. А кад су изишли из цркве, сјајне богате трпезе биле су постављене. Самодржац отац свима благородницима рече: „Приђите са мном, да последњи пир с вама проведем, па да трпезу с месом од мене одбацим, јер ме трпеза, сјајна и с много мяса, неће више с вама сакупити, никад.“ Отац прими сапрестоника сина, имајући га за сатрпезника и светога епископа, јер много љубљаху и чин светиљства. И кад је пир био велики и много весеље, изнесу се светли дарови, и свакога од благородних према годинама, према верности и према части самодршци обдаре, један што је власт остављао, други што ју је примао, све су забављали, веселили и гостили. И тако је то било.

Кад су сутрадан изишли, отидоше у манастир пресвете Богородице, који је од самог тог Немање сазидан, у месту званом Студеница, и ту, поклонив се пред светим дварима светога олтара, даде своје завете Господу. А кад је служба и молитва била, руком истога епископа Калиника украси се анђеоским ликом крстоносно, у ком назван би Симеон монах. Тако исто и подружје његово благочастива Ана прими од истога епископа светога Калиника анђеоски и иночки лик, место Ана назва се Анастасија монахиња, која, сабравши збор црноризица,¹² провођаше у постовима и молитвама Богу. А више поменути отац Симеон монах оста у манастиру свете Богорице у Студеници, и ту с иноцима од раније вршаше посни канон.¹³

¹² Црноризица — калуђерица, ¹³ Посни канон — правила о посту.

ГЛАВА ПЕТА.

Немања одлази у Св. Гору. Дочек од Св. Саве и калуђера. Његови дарови Ватопеду и по Св. Гори. Путовања Немања и Св. Саве по Светој Гори. Њихов испоснички живот.

После мало времена¹ узев много тешка злата и сасуде златне и сребрне, ради раздавања манастирима и пустињацима, одмах се крену на пут. А син његов самодржац Стефан пратио га је са високим благородницима све до краја, до грчке међе, и тако с много плача заједно, пољубивши се и последњи пут, вратише се својим кућама. И многи од благородника, оставивши своје, иђаху с Пречасним путем смерности. И, стигавши у Свету Гору Атон, уђоше у манастир звани Ватопед, од игумана и браће дочекани и часно примани. А кад у цркву уђоше, наста молитва и благодарене Богу, па примаху светог старца, и даваху му целиве у Господу.

И син приђе к оцу да га целује, и како су се удостојили видети, што су издавна желели, о несхватљиве им радости, што исказати не умем! Јер не беше ни гласа у обојице, и да не би задржан отац, наједном хоћаше пасти. И, кад отац дође к себи, многим сузама обливаше жељену свету главу драгога сина, грлећи је и љубећи и к срцу приносећи. А божанствени младић какве захвалности ради тога не говораше Богу, што је од онога што види тако веселило душу његову. Ја говорим по Давиду: У ширину расташе², видев оца како је заповеди божје извршио, и како обојица, отуђивши се од свих својих, њега³ ради заједно туђинују у туђим земљама.

Кадасе Пречасни с благородницима, који су с њим дошли, одморио, одмах изнесу манастиру сасуде свете, златне и сребрне, и завесе часне; приведу и коње изабране и теглеће мазге, и два кабла

¹ По Св. Сави Немања је у Студеници провео скоро две године. ² Пореди га с дрветом, које се шири и грана. ³ Т. ј. Бога ради.

насувши сребром, даду, а игумана и сву браћу, од првога па до последњег, обдарише добри оци. И благородници, који су Светога срећно допратили, већ одлажаху својим кућама, а многи од њих осташе у манастиру, иако Пречасни не даваше, не хотећи ожалостити сина самодршца, а они му одговараху: „У тебе смо, у земаљском војништву најпре засветлели тобом, и као одлични бисмо управници светом, и сада ћемо с тобом и ми да војујемо небеском цару сила, и ништа нас не може од тебе разлучити.“ И сви бише изврсни иноци, да су се они који су били с њима дивили и говорили: „Дођите и видите ове нове благочастиве⁴ како први Богу иду с топлијом љубављу.“

Рашчу се по свој пустињи о доласку светог у Свету Гору, и сви, задивљени великом смерношћу, Бога прослављаху. Дакле, игумани од манастира и из пустиње сви достојни мужеви, с богоносним оцем протом, долажаху да виде Пречаснога. Јер им беше од почетка са њим својим послужио у многим потребама, и од свих биваху благословљени добри оци, и насићени речима корисним за душу. А ови богати дароваоци нештедном руком милосрдно све обдариваху, и припадаху им к ногама да се моле Богу за њих. И како су многи долазили да виде Пречасне, због забринутости манастира и они се забринуше, па рекоше: „Да не буде због нас тешко браћи?“, па опет дадоше мноштво злата у манастир, купише од манастира осам адрфата,⁵ да се свакога дана до живота њихова даје, да они који им долазе, и странци и убоги, једу купљени хлеб и пију вино.

Зажеле пречасни Симеон да прође Свету Гору да се у свима манастирима поклони, да разгледа жељена му света места. Испросив молитву од игу-

⁴ Благочастив — побожан. ⁵ Адрфат, по грчкој речи, значи: братство. То су стално одређени трошкови за издржавање или помоћ „браћи“, која нису из самог манастира.

мана, узе Саву са собом као жазао старости. А овај, по обичају, хоћаше стати босоног пред оца, а милостиви отац, не могући трпети, забрани му то. А он га мољаше плачући да добије милости, да тако иде докле може. И никако не допусти отац, молећи и говорећи: „Помилуј ме, чедо, срце моје бијеш камењем, које додирујеш ногама твојим.“ А он, поклонив се оцу, не хтеде га жалостити, па се одмах обу и на коња уседе.

Кад дођоше у Меси, т. ј. усред Свете Горе, у место звано Кареја, и кад уђоше у цркву пречисте и свебезгрешне Богоматере, поклониле се, па, целивавши је с многим сузама како доликује, проти и свима у Господу дадоше целиве па бише благи примаоци од свих благохваљених и корисних по душу речј, а уједно и телесних гозби. Принесоше свете сасуде златне и сребрне и завесе часне, са овима велику бљуду сребрну, насувши је сребром, па дадоше цркви. Упишу себе у помен с благочастивим царевима, са овима и самодршца Стефана, па наособ проту и црковнике и све који су ту били, туђинце и маломоћне великodu, шношћу и богатом руком обдарише часни оци-па, узевши од свих молитву, кренуше напред.

И тако и у Иверском и у другим манастирима учине добра дела, уписујући се у књиге животне. Стигоше у Лавру Светога Атанасија, у подножје Горе Свете Атона. На овој увиђе, дакле, срцем, вером и љубављу, и сагледав старац поклони се, јер му се ногама забрани, пошто старошћу изнемогла колена клецашу. А кад су улазили у манастир, сви их благо пресретаху, и, ушавши у цркву, поклониле се како доликује, и, целивавши гроб Светога, игуману и свима дадоше целиве у Господу. И ту, више од других манастира, велике дарове и почести дадоше божјој светој цркви, обдаривши игумана и браћу, и, давши много злата, уписани бише са светим ктиторима. Долажаху из пустиње многи да виде Пречасне, и од свих свети старац

биваше корисно по душу упућиван и учен, и сви награђени од њега, одлажаху у своја места. Примљени и љубазно угошћени од игумана и браће, пошто се одморише, пречасни се вратише у свој манастир Ватопед.

И усели се отац у ћелије, које је син сазидео, и постадоше оба добар једнохрамни супруг, заједно и живећи, једно мислећи и једно гледајући у надама, тражећи Бога трудима, и молитвама и постом. Али старац, старошћу изнемогао, не могаше се трудити као младић. А младић допуњаваше недостатак старчев, те не престајаше трудити се и постити за се и за оца. А и старац се некако чудан јављао. Јер, као што је у свету најпре освајао царство без труда, правдом и вером, милошћу и обдаривањима убогих, тако се и у иначким делима показео као лихвар.⁸ Не могући делати, он лежећи збираше плод. Велим са скрушеношћу душе и смерношћу изливаше многе сузе, и гледајући на њих, уздишући и узбуђујући се, труђаше се младић, а старац саосећаше, јер га у срце дираше гледајући како удови његова сина падају од мноштва клањња, састрадаваше душом у свеноћном распећу⁹ његову; удвостручаваше ли младић труде и посте за се и за старца, удвостручаваше и старац сузе и уздахе за се и за младића. Јер оплакиваше младост младићеву, трудима мучену, а оплакиваше и своје задоцњење и што се тога лишава, и то много, јер, не могући да заједно са сином страда, биваше тужан и невесео, и, климајући главом, сећаше укоравајући се. А опет младић, као старац говорећи, тешаше оца: „Не тугуј, господару и оче, ја сам твој пост и стајање и клањање. Ја сам твој труд, и то по души труд, на мени је грех твој, ако га има, ја за те одговарам, пошто си ме послушао, нека од мене

⁸ Хоће да каже каода је Немања живео од интереса од, раније праведно стеченог, капитала. ⁹ Немања је ноћне труде Св. Саве поредио са мукама Христовим на крсту.

душу твоју Господ тражи“. А старац, слушајући ово, многим се сузама потапаше и због многе смерности и покорности према њему не смеђаше га назвати сином, него, грлећи га и љубећи свету главу његову, говораше: „О господине мој, о срце моје, ја сам ради тога све оставио и теби једином прионуо. Шта да ти дам зато што си ме од таштега света отргао, и тако се за моју душу стараш и трудиш? Благословен од Бога и дан, кога си се родио, не моје чедо, него божје чедо“.

И тако се у Господу старац радоваше, видећи сина као некаква борца или вешта војводу који се за њ труди, и, сматрајући синовље за своје, испуњаваше се благим надама о свем. Тако се труди врсних отаца, и тако се љубав у Богу и према Богу и двогуба молитва уједињаваху. И тако се у Господу весељаху, и по души шираху, изиђујући Ватопеду све разорено и насељујући запустело.

ГЛАВА ШЕСТА.

Немања и Св. Сава обнављају манастир у Просфори. Историја подизања српског манастира Хиландара. Смрт Немањина.

При улазу у Свету Гору, у месту званом Просфора, био је манастир који је од почетка имао цркву Светога Симеона Богопримца. Овај је, дакле, био разорен од најезде гусарске, а црква је због крајње запуштености била пала. О том игуман Ватопеда и браћа помену пречаснима, а ови, одушевивши се тим много, дадоше много злата, јер им много доношаху од самодршца Стефана. Они одмах подигоше цркву, и украсише сваком лепотом, и сазидаше велики пирг који и досад стоји, и градом оградеше, па предадоше Ватопеду пречистој Богоматери. Сазидаше унутра многе палате двоспратне и троспратне, неке у име Оца неке у име Сина, насадише и многе винограде, трпезарију проширише и исписаше, и метохије,¹

¹ Метоксија — манастирска земља.

испросивши од цара Алексија, који тада управљаше скиптром грчким, приложише Ватопеду. А и цар испуњаваше молбе богоносних отаца, не ради задобивања њих само себи него више дивећи се смерности њиховој и туђиновању. И с љубављу испуњаваше њихову молбу, старајући се целога живота о потребама манастирским, тако да је време дошло да и сам игуман пође цару ради неке молбе.

А игуман, стидећи се велике молбе, па, ако моливши не добије, смисли с браћом и пошље добросмисленог Саву уместо себе. А, кад је он дошао у царски град, пријатељ² цар га дочека с великом чашћу, што је овај био као анђео из младости. Цар га запита о здрављу и животу светога старца, оца његова. А он, знајући све о свом оцу, исприча све цару. И цар, задивљен свим, хваљаше Господа и светога старца, и сматраше га за срећна што се уклонио од многих брига и што је, вели, шта више, изабрао благи неуграбљиви део. А богомудри Сава, много дана од цара гошћен и љубљен, исказа све о манастиру зашто је цару послан, а цар му ову молбу његову испуни и обећа да ће благовоleti испунити, ако још што моли.

И богомудри Сава и другу молбу цару изнесе, говорећи: „Има један запустели манастир, по имену Хиландар, па, ако царство ти³ благо учини мени и мојему оцу, даћеш нам га, а ми ћемо опет, као од нас, дати овај Ватопеду, а милошћу царском назваће се наше предање.“ А цар видев га као да се снебива када што моли, предусрете га хрбрећи и рече: „Све што год хоћеш да молиш, малочас рехох, усрдно ћу дати вашој светости.“ И даде му Хиландар са свим насељем, утврдив царским писмом и својим златним знамењем. А цар обдари бого-

² У нотама к Животу Св. Симеона од Св. Саве речено је да је кћи царева Јевдокија била за Стефаном Првовенчанним.

³ Царство ти — титула за данашње: царско величанство.

мудрога Саву многим чочастима, и тако га отпусти, и даде с њим много злата на потребу пречасноме Симеону, оцу његову, оплетајући му у царском писму многе похвале што се одрекао света и молећи га да се моли за њ. И тако заврши посланицу.

А кад богоносни Сава дође у Свету Гору и уђе у манастир Ватопед, исприча игуману и свој браћи како је молбу њихову цар испунио. И сви, захваливши Богу, величаху спасење⁴ царево, и благосиљаху Светога што се потрудио. По том отиде пречасноме оцу, који, седећи мучаљиво, не излажаше из њелије. А овај см. трајући долазак синовљев за зрак светлости, тако се душом и свима осећањима просветле, да, подигав пречасне руке своје к Богу, захваљиваше, и, загрлив га њима, љубљаше га са љубављу у сузама. А богоносни син Сава изручи оцу поздрав царски, и даде му писмо од цара, и с њим принесе и злато дано му од њега, исприча како им је и Хиландар дарован од цара са сваким достојањем и потврђењем царским, па Пречасни захвалив за све Богу и пречасној његовој матери, прими са сином утеху и одмор. Сутрадан призна пречасни Симеон игумана и браћу, па им преда заповест царску, и манастир Хиландар приложише Ватопеду, и злато даровано им од цара, предадоше игуману и браћи на службу манастиру, је, такву наду с љубављу имађаху према манастиру Ватопеду, да су ту хтели и живот свој у Господу завршити. За то га и врло много обогатише.

Али каошто је у древности Бог чудесима, по доласку у туђину, телесно умножио и распрострањено Јакова са прекрасним Јосифом у Египту, тако је хтео данашњег оца Симеона, новог Израиља и са по души прекрасним Савом, умножити и распространити не телесним него духовним чедима доласком у пустињу у туђој земљи, у Светој Гори. И поучив подиже некога старца богобојажљива

⁴ Т. ј. тим даром спасао је душу.

да дође блаженоме Сави па му рече: „Љубиш с оцем туђинце и убоге и имате љубави у Господу према светим манастирима, особито према Ватопеду. Добро чините, јер је добро и угодно пред Богом свако дело о Богу. Али њих само за време живота нашег спасавате. Зато благоразумно прими мој савет као благ, као од онога који ти од Бога за добро посредујем. Све вам је сада у Господу могућно, у својој сте земљи властодршци, и онима који сада владају сродни сте по крви, ако што изволите молити, молбе ваше неће бити узалуд. Потрудивши се, испросите место или запустели манастир, па, обновивши га, утврдите га за своје отацтво, да се *српски манастир* зове, да они који од вас љубе Бога и одреку се светскога живота нађу после вас пристаниште спасења и да ради многих који се спасавају примите од Бога веће почести“.

А блажени Сава, расудив да је савет не змијин него од Бога и анђелов, прими га добро у срце, похваљиваше Бога, па, поклонив се старцу као анђелу божјему, љубазно га угости и отпусти своје дому. Одмах уђе к пречасноме оцу, па му исприча све што му је рекао старац. А Пречасни се као иза сна прену, и, како су му колена од старости била ослабела и од поста потпуно изнемогла, једва се подиже сином држан, и на њега ослоњен као на жазао стаде на молитву и, подигав пречасне своје руке, захваљиваше Богу са сузама за такав савет, па драгоме сину рече: „Веруј ми, господине мој, чедо божје, Бог који хоће наше спасење, да и ми као дошљаци под заповедницима поживимо и да се туђинујући не управљамо по својој вољи него да под влашћу другогач стечемо унижење, сакри од нас и такву помисао, а сад тога сматрам да је анђеол послан од анђела или још више од Бога.“

И блажени Сава уђе с оцем својим к игуману, па исказе замисао, а игуман, посаветовав се с мно-

гима, каже да је замисао противна и да није од Бога, и тако им не дадоше то почети, јер су хтели да их имају у себе, јер многа добра, од почетка* живећи онде, донесоше манастиру. И богомудри Сава, ушав у Кареју исприча проти о свима својим намерама с оцем, а прота рече: „Добра је ваша замисао, пошто је о Богу, а и могући сте. Дакле, који хоћеш опустели манастир у Светој Гори, подигните га своје отачаству. Или Хиландар, који вам је цар најпре дао, или где другде волите.“ И, кад дође пречасноме своје оцу, исприча му о протиној љубави и да је молба њихова испуњена. А старац, узбуђен топло, хоће да сагледа место, где ће, с божјом помоћу, подићи манастир. Али, као што рекосмо, старошћу и постом изнемогао не могаше ни на коњу седети, па га богоносни Сава подиже усред два коња⁵ као на одар и тако ношен разгледаше. Нигде му се не свиде осим Хиландара, и одмах се вратише у Ватопед.

Игуман и браћа, осетивши шта бива, међу собом говораху: „Знамо колико смо добра примили од њих за много година, па их и досад имамо за храниоце с Богом, па зар да сад отиду од нас разгневлени? Дакле, ако хоћемо да их имамо за пријатеље себи, манастир Хиландар, који нам они, измоливши од цара, дадоше, даћемо им опет од наше стране, и тако ће ради тога бити с нама у љубави“. Призваше светог Саву, и тако им са свом љубављу дадоше Хиландар, који свети старац беше и заволео, и положише завет, да Ватопед и Хиландар љубављу буду један манастир.

Пишу самодршцу Стефану и јаве му, да хоће да подигну манастир, „у наслеђе теби, веле, а по

* Одавде па до прве звездице недостајало је у рукопису који је Даничић издао 1860. год. Доцније, нашав то место у другом рукопису, издао га је у предговору к издању Доментјанова дела 1865. г., одакле га и ми доносимо. ⁵ Т. ј. начинио је носилку из међу два коња.

теби синовима синова твојих“. А он, благочастиви и христољубиви, врло се обрадова томе, па им посла велико мноштво злата и мазге на службу, како му јавише, молећи их да траже и узимају све што им је на потребу, захваљујући им за сва добра која они траже за душу његову. А ови богоносци принесоше у срцу молитву Богу који је ни на чем основао и створио земљу, призивајући и пречисту његову матер у помоћ делу, па узев молитву богомудри* Сава од игумана и од пречаснога свога оца сакупи врло много радника, јер је хтео да за мало времена много сврши. Дође у запустели Хиландар, где не нађе ништа сем цркве, па и то разорено, и одмах га градом озиди, и подиже цркву из основа, и сазиди довољно ћелија браћи, и цркву обнови, и златом пописа, украсив је довољно иконама и завесама и сасудима светим. Божјом помоћу и богатом руком све сврши срећно, а и пречасни га Симеон помагаше, говорећи: „Ако ме удостоји Бог видети, да се наш манастир зове, сматраћу за срећу, ако у њем завршим живот“. Одмах одведоше Пречаснога из Ватопеда у свој манастир, звани Хиландар, а цркву посветише уласку матере Христа Бога у светињу над светињама.⁶

Сакупише у Господу братство, и узаконише по обичају устав о служби и појању, као што научише од Ватопеда. Поставише игумана да се брине о црквеним пословима, испросише у проте запустеле ћелије, маслињаке и винограде, који су били око Хиландара. Уз то купише од проте место Светога Ђорђа Имологите и Светога Николу у Милејама и у Кареји. Сазидаше многе ћелије двоспратне на одмор, када дођу игуман и браћа у манастир. И то све би дано у наслеђе Хиландару многом куповином. И кад ово добро имађаху, зажелеше да још боље утврде и распротране манастир.

⁶ Празник Ваведња.

Пречасни Симеон пошље богоноснога Саву да извести о свем пријатеља свога, цара Алексија, и за потврђење манастира, и да се назове царски, и да њиме не влада ни прота ни когод други, него сам цар. А кад дође Пречасни у царски град, би дочекан од цара с великом љубављу. Пресрез га, упита га цар: „Да ли је још жив свети старац, отац твој?“ Одговори му: „Још је жив молитвеник царства ти, отац мој“. Цар дубоко уздахнув, рече: „Благословен је тај човек Богом, јер, примив земаљско, потруди се усрдно да достигне и небеско“. И тако блажени Сава, свршив с царем све што је хтео, би отпуштен од цара да се одмори.

И дође у свој, њему намењени, манастир, у дом пречисте Богородице Еургетице, то јест добро-творке,⁸ и ту с оцем би назван ктитор. Јер много злата у почетку дадоше на подизање тога манастира, и купише многа имања и насеља, и дозидаше поново што је требало. Тога ради их сматрају као своје ктиторе, и бише уписани да се помињу с првима. И тада им је опет свети отац донео много злата са собом.

Опет да се вратимо и да испричамо како је Свети дошао цару Алексију и испричао му. Сутрадан ушав исприча све цару, како је с оцем подигао манастир у Светој Гори, па га замоли за царско потврђење о њем. Помену и запустели царски манастир звани Зиг, ако хоће да га овоме придружи са сваким достојањем које је имао од почетка, уводећи овим предањем и цара за ктитора. А цар, због тога веома радостан, рече: „Пошто ћу и ја бити учесник у помињању када и ви к Богу и у светим службама, с благовољењем ћу извршити вашу молбу“. Одмах дарова манастир, више помениути Зиг, са метохијама и са свима насељима, под власт манастиру Хиландару, назвав овај царски, да њиме не влада ни прота нити други ко, утврдив то царским писмом са златним печатом. Даде му

⁸ Манастир Св. Богородице у Цариграду.

цар својом руком жазао и заповеди да се овај у цркви чува, и, када браћа постављају игумана, да га имају посред себе као царско лице, и да сматрају да је игуман постављен од цара, и каода са штапом из руку царевих узима власт. И тако, пошто све Богомудри сврши с царем, многим частима обдарен, би отпуштен. И ради успомене на љубав опет даде пречасноме оцу његову много злата говорећи: „Све твоје молбе испуних, оче свети, молим те Пречасни, да се молиш за нас у молитвама ти Господу“. И тако га отпусти као што напред рекосмо.

А кад Пречасни дође од цара у манастир пречисте Богородице Еургетице, злато које му беше цар дао да оцу однесе, све раздаде убогим, јер све што беше очево његово беше, а што беше његово очево се називаше. Шта више, отац не говораше низашта да је његово, него да је све синовље, сем једне душе, па и њу ради Бога и с Богом беше њему предао, јер таква беше покорност пречаснога старца према драгоме и богодарованоме сину његову, да га не замишљаше као човека него као анђела, и када је син хтео да послужи старости његовој као оцу, он се стиђаше и одрицаше, толика му беше смерност према њему. А овај пак са синовљом љубављу ропски служаше светог старца у свакој потреби и никога не удостојаваше сем себе да послужи оцу. А старац свети, гледајући себе како га син као анђео служи и двори, обливаше се изворима топлих суза радосном душом к Богу ради њега, и тако, молитвама његовим закриљен као штитом, сачува се од бесова.

Долажаху више поменутоме манастиру ништи ради помоћи убоштву, и гле, некаква жена благолика и побожна, чедно приступивши, рече му: „Свети бојжи богољупче, заповеди ми Бог и његова Богородица да ти предам оно што су ми заповедили. У Светој Гори, у области твога

манастира, на том и том месту, два су скровишта злата, потражи их и наћићеш, па узми и начини све што је потребно ради Бога.“ А Свети, почудив се несхватљивоме извештају и дав славу Богу, отпусти ову часну својој кући. И тако, целивав цркве светих, цара и патриарха, одмах се крену на пут и, стигав у Свету Гору, нађе пречаснога му оца жива у Господу, па, пав к ногама му, целива га и исприча му о примању цареву, и каже му како је сва молба њихова ради Господа испуњена. А свети старац за све то захвали Богу и пречистој његовој матери, и, сву наду у њега полагајући, добри оци све добро свршише за манастир, а тада је владао српским земљама благочастиви самодржац Стефан, зет благочастивога Алексија, цара грчкога. Њему предаду манастир под власт његову и да се стара о њему као о својем отачаству. А овај христољубац томе се веома обрадова, па од своје државе даде многа и најбоља села,⁹ која се и до данас непокретно чувају, под власт манастира Хиландара званог, обогатив овај многим људма и коњма приплодним и сваком стоком, као што му беху и заповели Пречасни.

После овога мало поживе пречасни отац наш Симеон у манастиру свом Хиландару, постигав меру савршенства што желе сви који Бога љубе, Симеон дивни, Симеон слатки, и делом и именом Симеон изврсни, Симеон богоносни и богомудри, који се светао у свем показа, јер у земном војништву задивљаваше храброшћу, правдом и вером украшен, милошћу и дарежљивошћу убогих окићен, међу царевима апостол, јер апостолски људе своје научи и вером просвети, храмове бесовске оборив, а цркве Богу подигав, јереси прогнав, и чистиоце уведав, трње злочашћа истргав, и лозу благочашћа вере насадив, и царство и красоте

⁹ О овом је сачувана и до данас хрисовуља од 1199. г. коју је Немања издао и потписао, а Св. Сава саставио

светске као ништавила презрев, крстоносно и не обрћући се за Христом си¹⁰ пошао, одвојен од својих и као дошљак у туђој земљи Бога си послушао, бив ученик и послушник сину, у пустињи сапосник, молитвама и уздисањем у мучању и плачу завршио си живот, оставив добру успомену онима који хоће живота. Јер колико је похвала по свакој врлини овога мужа, није лако сада говорити, продужиће се само време причању. Дакле, много прешав, рећићу као о апостолу апостолове речи: добрим се подвигом потруди, време поста изврши, веру сачував, па наста време одласка његова к Богу, да пређе на бескрајњи и блажени живот и да прими чувани му венац правде за своје трудове и за оне које је он спасавао, који спрема и који ће Господ праведни судија на дан онај дати њему и свима који су заволели дан јављања његова.

И одмах призва драгога сина својега и рече му: „Приближи се време позива мојега, чедо, дакле колико си се потрудио за мене о добру за душу моју, сада је време највише да ми се помогне. Јер знам да што год просиш у Бога, даће ти се.“ А он, пришав, са сузама се обеси о врат његов говорећи: „Падајући ти к ногама, више се ја молим теби, господине оче, да, као што се у животу твојем сачувах од свих зала, закриљен топлим ти молитвама к Христу, и сада опет, кад одлазиш к Христу, од њега испросиш молитвама својим, њему пријатним, покров животу мојему од зала до смрти моје, и да не оставиш у светим својим молитвама к Господу све нас, чедо твоја у Господу и по крви рече ти, земљу нашу и цркве, о којима си се трудио.“

А пречасни старац, излив многе сузе, рече: „Ја о себи ништа не знам, докле Бога не видим, и ако добијем слободу, нећу вас оставити.“ И, ставив пречасне руке своје на драгога сина, благослови

¹⁰ Најпре је говорио о св. Симеону у 3. лицу, а сад у 2. Све је ово из тропара и стихира св. Симеону.

га, и, умножив молитву о њем к Богу, и загрљив га са сузама, последњи му целив даде, заповедив му да сврши много шта несвршено о српским црквама,¹¹ па га замоли и за свете своје моћи, говорећи: „Ако Богу временом буде по вољи, сакупив грешне моје кости беднога тела, пренећеш их у земљу мојих људи, и положићеш их у цркву коју сам сазидао у месту званом Студеници, у манастиру пресвете Богородице.“¹² А богомудри Сава рече да ће све извршити што му је отац заповедио.

И, призвав Пречасни сабор црначки, браћу и у Господу чеда, и свакога од њих по имену љубљаше и благосиљаше, и све побуђиваше да се о њему светло моле, предајући их Богу и пречистој његовој матери, и, с помоћу ових и сину својему богомудроме Сави, и тако отпусти свакога од њих у ћелију, заповедив да му нико до ујутру не долази, јер беше већ ноћ. И одмах, иако у последњој старости, наједном младићски устаде с одра, каода очекује веселом душом да дођу неки благородни и драги или светли и високи од цара, украсив се светлим и анђеоским ликом, и тако, причестив се светих и пречистих и бесмртних и животворних и страшних и ужасних тајни, рече: „Богу слава за све.“ После овога га као човека обузе огањ природне смрти, а драги син се усрдно труђаше о последњој служби оцу, изговори над њим сав псалтир за сву ноћ и излив много суза, и никога не удостојаваше да уђе к њима, него један другог тешаше, и један другог опомињаше да говоре захвалне молитве Богу.

А кад свану дан, унесе га у црквени притвор¹³, и бејаше видети диван призор крајње смерности, да онај који је некада био висок и легао

¹¹ Овде се крије, по свој прилици, мисао о доцније задобивеној црквеној аутономији и српској архиепископији. ¹² Мисао о преносу тела Св. Симеона у Србију по Теодосију је самога Св. Симеона, коју не спомињу ни Св. Сава ни Стефан Првовенчани. ¹³ Црквени притвор — задњи део цркве, препрата, паперта.

на златне и мекане постеље, сада као један од последњих и убогих лежи само на рогозини, обучен у рубине, толики и такав муж беше на издицају. А браћа стајаху около и плакаху што остају без оца, када с тешком муком Пречасни, подигав руку, даде знак да се утишају. И светло му лице беше, и весело гледаше к прчистом образу¹⁴ Христову и к прчистој матери његовој, и чињаше се каода с некима другим поје, а нико не могаше разумети. А кад је дошао на крај псалма, јасно овај рече: „Всакоје диханије да хвалит Господа“,¹⁵ и тако свима разумљиво би да је Пречасни и на крају живота појао с анђелима анђеоску песму, и више се по тој анђеоској песми не удостоји друго проговорити, гледајући светло на образ Христов, и чињаше се каода у руке његове предаје душу. И гле, каода се ваздух испуни неких пријатномирисних аромата, тако да се и сви који стајаху дивљаху неразумљивом и неисказаном таквом пријатном мирису. И тако слатко у Господу усну свети старац, предав душу своју Христу Богу, кога је више од свих заволео.

А љубазни син паде на свечасно лице очево, и уместо топлом водом оми га врућим сузама, тако и пречасне његове руке оми многим сузама. Међући их на главу и к очима, целиваше их, па их постави прекрштене на прса. И тако са свом браћом, ужегавши многе свеће, указаше пошту часноме и светом телу пречасног оца с часним кандилима, прописним надгробним песмама и довољним сузама, па, имајући унутра у цркви пресвете Богородице гроб, украшен мраморјем, положише га у њ, у манастиру званом Хиландару, славећи Оца и Сина и Светога Духа ради покоја блаженога и светога оца.

¹⁴ Образ — икона. ¹⁵ Сваки створ да хвали Господа, пс. 150, ст. 6.

ГЛАВА СЕДМА.

Св. Сава проналази благо и дели црквама. Подиже ћелију у Кареји у којој усамљено живи. Привиђење Св. Симеона Св. Сави. Св. Сава искупљује три манастира од разбојника. Годишњи помен Св. Симеона, кога Бог прославља истицањем мира из тела његова по молитвама Св. Саве.

А богомудри Сава, растав се од оца, биваше учесник и жалости и весеља: жалости што се лишио друга, супруга¹ и сатрудника и заштите у молитвама к Богу; радости, јер се удостоји да види оца како је до краја свршио живот, свима врлинама украшен, кога је напред послао Христу као топла представника у молитвама! Одслужив дан његова света помена, милошћу и дарезљивошћу убоге богато обдари и награди, тако да ништа не остави у себе него све раздаде мноштву које долажаше. Јави му се у срцу реч оне побожне жене, о којој напред рекосмо, како му у царском граду рече да потражи два кровишта у Светој Гори, у области хиландарској, па, учинив одмах молитву Христу Богу, рече: „Чујем Давида како говори: Пролазном богатству не предајите срца.² Колико је пак више достојан порока и укора, који, раскопавајући земљу, и оно тражи, које није оставио, трудећи се да га узме? Тога ради не дај, Господе, молитвама пречисте матере своје по вољи оних који гину,³ да ми се поруга непријатељ мој!⁴ и да не искусим зло, него ми је речено ради тебе Бога мојега, нека се по вољи твојој, Господе, јави оно што је скривено. Ако ли пак не, нека се опет и од нас, слугу твојих, скрије, као и од првих“. И кад је дошао на означена места с учеником својим, мало копнуше, и гле, каода рукама земља издаваше оно што је чувала, и нимало не погрешисе отвор рова, у ком беху скровишта положена. Мислим да је то била сама пресвета Богоро-

¹ Супруг — у смислу духовном, друга половина једне духовне целине. ² Псалм 62., ст. 10. ³ Т. ј. они који гину душом за вечни живот, грешници. ⁴ Чешћи стих у псалмима.

дица добротворка, која је то Светоме казала, али из смерности Свети је тако изменио то јављање. И одмах, узевши многе који су му тајну чували и приведавши их, узеше велико мноштво злата и однесоше у своје стране, и зби се оно што Господ говори пророцима: „Моје је злато и моје је сребро, и коме хоћу, даћу их.“⁵ Али и ово богодаровано сребро и злато не даваше Свети на камату, него један део даде у Константинов град манастиру пресвете Богородице Евергетице, други већи раздели манастирима у Светој Гори, а трећи по пустињи ћелијама и онима који усамљено живе, четврти својему манастиру Хиландару и свима убогим. Јер зато му се и јавило, као ономе који добро дели, јер беше извршилац анђеоских речј у свему, и, шта више ових се веома срамљаше, када Бог кори неситост нашу и говори: Када не бисте верни у туђем, ко ће вам дати ваше?⁶ И тако много што му допадале сматраше као кал и раздаваше не као своје него као туђе онима који долажаху, јер се све, што не можемо однети, туђе назва. Али нам је ипак заповеђено да преко овог туђег тражимо своје, оно што је стално и небеско, јер је наш живот на небесима,⁷ рече апостол.

У почетку казасмо, колику љубав, колику жељу имађаше Свети; да се од свих одвоји и да у усамљености живи у мучању, али му забрани игуман, управо Бог, због ране младости. Потом га задржа очев долазак, и да послужи старости његовој, и да га по могућству на труде поучава. Уз то и одласцима к царевима и старању о састављању манастира. Али све с Богом добро манастирске послове сврши, и игумана постави, да се стара о спасењу браће, и виде и проведе оца да добро стигне к Богу, и, примив од свих утеху, нађе изврсно место у месту званом Кареји, водама богато и плодноним дрвећем украшено, и, купив га од

⁵ 1. књ. Мојс. гл. 20., стр. 28. ⁶ Јев. по Луци гл. 16., ст. 12. ⁷ Посл. Филићанима гл. 3., ст. 20.

проте, начини себи ћелију за мучање. И сазиди цркву светог и пречасног оца Саве Јерусалимског, и одрече се многога, а задовољи се трима⁸ стварима оних који хоће да испуњују црквени устав, сам у тиховању у ћелији одвајаше се од свих појањем и молитвама к Богу, понављаше младићске труде, живљаше оскудним животом и још хуђе него пре, пошћењем и бдењем, клањањем на коленима и ноћним стојањима још виши постаде. А ако бисмо хтели по достојању и како је било да испрочамо све његове прве забраве⁹ простирањем унапред, узбуђења и тајна и јавна уздисања и сузне његове изворе, то би се чинило невероватно неискуснима и ленивим. Јер с таквом топлотом по смрти пречаснога свога оца поживе у том месту, сав помишљу к Христу плењен, сећањем на смрт умирући по све дане, те због многога и вечитог поста усахну му утроба, тако да му оболе слезина и изнутрица, нестале му сваке масти, и тако се неисцелно оболести, И ако би кадгод хтео посластицом да послужи утроби, то би забрањивао себи нехотице, болешћу. И тако сав живот његов беше поста. Болест ту као богодану помоћ љубљаше, судећи да је боље Бога ради смрт него живот са страстима, поучавајући се апостолским речима: „Колико више трулим као спољашни човек, и када сам болестан, тада више могу к Богу.“⁹

Тако трудећи се навуче на се многе завиднике као и подражаваоце на добро, а и прошаше с много жеље у Бога, да би се удостојио видети каква јављања о свом оцу. И једне ноћи, с неким светлима ходећи, јави му се пречасни Симеон пресветлим, јаче од сунца, венцем, и, подижући га од туге, весело му говораше: „Више не тугуј, нити жали ради мене, сине драги, него се радуј и весели, јер ево, по прошењу твом, јавио ти је Бог о

⁸ Самоћа, пост и молитва. ⁹ Т. ј. да заборава на самог себе, бацајући се на земљу и метанишући.

мени, родитељу твом, и овом славом, коју пресветлу на мени видиш, обогати ме свеблагим, преблагим Богом, и вечним благима и истинитим и неотимљивим царством с Христом, и оно што ми некада у животу говораше сада се радујем надом да ћу примити, и наслађавам се гледањем недомислених добротâ, докле опет не примимо телесни лик за други живот. Благословен си ти од Бога, јер ми би посредник за вечно блаженство и за овај бескрајни живот. Дакле, и твоји труди за мене, подвизи и молитве твоје и милостиње узидоше на памет Богу,¹⁰ и зато те очекују припремљена блага са мношвом. Али ћеш се најпре обогатити на земљи апостолском благодаћу и влашћу од Бога, да везујеш и разрешујеш узроке људских сагрешења,¹¹ и спасав, просветив и научив светиљством своје отачаство, вером и правдом и покајањем привешћеш к Христу људе своје, и поклонићеш се светим местима, која телом походи Исус Христос, где се извршише сва страдања нас ради његовом љубављу, написаћеш их на срцу свом, и многима ћеш се јавити као углед врлине, и, испунив у отачаству узаконења Христова¹² која се оснивају на зидању апостола, доћићеш к нама, и тада ћеш се и ради мене и ради многих удостојити већих дарова. Двогубим венцима испосништва и учитељства бићеш украшен и заједно удостојени бесмртнога блаженства, наслађујући се гледања пресветле и једнобитне и неразделиве Тројице јасније и чистије од јаве и ликујући са свима светима, бићемо у бескрајни век векова.“ А Свети, дошав себи од виђења, нађе срце своје утишано сваким весељем и радошћу, и мишљаше да је на небу а не на земљи, јер Небесни ово је с њим и говорио у облику појаве очеве. И одмах устаде

⁹ Непознато одакле, да ли по Јову или из ап. Павла. ¹⁰ Дјела апостолска гл. 10., ст. 4. ¹¹ Јев. по Мат. гл. 16., стр. 19. ¹² Управо доцнија узаконења васељенских сабора, а на основу апостолских учења.

са рогозине, и подиже високо руке светла лика к Вишњему, па громовним плачем и сузама као даждем напајаше земљу. Какве захвалности Богу због тога не изрече, клањајући се и величајући, хвалећи и захваљујући ономе који ствара велика и неиспитана, славна и дивна дела, којима нема броја. И, гледајући к пречасноме своме оцу као на земаљског, рече: „Славећи славу твоју вечиту љубав према деци, оче свети, јер и у животу и после смрти не одвајаш се од изданка срца твојега, и много си ми тужну душу и жалосно ми срце виђењем твојега лика у анђеоској појави осладио и развеселио. Ко сам ја, недостојни, да си ме светим твојим молитвама к Богу удостојио да ми дођу његови свети небесни и свети анђели и да ми твојим јављањем тако изречеш, и да ме од туге подигнеш и развеселиш душу моју? Сада си ми жив, господине мој, сада те видех, и уверавам се у оно што је речено: Праведници у веке живе, и од Господа им је награда,¹³ и делање, и сила од Вишњеге. Слава и част и поклањање благодети његовој, јер је и мене грешнога удостојио светим својим анђелима да те видим међу њима. Сада се, дјуше, поуздано радујем због тебе и срцем се веселим, што и сам као земаљски примам оно у чему сада уживаш, надама се радујући. Сада ћу положити почетак рада Богу мојему, да се борим и трептим од светог имена његова, и да заповеди његове, не уклањајући се, извршујем.“¹⁴

Како је говорио, тако је и творио, јер се могаше видети како се све више и више назидаваше добрим делима по души, и узлажења к Богу виђењем оних полагаше у своје срце, и с духовним мужевима се споразумеваше, и по пустињи оне који бедно живе обилажаше и миловаше и убоге обдариваше, и ако би ко од туђинаца или из пустиње оскудевао у потребама или — лађу свршити, или дом назидати, или ради заштите и убоштва и помоћи, или ако што тре-

¹³ Псалм. 37, ст. 29. ¹⁴ Псалм 119., ст. 93. 168. и др.

баше од потребâ — сви, буром убоштва узбуркани, прибегаваху к њему као пристаништу и добиваху мир милости. Јер се свима сав у помоћи налажаше, јер ни у колико не оскудеваше за њега скровиште Христово, јер му и земља откриваше скровиште, као што испричасмо. А много му, и све више, доношаху од брата његова самодршца Стефана, јер га веома љубљаше, и бојаше га се као божјега анђела и служаше га. Уз ове чујте много милосрђе његово и богато милошћу даривање.

Манастир светих апостола је у Светој Гори по имену Каракал. Морски разбојници нападоше га ноћу и освојише и игумана и браћу, свезавши одведоше у своје лађе, и, запленивши све манастирско, однесоше са собом. Мучаху их, и ови ништа немађаху дати ради откупа, па, привезавши их, у Лаври их продаваху као стоку, и говораху ако ко хоће да кога искупи од клања. Како их је било много, нико их није могао све искупити, јер они говораху: или да се сви покољу или ослободе. И сви с игуманом утврдише да манастир са свим имањем предаду Лавранима, па да се избеаве нечовечанске смрти. Лаврани, у почетку неумољиви, потом због неситости све оне искупивши, примише манастир са свим насељем и ставише под своју власт. А они изгнани с игуманом, прибегавши к Светоме као к пристаништу свих, запросе да добију милости. Испричају све шта је с њима било. А овај богољубац није могао отрпети да слуша шта им се учинило, па се растужи многим сузама, јер тако беше због благога и незлобног срца увек потиштен и сузама потопљен. И одмах радосном душом испуни њихове молбе. Дакле, искупив манастир са свим достојањем, усели у њ изагнане, игумана с браћом. Не само ово, него и све што је недостајало манастиру и што је било разорено назидаше, и обећа да ће се до живота о њима старати.

Има и други манастир светих четрдесет мученика у месту званом Ксиропотам. И овај такође од истих

разбојника запусте и паде у крајњу порушеност. И овога игуман с браћом дође к Светоме, тражећи руку помоћи и милости и говорећи да ће отићи из места због убоштва. А овај с Богом богати даровалац и њима учини милосрђе, даде им помоћ убоштву, и продана манастирска имања откупи и разорено утврди и, цркву исписав и сваком благолепношћу украсив, назва се ктитор.

Филотеј, звани манастир. Њега поче зидати неки богољубиви, али се не могаде свршити због оскудице. И овај, као и сви, дође к Светоме. И њега, уводећи га као ктитора, замоли за помоћ ради довршења. И Свети, покоравајући се овој смерности веселом душом, богато даде на довршење.

Причајући милости — о чем је напред реч — задржасмо се, али и ово је милостивим и богољубивим душама добра прича, јер је брз и угодан пут, који к Богу доводи, који свакоме од нас који хоће милости више вреди од спаљивања телесног,¹⁶ поста велим, и више и од сваке жртве и молитве. Добра је, дакле, чистота и молитва и пост, када су с милошћу и правдом, када се сијају правдом као златне вериге бисером. Јер се сраим безумља лудих девојака, што девичанство бедније сачуваше, а што нису имале уље милости у чистоти и молитви и посту, ради чега имају угашену немилосрђем своју светиљку, па се праведно не удостојише брака и ложнице, радости и весеља, да не уђу с Христом жеником, него, уздајући се на чистоту и пост, дрско зваху: „Господе, Господе, отвори нам.“¹⁷ И гле, срама достојна последњега плача, да су га, мислећи да су ради женика чистоту постом чувале, још и дрско звале да им отвори! А он их се клетвом одрицаше, говорећи: „Заиста вам кажем, не познајем вас.“ Погледајте коликих

¹⁶ Старозаветно спаљивање жртава у стоци, а ново-заветни пост. ¹⁷ Прича о лудим девојкама, Јев. по Мат. гл. 25., ст. 1—12.

се радости због малог лишише! А погледајте опет колика је милост драга: „Дођите, рече, благословени од оца мојега, наследите спремљено вам царство.“¹⁸ Колико ли више од свих добрих дела, може, колико се више хвали милост на Суду! Колико је оних који се лене о њој и који, ништавци, Богу не угађају! Треба се поплашити од левога стајања¹⁹ и састављања с јарцима и претње речене: „Немилостив је суд онима који нису учинили милости,“ и овим је требало разумети сведарежљивога и благог судију и Бога, када никад ни о каквим сагрешењима није тако јаросно говорио као о немилосрђу: „Одлазите од мене, проклети, у огањ вечни, спремљени ђаволу и његовим анђелима! Јер огладнех, и не дадoste ми јести, бејах наг, и не оденусте ме,“²⁰ и остало свима опћа реч да почeka ред.

Пређимо опет к Светоме. Видев, дакле, свога пречасног оца у несхватљивој и неисказаној слави, као што напред рекосмо, разумедe да је примио велику благодат од Бога, па се весељаше ненаситом душом због њега и усхођаше све више добрим обичајима иноштва, постом и бдењем и молитвама. И ко би могао све исказати, чиме је био усрдан да у трошном телу постигне живот беспутних?²¹ Све се више украшаваше милошћу према свима, по Соломону: „Милостиња и вера да те не остави.“²² И тога ради све се више к Богу труђаше. И, имајући га као послушна, смело и небојажљиво, јер га љубљаше, говораше: „И шта ће ми помоћи, Господе, што се само ја, видеv у тајности твоју благодет према мојему оцу, радујем и тим само ја задивљен благо похваљујем милост твоју, ако не покажеш твоју благост о њему свима јавно? Знам, Господе, да је све теби могућно, што год

¹⁸ Јев. по Мат. гл. 25., ст. 34. ¹⁹ О Страшном Суду на левој страни стајаће грешници — јарци. ²⁰ Јев. по Мат. гл. 25., ст. 41—43. ²¹ Беспутни — бестелесни. ²² Приче Соломонове гл. 3., ст. 3.

хоћеш, и да за речју иде дело које се дахом уста твојих извршује. Чуј мене, слугу твојега, и не презри мољења мојега, о чем се теби, Богу мојему, марљиво молим.²³ Пошљи пресвети твој Дух, и обнови кости онога који је тебе ради, нас ради с небеса на земљи туђиновао, које у туђини на страни леже, и напој их росом благодети твоје, да се напију од обиља дома милости твоје и да искипе мало блага мириса, којим ће се намазати душе и лица слугу твојих, који се боје тебе. Нека разумеју сви силу твоју и безбројну милост, и колики си благ давалац онима који се боје тебе и који чувају заповеди твоје, и као што си на небу пред анђелима служи твојему, оцу мојему, указао милост твоју, и на земљи ћеш га, пред људима Господе, задивив прославити, да и ја, недостојни слуга твој, добијем поузданију слободу, да си послушао моје мољење, и да се у будућем мом животу потрудим како ћу ти угодити, и сви људи који знају име твоје и славе га. И да те опет прославим, с Оцем и Светим Духом, сада и увек и увек векова, амин! Видим дар пророштва на мужу, чији дар од Бога похваљујем, а слобода његова и вера према Богу диве ме и ужасава.“

Јер знађаше да ће Бог извршити мољење његово, каода би син што молио од оца, и надаше се да ће му дати. А слобода и вера његова је чудна, као неко који држи у рукама царев дар, па позива другове и суседе, говорећи им: „Дођите, и, видевши на мени милост цареву, сматрајте ме за срећна, као онога који је добио нешто велико.“

Тако се и овај надаше, и, имајући Бога за послушна и у својој вољи, призва проту с осталим игуманима и старцима, делима знаменитим, на помен пречасног свога оца. И кад дође мноштво званих и незваних, тако да се манастир стешњавао, Свети, украсив цркву свету сваком благолепношћу, и светло удесив гроб Пречаснога, кад је било

²³ Све по псалмима.

навечерје отпојаше на гробу светога оца псалмска узакоњења о помену. А кад су вечерали и хтели се одморити, Свети, узев светога оца проту, уведе га у цркву, па му рече: „Ја, дакле, оче, узлазим на пирг да на свом језику²⁴ са својом браћом свршим јутрења славославља, а ти, оче свети, са свима својима овде у великој цркви отпојте прописна јутрења појања о помену на гробу оца мојега, и, молим, молите се о покоју његову, и, када Бог прослави слугу својега, ако ме позовете, доћићу вам.“

И затворив цркву свету, даде проти кључе, и, узев молитву, попе се на пирг. А прота, не разумевајући смисла Светога о чем говори, рече: „Воља Господња да буде.“ И даде кључ служиоцу и уђе у ћелију да се одмори, и, док су се сви одмарали, Богоносни отпоче свеноћно бдење стајањем, падаше на колена, прошаше милости од свемогућега Бога, говорећи: „Сведријоче, преблаги Господе, услиши слугу својега, који те моли свагда и сада, да, излив росу благодети Светога ти Духа на смирене постом исушене кости тебе ради, на слугу твојега, оца мојега, обновив их миром, учиниш да искипе, и као на небу и на земљи ћеш прославити служиоца својега, да се, прослављајући ти оца мојега, и ја с њим прославим тобом њега ради, и да сви, који су данас дошли, видевши твоју милост на нама, прославе тебе и нас познају како смо и ми твоје верне слуге, који се на тебе надамо, и како, оставивши своје, за тобом пођосмо.“

А кад је дошло време јутрењега славословља, и кад прота и сви с њим у цркви то вршаху, појући што је установљено у помен Светога и просећи му олакшања и места покоја од Бога, наједном се црква испуни као иских аромата блага мириса, благодети Духа Светога, осладивши све душом и срцем, учини весеља и тишине,²⁴ и сви, за-

²⁴ Прота је са својима служио на грчком језику. ²⁴ Т. ј. сви су се, весели, ућутали.

дивљени извидљивом благодећу, говораху: „Откуд ово?“ И где, каода дух шумећи враше од гроба Светога, и који близу стајаху иђаху да виде шта бива, и одмах видеше како се мраморни гроб Светога благодећу Светога Духа наводнио миром као водом, и како је свугде испуњен, и како тече извор који цркву багри и испуњава пријатним мирисом, и, задивљеношћу ужаснути, одскочише и проти јавише. А прота и сви с њим притекоше и, видевши гроб извирањем мира одасвуд испуњен, задивљени а и ужаснути обиљем извора који је текао на земљу, оставише јутрења појања и у сузама зваху: „Господе, помилуј!“ Тада се прота сети речј Светога које му рече: „Кад Бог прослави својега угодника, ако ме позовете, и ја ћу доћи,“ и одмах заповеди да га брзо позову. А кад дође Свети, виде он то што не знађаше,²⁵ похвали свеблагаго Бога, и, грлећи свети и мироточни гроб његов као самога оца, целиваше га, окропив га изливањем многих суза и топлом љубављу.

Потом прво прота светим и пријатно-мирисним миром, мажући, ознаменова у облику крста сва своја чула. Тако ознаменова, мажући, и Светога. Потом и све друге прота помаза светим миром, и биваху освећивани као оцем. И нечистим духом кушани и од сваке болести оболели додиром гроба и мазањем светим миром наједном сви добиваху исцељење и здравље, захваљујући много Богу и славећи Пречаснога. А миро истицаше не само од светих моћију, него и из сухога камена и вара, где беше лик Светога на стени исписан, и ово извирање мира учини Бог на веће удивљење, показујући свима колику љубав има према светима ради њихове љубави према њему, „јер оне који ме славе, рече, прослављам.“

Видевши ово прота и сви с њим, чудом ужаснути, понављаху с њим плач, „Господе помилуј“ зовући и, исповедајући се и захваљујући се, гово-

²⁵ Т. ј. знађаше.

раху: „Велики си, Господе, у делима твојим, и диван у даровима, нама грешним довољно је ово извешће твоје милости колику љубав божанства имаш према људима који твоје заповеди чувају. Ко може исказати силе твоје, или ко да стигне изрећи твоју милост?!²⁶ Слава твојему милосрђу, слава твојим даровима, слава твојему човекољубљу, слава твојој милости, за све, благи Господе, слава теби!“

Потом, пошто се сврши јутрење славословље, па и божанствена света служба, одмах прота призва Светога са свима игуманима и старцима и са свима који су дошли, и благословише га да стави живот Пречаснога на писмено ради успомене и да се празнује са светима.²⁷ А он начини велико тржанство²⁸ свима који су дошли, љубазно их угости и обдари све, од првога до последњег, милостивном душом и широком руком, задржав проту и све који су с њим дошли три дана частећи их, и, обдарив их много почастима, свакога од њих отпусти својој кући.

А Свети, ослободивши се оних који су били дошли, уђе у цркву и, затворив је за собом, падаше на земљу и припадале к Богу, бијући прса непоштедно, изливајући огњене сузе и, захваљујући и похваљујући, говораше му: „Ко сам ја, Господе, и шта је дом оца мојега, да овако милошћу својом на нама задивљаваш свет, и ниси презрео мољења мојега, недостојнога и грешнога слуге својега, и који си испунио прошење моје к теби? Шта да ти вратим за сва твоја добра? Изнемогава ми ум, дивећи се твојој благодати, не могу те достојно хвалити и појати. Слава теби преблагоме, слава теби предарежљивоме, слава теби благопослушноме према онима који ти се с вером моле, слава теби, сабеспочетни Оцу Сине, слава и беспочетном ти Оцу, заједно са светим и једнобит-

²⁶ Све по псалмима. ²⁷ Т. ј. тада су Немању прогласили за свеца Св. Симеона Мироточивога и благослов или Св. Саву да му напише живот. ²⁸ Тржанство — празник, свечаност.

ним Духом! Владико Христе, царе бесмртни, осим тебе другога Бога не знам, који владаш животом и смрћу. Јер видеше очи моје спасење твоје, којим си и после смрти сада задивио слугу твојега, оца мојега, пред лицем свих људи који су у овим странама. Светлости на откривање наше, како да познају тобом да смо и ми истините твоје слуге и верни тројички поклоници и на славу мојему отачаству, људи твојих, новогa Израиља. Ко ти се не диви великоме милосрђу? Слава теби, Боже, слава теби!“

И, пришав светоме гробу пречаснога свога оца, и грлећи га, целиваше, растварајући многе своје сузе миром његовим, и, приносећи срце, и усне и очи, уједно и све своје удове мажући, освешћиваше их. И он сâм њему самоме, као живу, сгнунув се, говораше и истављаше га за молитвеника за минули и за представника к Богу за будући живот свој. Јер, рече, овај је живот варљив и човечје је јестаство трошно, и нико обузет страстима или пороку потчињен неће се никако удостојити,²⁹ сем једнога Бога. Ово и много друго изговорив као у уши оцу на гробу, и, налив стакленицу часнога мира од светих његових моћију, хотећи даривати самодршцу Стефану благослов од очеве благодети, изиђе к браћи и ову утеши, наситив душе њихове празновањем оца и речима духовним, и, дав мир игуману и свима који су били, успе се к ћелији мучања у Кареји.

ГЛАВА ОСМА.

Св. Сава постаје јеромонах у Св. Гори, а у Солуну архимандрит. Рат између синова Немањиних у Србији. Стефан, вратив се на престо, моли Св. Саву да пренесе моћи очеве у Србију. Св. Сава то чини. Свечани дочек моћију и Св. Саве.

А пречасни прота Дометије, који је назван Јерусолимит,¹ удостојив се да има благодет божан-

²⁹ Треба допунити: царства божијега.

¹ Јерусолимит — Јерусалимљанин, што се данас по турски каже: хаџија.

ственога духа, гледаше душу божанственога Саве плодну врлинама и виђаше дар пророштва на њему откада су од њега били позвани на помен оца његова, када му је он, провидев чудеса од Бога која ће бити — изливање мира из светих моћију његових, рекао: „Када Бог прослави слугу својега, оца мојега, позваћете ме, доћићу и ја“, па се дивљаше пророштву и вери и слободи овога мужа. И, проричући о обилној благодети која ће на њему бити, овако говораше: да ће бити с многим наставник за богозвање,² да ће спасти добро душе заблуделих жазлом вере, и да ће речју призвати на ливаду благочашћа,³ и да ће бити милостивна утеха свима тужним. Ради тога га преко мере љубљаху и поштоваху, и када су у сабору седели оци, даваху му место с првима. И ко не би љубио онога кога Бог љубљаше?

Много путâ прота, хотећи се благословити од њега, нуђаше га да прими чин свећенства. А он, клонећи се славе, називаше себе недостојним тога. А прота говораше: „Кад бих ја био тако недостојан!“, па, призвав многе другове, једва могаде уверити га. Рече проти: „Воља Господња, оче, нека изврши заповест твоју на нама!“

И, кад дође у свој манастир Хиландар, позван би у Хиландар тадашњи епископ Ериса Николај, који, служећи свету службу с многим свећеницима, освети Светога за ђакона, а сутрадан га учини јерејем. Потом се утеши⁴ с браћом и с убогима, и убоги бише обдарени, и епископ и они који су дошли с њим обдарени отидоше својим домовима. А Свети, као новоосвећени, благословив игумана и браћу и дав свима мир, опет отиде у ћелију мучања у Кареји. А кад дође к проти, као извршив вољу његову, управо божју, хотећи се благословити од њега, прота га пресрете и као сина љубазно дочека, и као од оца се благослови, и, целивајући

² Задржали смо ову реч место описног: да призива к Богу.

³ Благочашће — права вера. ⁴ Утешити се — почастити се.

новоосвећену руку његову, полагаше је на главу своју. И, бив с њим љубазно заједно за трпезом и утешив се речју, отиде у своју ћелију, где провођаше живот испоснички.

Због манастирских потребâ отиде отац у град солунски, и, ушав у свету цркву светог страстотрпца Христова великомученика Димитрија, љубазно целива свети мироточиви гроб његов, и, помазав се светим миром његовим, уђе у свој манастир у Филокалији и живљаше, јер и ту беше дао много злата на подигнуће тога манастира, па га за то они који живљаху у њему сматраху за ктитора. Потом отиде к светоме оцу митрополиту тадашњему Костандију,¹ и овај га љубазно прими, јер беше од многих слушао о његовим врлинама, па га жељаше видети. А деси се да је у то време дошао епископ Свете Горе вишепоменути Николај, и овај све потанко исприча митрополиту о блаженом Сави и о оцу његову пречасном Симеону, како га у наше време, говораше, извирањем мира из светих моћију његових Бог прослави и задиви. Чув ово митрополит, зачуди се и Бога похваљиваше, па, призивајући чешће Светога, наслађиваше се љубави његове. И кад дође нарочити дан светог празника, митрополит хођаше служити свету службу, а са њим Николај ериски епископ, и Михаило касандријски епископ, и Димитрије адрамерски епископ, и умслише Светога да буде с њима служабник. А он, покоров се заповести, би саслужабник бескрвне службе и саудеоничар с њима светих тајни, и тада га митрополит и епископи благословише, и назваше га архимандритом, и благословише га да носи на бедреницу када служи свету литургију. И, кад изиђоше из цркве, бише учесници и телесне трпезе као и страшне и свете.

И тако се љубазно растаде Свети с митрополитом, свршив потребе манастирске, а стакленицу мира од светих моћију пречаснога оца

¹ Живео у Солуну.

свога, коју ношаше, посла љубазноме брату својем самодршцу Стефану, и све што Бог на Пречасном учини написа на хартији, и са светим миром предаде. И тако се опет у Свету Гору врати. А кад посланици дођоше у српску земљу, предаду стакленицу мира с писмом самодршцу Стефану. А овај христољубац, устав с великом радошћу, целиваше их, клањајући се и примајући их. И, кад писмо прочита и кад је разумео све шта је било божјим даровима због пречаснога Симеона, оца његова, обузе га радосни плач задуго, па, захвалив Бога с многим удивљењем, похваљиваше његову дарежљивост, и, призвав светитеља својега и све благороднике који су ту били, заповеди да се посланица прочита, да сви чују. И сви, чувши о благодети божјих чудеса, која су се збила на пречасном оцу његову, биваху задивљени и Бога похваљиваху.

Хтео бих овде да испричам мржњу између браће, а устежем се од стида. Али нећемо осудити браћу, него онога који је био узрок мржње њихове, онога који је у почетку, грдошћу узнесав се, рекао у себи: „Поставићу престо мој на облаку и бићу као Вишњи,“ са чега је са свима силама које су с њим одступиле био свргнут на земљу; отац зависти и мржње и лажи, од искони човекоубица Ђаво, који се, позавидев почасту првога човека Адама, мржњом подигао на њ. Истим високоумљем и равнобожношћу, због кога и сам испаде, смисли и онога на зло наводљиви оборити, кога као младоумна превари змијињим саветом и женом и слага да се нада да ће бити Бог, и, бедни, учини да одмах буду изгнани од дрвета живог и раја, а уједно и од Бога; који и Кајина на Авела подиже, и прво убиство руком учини, и тога ради се од искони назва човекоубица; који учини да и Исав буде непријатељ Јакову, брату својем, због благо-слова очевга; он и тада беше подигао мржњу међу браћом.

⁵ Допуни: из раја.

И велики кнез Вукан бејаше непријатељ брату својему самодршцу због благослова очева. Јер одлазећи пречасни Симеон у Свету Гору, узев сина својега Стефана место себе, постави га за господара и самодршца све земље српске, утврдив молитвама и благословом и рекав: „Онај који те благосиља, благословен, а који те проклиње, проклет, и да ти се поклоне синови оца твојега, а руке твоје да су на плећима непријатеља твојих, и брату твојему бићеш господин.“

По одласку очеву, Вукан, непокорношћу обузет, и бив роб зависти, рече у себи: „Када се приближе дани оца мојега,⁶ тада ћу се осветити“. По смрти очевој труђаше се на све начине, ратујући и озлобљавајући брата свога Стефана самодршца, и, примајући многе иноплемене народе у помоћ, устајаше на њ много пута, хотећи му узети земљу, озлобити па и уклонити из отачаства, подизан саветом злих. И свима борбама се труђаше више поменути велики кнез Вукан, али, град неборљиви — молитвама и на благослову очеву беше основат, — самодржац Стефан, говораше: „Додирјујући га растурише се, и ништа не могоше успети намишљу својом.“ Јер много пута бив посрамљен и одбијен и са иноплеменцима с њим дав плећа, враћаше се са стидом у своју земљу, и због страха од Стефана зазиђиваху путове за собом у тесним местима.⁸ И због овакога непријатељства и гоњења међу браћом српска је земља била у великој невољи, као у некој тескоби, запустевши од плећења и пролића крви, пропадајући до краја од глади због неорања, тако да су се многи по туђим земљама разишли. Такав плод

⁶ Управо: кад се заврше дани оца мојега, после смрти његове. ⁸ Вукан је, у савезу с угарским краљем Емериком, после смрти Немањине, напао на Стефана и одузео му владу, признав угарску власт над собом. Доцније је Стефан успео да поврати престо (1204), и Вукан је признао његову врховну власт и отишао у своју земљу, Зету.

тада пожњеваше од искони сејач злобе и мрзилац добра ђаво.

Написа богоносне и блаженом Сави христољубиви брат, тада самодржац, Стефан, молећи и говорећи: „О много љубазни срцу и души мојој, господине и оче свети, чуј глас плача мојега, и послушај уздах мој, и не презри молбе ове. Учини милост на нама, узев свете и мироточиве моћи светог и пречаснога оца нашег и сам, смислав се на нас, донеси нам их из туђе земље у своје отачаство, да се молитвама вашим светим отачаство ваше просвети, и сви ми благословени будемо. Јер од кад отидосте од нас, земља се наша оскврни безакоњима нашим, и би убијена крвима, и упадосмо у плен иноплеменика, и непријатељи наши поругаше нам се, и због наше мржње бисмо на прекор и поругу оних около нас.⁹ Да би вашим светим молитвама и вашим доласком свемилостиви Бог био милосрдан према нама, и да расејане наше сабере у једно, и да нам уништи противнике!“

Чув то божји човек и подражавалац његова милосрђа, ожалости се душом због тога и труђаше се по брату, хотећи тужну душу његову утешити вером негинљивом према Христу, као што он рече ученицима: „Што год ви који верујете просите, биће вам“. На ово се и он надаше, да ће му се све што проси од Бога дати, и, као што је у Светој Гори чудотворством и изливањем мира удивио¹⁰ пречаснога оца његова, смело се надаше да ће га тако Господ и у српској земљи пред синовима и народом његовим опет прославити и удивити.

И при виђењу чудних чудеса, којима је диван Бог међу светима својима, узме са собом пречасне мужеве из Свете Горе, који тада својим богоизврсним животом сијаху као сунце. Узев свете

⁹ Све по псалмима. ¹⁰ Удивити кога — управо: учинити да се диве коме.

и мироточиве моћи светога и пречаснога оца свога, путоваше са овима у своје отачаство, у српску земљу, да, као што су на истоку у Светој Гори били очевици божјих чудеса, којима Бог прослави својега угодника, то истинито објаве и западнима, и да опет оно што се на западу деси, дошавши у своју земљу, причају о том источнику, и да се од свих једногласно прославља Бог, прослављен у светим саветима својим.

Објави самодршцу брату о свом доласку к њему са светим и мироточивим моћима очевим, рекав да припреми достојан дочек овима. А кад то чу добри христољубиви Стефан, испунив се недомислене радости, говораше: „Шта да ти вратим, Господе, за све што ми даде? Како ме то постиже да се удостојим угледати свете и мироточиве моћи светога и пречаснога господина и оца мојега од туђине, од Горе Свете, и са овим видети од много година жељеног ми, кога у срцу мојем носећи не виђах, саму душу моју, велим, господина брата мојега, и да се наситим свете неисказане љубави његове? Слава теби за сва добра, преблаги Господе, јер људе од нас одведе, и, анђеле од њих створив, опет си нам их по твојој благодати послао. Не знам, Христе мој, како да те похвалим, земља сам и пепео, дивећи се твојој милости.“ И одмах узев светитеља својега са пречасним црнцима, и са свим сабором црквеним, и подигава се с многим благородницима, дође до краја своје и грчке земље и ту часно часни пресрете часне и свете са светима моћима свога пречаснога оца. С кадионицама и пријатним мирисима испуњујући ваздух, дочекиваху их, певајући псалме и песме, прописане за помен пречаснога оца, са сузама и радосћу и клањајући се, с љубављу их целиваху, очима и лицем их се дотичаху хотећи се као осветити, и, дижући их на својим рукама, ношаху их. Светога и богоносног

¹¹ Управо: не могу ти се одужити једнаком мером.

Манастир Хиландар

Саву с таквим истим сузама целиваху, љубазно све грлећи, и оне свете мужеве који су из Свете Горе с њим дошли; говораху да им се не могу захвалити уздарјем¹¹, јер су такво преблаго скровиште донели у земљу њихову. А ови се опет дивљаху многој љубави самодршца Стефана и превеликој његовој смерности, јер не штеђаше царске багренице. Шта ја говорим о малолепној? И саму ту часну своју главу меташе у прашину земну, падајући пред ногама пречасних, просећи да прими молитве и благослове од свих. А ови по Давиду говораху: „Род праведних ће се благословити,¹² и од нас буди благословен“. И тако сви, захваливши Богу, примише утеху и одмор.

Дивно беше видети од Бога људима, па мислим и анђелима, преношење светих моћију овога пречаснога оца нашег и више од древнога Израиља, јер не беше из Египта с робовима и погребацима, с обичном чељађу, него га из Свете Горе и свети мужеве пошаху, од сина анђела донесен, од сина благочастивога самодршца дочекан. И тако, с великом чашћу одседаху, и подизаху се, и ношаху га као другога Јакова и новог Израиља патриарха оца нашег Симеона, синови и синови синова са свећеницима и са свима благородницима, и допратише га до спремљена му гроба, и у манастиру, у цркви пресвете Богородице коју беше сам Пречасни сазидао, у месту по имену Студеница, са псалмама и песмама положише часно часне и свете моћи његове у гроб од мрамора, часнији од злата (скупљи). И одслужише свету и божанствену службу за покој његов, и отпразноваше с великим тржанством помен његов, и све убоге којих је много дошло самодржац насити довољно љубављу и обдари милостивно, и тако сви својим домовима отиду. А Свети с пречаснима који су с њим дошли из Свете Горе оста у цркви свете Богоро-

¹¹ Управо не могу им се довољно одужити, да на дар даду уздарје. ¹² Псалом 5. ст. 12.

Врх Атоса

дице, у којој су биле положене свете моћи пречасног оца његова, очекујући време, дан помена смрти његове, и, отпразновавши овај, врате се у Свету Гору у свој манастир.¹³

ГЛАВА ДЕВЕТА.

Истицање мира из моћију Св. Симеона о годишњем помену у Студеници. Беседа Св. Саве том приликом.

А кад се приближио дан у који ће бити помен смрти пречасног оца, љубазни син велики жупан и самодржац Стефан дође са свима благодницима на празновање, и, кад се стече мноштво људи, богатих, и убогих, учини се законито вечерње славословље, па, развеселивши се утехом о помену очеву, одмараху се сви. А богоносни Сава свеноћним стајањем не даде сна својим очима, молећи се о пречасном оцу свом, и, као што се пређе за живота његова стараше о спасењу, тако се и по смрти његовој, и све више умножавајући, трудио да се он од Бога прослави, и да сви сада виде даровану му од њега на небу почаст благодети, изливањем мира на земљу из светих његових моћију, па се на молитву Богу подизаше, и призивајући његову матер у помоћ, говораше: „Многомилостиви и сведарежљиви Господе, који си рекао: Све ћете ако просите верујући, добити. И ја, недостојни, уздајући се у ову твоју реч, знам да је све могућно твојој благодети, с вером просим и молим много твоје и безлобно човекољубље, Боже спасиоче мој, чуј уздах мој, и приклони ухо твоје к мољењу слуге твојега,¹ пошљи пресвети твој Дух, и обнови моћи слуге твојега, оца мојега, да, као што си на истоку у Светој Гори, у туђој земљи, прославио својега угодника, још више прославиш

¹³ Незгодна стилизација. Св. Сава се није вратио у Св. Гору, него његови пратиоци.

¹ Псалом 78., ст. 1. и на више места.

на западу, у земљи отачаства мојега, да и ови који су на западу твоји људи, видевши твоју милост на нама и задивљени даровима твојим, истинитије верују у тебе, истинитог Христа, мислени исток, Бога и сунце правде, кога ми сада проповедамо међу њима, да си ти од искони једнородни син и реч очева, сабеспочетан, безвремен, с њим увек битан и сад подложен времену, да си се вољом његовом од свете Богородице и увек деве Марије Духом Светим, не променив божанства, нас ради на земљи овапутио, јави се и просветићеш, спасавајући оне који у тебе верују и твоје заповеди чувају, а да и ови источни који су са мном дошли познају да смо и ми који смо на западу верне твоје слуге и истинити тројички служиоци, и да се и у нас поје име твоје свето. Еј Господе, Боже мој, теби јутрењу песму из дубине душе призивам: Услиши ме, слугу својега, који те моли, и не посрами ме од очекивања мојега.² Јер твојој благодети надајући се, источне и западне људе ове сабрах, и како се у те уздах, Господе, да се не постидим.“

И, пришав к часноме гробу пречасног свог оца, у ноћи он сâм њему самом говораше: „Ево нас свих људи твојих и деце твоје, које ти је дао Бог. У твојој цркви сабрани очекујемо твоје отачаске дарове, не сакриј за себе сама од Бога даровану ти милост, јави нам по божјој ти заповести богатство које имаш од њега на небесима, изливањем мира увери чеда и људе своје на земљи, којим помазавши се и као обогативши се порадоваће се, а душу ћеш моју, оче, сачувати од туге, непосрамљену од њих.“

Потом заповеди ударити у бјело, и, пошто су се сви сабрали, и пошто су све јутрење песме и славословље к Богу свечано свршени у помен Пречасном, Свети уђе сам у светињу над светињама,³ и, пошто је принео свету божанствену службу за

² По псалму 13. и др. ³ Светиња над светињама — олтар.

својега оца с плачем и са сузама, Бог, богати у милости и чести у даровима, готов на прошење слугу својих, који вером просе у њега, и који им на корист даје, и њега, кад се у светој литургији молимо, услыша због смерности. И тако се црква испуни неким несхватљивим пријатним мирисом, да су се сви дивили, недоумевајући се о том. И гле, опет, као и пређе у Светој Гори, би шум као од врења духа. А благодастиви Стефан самодржац, стојећи напред близу гроба пречаснога свог оца, хотећи и видети шум који се чује, одмах, на једном виде превелики онај и од злата скупљи, мраморни гроб, како се благодећу Духа Светог миром испуњава као многим водом и како шуми одасвуд извирањем мира, па, и, поплашив се и задивив се, прошаше помоћи од ужаса, вапијући: „Госпoде, помилуј!“ А благородници који су с њим дошли, чувши, тискајући се гнечаху се, хотећи видети шта бива, па, видевши многе радости што бива посредништвом,⁴ задивљени призиваху: „Велики си, Госпoде, и диван у делима твојим, слава теби!“⁵

И велика је граја била с плачем, да је немогућно било и Светоме да сврши свету литургију. Јер и њега самог, унутра код светога жртвеника, обузимаше велико узбуђење, тако да због многих суза не могаше како треба да узгласи⁶ људима. Запрети самодршцу брату и свима који су плакали да умукну. И гле, опет на стени слике часнога лика Пречаснога, која је била исписана у цркви и у трпези! Извор чудеса Бог, који је источио у древности воду⁷ из суха камена у пустињи непокорним људима, на веће прослављање и почаст Пречаснога, па и на удављење и утеху благопокорним људима, чедима његовим, и људима

⁴ Наравно, посредништво Св. Саве. ⁵ Псалм 68., ст. 35.

⁶ Узгласити — свећеникови диалози и монолози на служби.

⁷ Када је Мојсије проводио Јевреје кроз пустињу из Египта у Ханан, не бејаше нигде воде. Бог нареди Мојсију да удари палицом по стени, и вода потече. П. књ. Мојс. гл. 17., ст. 5., 6.

његовим, новоме Израилу, учини силом својом да и ова провре миром из суха вара, јер су његови неизречени и неиспитани путови.

А кад видеше ово самодржац и благородници, који су с њим дошли, чудо које надмаша чудеса, плач на плач подизаху, па, бојећи се Светога у олтару, мучећи, без граје, кропљаху земљу сузама. А часно и свето миро сабираху у часне златне и сребрне сасуде, докле је Свети вршио свету божанствену службу, а, кад је излазио, бејаше се видети сав као огањ. И прошав к светоме и мироточивом гробу пречаснога свог оца, окади овај који је пријатно мирисао миром, пријатним ароматима, и отпоја што треба почасно у помен Пречаснога, и, рекав молитву, на дуго Богу захвалив, многим сузама љубећи, окропи часну раку пречаснога свога оца, и тако све своје чланове миром помаже, освећујући се, тако и брата самодршца Стефана, потом и оне који су с њим дошли од Свете Горе, и сав иночки и свећенички чин, и такође благороднике и све који су дошли, помазујући сам Пречасни освећиваше, и не насићиваше се труда ни стајања ради части оца и ради утехе људи својих.

Игуман и сва браћа, узимајући свето миро, освећиваху, помазујући трпезу и све своје ћелије, од Светога научени. А благородници и остали сви црпући узимаху, хотећи осветити чеда и домове своје, и сви недужни, имајући многе и различне болести, који су били мучени дусима нечистим, благодећу божјом и молитвама Пречаснога — додиривањем светога гроба и помазивањем светим миром здрави, исцелевши се, одлажаху својим домовима. Благодет божја беше на свима и весеље и радост неисказани.

И, узев реч, Пречасни рече самодршцу брату и благородницима и свима који су били: „Гледајте пред вама шта бива, од Господа би ово, и дивно је у очима нашим. Дакле, и ми ћемо пророчки

рећи: Ово је дан, који учини Господ, порадујмо се и повеселимо на њ.⁸ Јер ево отац наш који је био с нама пре мало времена, и који је Господу духом отишао, нама је опет данас духовно дошао, и од нас не одступа молитвама. Јер га видимо, као што нас је веселио пређе у животу у оном што је телесно, како нас сада још изврсније теши у оном што је духовно. Јуче он, сабирајући трпезу страних и убогих, изношаше и примајући тешаше, а данас је сам у Аврамовим селима⁹ приман, и зато што му је угодно творио радује се с њим. Јуче¹⁰ нам он смерношћу главу преклањааше, а данас ми клањајући се свети гроб његов целивамо. Јуче нам чашу љубављу црпљаше, данас миром светих својих моћију помазујући освећује и чудесима задивљава. Колико је благ Бог Израилев правима срцем, који подиже смерне на висину и даје милост онима који га се боје сада и у дане века вековима! Дакле, зар да се не задивимо овоме, па да апостолски не речемо: Незаборавао је Бог да заборави труд и награду дела људи својих, који учинише у име његово, послуживши светима и свима убогим.¹¹ Јер ево молитве и милости и сва остала добра дела оца нашега узиђоше у сећање пред Бога, и за добра добра је од њега примио, као што видите данас, како га пред свима вама Бог прослави и задиви чудесима дивним не само да точи миро из гроба од светих моћију, или да недужне исцељава и душе одгони, него учини да и на стени исписана слика светог и часног лика његова провре миром из тврдога камена и сухог вара, на славу његову.

И, као што је пређе у Светој Гори, у туђим странама, тако је и сад учинио међу вама чедима, у земљи људи својих, коме ће код ове мале славе

⁸ Псалм 118, ст. 24. ⁹ Аврамова села, насеље — Јев. по Луци гл. 16, ст. 20—31. ¹⁰ Ово „јуче“ треба разумети: пре краткога времена, тако рећи јуче. ¹¹ Посл. Јевр. гл. 6., ст. 10.

дати да уђе у већу, када буде у поновном оживљењу,¹² уверавајући нас тим Бог, да и ми, видевши од Бога почаст оца нашега, будемо подражаваоци добрим делима његовим, којима угоди Богу, и Бог га прослави. Шта више, Бог, хотећи нас присвојити својој љубави, преко светих својих чини чудотворства међу нама, да разумемо како Бог зна сваку љубав према њему, и ако ко што добро уради њега ради, од његових очију које све виде неће се сакрити, и добрима је добар дароваоца. Свети, са земље узети, не требају земаљске пролазне славе, нити траже почаст од људи, не будући с људима. Јер славу и почаст, које око не виде нити ухо чу, од Бога који их је прославио, као они који су га заволели, примају на небу,¹³ иземаљско не желе, како пророк од њих Богу говори: Према оном што ми је на небу од тебе, шта ја хоћу на земљи?¹⁴ Сва ова чудеса чине свети ради нашега спасења, да, видевши их, Бога прославимо говорећи: Диван је Бог у светињи својој¹⁵ и свети његови, у којима Бог удиви сву вољу своју, славимо их, да им достојно и по могућству подражавамо у свем, добрим делима к Богу.

Зато и ја, узбуђен, све вас по крви ми у Господу сроднике молим, подражавајте делима оца нашега, која видесте, имајте веру праву, правду и суд, смерност и кротост, љубав према ближњим, дарезљивост према убогим, милост према једнокалним нам створењима и једнородним крштењима, која су вам под влашћу, велим, знајући да је и ваш и њихов Господ на небесима, и да нема разликовања лица у Бога. Преда њ ће стати цар с војником, господар са робом, син са оцем и отац са сином, кад се представе престолу. И Бог на суду седи, река огњена тече, шумно тражећи да прими грешнике, и књиге наших дела, где се

¹² О Страшном Суду сви ће мртви поново оживети. ¹³ Прва посл. Кор., гл. 2., ст. 9. ¹⁴ Јамачно по псалмима ¹⁵ Пс. 68., ст. 35.

прстом божјим уписасмо, отварају се; јер у књи-
гама твојим, рече, све ће се написати.¹⁶ И тада ће
као горки клеветници стати према нама греси на-
ши, избличавајући нас, и страшно ће се на тој
страшној при¹⁷ свако испитивати, где није лако
укривити лажу истину, или подмитити судију
који не треба ништа, јер све има. И тада ће свако
своја дела видети и поплашиће се, и нема камо
побећи. Јер, знајући ово, апостол рече: „Пошто
ће Господ судити људима својим, страшно је упа-
сти у руке Бога жива.¹⁸ Тога ради и ја вам гово-
рим, да се отресете свега што је зло, и све што
видесте и чувсте од оца вашег, то чините, да, и
молитвама његовим избегавши више речене стра-
хоте, с њим вечна добра добијемо у бескрајње
векове. А Бог мира и љубави молитвама (светога)
оца нашег са свима вама и нама, Амин!“

А самодржац и сви благородници, чувши овај
страшан проглас, сузни преклањаху вратове своје,
тако да су од многога узбуђења хтели заборавити
и да се хлебом заложу, јер беше већ и дан пре-
валио. Чуђаше се старији брат сладости језика и
сили речј благодети божје која излази из уста
млађега, па у себи говораше: „Откуда му је дана
ова премудрост да овако говори? Дакле, јасно је
да дух дише где хоће и на ком хоће.“¹⁹ И тако,
пав ничице са свима, поклони му се, говорећи:
„Бог који нас је удостојио да молитвама вашим
будемо слушаоци ваших светих речј, удостојиће
нас да их и делом извршујемо“.

И тако Свети отпусти сабор, и по том сви
бише учесници за трпезама, и двогубо отпразно-
ваше, и двогубо се весеља насладише, душевно,
велим, и телесно, уједно се обогатише и небесним
даровима и земаљским. Јер од оба брата благо-
родници беху обдарени, и свима убогим којих

¹⁶ Откривање Јов. гл. 3., ст. 3. и др. ¹⁷ Пра — распра,
суд. ¹⁸ Посл. Јевр. гл. 10., ст. 31. ¹⁹ Смисао је: да је Дух Свети
на њем.

беше много дошло, много се раздели. Јер бејаху
у великом весељу душе и усрдни да све даду. И
тако сви одлажаху својим кућама, и, задивљени
чудесима, слављаху Бога због покоја и почести
светога свога оца Симеона.

ГЛАВА ДЕСЕТА.

Св. Сава, умољен од брата и осталих, остаје у Србији и наста-
њује се у Студеници. Путује по народу и утврђује Хришћанство.
Са братом Стефаном подиже манастир Жичу и мање цркве од
камена и дрвета. Чудо са раслабљеним.

Свети са онима који су с њим дошли из Свете
Горе помену самодршцу о повратку свом у Свету
Гору. А овај, чув реч ту, каода му прође копље
кроз срце, па паде к ногама и мољаше Светога
у име своје и благородника, говорећи: „Не остав-
љај нас у овај час, о оче свети, и немој ми пре
времена тугом узимати душу из мене, и овде, да-
кле, умољен светим оцем нашим Симеоном, пре-
буди на челу браће цркве, од њега саздане, пре-
свете Богородице, не као да славе тражиш, него
те молим да с њима пребиваш, него да штогод
добро узакониш међу њима и међу нама самим
и међу свим људима отачаства својега. Јер на то
те и посла Бог, као што ја замишљам, да недовр-
шено од оца пречасног нашег ти испуниш. А ја,
слуга твој у свем добром ка Господу, штогод
хоћеш и штогод речеш, бићу добропослушан го-
сподину мојему. Јер ако би могао Господом наћи
нам помоћи к Христу, па леношћу нас одбегнеш,
имаћеш да даш реч (одговора) за нас“.

Шта је, дакле, могла та милостива и веома
мудра и врло кротка душа, која никад никога није
хтела ожалостити, и шта би хтела учинити, видев
самодршца брата и све благороднике како падају
на земљу пред ногама његовим, и оне пречасне
оце који су с њим дошли како притичу у помоћ
ради останка његова, и како риданима срце растржу
и не дају му отићи? Побоја се да штогод неоче-

кивано, што га се лишава, не предузме његов брат, па, побеђен милосрђем, одмах се покори молби њиховој, говорећи: „Воља Господња с нама ваше прошење нека испуни.“ А божанствени тај муж, који је и самодржац Стефан благочастиви, велим, кад чу ово од Светога, са свима благородницима, испунише им се душе радости божанствене, и каода су нашли неко пребогато скровиште, поделише корист, наситивши се сладости и весеља. И тако Свети би постављен игуманом у великом манастиру, по имену Студеници, у цркви пресвете Богородице, коју пречасни Симеон, отац његов, без њега беше сазидао.¹ Јер син пре оца, пре много времена, беше дошао у Свету Гору, као што испричасмо, где, вршећи испоснички труд много исцрпљиваше младићски цвет (снагу).

И тако примив тај манастир, заповеди да се зове лавра светога Симеона, а онај који у њој управља да буде и да се зове архимандрит, као што је и сам у Солуну граду од митрополита и архиепископа био постављен за архимандрита. А све ово премного човекољубно божје старање ради нас промислом своје премудрости на њему је тако изводило. Јер тако му ствараше да се од последњег на више пење. Јер не хоћаше да се та велика светлост прикрива под одром у туђој земљи нити под судом,² него хоћаше је ставити на велики светњак да многе осветли, и тога ради доведе га таквим узроком у своје отачаство, и саветова да се покори молби братовљој. Јер га многа писма и сузе родитељске не могоше преодолети да раније дође и да их види, а да с њима живи, сувишно је и говорити. Јер имађаше несаломљиву и неослабну жељу да се од својих уклони, па шта више беше усрдан да у пустињи или туђини као убоги и заврши живот. Али што би би, и добро би, јер од Бога би.

¹ Студеница је сазидаана иза 1190. г., када је Св. Сава већ био у Св. Гори. ² Јев. по Мат. гл. 5., ст. 15. и др.

Јер, примив малу власт, ствараше велика дела у њој, јер не поробова трпезама, нити се одаде многоме вину, нити рашири дрва као стока, нити бади нахраћену утробу у меке одре, него, кад у пустињи живљаше, све већим трудима, постом и ноћним стајањем умртвљаваше пут, и не само иноцима биваше углед или законодавац, него се и пре светитељства³ показиваше радом апостол. Јер, идући по свој земљи својега отачаства, апостолски проповедаше Јеванђеље, казиваше разумно свима Тројицу, све учаше овапућењу сина божјег, заповедаше да сви исповедају да је он једнак Оцу и беспочетан и да је увек с њим, и да је пређе векова од њега рођен и једнобитан, и научаваше све да се Дух Свети који излази од Оца, који је једнобитан и једносапрестолан Оцу и Сину, слави и да му се поклања; проповедаше крштење покајањем ради отпуштања грехова, јереси разораваше, цркве подизаше на зидању и на основу апостолâ и пророкаâ, где је крајеугаони камен сам Исус Христос. Предаваше о суђењу обичаја (владања) људи од апостолâ, и украшаваше своје отачаство обичајем и законом христоименитих⁴ људи, у црквама установљаваше сва предања по правилу славословљем и појањем, а која научи у Светој Гори, свима иноцима се сам угледом показиваше, јер беху као препорођени и благочашћем и иноштвом, и који у власти бејашу добиваху и запређивања, због увреде,⁵ и сви убоги бејашу утешавани, поуком његовом међу браћом се љубав утврђиваше. Јер и реч његова све насићаваше слашћу као медом. А чудеса и силе не биваху далеко од светих, него се молитвама овога а помазивањем миром онога духови одгоњаху, болести се исцељиваху, ослабљени се подизаху, и много друго о чем није време говорити, тако да се сви који су видели ово див-

³ Пре него је постао архиепископ. ⁴ Христоименити — прослављени ради Христа. ⁵ Значи да је власницима због рђава поступања с народом претио божјом казном.

љаху и ужасаваху, да сви бејаху послушливи вери благочашћа и да га сматраху не да је човек, него пророк који им је послан, да се и сâм самодржац дивљаше и говораше: „Благословен Господ Бог Израилев, јер походи и избави људе своје, и подиже рог спасења нашег,⁶ овога светог господина мојег и брата, у дому оца мојега Симеона, слуге својега, да дâ разума спасења нама, људима његовим, на отпуштање грехова наших милосрђа ради и милости Бога нашега.“

Доласком Светога браћа се сјединише у многој љубави, велим самодржац Стефан и велики кнез Вукан, тако да се поуком Светога Вукан, кнез, срамио и стидео што је преступио очеву заповед, и говорио је да је узрок његове непокорности наговор и подизање од властеле, а не од његове воље. Гоњење и плењење престаде, и сви противници, видећи како браћа живе заједно у љубави, љубављу им се придруживаху. Српска земља је тада била великога пространства, вера благочашћа се свуда по њој распрострањавала молитвама светих отаца наших Симеона и Саве. Тада почеше зидати и велику цркву господњега вазнесења у Жичи,⁷ звану архиепископију. Друге многе цркве, мале и велике, сазида Свети, докле је био архимандрит у Студеници, не само камене него и дрвене, да се на сваком месту његове државе Бог слави.

О *подизању ослабљенога*. У неко време дође са самодршцем да разгледа како зидају архиепископију, јер беше довео и многе раднике зида ре и мраморнике веште из грчке земље, и сам, бавећи се с њима, учаше их да све по вољи његовој украсе, као што се и до данас види, у истину, свим украшена. Једнога дана изишав, нађе

⁶ Јев. по Луци гл. 1., ст. 69. ⁷ Жичу је Стефан Првовенчани са Св. Савом подигао између 1210—1216. за време игумановања Савина у Студеници. Постав архиепископом, Св. Сава се настањује у Жичи.

човека, ослабљена рукама и ногама и свим удовима својим, донесена ради примања милостиње и остављена на путу, да му Свети у пролазу да штогод. А овај богољубац, појући псалме Давидове, излажаше ван ограда, пешке идући са учеником својим, и, видећ га да никако не може да се усправи, испуни се сузама, плакаше, размишљајући о трошности човечјој. И, одмах одбадив висину благородства и част архимандрита — слично Богу као што је мој Христос, нашав рањенога због грехова од разбојника, однео га у гостионицу⁸ — и он унесе с учеником у цркву ослабљенога, положи га у мантију, и постави пред икону Христа који је врач душама и телима. А кад паде ноћ, сам се удружи с ослабљеним у цркви, и никога не удостоји да им дође, сам се труђаше да послужи болнику. И одмах припаде Богу, и, каода се држи ногу његових, вером се удостојава, прво се сам о себи исповеда, смерношћу привлачи милост, проси молећи да се услыша, проси болнику милости.

Свеноћним стајањем и падањем на земљу, бив у многим труду, марљивије се моли и натклања се над труп ослабљенога. И као неким врачевским⁹ помазањем помазује ослабљене му удове, растварајући својим топлим сузама и молитвама, и, кад их је довољно одаждио¹⁰ и био умом као на небу, и подигао у висину пречасне своје руке, зовући из дубине душе, призиваше бездан милости, говорећи: „Владико, сведржиоче, Господе Исусе Христе, Боже наш, сине и речи Бога живог, који си од искони са Оцем и Духом сабеспочетан, једнобитан и који си увек, беспутан, невидљив, неопипљив, бестрастан, после временâ, милосрђа ради и милости Бога и Оца, благоизволе нас ради овапутити се; који си примио света страдања часним

⁸ Јев. по Луци гл. 10, ст. 30—35. ⁹ Врачевски — лекарски, у вишем магичком смислу. ¹⁰ Одаждити — оквасити, од дажд — киша.

својим телом и поднео болести да нас ослободиш од страдања због греха и избавиш болести смртне; који си се оподобио да будеш опипан и виђен, а који си се ниси као Бог од неба одлучио; који си по земљи ходио, уверавајући нас чудесима дивним да верујемо теби, истинитоме Богу који си се нас ради очовечио; који си, видев ослабљенога код Овче Бање, исцелио га и са одра подигао и заповедио да узме одар на уверење дане му тобом снаге;¹¹ који си удовичина сина, на погреб ношена, улазећи у град Илијин, ускрсао са одра;¹² који си четвородневнога¹³ Лазара у Витанији свесилном својом речју из чељусти ада извадио;¹⁴ ти и сада, многомилостиви, преиздашни Господе, и овога овде предамном ослабљеног ослободи од болести која га држи, пошљи Дух твој Свети, и обнови твар своју, сабери разнесене удове његове, и освежи жиле, пути његове твојом неисказаном влашћу и силом невидљивом. Подигни га свега цела, слободна од телеснога вреда и душевног, да и ови људи твоји нови, вером к теби, видевши безбројно твоје милосрђе и бескрајњу благост која међу њима бива, шаљу, нама научени, славу Теби човекољупцу са Оцем и Светим Духом, сад и увек и у веке векова.“

И, завршив молитву, рече ослабљеноме: „У име Господа Исуса Христа, чедо, теби говорим: устани и ходи са сваком снагом!“ О ко да изговори силе твоје, Христе, или ко ће избројити мноштво дарова твојих којима си људима даровао власт да дивна дела чине вером у име твоје?! Одмах, дакле, са речју¹⁵ недужни, каода је од много година здрав, искочи из мантије као са одра и хођаше. Богу који га је подигао заједно с оним који га је дигао к њему узашиљаше молитвом славу, многим корисним речима Свети поучи отрока,¹⁶

¹¹ Јев. Јов. гл. 6., ст. 1—9. ¹² Јев. по Луци гл. 7., ст. 12—15.

¹³ Четвородневно Л. — Л. је четири дана био у гробу. ¹⁴ Јев. по Јов., гл. 11. ¹⁵ Са речју — чим је то рекао Св. Сава. ¹⁶ Отрогроб, бесправан човек.

да не би не разумео нити заборавиошћу покрио божју милост која је на њему била, и поучи га да се отреса онога што је зло, „да ти не буде, рече гори доцнији живот од ранијег.“ И уместо награде за исцељење, Свети га обдари, па отпусти својима.

А кад глас прође о исцељењу ослабљенога, сви који имаћаху недужне доношаху их и полагаху их пред ногама Светога. А он, на свакога од њих полагајући руке, молитвом их исцељиваше, а када се у манастиру налажаше, узимајући недужне, уношаше их к светој гробу пречаснога свога оца, и миром светим из светих његових моћију помазиваше их, и, молитвама Светога Симеона обогатени, сви исцељени и здрави одлажаху својим домовима.

И беше син диван оцем, а отац хваљен сином. Таквим се свејлицима свејљаше њада српска земља, њаквим се мужевима украшаваше, да и дружи свејодрици,¹⁸ слушајући о дивним чудесима која бивају од Свејих, мољаху да се њидруже љубави самодрица Свѣфана, нији смећаху што њројивно њочињати њројиву државе његове.¹⁹

ГЛАВА ЈЕДАНАЕСТА.

Добромир Стрез, најпре вазал а по том одметник Стефанов, диже се с војском на Стефана. Св. Сава одлази у стан његов и одвраћа га, али без успеха. Напрасна смрт Стрезова. Беседа Св. Саве.

О најрасној смрти Стрезовој Уз друга многа чудеса хоћу овде да испричам и о убиству, учињеном молитвама Светога. Бојим се да ко не изнегодује противу мене, да хоћу да оклеветам Светога као убицу. Не, за ово није крив ни Свети, нити сам ја зазоран, који ово причам. Ако није тако, то су онда криви и Илија, и Јелисеј, и пре њих Мој-

Бесправан чокек. ¹⁸ Светодржац — владалац. ¹⁹ Курсив је наш да бисмо истакли родољубиву хвалу Теодосијеви.

сије, јер у таквим делима не чине нам се ни они похвални. Јер онај сажеже два педесетара са људима, огањ скинув с небеса молитвом, и сам закла ножем триста пророка срамних, као Богу противних, а пре тога речју небеса затвори, а многе глађу умори, ревнујући Господу Богу Сведржиоцу. А други, кад му се ругаху јелинска деца, заповеди медведу да дође из пустиње и да их све подави, те да се њихови родитељи, видевши ово, поплаше, те не буду противни његову побожном учењу о Богу. Први пак Фараона морем потопа, а Амалика победи и погуби молитвом с подигнутим рукама.² А да пређемо многе свете из старих и нових времена, који молитвом убише противнике, да се не бисмо задржали дуљењем причања о оном што је било пређе.

Све је, дакле, бошје што ураде свети, без њега се не извршује ни дело ни реч. „Јер без мене, рече, не можете ништа учинити“. И што је од Бога преко светих учињено, све је пред њим добро и угодно, ако се коме зломисленику и чини противно. Јер неки пут Бог, приводећи нас к себи, раном³ других нас застрашава, па нас, као уздама у чељустима срдаца наших, страхом к себи притеже, кад нећемо да му се сами приближимо. А неки пут бивамо кажњени за наша сагрешења, зато што се због непокајане злости нећемо да обратимо Богу, јер многе ране, рече, грешнику, који се нада на Господа, доносе милост. Други пут Бог своје свете освећује као своје изабране угодноике, кад им се ко руга или досађује, или кад

¹ *Добромир Стрез*, најпре штићеник Стефанов који је живео у *Просеку* на Вардару, одметну се од њега и, измиририв се с бугарским царем Борилом и епирским деспотом Михаилом, спремаше се да нападне Стефана 1214. год. Кад Св. Сава не успе да га склони на мир, Стрез би убијен од својих људи, који не хтедохе рата са Стефаном. ² Писац се труди да оправда Св. Саву примерима из Библије, а и да тим докаже светињу његову. I књ. о царевима, гл. 18., ст. 40. II књ. о царевима, гл. 1., ст. 9—14., II књ. о царевима, гл. 2., ст. 23—24; II књ. Мојс. гл. 14., ст. 26—28. и гл. 17., ст. 11. ³ Т. ј. мукама.

се који неправедно дижу на њих, хотећи им наудити, да бисмо се и ми, видевши ово, и постидели и побојали, те да се не противимо њихову учењу о Богу и не презремо њихова добра савета, као што овај безумник, о ком хоћу да говорим, не хтевши примити добар савет Светога, сам себи поцрпе чашу гнева Господњега.

Беше, дакле, неко по имену Стрез, ако и зломан, али високога рода, од бугарске стране, царскога рода, сродник Калојована, цара загорског, кога, како причају, уби Свети Димитрије. Јер тај Калојован,⁵ цар загорски, подиже се и разори многе грчке градове по свој Тракији и свој Македонији, јер су тада владали и Цариград држали Фрузи,⁶ који не мараху за разоравање осталих градова, сматрајући да нису њихови, а он, налазећи их пуне и безмоћне, разораваше их, а све од Бога биваше. Тако дође с многим силом, као некад Синахерим,⁷ на бошји град, на крајеве света православљем чувени, Богом чувани велики град Солун, отачаство светога великога мученика и страстосноца Димитрија, у ком и његове часне моћи леже, точећи миро. И не постиде се светости Светога, нити се поколеба због чудеса која бивају од њега услед истицања мира код његове свете раке, него помишљаше како ће и Солун, као и остале градове, разорити и сасвим опустошити. Али топлим у Бога представништвом Светога не постиже своје празноумне намере, јер не просу тулац⁸ стрелу, нити извади оружја; јер, чим дође граду, бошјим судом од неке невидљиве муке у срцу умре, напрасно сврши. И тако Бог молитвама Светога заштити неповређен град. Силна војска, која је дошла, ужасом обузета, бојећи се Светога, науми бежати, али на-

⁴ *Бугарска* се у старих писаца наших зове и *Загорје*. ⁵ Калојован је освајао те градове 1204—1207. године. ⁶ *Фрузи* (Французи, Франци) су, пошавши на исток да ослободе Јерусалим, освојили Цариград и њиме владали од 1204—1267. год. ⁷ III књ. о царевима, гл. 19., ст. 32—37. ⁸ *Тулац* — торба за стреле.

челне војводе, не хотећи оставити свога цара, будући му верни, указаше му и последњу љубав, те собом понесоше мртва цара. Али, бојећи се дугога пута, распорише му утробу, па, избадивши сав дроб, тело му пресолише, и донесоше у своју домовину.

Тај више споменути Стрез бејаше гоњен од цара Борила,⁹ који после убиства цара Калојана беше преузео царство, и хоћаше га убити као царског рођака. Јер и тај Готин,¹⁰ поменути Стрез, беше чувен храброшћу много, да су му због тога још више завидели, па тражаху смрћу душу његову, јер га се бојаху, да се не зацари, па да њих не поубија. Тако, дакле, гоњен од њих и сасвим одагнан, немајући где смирити се, добеже благочастивоме великом жупану и самодршцу Стефану. А он, христољубив, прими га радосно са свима, који су дошли с њим, указав му сваку љубав и душевност своје кротости. Поштоваше га не као пребеглицу него као драгога сина, те њега, недостојна, удостоји своје трпезе, тако да многи начелници Стефанови раптаху због те многе љубави према њему. А они, који владаху у Загорју, много пута мољаху у самодршца Стефана за Стреза, али не да се спасе, него да се убије, и час велике дарове шиљаху да би задобили љубав, а час ратом прећаху, али увек за њ мољаху. Стрез ово разумеваше, те се бојаше и трепташе, па помишљаше и на другу страну бежати, да не буде како предан у руке непријатеља својих. Али побожни Стефан клетвама га увераваше да се тога не боји. Да би га боље уверио о правој вери и љубави према њему, побратими се с њим, недостојним, на Светом Јеванђељу и обдари га много коњма, и људма, и свима потребама. А пре тога, као што казасмо, Готи се много осилише и, нашавши многе грчке градове пуне и беспомоћне, заузеше их и

⁹ Дошао после Калојована, 1207. год. ¹⁰ Бугари су се у нас понекад звали и Готи.

држаху, па заузимаху и градове око Солуна, држећи у рукама и Охрид.

А побожни Стефан неке од властеле загорске који тада држаху оне градове, придоби за овога Стреза као за сродника царева и свога брата, и они му се са својим градовима придружише. И прво га Стефан уведе у један тврди град по имену Просек, дав му своју војску у помоћ, а и сам га поможе, и утврди, и огосподи, удостојив га да има у њему друга и брата. И, пошто уговорише да се један другом налази у свакој помоћи, заузео и градове других и људма их умножи. Јер га знаћаху загорски људи, те му многи прилажаху.

Хоћу овде да испричам безумље његово, и ако дуљимо причање. Много се, дакле, обогати, да би се могло згодно о њем рећи: угоји се, задебља, и рашири безумљем,¹¹ и заборави на Бога, понесав се умом. Јер се показа убица и немилостив, јаростан, и opak, и врло нечастан. Јер утврди свој дом на камену у више поменутом Просеку, а тај камен бејаше врло висок, до двеста сежања¹² и више, под којим одмах тече велика река, по имену Вардар. На том, дакле, камену, помостив га дрветом, начини своје позориште. Кад би, бедник, хтео да се весели, он би ту седео, пијанчећи на мрском, смртном судишту, играјући и веселећи се. А весеље његово бејаше смрт човечја, и за малу кривицу осуђиваше кривца на смрт, и заповедаше да се баци са оног страшног високог камена од онога позоришта. Кад кога тако бацаху, он, весео, узвикиваше: „Пази да не исквасиш кожуха!“, јер бачени немаћаше где пасти до у саму реку. А ако је ко имао кога од својих, то би они или људи који се Бога боје обилазили ону реку, тражећи га да ли га је где вода избацила, па да га нашавши погребу, као што доликује човеку. Ако би се где у дубини задржао, то би био храна рибама. Тако,

¹¹ По псалму 73 ст. 7. ¹² Сежањ — мера за дужину од шест стопа.

као што рекосмо, његово весеље бејаше смрт човечја. Тако он рађаше, јер уздајући се, каменомни, у своју силу и тврдоћу високога камена а не у Бога, у себи рече: „Ко је тај, који ће ме одавде сврћи?“ А не сети се, бедник, онога што је речено таквومه: „Пошто си био врло бешчаштан, а срце се твоје охолошћу узнело, подижући дом свој на висину и говорећи у срцу својем: Ко је тај који ће ме сврћи?, вели Господ: Да се и као орао узнесеш, и да усред звезда гнездо свијеш, и отуда ћу те сврћи.“¹³

Слушајући ово о њем, побожни Стефан жалаше и, бојећи се Бога, у савести се осуђиваше, што је тако сверепоумна јунца од смрти спасао, хранио и огосподио, па му беше мрско и само његово братство. Ради тога много пута му писаше, поучавајући га и молећи да престане тако што радити, али као што Соломон каже говорећи: „Укори мудрог, заволеће те; укори безумнога, омрзнуће те“,¹⁴ тако и овај, у истину, безумни, омрзе онога који га љубљаше, јер предаде забраву све што му некада учини Стефан, те му се за доброчинства показа незахвалан, јер, погазив заповед божју, постаде клетвопреступник и, презрев јеванђељско побратимство, одбеже љубављу од њега и одступи и вером. И постаде роб зависти и злоби, и, не страшећи се Бога, поквари душу своју, јер за небројена добра Стефанова према њему врађаше му безбројним злима, празноумни, јер, измилив се са Грцима и прионув својим Готима, сабра од обојих много набројено мноштво свакојаких народа, па с великом охолошћу, ричући као лав, крену се на отачаство његово с намером да му напакости и да га сасвим опустоши. А кад чу ово побожни Стефан, шиљаше много пута своје благороднике овоме нечовеку, говорећи да се сети пређашње љубави и молећи да се окане

¹³ По пр. Исаяји гл. 14., ст. 13—15. ¹⁴ Приче Соломонове гл. 9., ст. 8.

тако сверепе намере. А он, неосетљив као камен, упоређиваше то са ветром који духа мимо камен, сурова срца његова. А кад Стефан виде да се са безумља његова не може савити његов железни врат, и да води мноштво народа на њ, бивши у шкрипцу од свих страна, недоумеваше се, па, оставив да иште сваку људску помоћ, прибеже Богу с речима: „Боже, обрати ухо на помоћ моју! Господе, потруди се да ми поможеш, не остављај ме на радост непријатељу мојем, него молитвама пречисте ти матере и увек деве Марије и светога оца нашега, твога угодника Симеона, којим си нам показао да те познамо као истинити живот, молитвама његовим погледај на мене, грешника, који се у тебе узда, те судом твојим праведним пресуди распру моју. Јер ево вратише ми зло за добро и мржњу за љубав. Јер онај који је јео хлеб мој, подигао је на ме пету своју, и труди се да ме сплете, те да паднем. Помози ми, Господе Боже мој, и спаси ме по милости својој, нека се јави безбројно силна твоја рука, и нека запрети онима који се подижу на мене, да мој непријатељ угледа стид свој, и да се посрами, и да руку своју метне на уста своја, да се ужасне и поплаши, и да од страха уши његове оглухну, а ја, слуга твој, да се зарадујем и обеселим милости својој, што погледа на смерност моју и спасе од гонилаца душу моју.“¹⁵

И одмах, пошто сакупи своју, Богом даровану му, војску, и пошто се надом од молитава као оружјем обложи, усрдно се спремаше да изађе противу непријатеља. А богомудри Сава, архимандрит, као Мојсије и други Самуило, стајаше тада јавно пред свима и саосећаше срцем у бризи брата. Састрадаваше, дакле, и душом за отачаство своје и жаљаше своје сународнике, помишљајући како у судару многога оружја није могућно, а да не буде много крви, а особито за оне који се боре с топлом вером и усрдно, па заустављаше само-

¹⁵ Цела молитва је од псалмама.

дршца и све начелне војводе његове с речима: „Идем прво ја непријатељу и говорићу му, па, ако и мене, као и многе до сад, не послуша, кад га будем поучавао о Богу, онда ви чините своју човечанску дужност“.

И одмах с давидском кротошћу и вером изиђе к ономе Голиату, и нађе да је сабрао велико мноштво од многих народа и да иде на његово отацтво. А посред њих њега самог, друга његова, о ком Давид казује: „Видех безбожника како се преузноси и виси као кедри ливански“¹⁶, и, кад угледа Светога, као што имађаше обичај кад бејаше у самодршца Стефана, пав на земљу, поклони му се, и Свети га, љубазно примив, целиваше.

И кад се састадоше, и кад бише за трпезом, Свети га поучи многим слатким божјим речима пред многима верним, да престане од јарости безумља својега, и да се врати првој љубави његовој, да не буде крив за пролиће крви и за убиства многих, тако да су се сви који су слушали дивили сладости језика и сили речи Светога и премудро му говораху: „Саће су медено речи добре, а сладост њихова души исцељење“.¹⁷ А он, горак душом, показиваше се не сладак него још оштар, тако да су се сви чудили и молили Светоме, а противу њега негодовали. А кад се распреди трпеза, опет му Свети насамо говораше, утољавајући и молећи га, да им са већом љубављу него пре прионе. Опомену га како је пређе с љубављу примљен и спасен смрти од оних који су тражили душу његову, опомену га хране и побратимства, поучаваше га да не презре страх божји, нити да помисли да се поигра Богом, преступајући клетву. Исприча му и о летећем српу, који Захарија виде, и чија је дужина 20, и ширина 10 лаката, који жање непокајана клетвопреступника до смрти, светећи му се.¹⁸ И није могућно све изрећи,

којим га богоразумним језиком својим поучаваше, хотећи га привести у разум истине, и, љубећи му живот, узвођаше душу његову из рова смрти. А он тврда срца, непажњом глух, као аспид¹⁹ према обајнику²⁰ запуши уши своје, да не би слушао глас речи Светога, и све што му је Пречасни слатко и дивно, страшно и ужасно изговорио као пророчким богоговорним устима, не сматрав ни за што, о свем га не послуша.

Видећи Пречасни несвесну савест и неунижену вољу и неосетљиву природу ума његова као камена, рече му: „Ми овако говорасмо, желећи добра и теби као себи, и, пошто уздајући се у оружје, не примаш мене који ти саветујем добро, сам ћеш себи зла поцрпсти. А знај, да се и ми, имајући наду на Бога, нећемо устрашити од вас, нити ћемо се уклонити испред вашег мноштва. Коњ је готов на борбу, од Господа помоћ, Бог да се угледа међу тобом и нама“. И тако, растав се с њим, изађе од њега, јер беше већ вече.

А кад дође у свој шатор, подигав своје пречасне руке к Богу оцу, из дубине душе молећи се и помоћи просећи, говораше: „Помоћи нам дај, Господе, јер сем тебе помоћника у невољи немамо. Господе сила, који судиш праведна дела, који искушаваш срца и мисли, у теби открисмо оправдање наше. И ти знаш да према овоме ништа зло не учинисмо, да видим освету на овом као од тебе! Јер, уздајући се у своју силу, неправедно на нас мач наоштри, а твојом ће силом ући у срце његово. Господе сила, који судиш праведна дела, у те се уздах, да се не постидим“.²¹

Тако са сузама просећи помоћ, помолив се да буде услишан, призиваше у помоћ пречисту Богородицу, и светоме оцу пречасном Симеону, гле, дајући га као телесна, говораше: „Дођоше народи на достојање твоје, оче. Али не премучи о нама

¹⁶ Псалм 37., ст. 35. ¹⁷ Приче Соломонове гл. 16., ст. 24.
¹⁸ Пр. Зах. гл. 5., ст. 1—2.

¹⁹ Аспид — гуја. ²⁰ Обајник — чаровник, мађионик. ²¹ По псалмима.

ка Христу молитвама својим, не дај да буде на срамоту чедâ и слугу твојих!“ И одмах, уверив се од Бога Духом Светим, реченим у души његовој: „Спас твој јесам ја“, брзо се крену на пут у своју домовину за време ноћи. А онај, који не послуша Светога који му је саветовао добро, спавајући ноћу, одмарајући се и наједном са одра викну страшним јеком, јер Господ који је близу праведноме прошењу, да услиша молитву оних који га се боје,²² посла анђела љута, да га убоде посред љутога срца његова. А кад они око њега скочише и упиташе га за узрок страшнога узвика његова, а он од узбуђења, једва дишући, исприча како је неки страхан младић, рече „по Савиној заповести дошао к мени на спавању, и, истргав мач свој, прободе ми њим срце моје“, и све узбуђено мољаше да с великом брзином зову Саву. Погеше и стигоше, и Светога не нађоше, јер беше отишао. Јер тако и хтеде Бог, да не нађе онога који ће га исцелити. И тако са страшним јечањем од невидљиве ране у срцу те ноћи напрасно испусти дух. А ратници они, од њега сабрани, видевши брзо убиство његово молитвама Светога, страхом великим обузети, а уједно бојећи се и напада Стефанова, брзо се враћаху у своју земљу. А неки од бољара т. ј. слугу Стрезових, волећи да уђу у војску Стефанову, брзо стигоше, па му причаху о напрасном и невидљивом убиству његову. А Свети много плакаше, једвајући због испокајања његова, и тако, захвалив Богу, дође у своју земљу к Стефану, мир и љубав исповедајући. И ничим се што је било Свети не смеђаше похвалити или што говорити, него, шта више, беше смерношћу много као тужан и невесео. А Стефан, сазнав од оних који су били са Светим за узрок невеселости његове шта је било с њим, не смејући о том питати га, испита све од војника који су дошли и, сазнав о страшној смрти противни-

²² Псалм 34., ст. 18.

ковој, ужасом обузет, чуђаше се и прослављаше свесилнога Бога због онога што је било. И он много просузи ради њега,²³ љубљаше га као брата по Јеванђељу, и много га је гостио са својом трпезом.

А Свети, призвав к самодршцу брату све начелне војводе његове, па и њему и њима много рече од божанствених речи, поучив их: „Ево, Господ Бог молитвама пречисте његове матере и молитвама својега угодника, светога и пречаснога оца нашег Симеона, поможе вас, и без коњске силе и снаге људске и без икаква оружја, што све видите, убив вам противника. А ово му би за неунижену вољу његову, и грдни врат његов, и за много немилосрђе његово према људима који су исто тако саздани као и он, и за нечување клетве, и за презирање страха божјег. Јер свако зло не може побећи од божјега суда и јарости, и освета божја не изнемогава, гонећи оне који чине безакоња, док их не постигне. Ако и за време одлаже гнев свој, Бог трпи такве, очекујући њихова покајања, а за оне који се не покају због злости, нити му се обраћају, спрема најгорчу муку, и када мисле да избеглоше суда божјег, тада добивају изненадну казну, као и овај, о ком сада слушате, како му је својим судбама Бог досудио страшну смрт.

Али ви овим не будите неразумни нити небојажљиви, него, шта више, страхом и трепетом украшујте живот, и не војујте без правде, помишљајући како је Бог увек с нама, и ако што добро или зло творимо, све се налази наго и јавно пред њим, јер се ништа од наших срамних и тајних дела неће сакрити од очију његових које све виде. И ако, уздајући се у њ, творимо што му је угодно, ништа нам зло не могу наши непријатељи учинити. Јер Вишњега, рече, узео си за прибежиште своје,

²³ Т. ј. Стреза.

неће ти доћи зло, и рана неће приступити к телу твојему.

С тога и ви, у свем понижавајући се, захва-лите свесилноме Богу, с Давидом говорећи: „У смерности нашој сети нас се Господ, и избавио нас је од непријатеља наших, када се уздамо не у лук или мишицу своју, него у Бога који твори велика и неиспитана, славна и дивна дела којима нема броја.²⁴ Идите као Богом поможени, не ра-товавши, с миром својим домовима, и здрави бу-дите!“

А благочастиви Стефан самодржац и сви бла-городници, чувши страшну пљуку Светога, обузети ужасом о божјој сили, остајаху без одговора. И сви, захваљујући Богу за помоћ њима, поклањаху се и чудом и радошћу испуњени због победе која је била без битке, дивећи се светости Светога и хвалећи Бога, одлажаху својим кућама.

ГЛАВА ДВАНАЕСТА.

Св. Сава одлази понова у Св. Гору, његов поновни испоснички живот. Стефан, ожалостен што Св. Симеон не точи мира, по-зива Св. Саву да дође у Србију. Св. Сава не долази, али шаље изасланика с посланицом Св. Симеону. По одржаној служби и прочитаној посланици поново потиче миро. Радост због тога, Стефанова захвалност.

Доста година проживе Свети, управљајући у лаври светога Симеона, по имену Студеници, многа исцељења учини Бог метањем руку његових на недужне, и многа прогонства духова и молитвом, и многа чудеса која због дуљења речј није могућно ни изговорити. И не само њиме самим него и именом његовим, да и прости људи у домовима и у горама, пасући стада, помузавши млеко, и не требаху сиришта, доста је само рећи: „Савина те молитва покиселила“, и одмах с гласом сирење би се усирило и млеко укиселило, и врло добро било.

²⁴ Цела беседа је из псалама Давидових.

И уколико се множаху чудеса, све се више сви у вери православља утврђиваху, али и већа мучења и подвизи Светога обузимаху, клањања на коленима, и стајања ноћна, уздржавање вечито, јер када и за трпе-зом с братом самодршцем сеђаше, само привидно јеђаше; уздржавањем, смишљајући, украдаше спа-сење своје, да се овај, и ово сазнајући, дивљаше његовој уздржљивости и много пута пушташе сузе. Јер ту беше још из младости као анђео чи-стотом и светошћу као апостол и чудотворац, па га сви много љубљаху и дарове му доношаху, и жељаху да га виде. Јер, ако би се ко удостојио проговорити с њим, тај би задобивао од њега не худу корист души својој. Јер реч његова свагда беше зачињена Духом Светим као сољу, па због многих врлина уживаше безбројну и безмерну по-част од самодршца брата, од благородника и од свих осталих, али још из почетка он се клоњаше од хвале и славе и почасти људске као од мрских му, сматрајући их за себе тешким, па помишљаше бежати. Јер говораше: „Да ми како ова мала и привремена почаст не заступи ону велику и вечну? Или да ми рече Аврам, још више Бог Аврамов: „Блага твоја примио си у животу твом.“¹

Сеђаше се и првога свог распетог живота² у Светој Гори, свога ројског служења смерношћу, младићскога страдања, идења босоногог, каљавих кудељних рубина, неумивања, стајања обноћних, пошћења непрекидана љубављу за друштвом, мо-литве чисте, несмућиване калом богатства, оставља-ња света умом и узласка к Богу, све то помиш-љајући, виде себе као измењена у свем, па жаљаше, туговаше, и називаше себе бедним и пропалим. Осетљиво је срце по Соломону као црв костима,³ тако и њему тугом за онима крв испијаше и мо-зак му изедаше сећањем.

Не трпећи да му се љубављу за тим увек срце рањава, пошто све по реду у манастиру добро

¹ Јев. по Луци гл. 16., ст. 25. ² Распети живот — муче-нички, налик Христовога. ³ Приче Соломонове гл. 17., ст. 22.

уреди, и правило црквенога устава и живота иночког узакони, и преда да се тако држи, и, пошто у место себе постави браћи игумана кога знађаше да уме старати се о душама њиховим, пошто целива цркву и часни и мироточиви гроб свога светог оца пречасног Симеона, па га и накваси многим сузама, и помаза се светим миром његовим, и, пошто свима даде благослов и мир, изиђе. И дође к самодршцу брату, хотећи се пољубити с њим ради растанка, а он сматраше одлазак његов за излазак душе своје, и много плакаше, и са свима благородницима мољаше, хотећи задржати га, и, никако не могући, веома се ожалости. А Свети, видећи душе њихове у крајњој тузи, утешив срца њихова речима наде, рече: „Ако благоме Богу буде воља, опет ћу вам се вратити.“ И тако се испусти из рукљ њихових.

А самодржац Стефан даде му велико мноштво злата на потребу њему, и на раздавање манастирима у Светој Гори, и онима који усамљено живе и свима потребитим, и сам га с благородницима испрати до међа грчке земље. И тако Духом Светим вођен дође у Свету Гору. Сви који га знађаху, сазнавши за долазак Светога, веселом душом Богу захваљујући, долажаху да га виде. Јер сви га љубљаху и због крајње смерности, по првом животу бејаше свима сав њихов.

И живљаше доста времена у првој ћелији мучања у Кареји, понављајући пређашње младићске трудове пошћењем, а љубазни брат Стефан самодржац сматраше да се раставио с душом својом што се лиши брата и учитеља и ратнога савојника у молитвама к Богу. Јер таква беше без мере љубав њихова, каода су у два тела једну душу носили. Много пута, пишући му, пошиљаше, говорећи му: „Одлазећи од нас, надом нас утешити да ћеш нам се вратити, а дуговременим задоцњењем болешћу ме и тугом облажеш. Не презри онога који те љуби, доласком твојим развесели душу

моју.“ А овај христољубац не хтеде се одлучити од анђеоских сродника, божјих угодника, пречасних отаца и сапосника, не иђаше, расудив да је боље у таквим приликама ожалостити брата него ли Бога.⁴ Потом божјим неиспитаним издашностима и дубином неисказаних његових судова, којима, како ми не знамо, врши наше спасење, преста да излази и устави се миро свето, које обично беше истицало од Бога осећењем Светога Духа из светих моћију пречаснога Симеона, да ли по греховима нашим, не знамо, да ли је и овим Бог хтео удивити свете своје угоднике, и да свима објави колику љубав има према њима, и колико и они добрим делима стекоше слободе к њему. И ово се од многих неће утајити, и прекидањем неких чудеса, ако и за мало, покренуће их к врлини. Дакле, да ли овако, да ли онако, али се задржа и не изиђе.

У тузи, и врло великој, беше самодржац Стефан, сматраше да је божји гнев, говораше да се одвратио од њих његов отац Симеон, очекиваше с небеса неку казну. Помишљаше на грех свој, и испитиваше савест, осуђиваше се, тужаше, очајаваше, молбама и молитвама узлажаше к Богу и к светоме оцу, милошћу према убогим и свим што је добро труђаше се преко мере, да заустави очекивани од Бога гнев, а извештај је, говораше, ако Бог благоволи у добрима својим, ако миро истече. И пошто се свето миро затвори свима изворима, и не истицаше, не налажаше срцу утехе. Пошље к Светоме, у Свету Гору извештај о свем шта је било. Нађе узрок, да, дошав овога ради, утешити виђењем његовим много жалосну душу своју, па ће му дати безбројно злато на раздавање где зна, уједно га

⁴ Овај одлазак Св. Саве у Св. Гору неки историчари објашњавају незадовољством Св. Саве радом Стефана Првовенчаног, који је, оженив се унуком дужда млетачког Дандола, подлегао утицају римском, обећавајући папи покорност и тражећи од њега круну краљевску, која му је послана 1217. г. Ово се може извести и по даљем причању о престанку истицања мира и о забринутости Стефановој због тога.

мољаше да дође и да се молитвама његовим опет миро излива. Братске и милостивне и жалостиве речи му писаше говорећи: „Откако твоја пречасност, господине, отиде, и свети отац наш Симеон, како видимо, духом одврати лице своје од нас, јер се заустави истицати миро свето које осећењем Светога Духа из светих својих моћију обично изливаше на утеху нама и целбу, и друга многа чудеса од призирања Духа Светога не видеше се више као пређе. Много се молисмо да нас овима опет обдари, и по природи очево милосрдно срце закључа од нас неприродно немилосрђем као железом, и не послуша нас. Да ли нам се ово догодило због грехова наших, што поживесмо неугодно Богу, или што ти ниси с нама да нас чистиш од грехова? Тога ради молим те и молим ти се, излечи ми болест, смилуј се на сузе моје, иако не смем, због многих мојих грехова, да се удостојим имена брат твој, помилуј себе и нас једнородне и саутробне по матери. Дођи нама, Богу омиљени, и пречасноме своме оцу, па и свима од њега рођеним, да би владика Господ наш Исус Христос твојим доласком к нама милостивно просветлио лице своје, и да би заповедио твојим молитвама пречасноме оцу нашем Симеону да Духом Светим истаче миро свето из светих моћију својих, и да нас као своје слуге, по првом обичају, учини утешеним.“

А Свети, као што напред рекосмо, не могав се одвојити од сладости живота у пустињи, у посту и мучању, још више клонећи се славе људске, из љубави према Богу омрзе⁵ и брата својега, и не умилостиви се ићи к ономе који плаче. А напише својом руком молбену посланицу Светоме као живу, који по смрти није умро, с речима: Као од Бога ти заповеђено и од нас, Пречасни, умољен, презри и по које сагрешење према Богу и непо-

⁵ По овом јаком изразу види се да је Св. Сава заиста био љут на Стефана због његова попуштања католицизму.

слушност према теби од чеда твојих, и учинићеш да твоја света рака, осењена Духом Светим, точи свето миро и сада као и пређе, и, њим помазав, развеселићеш чеда своја и народ свој да не тугују у жалости. И као што си рекао, док си био још у пути као ја, да ћеш ме послушати Бога ради, и кад Богу отидеш, да ме нећеш оставити молитвама — ако си истинито обећао — тако и сада, господине мој, нека разумем твоју отачаску љубав, да ме као пређе телом и сад, још више, духом слушаш, да се не посрадим, како се надах на те с Богом, да се не лишим наде, моли се за нас, оче, Господу у светим својим молитвама.“

И брату Стефану написа засебно утешно писмо, па пошље једнога од ученика својих, часна и пречасна старца Иларију монаха који је имао чин свећенства, да га однесе у српску земљу из Свете Горе, заповедив да посланицу пречасноме Симеону никоме не преда или да је прочита. Заповеди му шта ће све учинити молбама к Богу и к Пречасноме, означив му и дан у који ће, одслужив службу свету, прочитати посланицу над гробом Пречаснога.

А послани овај Иларион јеромонах, приспев у српску земљу и дошав благочастивоме Стефану, предаде му писмо од Светога, па му каже да носи и посланицу к пречасноме Симеону, али, говораше, да му је заповеђено да је никоме не предаје. А Стефану, док читаше своје писмо, испуњаваху се очи сузама као језеро водом, дивљаше се немилосрђу братовљеву Бога ради, да га не могаде толиким плачем и мољењем склонити да му дође, али радосно прими писмо и посланика у име онога који га је послао, и веселом душом обесели му се као пророку бојјему.

А старац, по заповеди, похита стићи ка гроб-Пречаснога, да све заповеђено му од Светога молбама изврши. Христољубиви пак Стефан не отпусти га, говорећи. „И ја идем с тобом.“ А кад су заједно дошли до часнога и светог манастира, у

ком је гроб Пречаснога, Стефан се одлучи да стоји у цркви сву ноћ са игуманом и свима иноцима. Старац пустињик се дивљаше свеноћном и недремљивом стајању, сузама и узбуђењу самодршца световњака, па се срамљаше савешћу и осуђиваше, сматраше себе да је бедан и пропао. „Јер, рече, не стекох ја у пустињи постом толику побожност, колико овај у свету, војујући.“

Јер се он познаваше и као обичан властелин и према свету само као Стефан, и све се више налажаше према Богу или људима у свем Богом похваљен, у војсци искусан и храброшћу удивљен; јер када сеђаше у челу трпезе, весељаше благороднике бубњима и гуслама као што је обичај самодржаца, а када је опет стајао напред на молитви или у цркви, многим узбуђењем и громогласним плачем окропљаваше земљу; правдом и истином светло украшен, љубављу према ништим богољубац и врло изврстан, а неговаше много и књижевност,⁶ и уз то беше врло разуман и вешт приповедалац. Али, како сада није лако сплетати Стефану венце похвалама, да наставимо даље причу.

А кад се свршило свеноћно стајање и молбе, послани из Свете Горе ученик Светога, часни и предостојни старац ава-Иларион јеромонах одслужи свету и божанствену литургију, и тако у пуној свећенства одежди изиђе из светиње над светињама, држећи у рукама кадило мирисима мирисаво и посланицу Светога, и приђе ка часноме гробу светога и пречасног оца Симеона, и испоја појања достојна почести његове. А самодржац син стајаше напред код гроба очева, немајући мере сузама, игуман, иноци, благородници и многи други, сви се тискаху да виде и чују шта ће рећи посланица, шта ће се јавити и шта ће бити.

А чиститељ,⁷ покадив гроб пречаснога Симеона, и поклонив му се с многим узбуђењем као

⁶ Од Стефанових дела данас знамо само за *Живот св. Симеона*. ⁷ Чиститељ — свећеник који чисти од грехова.

живу, светло прочита молбену посланицу Светога свима да чују. И одмах, са свршетком посланице, превелики тај гроб Пречаснога благодаћу Духа Светога наводни се као морем, призивајући се извирањем мира, истицаше свима пређашњим изворима, тако да га не стизаху сабрати у часне суде, него се и лице црквено напојило и пријатно омирисавало. Не само из гроба него и из светих слика Пречаснога, где беху исписане, учини Бог да истече миро слично моћима и преко природе, удивљујући свете своје већим знамењима и чудесима као омиљене себи.

Сви, видевши и чувши ово, и ужасом и радощу обузети, са сузама призиваху: „Господи, помилуј!“ Све, од самодршца па до последњег, поменути Иларион чиститељ светим миром помаза, и узимаху да однесу и домовима својим, да би их осветили. После свега овог Стефан самодржац, узев реч, говораше свима да чују: „Треба се дивити Богу, како је, у истину, диван Бог у светим својим делима, и увек га са страхом славити и хвалити достојно, али треба чудити се и светима његовим, корисно је и њих славити, како несумњиво стекоше толико слободе к њему делима и врлинама, љубављу и вером. Јер где се узакони закон човечје природе да живи мртвима пишу, или да им што говоре, или да мртви живе послушају и да им заповести извршују? Али све ово бива по речи Господа мојега Исуса Христа: Онај који верује у мене, чиниће и сам дела која ја чиним, и већа ће од ових чинити.⁸ Девојко устани,⁹ Лазаре,¹⁰ изиђи напоље, рече Господ, и реч дело извршиваше. Тако и многи од светих именом његовим учинише по речи његовој многа дела преко закона човечје природе. Тако и данас би од Господа ово дивно чудо пред нашим очима ради светих ових, велим ради пречаснога оца нашег Симеона и господина брата

⁸ Јев. по Јов. гл. 14., ст. 12. ⁹ Јев. по Мат. гл. 9., ст. 25. ¹⁰ Јев. по Јов. гл. 11., ст. 43.

мојег Саве. Јер знате колико се молисмо и пла-
касмо да се смилује изливањем мира, и не бисмо
послушани. Сад пак разуместе само речју једнога
другога Богом послушаност, преко природе. Виде-
сте како обојицу Бог слуша и вољу им извршује. Све
ово чини Бог ради нашега спасења, да разумемо
како Бог више љуби једнога праведнога и слуша
га више од многих светских грешника, и да по-
знамо како наш живот није Богу угодан, и да
своју бедноћу осудимо, како нисмо достојни ни
по земљи ходити. Јер колико смо далеко гресима
нашим од подобних за грех нам људи, велим све-
тих, ради тога и њих, како доликује, славимо, по-
дражавајмо делима њиховим, макар и по могућ-
ству, дивимо се бољему старању увек о нама,
дуготрпљивости и милости по апостоу који говори:
О дубино богатства и премудрости и разума бож-
јега, како су непознати судови његови и неиспи-
тани путови његови.¹¹ Јер ко разуме ум његов,
или ко му би саветник у оном чим све наше спа-
сење врши, јер је из њега и њиме и у њега све.
Њему слава у веке векова, амин!

Диван је тим био Стефан, и похваљен је и по-
штован био од свих не толико, због багренице,
колико због говора разумним речима, и тако, за-
хваливши Богу, поседаше за трпезе. Много богато
тада, христољубив и милостив, и убоге обдари и
благороднике веселом душом награди, а по том
сви одлажаху својим домовима, славећи Бога и ди-
већи се чудесима која су била од Светих. А кад
је дошао ученик Светога часни старац ава-Ила-
рион јеромонах, похита да опет пође Светоме у
Свету Гору. А благочастиви Стефан, не смејући
га задржати, отпусти га, и, клањајући му се, рече:
„Оче, за колико сам ти благодати дужан, јер си
се ради господина брата мојега тако дуго трудио
и миром ме светога ми оца обогатио.“ Посла с њим
много злата на потребу своје светом брату, пре-

¹¹ Посл. Римљ., гл. 11., ст. 33.

даде му и стакленицу новоизливеденога мира с ре-
чима: „Твојим молитвама светим од оца нашега,
још више од Бога, даровано нам прими од нас као
твоје, и моли се за нас Господу.“ А посланик, кад
је дошао у Свету Гору, исприча Светоме све о
чудесима која су била, о којима и сâм није да није
знао, а Свети захвали многим сузама Богу што
није презрео његова мољења, и, помазав се светим
миром пречаснога свога оца, с многим плачем по-
хваљиваше љубав његову према њему и после
смрти и послушност Бога ради.“

ГЛАВА ТРИНАЕСТА.

Св. Сава одлази у Никеју, где постаје архиепископ и добива
црквену самосталност (1219). Враћајући се у Србију, задржава
се неко време у Св. Гори, одакле доводи изабране ученике за
епископе, и у Солуну, одакле доноси црквене књиге које ће се
превести.

После овога ради манастирских послова хтеде
Свети — боље рећи Бог хтеде ради њега — да
иде у царски град Константинов¹ а тада у њему
цароваше Тодор Ласкар. И он дочека Светога с
великом нестрпљивошћу, јер беше слушао о њему
чији је син, и о животу његову у пустињи пуном
врлина, али му и пријатељ падаше, јер кћи цара
Тодора Ласкара би дана за жену Радославу, сину
Стефанову, а синовцу Светога Саве². Тога ради
цар га дочека с двогубом чашћу, много љубазно,
јер га жељаше видети. Тако га је много време
цар гостио и поштовао, и, пошто је свршио по-
словце манастирске, хтеде поћи од цара. Па, примив
Богом послани савет у срце своје, рече себи и
онима с њим: „Сада је време, да, с бољом по-
моћу, извршим жељу срца мојега о земљи отача-

¹ Погрешно. Цариградом су тада до 1261 владали Латини, а Грци
су владали у Никеји у Малој Азији. ² И то је погрешно. За Ра-
дославом није била кћи никејског цара Тодора Ласкара, него
епирског деспота Тодора Анђела.

ства мојега. Да ли ће после овог бити такво време, да опет овамо дођемо? Ко зна да ли ћемо бити живи!“

Па, положив наду на Бога и приступив цару, рече: „Божјом вољом који хоће свима, па и нама, спасење, би изагнана зловерна јерес оцем мојим и нама из земље људи наших, и православна вера расте и множи се. Један нам је недостатак, што немамо свога архиепископа да освећује у нашој земљи и да учи о Господу. Тога ради молим милосрђе Ваше кротости, да добијемо по молби о овом, да ти царство заповеди светоме оцу васељенском патриарху, да једнога од браће моје освети за архиепископа земљи нашој, за освећење наше и похвалу Вашег благочашћа.“

А цар одговори: „С радошћу и веселом душом испунићу твоју молбу, али хоћу да видим кога брата кажеш, и, ако га Бог благоволи у души мојој, рећи ћу, а такав треба да је врло достојан.“ А Свети рече: „Сви да дођу, па кога благоволи Бог у души твојој, казаће ти анђеоло твој.“ И кад бише призвана браћа Пречаснога, цар рече: „Оци моји а браћа твоја сви су часни и свети, али нисам врло уверен да су они достојни толике висине чина и апостолског седишта. Тебе пак самог с Богом изабра душа моја, јер се твој живот из младости не покри многима од нас.“ А Свети се одрицаше, говорећи: „Ни ја не дорастох до тога степена, нити се удостојих њега начином живота.“

Цар извести патриарха о молби Светога, и рече да другог не удостоји да узиђе на такво достојанство до њега самога који моли. А патриарх, саслушав вољу царевој о Светоме, веома се обрадова, јер га и он много љубљаше, па хитно дође цару, кога цар, узев за помоћника, говораше Светоме: „Не одричи се апостолскога избора преко нас, јер од Бога Духом Светим имамо о теби извештај у срцу нашем. Прими и наш савет као добар и користан. Сада је у почетку људима твојим

потребан добар помоћник с таквим достојанством ради Бога, у тебе је сад реч поуке спојена с влашћу, све ће ти лако бити, имајући Бога за помоћника. И шта је сама себе спасти мучањем у пустињи? Ако пак многе у свету обратиш од заблуде Богу речју, већу љубављу ћеш их за себе задобити. И чујмо га како говори: Који од недостојног у достојно изводе, биће као уста моја.“³

А Свети, сећајући се многога говора у власти, одмора и живота који слаби и недостатка да се молитвама к Богу одвоји, клоњаше се овога као рова и замке, више љубљаше анђеоски живот у пустињи, посту, страдању и мучању, и љубављу за њим цедаше душу своју, па се опет одрицаше цару и патриарху да неће имати успеха. А цар, растужив се, рече: Ко нешто нема, а хоће да моли препирући се! Требало је да се покориш корисноме савету многих, а не да се својом непокорношћу опиреш и остајеш при свом. Тражи који ће те осветити, а ми нисмо беспослени.“ И тако цар уђе у засебну собу.

Шта је, дакле, она смерно-мудра и праведна душа, која је хвале и почасти као хуле бешчашћа мрзела, могла учинити, видећи цара како се не покорава молби, ако се он прво не покори царевој вољи? Нуђен много од патриарха и од свих високих царевих људи, учини по царевој заповести, говорећи: „По својој вољи нека Бог изврши вашу свету заповест на нама грешним.“ Обрадова се цар због тога, па заповеди служиоцима и цркви да се све по закону припреми из царске палате.

И, кад је дошао нарочити божанствени празник, освети се Свети за архиепископа све српске земље руком пречаснога и свеосвећеног васељенског патриарха и архиепископа Константинова града, новог Рима, Ђермана.⁴ Цар је са свима вој-

³ Непознат извор. ⁴ Погрешно. Патриарх је тада био Мањоло Сарантен.

водама и нижим стајао напред и говорио: Достојан, а, шта више, Бог је своје објавио. Неко је од достојанственика видео и причао после патриарху, како се при постављању његову излила на њ светлост небеска, и обасјала га, и учини га свега оњаним, као светлост.

И, кад се божанствена служба свршила, цар и сви царски људи сакупише се да се благослове од руке новоосвећеног архиепископа. А благочастиви цар обдари довољно златом убоге због постављења његова, патриарха и митрополита, епископе са свим свећенством, и многе благороднике позове у царску палату за саобеднике себи, а првоосвећени васељенски патриарх прими архиепископа српског за сапрестоники и сатрpezника. Веселећи се неисказаном радошћу због тога и приређујући велико утешно тржанство свима, цар обдари патриарха и митрополите, епископе и све свећенике великим даровима, свакога по доликовању, тако да су се сви дивили превеликој царевој љубави према Светом.

Хоћаше Свети, по од Бога одређеном му суду, поћи у земљу својега отачаства, па прими божји савет и разум у своје срце, размислив о мучном и дугом путовању и многим издавању злата даривањем, када се буде долазило у царски Константинов град да се ту архиепископ освети. Уз то и о размирицама самодржаца источних са западним, и о бедама које ће настати због нередâ међу њима, и о удовиштву⁵ цркве због оскудице да се иде у царски град на освећење, или да због какве мржње цар и патриарх тако држе цркву. Размислив о свим тим невољама, хотећи учинити западну⁶ нашу цркву слободном од свих њих и Богом самовласном којом ни у чем неће владати источна, призва у помоћ молитвама пречаснога свога оца Симеона и Бога ради тога, па приступи цару го-

⁵ За цркву се каже да је удова (празна) после смрти архиепископа или епископа, све до постављења новог.

ворећи: „Ако си Богом уверен, помислио си, наклоњен нама, учинити нам савршену и милостивну љубав, да по заповести твојега царства примим од блаженога и свесветог оца васељенског патриарха благослов и заповест устима и руком, и писмено, да после овога нац архиепископ не долази овамо у Константинов град на освећење, него да се онде освети од својих епископа.“

А цар, чув то, промени лице своје због високе молбе, јер и патриарху и свима благородницима беше сасвим неугодно. Јер хоћаху да их освећењем и влашћу црквеном имају покорним себи, послушним и дароносним. Али ради велике љубави коју цар имађаше према Светоме, срамљаше га се да га, не испунивши му молбе, отпусти жалосна, па, ако је и с муком утишао оне који негодоваху, учини Светоме по молби. И Свети патриарх, умољен од цара, напише благослов, да више не долазе од српске земље у Константинов град, када хоће да освете себи архиепископа, него да тај архиепископ са сабором својих епископа то учини,⁷ или пак да се сами епископи сакупе и да освете себи архиепископа. Руком и устима патриарх и сви архиепископи, митрополити и епископи благословише Светога, и благословише и оне који ће по њему бити и заповести благословене, потписавши сваки својом руком, предадоше Светоме. Много дана примаше патриарх Светога у дом црквени, и као новоосвећена учаше га свима правилима црквеним, када питаше.

Пошто га обдари жазлом светитељства и светим одеждама свећенства, напише му другу заповест с речима: „Ја Ђерман, васељенски патриарх, архиепископ Константинова града, новог Рима, у име Господа нашег Исуса Христа осветих Саву за

⁶ Западна — у смислу географском, на западу од Грка. ⁷ Овде се јамачно мисли да архиепископ за живота може себи да постави заменика, као што је Св. Сава, полазећи за Јерусалим, поставио Арсенија.

архиепископа све српске земље, и дадох му у Богу власт да по свој области црквеној освећује епископе и попове и ђаконе, да разрешује и везује кривице људских сагрешења, и да све учи и крсти у име Оца и Сина и Светога Духа, и као што мене да и њега слушате сви, у Христу православни Хришћани.“ И тако, целовав светог патриарха, многоструко и многочасно божанственим почастима обдарен од њега, изиђе. Дође благочастиво ме цару, хотећи дати му опроштајни целив, а цар га с љубављу дочека и замоли од њега благослов, говорећи: „Све твоје молбе испуних, оче. Молим твоју светост, да нам будеш молбеник у молитвама својим ка Господу. Богом праћен здрав ћеш својима стићи, па нам и потом јави о свом здрављу.“

И тако целовав цара, изиђе из палате. Даде му цар што му је за пут потребно. С овим и много злата, говорећи: „Као новопостављен да дајеш онима који просе од тебе, прими ово, и моли се за нас.“ Тако се, дакле, свети отац наш удостоји божанствене власти да учи, везује и разрешује, апостолскога чина. Не задоби престо безаконем, не сагради недостојанством труд на заповести, т. ј. на правила,⁸ не украде власти митом, ни разбојнички, не оте је као силници, не гони за чашћу него чашћу гоњен и једва умољен, прими не човечанску него божанствену благодет од Бога. Тако на седишту светитељства не седи губилачки него спасилачки, и хвали Господа. И тако је, дакле, Бог учинио на Светом у царском Константинову граду.

А кад је стигао отуд опет у Свету Гору, сви који су живели у њој, чувши за њ да је архиепископ божанственом влашћу, из гора пустињских, из пећина и провала каменитих долажаху му у манастир Хиландар, носећи радост и тугу, хоћаху се

⁸ Т. ј. труд који ће имати као архиепископ да заповеда и наређује.

и благословити од њега и дати му опроштајни целив у Господу. И с радошћу, дакле, Бога похваљиваху ради онога што је на њему учинио, а и жалост их обузимаше, жалећи за добрим својим у Богу храниоцем, сапосником и подвижником, и што је још од детињства одрастао с њима у пустињи. А он као из почетка у Богу богати дароваца утеши све милостиво речима, и обдари потребама, па, замолив их да му буду помоћници молитвама к Богу, отпушташе свакога своме дому. А кад чу прота и сви игумани од великих и малих манастира, како је патриарх дао Светоме власт освећивања по области својој, сви по реду призиваху Светога у своје манастире, и с којима Свети свршиваше свету службу, освећиваше им попове и ђаконе и чатце.⁹ „И бејаху сви заједно у цркви у молитвама, као што се казује у делима апостолским, и ломљаху по домовима хлебове, и примаху храну у радости и пространим срцем, хвалећи Бога за све.“¹⁰

Тако Свети, пошто се поклони у свима манастирима свима црквама, и пошто проти и игуманима и свима у Господу даде целив, дође опет у свој манастир Хиландар. Игумана засебно научи како ће онима под њим сваком врлином на себи показивати пример, а браћу опет како ће у свем игумана слушати са страхом божјим.

И тако, дав свима мир и благослов и у Господу целив, изиђе из манастира, узев са собом оне које знађаше подобним да их постави за епископе. Често, обрћући се, обазираше се на дубове пустињске Свете Горе и на оштре камените путове по којима, бос ходећи, похађаше свете, сећајући се блаженога живота оних пустињика изван таштега света, и узвишавања умом од онога што је земаљско к Богу непрестаном жељом и молитвама. Размишљаше и о првом свом животу и о многој

⁹ Чатац — онај који чита апостол, псалтир и друго. ¹⁰ Дјела ап. гл., 2., ст. 46.

помоћи к Богу од ових пречасних, поуком и гледањем живота њихова, а помишљаше како ништа неће моћи успети у земљи народа свога, пошто пређе у њега архиепископа није било, па каода излази из некога раја божанственог, из Свете Горе, или да је изгубио много богатство, говораше плачући: „О коликих се блага лиших ја, бедни! О колико богатство, да се безбрижношћу од света молим Богу, замених ништавном славом људском! Авај мене, авај мене, ко да се не заплаче нада мнош! Где падох и шта добих, Господе мој, у кога се уздах, одвајајући се од светих и излазећи из Свете Горе? Ако је, пак, на мени воља твоја блага, молитвама пречисте матере своје и твојега угодника Симеона, оца мојега, не остављај ме ради тога у тузи непоуздана, да се туговањем потапам.“

И тако невесео иђаше, тугујући вас дан, а кад ноћ паде, и он се одмараше, гора, мислена и света, гора божја, гора тучна, гора усирена Духом,¹¹ гора као небеса, гора виша од небесних гора, као све анђеоске силе, свечиста дева и мати Бога нашег, велим, од које се без семена, без руке човечје, од спона њених девојачких као од горе велике, по дивном Данилу, устрже камен Христос¹² и све бесовске идоле сруши, појавивши се у сну, подиже душу његову из очајања, говорећи: „Имајући мене за посредницу код цара свих, сина и Бога мојега, ти због тога тугујеш! Устав, хитно иди на посао, који си од њега изабран, ништа не сумњајући, јер ће ти све он помоћи на добро.“

А Свети, дошав себи од виђења, нашав своје срце утешено неисказаним весељем, захвали Богу многим сузама, имајући пречисто уздање у њега, па иђаше својим путем, радујући се. Дошав у велики град Солун, и поклонив се светоме великомученику и страстотрпцу Димитрију, и, дав митрополиту града целив ради Господа, настани се у

¹¹ Све ово поређење Богородице с гором узето је из актиста Богородичина. ¹² Пр. Дан. гл. 2. ст. 44—45.

манастиру Филокали. И, не одложив ни мало, призва највештије живописце, и замоли их да брзо напишу две иконе велике висине стајалице,¹³ и заповеди да насликају на једној превисоког и божанством неисписаног цара Христа Бога, који божанством са небеских висина не одступи а на земљу сиђе, у моју низину, мене ради овапути се, да ме, узев собом, узвиси на небеса, и да ме, удостојив са собом, посади са собом и на престо Бога оца, а на другој вишу од небеса, неисказану гору божју која му се јавља, свечисту царицу, деву и матер тога самог Христа и Бога нашег. И тако, сјајно украсив ове иконе златним ланцима, камењем драгим и бисером, постави их у истом манастиру Филокали, које на част Богу и на успомену Светог и сад стоје на месту, где се и поставише.

После тога Свети, пошто сабра све потребе које припадају великој цркви, и узе са собом законске књиге,¹⁴ сјајно праћен од митрополита и ипарха и првака градских, путоваше ка земљи народа свога. Унапред јави писмом о доласку свом брату самодршцу Стефану. А кад благочастиви Стефан чу да долази давно жељени и драги брат, и да му долази не просто, него са божанственом влашћу првоосвећенства, весељаше се двогубом радошћу Господа ради, али, обузет великом болешћу, не могаше му изићи у сретање, него пошље место себе синове своје да га пресретну, који младошћу беху као орлови златокрили, и с многим благородницима стигоше до грчкога краја. И примаху свога по крви стрица, а у Богу владику и оца светога, и праћаху га к самодршцу са сваком почашћу.

¹³ Стајалице иконе — велике иконе које се не вешају о клин него стоје, прислањају се на зид. ¹⁴ Мисли се да је тада преведен и номоканон (устав црквени, крмчија) Фотије редације.

ГЛАВА ЧЕТРНАЕСТА.

Св. Сава враћа се у Србију и исцељује брата. Поставља епископе и крунише брата Стефана за краља. Беседа његова у Жичи о правој вери. Поставља егзархе и сâм путује по земљи ради утврђивања народа у православљу.

А кад дође Свети над болеснички одар самодршца брата, овај му, подигнут од других, једва могаде дати целив, и настаде плач од обојице и од свих благородника. Јер силна болест беше самодршчева, да се никако не надаше животу. Али Бог који је доласком својим утолио сузе Марији и Марти, и доласком Светога архиепископа промени све ово из туге у радост. Оми, дакле, крст часни и свети, и том освећеном водом и топлим молитвом напоји брата, и свега га окропи, полагајући своје свете руке на часну његову главу, и, грлећи је, са сузама целиваше, много се молећи за њ тајним молитвама срца ка зналцу тајни и који види све скривено. И молитвом светом болесник се спасе, и наједном се опорави.

Господе Боже мој, прослављам те и појем име твоје, дивим се многоме твом човекољубљу и брзоуме милосрђу, јер си дивна дела са светима својим учинио и чиниш, да онај који је много времена од недуга био мучен, и сасвим није могао усправити се, и за кога и најбољи лекари мишљаху да му је живот без наде, устане ненадно брзо са одра. И бледило самртничко одилажаше, и пужвице румене на лицу се појављиваху, јер сви недужи ишчезаваху метањем, у име Бога мојега, руке светога архиепископа. И одмах седе за трпезу са светлим архиепископом и са благородницима. Двострука је радост и весеље било благородницима и свима осталим због доласка Светога и због здравља самодршчева, и похваљиваху узрочника томе, Христа мојега, који је рекао: „Именим мојим бесове ће изгонити, на недужне ће руке полагати, здрави ће бивати.“¹

¹ Јев. по Марку, гл. 16., ст. 17., 18.

Свети је за много дана био гошћен од брата самодршца, и све му је Свети испричао, шта је Бог на њему учинио у Константинову граду. А он с радосном душом похваљиваше Бога ради тога, клањајући се Светоме и говорећи: „Добро си дошао, Богом послан, да нас и све људе својега отачаства поучиш, да узакониш по законима и обичајима хришћанских народа и да украсиш свим како ваља, а ја ћу бити твојој заповести о свем послушан слуга као господару мојем“. Договори се и са благородницима где и у којим странама треба поставити епископе, и тако Свети дође у Студеницу, лавру Светога Симеона. И пошто многим сузама љубазно ижљуби цркву свету и часну и мироточиви гроб свога пречасног оца, и пошто даде игуману и браћи целив у Господу, мир и благослов, одмараше се у манастиру. У све недеље и велике празнике онде, као што имађаше обичај од Свете Горе, састављаше у цркви свеноћна појања, и, вршећи свету божанствену службу, освећиваше попове и ђаконе и подђаконе и чатце, све учаше правоверју покајањем људи својих, и да се обраћају Богу марљивим животом. Овим, говораше, чине се достојна дела покајању.

Бог који увек задивљује изабранике своје свете, задивљаваше и ова два своја угодника тада као и увек. Јер у које год време Свети свршиваше свете службе у цркви где је гроб пречаснога оца његова светога Симеона, и када долажаше сâм да га покади, отац даваше почаст сину својему првосветитељу као награду, јер, истачући миро, омирисаваше богато њега самог и све људе који су напред стајали. И, у истину, гледаоци могаху тада видети да нешто дивно бива. Мислим да је и сада богољубивим душама које ово слушају поучно до суза, јер каода су се по некој слози живи и мртви договорили, и овај, дакле, богоречним језиком све апостолски поучаваше, а онај, точећи миро из светих моћију својих, помазиваше, а обојица чудесни радошћу задивљаваху своје људе. А

све то беше заповест Бога мојега који влада живима и мртвим да покаже колико стекоше слободу према њему Свети и онај који нам се јавља, и задивљаваше овим знамењима и чудесима људе који чешће двоуме о правоверној вери, да буду покорни и послушни учењу њихову о Богу. Јер су знамења не вернима, него неверним, доброразумно рече божанствени апостол, добро нам је, дакле, и сад рећи с Давидом: „Преко светих који су на земљи његовој, задиви Господ вољу своју у њима. И диван је Бог у светима својим, Бог Израиљев.“²

И потом се Свети подиже и отиде на одређени му од Бога престо првосветитељства, к цркви Христа Спаса и Бога нашег у Житчи.³ Црква велика, али још не беше исписана, и њу, дакле, освети, и украси и украси светом трpezом и светим моњима светих. И у њој, творећи свеноћне молбе и вршећи свету службу, од ученика својих које знађаше као достојне и подобне, освећиваше за епископе, и постављаше свакога за сваку страну, називајући их апостолски учитељима, учинив све, колико требаше, с божанском влашћу освећивања. Ноћ и дан не престајаше свакога марљиво учити, говорећи им: „Ево сад, ако и не хоћасте, послушасте ме и удостојисте се божје благодети. Чусмо од старина божанственог Павла како говори својему Тимотеју, чујте, дакле, и мене сада по оном, који вам говори мојим језиком: „Епископство је добро дело, јер се труди о Богу и к Богу, и има велике почести од првога пастира, епископа душа наших, Христа Бога. Епископ треба да буде без порока, да је муж једне у Господу законите жене,⁴ да

² По псалмима. ³ Тако је право име месту, што свакако долази од речи: *жити*, јер је крај родан. ⁴ У прво време Хришћанства епископи су били обични грађани, жењени људи. Доцније, кад је установљено калуђерство, то није могло бити. У калуђере се могло ићи после смрти женине или ако се муж и жена заветују да неће заједнички живети нпр. Немања и жена му.

је трезвен, целомудрен, побожан, гостољубив, да није пијанац, да је марљив, неподсмешљив, да није лицемер, да није свађалица, да није грамжљив, да није среброљубац, да је милостив,⁵ и остало знате. Ваља вам се, дакле, постарати да се од ових и свих других зала најпре ви сами сачувате, и да свагда ваш живот бива тачан, да се утврдите као углед сваке врлине ради Бога онима који су под вама. А Бог мој Духом Светим својим да вас сачува од свих видљивих и невидљивих замки ђаволих, и по његовој вољи да вас научи свему, да говорите и чините оно што је корисно.“

Давши књиге законске, да по предању светих апостола и светих отаца уче људе исправљању у вери у Господа нашег Исуса Христа, и, заповедив им да ове обраћају Богу покајањем, говораше им: „Пазите на себе и све стадо, у ком вас постави Дух Свети за чуваре, т. ј. епископе, да пасете цркву Господа Бога, коју стече својом крвљу, знајући да ћете бити испитивани и о једном последњем јагњету од врховног пастира Исуса Христа на онај велики последњи дан, кад се јави.“ И тако, дав свима мир и благословив свакога, пошље у своју страну, а сам се стараше о довршивању цркве, јер беше довео са собом из Константинова града мраморнике и сликаре.

А кад ускоро би свршена велика црква у Жичи са свима достојним лепотама, заповеди свети архиепископ брату самодршцу Стефану да тамо дође са великашима и свима благородницима. И одмах овај пошље заповести свима властима државе његове, које сазиваху ипате и војводе, тисућнике и сатнике, и мале и велике. А свети архиепископ сазове опет своје епископе, игумане и све црквене службоце, и сви се сабраше у великој цркви у Жичи, у архиепископији. А кад сабор би врло велики, Свети, седав с братом самодршцем на престо првосветитељства, рече сјајно с узроку сабору

⁵ Тимотеју посл. гл. 3., ст. 1—3.

и о себи, говорећи: „Знадосте и чусте раније о првом и другом бежању мом од вас у пустињу, и како колико год има лепотâ овога света не претпоставих божјој љубави, нити сам што од видљивих добротâ на земљи сматрао за срећно сем да молитвама приањам Богу. Али, дакле, вас ради, суплеменикâми, оставих свету и слатку ми пустињу, и не дођох да потражим ништа више до душâ ваших, тако рећи, ради душâ ваших и душу своју омрзох, сећајући се старих светих који, осећајући срцем о својим суплеменицима, говораху Богу: Ако спасаваш, спашћеш људе ове, ако ли пак не, то и мене испиши из књигâ које написа,⁶ и опет: Изабрах сам да будем анатема од Христа, због браће моје који су по крви Израилћани. Њима подражавајући и саосећајући са вама, ради вашег спасења презрех, велим, и своје спасење. Али, ако ме послушате, па узаконим нешто добро у Богу међу вама, вашим спасењем и присвајањем к Богу још више ћемо стећи и удвостручити, нити ћемо изгубити наше спасење. Тога ради молим вас да будете послушни о свем, кад вам што кажем о Богу у вашу корист. Ево вас је Господ Бог ваш молитвама својега угодника светог и пречасног оца Симеона утврдио, умножио и распространио, многи су међу вама начелници и власти, ипати и војводе, многи су и жупани мали и велики. Није лепо да онај који вама у Богу влада да достојанством власти буде и зове се с вама једним именом, него као што се ја, вас ради, поставих с влашћу свећенства и за главу цркве у Богу, тако исто и онога који у Богу влада народом треба украсити венцем царства, и ово је у вашу част и похвалу, славу и величанство. И кад ово буде, изговорићемо вам и друго о божјој благој вери и спасењу вашем.“ А кад ови чуше како је реч његова блага и с осећањем према њима, узбудивши се, поклониле му се с радошћу и говораху

⁶ II. књ. Мојс. гл. 32., ст. 32.

„Од Бога си нам послан и како говориш божје речи, послушајмо у свем.“

А празник је тада био Христа Спаса и Бога нашег, и Свети сврши са свима у цркви свеноћно појање с молбама, па, служећи са свима епископима, и игуманима, и с многим свећеницима свету и божанствену литургију, у време, кад треба освешћивати, узе за венац одређеног брата великога жупана Стефана к себи у свети жртвеник, у светињу над светињама, и, благословив га молитвама и мољењем к Богу, препаса га и украси багреницом и бисером и венча часну главу његову венцем царства,⁷ и, помазав га миром, назва га у Богу самодржавним Краљем Српским. А благородници и сви људи поклониле се, и молећи му од Бога дуги век говораху: „Нека буде, нека буде!“⁷

А кад изађоше из цркве, сви седоше за трпезе. Учинише пир врло велики архиепископ и краљ. Благородници, епископи и сав народ весељаху се, а уз то убоги по заповести Светога бејаху довољно обдарени, и тако сви одлажаху да се одморе. Благочастиви краљ неисказаном се радошћу радоваше, не ради венца царског, не ради скупоцене багренице, јер размишљаше да су и они, с многим лепотама овога света, трошни и да пропадају, него што је било сабрано толико мноштво с многих страна, и што су видели како је његова црква красна. О том се више радоваше. Јер он беше ктитор те божанствене велике цркве, и својим многим, без броја даривањем беше је украсио: иконама светим, свећњацима и завесама и свима светим сасудима и свим скупоценим изврсним потребама, да је сваки видев помислио да је земаљско небо и говорио: „Господе, заволах красоту

⁷ Царство — овде у ширем значењу: владалаштва. ⁸ О крунисању Стефанову још није рашчишћено. Први писац живота Св. Саве Доментиан вели да је Св. Сава крунисао брата круном добивеном од папе, што Теодосије не прича. Српски данашњи историчари мисле да је Стефан 1217. г. крунисан од папина изасланика, без учешћа Св. Саве.

дома твојега, Свети⁹ оних који те љубе и оних који благолепношћу украшавају овај, прослави их божанственом твојем силом.“ Али сада није време причати о свем красоти цркве. Него опет да се вратимо речју о сабраном сабору.

Сутрадан свети архиепископ драгога свог брата, велим, благочастивог краља Симеона, сам украси баграницом и красним сјајем и сваким царским ликом, и, научив га о свем што ће у сабору говорити, заповеди да се опет сви сазову у цркву. А кад се епископи и благородници и сви људи сабраше, свети архиепископ са самодршцем братом седе и, отворив свима богоречита света своја уста, говораше: „Браћо, и друзи, и у Богу чеда, нека моја реч буде с пажњом ваше љубави и на вашу корист. Поука. Једночедни син и реч божја Господ наш Исус Христос, када се по божанственом свом васкрсењу из мртвих јавио ученицима и јео с њима, поучаваше их о свем, и када је, овапутив се нас ради људи, извршио сву вољу Бога оца на земљи, и кад се хтео узнети њему у слави као Бог на небеса, узе их са собом на гору Јелеонску, каошто чујете, па им рече: Идите и научите све народе, крстећи их у име Оца и Сина и Светога Духа, учећи их да чувају све што вама заповедих.¹⁰ И опет: Проповедајте Јеванђеље свакој твари, ко узверује и крсти се, биће спасен, а који не узверује нити се крсти, биће осуђен.¹¹ И апостоли по заповести изиђоше у васељену, и проповедаше Јеванђеље, научише и крстише у име Оца и Сина и Светога Духа, што и постигоше, и преставише се ка Господу кога завољеше. А благодет Духа Светога и предану им свету заповед остави и по њима будућим светим, и досад је не

А до свршетка века Христос смењива му као са апостолима. Јер, кмољаше својега оца, рече: Не моњима, него и о онима који верувам у мене, да сви једно буду, као у мени и ја у теби, да они у нама. Јер не даде се апостолима самим тога Духа, него и сваком којигодети. Јер Павле апостол говори: даде се благодет по мери даривања. И многи од светих после апостола Светога као и апостоли проповедаше. И такође учинише чудеса, силе и знамења, и укрепљени да многе муке претрпелише и крстише људе у име Оца и Светога Духа свако у својој страни, одређен, каошто ред достиже и до краја века. Бог је хтео да вам моји дођу да јаве веру праву, без које нико не може спасти се од гнева спода, коју ако примивши ушчувају, јер нашега ради спасења и ми ћемо бити чари реда старих светих. Тога ради мучати, и камо ће свако од вас доћи да знањем од праве вере, јер није јући своје будем најамник, а не Хоћу, дакле, да се известим како и сви верујемо. Знај дакле, да се не трате, и да смо најпре насађени у тим и пречасним нашим оцем Светим. Бог благоволео о нама да се онога оцем и напоји, да речем: Павле на напоји, али Бог учини да узрасте. Тога ради мој, који вас је насадио вером, није памам учењем нисмо штогод чега

прими, као Павлов и Аполосов, и наш вером насад и учењем напој, нека вас утврди и учини да узрастете, да му служите на страх његов¹³ предостojношћу и правдом, амин!

Наумих вам говорити реч и о јересима, јер много ових од почетка па до сада ђаво намисли посејати и расплодити, много кукоља зловерја у васељени преко незаконитих јеретика који му служе. Јер о овим јересима Павле, велики васељенски учитељ, прорече Духом Светим: Ја знам да ће, по одласку мојем, ући у вас вуци тешки, не штедећи стада, и од вас самих устаће људи који ће говорити оно што је развраћено.¹⁷ Вуцима тешким и људима који говоре развраћено назва јеретике, који од праве вере у јереси одводе. И мисли ли ко, (надајући се) да је веран, ако их слуша? И ови су грешна чест, тамни светлошћу, у истини не упућени, који говоре да је слатко горко а горко слатко. Тешко њима, јер не вероваше истини!

Тога ради и ја се бојим да не буде међу вама штогод од нечистога и кукољног учења њихова. Хоћу међу вама да обновим свету, праву, божанствену веру у Оца и Сина и Светога Духа, да се, изван ма које јереси, правоверни обнављају на начин свете вере, свети богоносни оци заповедаше да се ово говори сваки дан и вече и сваку ноћ, шта више и пред спавање корисно је поучавати се овим, плашити се од непријатељских нам злих духова и растерати их од нас. Јер кад зли дух који дављаше Саула, бежаше од Саула Давидовим свирањем у свиралу и гуђењем уз гусле,¹⁸ колико се имају плашити и бежати од страшне трубе која исповеда Тројицу Свету у једно божанство? И сад, дакле, сви који сте данас сабрани, ако је ко од вас још обузет нечистим учењем јереси, нека изобличи недуг исповедањем, а ми ћемо вером православља у Бога њега ускоро излечити. Јер не-

¹⁶ На страх његов — треба разумети: на страх од њега

¹⁷ Дјела ап. гл. 20., ст. 29., 30. ¹⁸ I књ. Сам. гл. 16., ст. 23.

могућно је, не одлучивши се од онога што је зло, навикнути се на оно што је добро, имајући јереси, чисто исповедати божанство Свете Тројице, као што није лако ни на воску поставити других писменâ, не загладивши првих.¹⁹

Тога ради молим Вас да свако од вас не утаја у себи богомрске јереси, ако је ко којом од вас досад био обузет из незнања, и апостолски ћу рећи, Бог ће презрети године вашег незнања. Ево сад вам преко мене много запрећује: да му се обраћате вером и покајањем, јер је поставио дан у који ће судити васељени правдом, пред којом је све наго и јавно и ништа се наше неће скрити, јер је реч божја жива и раднија и од мача с обе стране оштра, и биће расудилац мисли и помисли срдачних, и, пошто ће судити Господ тајнама људским, то је страшно упасти у руке Бога жива.²⁰

И сви, чувши страшну им поуку, говораху: „Верујемо како ти заповедаш, и исповедамо како ти, владико, научиш.“ И, пошто је ово тако било, Свети са свим епископима и са свећеницима уђе у светињу над светињама да сврши свету и божанствену службу. По прочитању Светога Јеванђеља, сапрестоник апостолскога седења, Свети сазове све, и сам светло и прво, да сви чују, поче по једној стасији²¹ говорити образац (символ) свете вере, то јест: верују ва јединаго Бога, а самодржац Стефан, благородници и сви остали такође говораху и исповедаху божанство Свете Тројице, а неки и јерес којом беху обузети, изобличаваху, пошто су у три пута сви исказали образац божанствене вере, као што их је Свети научио. Уз то опет Свети, и сви по њему, говораху: „Примаме све свете саборе састалих се светих отаца, по временима и местима, на утврђење (божанствене)

¹⁹ Некада се место на каменим таблицама писало на овоштањеним даскама — даштицама, штицама. ²⁰ Јевр. посл. гл. 10., ст. 31. ²¹ Стасија — грчка реч, значи т. ј. *става* он је, као и данас при исповедању, чита се по реч две, а они су за њим понављали,

православне вере, и чега се они светло одрекоше, одричемо се и ми, и које они проклеше проклињемо и ми. Клањамо се и целивамо свечасну икону човечанског овапућења Христова, нас ради, речи божје и очеве. Клањамо се и целивамо икону пречисте његове матере, и њу, увек деву и Богородицу, исповедамо. Клањамо се светоме дрвету, часном Крсту, и њега целивамо, јер се на њем прикова Христос, живот свих. Клањамо се божанственим и светим тајнама Христа Бога нашег, и, причешћујући²² их се вером, примамо и не помишљамо да је то прост хлеб или вино, него да је сама пут Христа Бога нашег и да је сама света и животворна крв његова, изливена за живот света. Клањамо се светим и божанственим црквама и местима светим, поштујемо и свете сасуде, и клањамо се ликовима свих светих божјих угодника, и њих, достојно поштујући, целивамо, и, идући у свем за апостолским предањима и учењем светих отаца, тако верујемо и тако исповедамо, и проклињемо све јеретике и сву злу јерес њихову.“

Све ово и више од овога с многим сузама исповедаху, као што беху научени од Светога, и беше видети достојан приказ божјег милосрђа! Стајаху сви у цркви, исповедајући божанство и изобличујући јерес, као што су стари у Јордану исповедали грехе своје, када моје очишћење, Исус, једнако с грешницима, безгрешан крстећи се, очишћаваше грешнике. Свети, као други у Богу претеча и крститељ, стајаше посред народа, и свима вапијаше: „Покајте се!“ А Стефан краљ, као увек неузддржљив, видећи да је брат учинио што пређе у њих није било, дивљаше се и многим сузама кропљаше земљу. И тако је то, дакле, било, и кад се литургија свршила, у радости и многим веселу, заседоше за трпезе, јер и дан беше превалио, па отидоше да се одморе.

²² Причестити, причешћивајући се — постајати сам чест, део оних тајни божанских, управо: суделовати, учествовати у њима.

Сутрадан опет, у трећи дан, позва Свети све у архиепископију, па им изрече много од божанствених му дарова, и, пошто их довољно научи шта треба чинити по вери и крштењу, додаде томе и ово апостолово и рече: „Ни старање о животу без праве вере у Бога не може нам што помоћи, нити нас право исповедање вере без добрих дела може представити Господу, него треба обоје заједно да бива, да божји човек буде савршен, нити да храмље ма једним недостатком. Јер вера спасава, када чини добра дела љубављу према Богу.“ И тако, пошто свима даде мир и благослов, отпусти благородног краља Стефана са свима благородницима својим домовима, а оне који су исповедали јерес задржи са собом у цркви, па их на само тачно испита. Некрштенима проклевши најпре јерес, у којој бејаху, заповеди да држе оглашене²³ дане у чувању чистоте, и тако им заповедаше да се крсте; а онима који су били крштени у латинској јереси, пошто проклеше такође најпре своју злу јерес, и пошто изговорише символ вере и прочиташе молитву светоме миру, заповеди да се помажу тим светим миром по свим удовима, и да тако буду с нама у вери. Тако заповеди Свети и свима епископима да чине с таквима који му долазе.

Пошаље и многе егзархе²⁴ који ће тражити оне који су као поганици²⁵ узели жене без благослова и молитве, и заповеди да ове венчавају. Ако су они у старости, па буду и деце имали, и ову узети под окриље материно, и да се венчавају с њима. И сам Свети прохођаше и обилажаше сву земљу народа свога, утврђујући вером православља и поучавајући, предајући им добре нарави и обичаје, настављајући све исповедањем к покајању. Иноке сабираше зборовима у манастирима и предаваше им да држе уставе законске и службе цр-

²³ Олашен — они који се припремају за крштење које ће доцније бити, овде: одређен. ²⁴ Егзарх — изасланик. ²⁵ Поганик — неверник, јеретик.

квене. Које од благородника налажаше у јересима, мољаше их много и поучаваше да се придруже саборној и апостолској цркви. Обећаваше им почести и дарове велике, и који га је послушао био је од њега с многим љубављу примљен, и добиваше многе дарове од самодршца краља, брата његова, а ако би се утврђивао у богомрској јереси, не покоравајући се, њега проклевши с многим бешчашћем изгоњаху из све своје земље, расудивши да није достојно да виноград и трње буду заједно. И тако с божјом помоћу браћа свим добро управљаху, и све више напредоваху, јер с Богом иђаху, у многој радости и весељу беху им душе ради Господа.

ГЛАВА ПЕТНАЕСТА.

Угарски краљ Андрија напада на Стефана, што се овај крунисао за краља. Св. Сава одлази у његов стан и чудом га одвраћа од напада, задобива га за пријатеља и преводи у православну веру.

А ђаво који од почетка мрзи на добро, би им повод за зло, јер подиже на њих краља угарског завишћу због краљевства, јер пређе међу њима није било краља, а сада се поставише и назваше се једнаки њему. Многим претњама у охолости својој грдећи, Угрин посла од својих великаша благочастивоме Стефану краљу, одбацујући мир и љубав, и објављујући мржњу и рат преко њих. А благочастиви Стефан с љубављу прими људе који су дошли, а претње њихове у охолости упућиваше Богу који им се противи и свети их. И одмах дозва светог архиепископа, па му исприча све Угринове претње ратом и охоло хваљење без страха божјега, па га мољаше да пође до Угринга с великашима који су од њега дошли. А Свети који се не лењаше да се нађе на помоћи свакоме који је без правде и ожалашћен, како још више да усрдно не саосећа за отачаство и брата, па, ако би што, не надајући се, и пострадао, помишљаше

да с љубављу лако поднесе? Послуша, дакле, брата и пође. Сматрам да га је Бог тамо водио, да се и онде прослави и удиви, учинив чудо својим угорником.

Кад је дошао краљу угарскоме, би с великом чашћу примљен од њега. Јер беше унапред извештен од људи који су дошли да је архиепископ који долази брат краља српског. Угарски краљ беше сабрао велико мноштво Угара и Куманџа, и труђаше се да дође српској земљи, и помишљаше како ће се себи покорити. А Свети се труђаше да према своме оружју — праведним, божанственим речима, велим, обори високу (охолу) намисао његову, јер му богоречитим својим језиком много изговори о правди и истини и љубави, „и што не годи теби, рече, и другима не чини.“ А Угрин, гневан као рис, охољаше се пред Светим као кипарис несаломљив, и не слушаше нимало благе речи његове нити послуша да се љубави врати. Свети пак, уздајући се у Бога, не бојаше се Угринових високих хвала као падних.

Тада је било лето, и жесток зној много досађиваше, те Свети, хтевши да мало утоли жеђ од поста вином и студенем водом, поручи краљу да му пошаље леда да се расхлади. А краљ с великом радошћу пошаље служиоца свога да му да колико тражи онај што је дошао од Светога. А слуга изашав потражи у свима леденицама, и нимало не нађе, јер се бејашу све растопиле од велике жеге сунчане. Јаве краљу, и чувари његови га извести да се нимало није нашло да му даду, „И не само, архиепископу, него ни самом краљевству ти немамо шта да ти донесемо.“

Ожалости се краљ, што не имаде дати Светоме што је молио. Чу то Свети, и врло се обрадова томе, па свима који су били с њим заповеди да изиђу из стана. И, подигав своје пречасне руке у висину к Богу, говораше са сузама: „Господе Исусе Христче, Боже наш, уздање моје и утециште, по-

моћниче мој и избавиоче, види сада оне који нас нападају насиљем, да се ови људи на нама поуче. Не остави мене, Господе Боже мој, молитвама пречисте своје матере, увек деве Богородице и светога твога угодника Симеона, оца нашег, учини са мном знамење на добро, да га угледају они који ме мрзе, и да се постиде. Послушај мене, Господе, послушај, као што си некада пророка твојега огњем и сада мене грешнога, слугу својег, послушај градом небесним, да и ови разумеју да сам ја слуга твој, и да се ужасну и уплаше, и да се они који хоће да ми напакују врате, задиве и прославе име твоје, Оца и Сина и Светога Духа, сада и увек и на веке.“

А Бог, чинећи вољу људи својих на добро, још док је била молитва на устима Светога, заповеди, и бише ветрови, блистања, и муње и громови велики, сумрак, и страх на самом краљу, на свим војницима његовим, да се сви поплашише и говораху: „Шта ће ово бити?“ И гле, одмах, не другде него на страни где стајаше стан Светога, свесилни Бог који прославља и удивљује својега слугу, одажди превеликим градом озго, с небеса, околу у велику ширину, да много покри земљу. А они који су били са Светим, павши му к ногама, говораху: „Помилуј нас, јер од страха умиремо, и од наших коња неће ни један остати, нити знамо камо се разбегоше.“

А Свети, стојећи још на молитви и захваљујући Богу ради онога што је било, говораше са сузама: „Слава теби, Господе, слава теби човекољупче, слава теби, преиздашни, слава теби, добропослушни оних који те призивају истином и вером и Слава твојему милосрђу, што си и мене грешна послушао. Довољно је, Господе, твоје милости, коју си показао ради мене, слуге твојега, заповеди опет свесилном речју твојом да се устави град који слази.“ И одмах с речју његовом устави се. Свети, захвалив Богу с много весеља, заврши мо-

литву. Заповеди да се донесе од Бога даног града, и сам најпре окуси од њега као од освећења, и разда свима који су били с њим. Потом, напунив велику сребрну бљуду часнога камења градног, даде краљу говорећи: „Пошто у краљевста ти просих леда, и не нађе се да ми даду због времена, бих принуђен да просим у Творца временâ, у свебогатог Бога. И, пошто ми даде од богатих својих скровиштâ, дадох ти краљевству на благослов. Пошљи људе да узму колико им треба.“

А краљ, чув ово од оних који су дошли од Светога, би у ужасу због чудноватог гласа, прими донесену бљуду са светлим градом, и, разумев да му се по молби Светога од Бога даде, прими бљуду са страхом, дивећи се, и, целивајући градно грумење, рече: „Диван је Бог у светињи својој.“¹ Потом, метнувши га у вино, сам и сви с њим, захваљујући Богу, испише га благорастворено и студено. А слуге краљеве и свих велможа, чувши да је пало мноштво града, хитаху сви да га узму, и сви узимаху колико им требаше. По истини, чудни тај богодани град остајаше задуго као камење нерастопљен, докле га узимаху они којима требаше. А краљ, дошав к свести, о оних хваставим речима које је у охолости својој изговорио Светоме, срамљаше се да га позове на лице.

Договори се са свима својим великашима да његову молбу испуне, да имају мир и љубав с краљем српским, и сви, утврдивши реч, заједно с краљем дођоше Светоме, клањајући му се и одајући му хвалу, говораху: „Пошто увидесмо да си ти божји човек, буди наш присни гост, а брат твој, краљ српски нека нам је увек у љубави, много више него пре. Молимо тебе, божји човече, опрости нам што ти рекосмо у препирци, и не спомини се тога к Богу, да не бисмо што пострадали, јер си ти божји човек, као што видимо, и у свем те слуша.“ И сви потклањаху главу под руку

¹ Псалом 68., ст. 35.

Светога, хотећи се благословити од њега, прилагаху очи своје и лице ка кудељној мантији његовој, и, целивајући је, одступаху од њега. Јер врлина благочашћа уме да задивљује не само саплеменике, него и непријатеље, нарочито када се Богом чудесне ствари јављају.

А Свети, примив их, и, као из божанственог скровишта износећи, говорећи им старе и нове речи, учаше их к Богу, чему се много задивише, па, клањајући му се, одлажаху својима. А краљ, приљубив се Светоме, чешће га призиваше к себи, и наслађиваше се речима његовим о Богу. И, узбудив се, рече Светоме: „Речи твоје, оче, умећу ми у душу моју неисказану жељу да те љубим. Хоћу, ако ме се не гнушаш да те узмем, по Духу Светом, за оца и учитеља, да ти исповедим живот у гресима и веру моју,² да ако добијем Бога, или ћу се саблазнити.“ А Свети га прими с весељем душе и радошћу срца, и краљ искаже све о себи. Свети се дивљаше несумњивоме његову исповедању грехова својих с топлом љубављу према Богу, о којима га Свети архиепископ научи да се покајањем добро лечи. По том му рече: „Одричеш ли се јереси?“ А он одговори: „Одричем се, како ћеш ме ти научити.“ По поуци Светога одрече се јереси и вере латинске коју држаше, и свих злих јереси и срамота њихових, које одрече света и саборна и апостолска црква, и свети и васељенски сабори проклеше, и он прокле и одрече се, обећавајући да ће држати веру православља, као што је од Светога научен. Рече му да изговори три пута свети символ божанствене свете вере, како од њега чује, и, пошто је на њему свршио и све остало што је узаконено за такве, и пошто га је свега обновио вером православља, удостоји га да прими од пресветога тела и часне крви Господа Бога и Спаса нашег Исуса Христа. После овога га поучи о правди и истини, о љубави и милостињи к ништим, наведав му Данила

као сведока који је Навходоносору рекао: „Савет мој нека ти је на време, грехе своје очистићеш милостињом према убогим, а безакоње своје даривањима ништитих.“² И, пошто му свети архиепископ изговори много друго корисно и достојно пријатно, и, пошто га научи довољно како треба Бога молити и захвалити му и држати веру према њему, и пошто се много о њем помоли Богу и молитвама утврди, благослови га. Потом архиепископ рече да га отпусти своје дому, а пред њиме се клањаше краљ и, држећи га за руку, говораше: „Шта да вратим твојој светости, о оче, за сва добра, којима си ме извео из таме лаж и јереси, и просветио светлошћу православља, вером у Христа? Да си свечасно благословен ти и дан у који си нам дошао, јер ми укрепи душу. Иди, Богом чуван, с миром у своју домовину, причај о истинитој љубави нашој брату твојему и мојем, Стефану краљу српском. Не заборављај да се молиш за нас, да твоја наука буде међу нама и да Бог до краја делом сврши. Умоли оне који нам долазе од брата мојега, краља српског, да нас с писмом твојим походе, поучавајући их да нас теше.“ Па љубазно дадоше један другоме целив Бога ради, а краљ изли много суза због растанка с оцем. Затим са Светим пошље коње изабране и борбено оружје својега тела с многим другим светлим даровима благочастивоме краљу Стефану, и засебно обдари Светога и оне који су дошли с њим премногим частима, и, испратив га сјајно, пусти га у своју земљу. Посла и од својих благородних да га са сваком почашћу допрате, док се и преко Саве реке не превезе.

А кад Свети дође у своју земљу, исприча о миру и многој љубави угарскога краља и велможа његових брату својему, краљу српском, и свима благородницима својим. И сви, захваливши Богу, примаху га с радосном душом, и, дајући му хвалу као апостолу што се добро трудио, гово-

² Књ. пророка Дан. гл. 4., ст. 36.

рачу: „Колико су красне ноге оних који благо објављују мир, који благо објављују оно што је добро“.³ Говоре и о том угарском краљу, како је добро сачувао веру светога православља по науци Светога, и како је поживео по правди и истини, смерности и љубави, како је био више милостив према многим, како је био врло усрдан и у свем изврсно угодно Богу, коме је, умрев, отишао, а Бог не затаји марљиво његово чување његових заповеди, тако да га је удостојио да чини и по смрти чудеса, те се и досад Угри хвале и говоре: „Имамо света и чудотворна краља који у гробу лежи“.

Таква чудеса учини Свети с помоћу божјом на угарској земљи; многи мир одасвуд имађаше благочастиви краљ молитвама Богу и посредовањем код непријатеља од светога архиепископа, и, срећно пребивајући, похваљиваше Бога који им помаже на мир многим.

ГЛАВА ШЕСНАЕСТА.

Болест Стефана Првовенчаног. Св. Сава га калуђери на смртном часу. Смрт и сахрана Стефанова. Св. Сава венчава краљевством сина његова Радослава. Путовање Св. Саве у Јерусалим да се поклони гробу Христову и осталим светим местима. Његов повратак преко Никеје, Св. Горе и Солуна у Србију.

Потом Стефан, благочастиви краљ, обузет болешћу, призна брата свога, сада хваљеног, и много га мољаше да га удостоји светога и анђеоског иночког лика. А Свети га о том никако није послушао. „Кад дође време, рече, таквој твојој молби, ја ћу те сам у том послужити“. Опорави се од болести, и свети архиепископ отиде у свој крај. И опет Стефан оболи од теже болести, па с плачем написа Светоме, молећи га да дође и да га удостоји светога и анђеоског иночког лика, „Јер, рече, нећеш ме више у овом животу видети“.

³ Римљ. посл. гл. 10., ст. 15.

Свети се подиже и брзо иђаше својему брату, али Стефан брже изиђе из живота, отиде ка Господу, и нико не смеде га удостојити иночкога живота, очекујући Светога. И ни краљевство не беше оставио никоме од својих синова, говорећи: „Краљевство није моје, него божје и онога који се трудио о њем, светога владике и брата мојега. И, као што га пређе даде мени молитвама и благословом, и сада Богом учен, тако ће да га да коме хоће“.

Синови његови и сви мали и велики плакаху и спремаху за погреб, па на сретање Светога послаше говорећи: „Владико свети, трудним путовањем не бацај себе у болест, брат твој и без иночкога лика отиде ка Господу“. А свети архиепископ, кад чу о смрти брата својега, оружје болести пролажаше му кроз душу. Сјахав с коња, који га је носио, захвалив Богу с много сузног ридања, рече: „Слава Богу за све“. Ражалостив се много, више што не удостоји брата својега да прими анђеоски лик него што је умро, рече: „Ја, бедни, бих крив своме господину брату мојему, него као увек, и сада још више, Господе, Господе, не остави ме да се због тога увек у животу мом потапам тугом“. И, падајући на земљу с плачем великим и опет устајући, мољаше се, говорећи: Владико Господе, Исусе Христе, Боже наш, који си с беспочетним Богом и оцем својим сабеспочетан, који си увек с њим и једнога јестаста, син једнородни, и који си се и после времена по вољи његовој ради нашега спасења неизречено овапутио у утроби пресвете и свебезгрешне деве Марије безмужно, од Духа Светога и пресвете њене крви, и родив се двогубо на земљи поживео с нама као Бог и човек; који си по природи човечјој просузио над Лазаром, и по природи божанства влашћу истргао овога из утробе ада, и подигао из гроба после четири дана, и представив га жива Марти и Марији, сестрама његовим, утолио си им

сузе;¹ који молбе сатникове за слугу ниси презрео;² који си помиловао Хананејку,³ када се мољаше за кћер болесну; који си подигао Јаирову⁴ кћер из смрти као иза сна; који си подигао удовичина сина⁵ са одра, када су га носили на погреб; и ја, грешни, данас се угледам на њих, па, падајући молим се твојој благодати, као њих у старини и мене данас услишав помилуј, јер ти си тада и сада и увек исти. Све је теби могућно, није ти немогућно ништа. У рукама твојим је душа и дисање свакога створа, јер ти живот држиш и смрћу владаш, и осим тебе нема спасиоца. Свесилном речју твојом заповеди пресветломе твојему и благом анђелу да врати душу слуге твојега, брата мојега, да буде опет жив данашњи дан до ноћи која долази, у твоје благодати просим, у који ћу моћи да га украсим анђеоским и иночким ликом, што му беше жеља. Смилуј се, дакле, сада и на мене грешна, као што ниси презрео ни оних некада, да и ја, слуга твој, памтим твоју милост на нама, да будем, смео и усрднији у остатку живота мојега да теби Богу мојему служим“. Па с многом вером и слободом рече: „Анђеле божји, у име Господа нашега Исуса Христа говорим ти: Врати душу слуге својега, брата мојега, да, дошав њему, опет га нађем жива“. И тако, уседав на коња, брже гоњаше путем, говорећи: „У те се, Господе, уздах, да се не постидим!“⁶

А кад дође над брата својега, одгуриваше од њега оне који плакаху, и, окропив довољно часно лице његово огњеним сузама, мољаше се много о њему тајним речима у срцу к зналцу тајни и свевидеоцу скривенога. И, прострв на срце његово своју десну свету руку, у име Свете Тројице написа по нагу знак крста, и одмах осети у ру-

¹ Јев. по Јов., гл. 11., ст. 38—44. ² Јев. по Мат., гл. 8., ст. 5—10. ³ Јев. по Мат., гл. 15., ст. 28. ⁴ Јев. по Мат., гл. 9., ст. 18—19., 23—26. ⁵ Јев. по Луци, гл. 7., ст. 11—15. ⁶ Псалом 25. ст. 3.

кама својим да се кренуло, и, опипав по прсима његовим, нађе и ова опет топла и жива, и како се молио силно, би услишан и зарадова се, па говораше реч Христову синовима његовим који напред стајаху и свему народу: „Не плачите, нити вичите, не умре краљ, него спава, и душа је његова у њему“. И буђаше га као иза сна, говорећи му: „Устани, господине мој, и говори ми!“ Тада он, из самртног сна отворив очи своје и познав Светога, дохвати се руку његових и целиваше их, а Свети га подиже, и одмах устаде и седе. Ко ће, Христе, твоје силе изрећи? Ко ће испричати мноштво твојих дарова, да онај који је био умро и без душе угашен и укочен и спремљен погребно да се преда матери земљи, опет оживи молитвама Светога, и у скоро беше жив? Беше и дивљење и ужас у оних који су стајали напред, и сви се слагаху у једном: „Господе, помилуј“, зваше се.

По том га свети архиепископ украси светим и анђеоским и великим ликом иноштва, именовав га Симон монах место Стефан. Тада и најстаријег сина његова Радослава приведе руци његовој, и Свети заповеди да њему преда краљевство. Он рече: „Ја влашћу скиптар, а ти молитвама благослов“. И тако, примајући иночко одело у које беше новоодет, целиваше га, и више од првога царског бисерног радоваше се овим последњим власеним. Потом га свети архиепископ удостоји да прими пресвете страшне, ужасне и животворне Христове тајне,⁷ и пошто сврши на њему све по уставу, рече: „Захваљујем ти, Господе, што услиша молитву моју, и како жељах, видех слугу твојега, брата мојега. Прими опет у мир Господа, душу његову, да се као о уздигнућу његову и о престављењу његову опет прослави име твоје свето“. И тако поменути Симон, држан у рукама светога архиепископа, слатко се веселећи и Богу захваљујући, у рукама његовим предаде дух свој.

⁷ Т. ј. да се причести.

Сви који стајаху напред од удивљења оставише се плача, и, славећи Бога и Светога, чуђаху се светости његовој, што Бог учини међу њима таква чудеса молитвама његовим.

Свети архиепископ с епископима и свећеницима, са синовима његовим и многим благородницима подиже га, и с њима дође до велике лавре светога Симеона у Студеници, и тако му псалмима и песмама и милошћу према ништим, како је достојно и Богу угодно, указаше пошту, и ту га, дакле, положише у цркви свете Богородице, близу светога Симеона, оца његова. И ова чудеса, дакле, учини Бог, о подигнућу и престављењу Стефана благочастивога и првог краља, преко светога архиепископа. И нико који је слушао о чудесима која су била раније у старим и светим временима, немој да не верује и овима новим која су сад учињена. Јер и овај Свети не би хуђи од старих и великих, и неке многим врлинама и надмаша. Тога ради о овом не колебајмо се двоумним помислима, утврдимо се Павлом великим и верујмо што говори: „Исус Христос јуче и данас, исти је увек“⁸. Дакле, и у старим и у данашњим временима, онима који љубе Бога све иде на добро. Јер све је могућно ономе који верује, рече Господ.

По престављању благочастивога и првог краља, свети архиепископ венча краљевством сина његова Радослава у великој цркви, званој Жичи, и, утврдив га молитвама и благословом, предаде му да самодржавно управља отачаским и српским скиптром. Мало времена проведе Свети с њим, па похита потом да отиде камо имађаше много жеље, у свети град Јерусалим, и да се поклони спасноме и животворном гробу Христа Бога нашег и свима светим местима онде, и уједно и да учини милостињу у њима и свима ништим. Епископи и сви благородници, и сам Радослав краљ мољаху га

⁸ Јевр. посл. гл. 13., ст. 8.

многим сузама да не одлази од њих, и не моглоше га задржати, па, пошто утеша срца њихова надом да ће им се опет вратити, отпустише га. Много злата и сребра, па да је хтео Свети узети и сав дом његов, даде му краљ Радослав да понесе са собом.

Свети, даровав свима мир и благослов и целив ради Господа, дође тако на западно море у Далмацију, и отуда се са својима лађом навезе на море. Божјим промислом, имајући повољно време, ускоро стиже у свети и жељени град Јерусалим, и, ушав у свету божанствену цркву васкрсења, поклони се. С много изливања суза, и очима и телом дотичући се животворнога гроба владике својега Христа и грлећи га рукама, ижљуби га љубазно. На светој и часној Голготи и у свој великој цркви ижљуби са сузама, и, поклонив се, захвали Богу, што се удостоји да добије по благој жељи својој. Би сјајно примљен од часнога и светога патриарха Атанасија, дав му целив у Господу, и тако би отпуштен да се одмори.

Сутрадан сврши свету и божанствену службу у светој и великој цркви васкрсења са светим патриархом и са часним његовим саслужбеницима и као што божанствени оци у цркви бејаху заједно удеоничари божанствене, тако исто беху и телесне трпезе у дому патриархову. Многим даровима и почастима Свети обдари цркву божју, и патриарха и саслужбенике његове, а уједно и ниште, па, узев благослов и заповест од светога патриарха, да по свој области његовој у Палестини може вршити свету службу, поклони се лако у Витлејему, и у светом Сиону, и у светињи над светињама,¹⁰ и у Гетсиманији, и на гори Јелеонској, и у Галилеји, у Витанији, и у поници¹¹ Господњој, и у свима светим местима око светога града, и свету службу у њима одслужи, и милостињу у њима раздаде. Потом, одморив се дође на

¹⁰ Црква на гробу Христову. ¹¹ Поница — хелија.

реку свети Јордан, и, с много узбуђености захваљујући Христу, поклони се на месту, где се Христос Бог крсти телом од Јована, владика који није знао за грехе, хотећи опрати грехе наше од човека, где се видело како Дух свети слази на њега у облику голубијем, а уједно се чуо и глас Бога Оца који га потврђује: „Ово је мој драги син који ми је у вољи.“¹² Прешав Јордан, поклони се и у цркви светога Јована Крститеља, и у њој одслужи свету службу, љубазно примљен од игумана и браће. И, дав довољно благослова који ношаше, прими Господа ради целив и молитву од свих, па, допраћен од њих опет до Јордана, ишае својим путем, радујући се. Ушав у ограду¹³ Светога Герасима, и онде то исто сврши.

Дође и у велику лавру Светога оца Саве, и поклони се у њој свима божанственим и светим црквама, и дошав гробу светога имењака свога пречасног оца, ороси га довољно сузама и целива. Сјајно примљен од игумана и браће, одморив се, сутрадан одслужи у лаври свету и блаженствену службу. Пошто су га игуман и браћа гостили много дана, испита пећину светога оца Саве и сва места у пустињи, где је живео у мучању, посту, болести и страдању, и, обишав усрдно све пречасне, који су живели усамљено и у мучању око свете лавре и дужином к Содомском мору и у дољи, и, видево по природи људе који живљаху скоро беспутно, дивљаше се и одушевљењем расташе у души. Пошто се много испита о духовним пословима с поменутиим пречасним мужевима, и пошто све богато обдари милосрдношћу, и молитвама их и благословом обдари, весело се врати у лавру. Многе почести даде Свети у лаври на лепоту божје цркве и оно што је потребно игуману и свој браћи, више од других манастира. Узев од

¹² Јев. по Мат. гл. 3., ст. 17. ¹³ Манастир се зове и ограда, јер је обично ограђен великим зидом са кулама за одбрану.

свих љубазни целив ради Господа и молитву, хиташе на пут ради обилажења светих места.

Дође и у лавру Светога Јевтимија и у ограду Светога Николе, и у ограду светога и великога Теодосија општежитеља¹⁴, и тако Свети учини у њима и у свима светим местима око Јерусалима. Дође и у свети град Назарет, где је послан од Бога, свечистој безгрешној деви Марији арханђел Гаврило, пришав јој, јавио мој благи глас да ће без мужа, наиласком Духа Светога и силом Вишњег, осењењем, од пречисте своје девојачке крви родити телом Христа Бога нашег. Јер у том Назарету, пошто се врати од телесног бежања у Египат, би телом отхрањен чувар свих Бог мој Исус, и зато се назва Назарећанин. Пошто Свети одслужи свету и божанствену службу у светој цркви Благовештња Богородице и божјој, и пошто даде служиоцима цркве што ношаше и нарочито обдари ниште милосрно, изиђе. Одатле стиже и на свету Тавор-гору, и обилазећи целиваше топлим сузама у цркви свето место и врх свесвете горе, где Христос, преобразив се, малим зраком, показа славу божанства својега ученицима својим као што мољаше, одакле и глас из светлога облака о драгоме сину који га је послушао.¹⁵ И тако Свети, обишав све пустиње и манастире у Палестини, и поклонив се у свима и раздав милостињу, врати се у свети град Јерусалим. А поменути свети патриарх опет га радосно прими, и дивећи се усрдности његовој за обилажењем светих места, похваљиваше многе труде његове ради Бога, састајући се за много времена потом и договарајући се о црквеним правилима и поучавајући се, радоваху се божанствени оци Господа ради.

Свети архиепископ потражи и покупова моћи многих светих по манастирима и у Јерусалиму и од патриарха, и свете службене одежде и часне

¹⁴ Општежитељ — који живи у заједници. ¹⁵ Јев. по Мат. гл. 17., ст. 5.

сасуде црквене, — куповаше и по свој Палестини, ако би нашао што свето и часно — хотећи донети у своје отачаство. И опет одслужи свету и божанствену службу у светој великој цркви Васкрсења, и ижљуби са сузама Христов свети и животворни гроб, и љубазно целива светога патриарха Господа ради, и тако се часно растадоше божанствени оци.

Свети, подигав се од Јерусалима, дође у град звани Акр, и ту остаде дотле, док не потражи и купи што часно и свето. И, укрцав се у лађу са својима и потребама, навезе се за Азију,¹⁶ и, Богом штићени, ускоро дођоше у Азију, где бејаше цар.¹⁷ Јер царски град Константинов Фрузи су били тада освојили и држали, царство се грчко на двоје расече. Свом Тесалијом и Илиријом у Солуну цареваше Теодор који би после у битки ухваћен и ослепљен од Асена, цара загорског, а свим Понтом, Галатијом и Витанијом у Азији цароваше благочастиви цар Калојован Ватац. Добродив к овом, јави му о свом доласку. А цар се обрадова доласку његову, посла своје послушне слуге са својим коњима да подигну Светога од мора са сваком почашћу. Са великом га љубављу прими цар, и слатко га распитиваше о светим местима која беше обилазио, поклањајући се, па с хвалом похваљиваше цар труде његове Бога ради. Много дана с много љубави и почасту Светога су цар и царица држали, док је онде био. И увек, тражећи моћи светих, куповаше, и од цара мољаше.

Потом Свети јави цару о путу свом морем у Свету Гору Атон, а цар спреми једну од својих катргâ,¹⁸ и даде од свога дома сва блага земаљска на потребу Светоме, обдарив Светога часним дрветом Крста и моћима светих и свећеним одеждама и сасудима црквеним и многим различним

¹⁶ Азија — овде Мала Азија. Левант, ¹⁷ Значи да је дошао у Никеју која је била престоница грчка и кад је Св. Сава први пут долазио ради архиепископства (1219). Јован Ватац царевао је од 1222—1254. Цар Теодор Солунски би поражен од Бугара 1230. ¹⁸ Катрга — лађа, галија.

почастима. Даде му и много злата, говорећи: „Дуго ћеш путовати до Свете Горе и твојега отачаства, владико свети, а имаш обичај и да увек дајеш онима који траже, узми, дакле, ово и располагај како хоћеш, моли се и за нас грешне.“ И тако; пошто благослови цара, љубазно се растадоше Господа ради. Царица га опет позва, хотећи се од њега благословити. И она га одликова горе поменим почастима, и тако Свети изиђе из цареве палате радујући се. Посла цар у катргу с оружаним људима и једнога од слугу својих, да прате Светога без бојазни и са сваком почашћу.

Тако су, с божјом помоћу, путовали морем оставивши на десно Константинов град, и ускоро стигоше у Свету Гору Атон, и, стигавши у пристаниште, и товар из лађе истоварише. И сви, пошто добродише, угошћени са Светим, одморише се у манастиру, па говораху да ће поћи у своју земљу. А Свети, пошто довољно обдари благородник царева и оружане људе и све с њима у лађи, написа захвалницу и молитву с благословом за сва добротинства царева, и даде цареву човеку да је однесе цару. И тако, пошто их све угости и задовољи потребама за пут и благослови, отпусти их с лађом цару.

А свети архиепископ, поклонив се у Светој Гори и у светим манастирима, подели цареву и своје нетврдичко злато у њима, а пречасни прота и часни игумани и сви богобојажљиви људи љубазно га дочекиваху као изданак Свете Горе и клањаху му се. Многи из пустиње које, Богом учен, беше раније хранио, долажаху му на виђење да се благослове, па благодушно од њега примљени, а уједно и сбогаћени од њега благословом и потребама, одлажаху у свој крај. И, пошто се свети довезло одмори у Хиландару, у манастиру сазидавом његовом руком, посучаваше на добро игумана и браћу на шта и ради чега изађоше из света да се труде, и, говораше шта треба Бога ради тр-

пети, ако је потребно. И утврђиваше их молећи, јер разлике између обојега: широкога и тесног пута лепо је изјавио Господ наш Исус Христос у свом Јеванђељу: „Чујте, рече, онај који се подвиге, да се уздржи од свега.“¹⁹

Пошто потом сврши свету божанствену службу и прими свете и страшне Христове тајне, пошто љубазно целива свети и мироточиви гроб пречаснога свога оца Симеона, и пошто насити као ливадом духовном речима игумана и све Господа ради сабрано њиме разумно стадо, а и уједно угости телесном храном, даде свима мир и благослов и последњи целив Господа ради, те тако изиђе од њих.

Дође у град звани Солун, и поклони се у цркви Светога Димитрија, Христова мученика, и с топлом вером и љубављу целива свети гроб његов у ком леже свете моћи његове, точећи миро. Прими га цар Теодор,²⁰ за кога рекосмо да га је после цар Асен ослепио, и он га одликова многим љубављу и гозбом и даривањем. Цар и митрополит много изговорише Светоме да благочастиви краљ Радослав буде с њима у љубави и у миру, и тако га љубазно отпустише да пође у своју земљу, рекавши: „Пошто ниси далеко од нас, јављај нам о свом здрављу.“ Даде му цар заповест и писмо да га са сваком почашћу дочекају и прате чак до међе грчке државе.

Чув благочастиви краљ о доласку Светога у своје отачаство, заповеди епископима и игуманима да с благородницима дођу и до краја српске државе, да га дочекају, а и сам, кад се приближи, изиђе му далеко на сreteње. Поклонив му се лицем до земље, радоваше се недостижним весељем своје оцу по Господу. А свети архиепископ, видев самодршца и његове благороднике

¹⁹ Посл. Коринћ. гл. 9., ст. 25. ²⁰ Кћи овог Теодора била је за краљем Радославом, а Теодосије је, идући за Доментијаном, помешао каода је она била кћи Теодора Ласкара из Никеје.

и сва чеда својега отачаства, похвали Бога, дав мир и благослов свима и целив Господа ради. И, тако, пошто се сви много погостише, одморише се.

ГЛАВА СЕДАМНАЕСТА.

Св. Сава, по повратку из Св. Горе, путује по народу која поучава како треба да живи. Завада између браће Радослава и Владислава. Св. Сава првога калуђери, а другога венчава за краља. По ставивши Арсенија за архиепископа, по други пут иде на поклоњење светим местима. Бог спасава Св. Саву и ученике му од разбојника и буре на мору. Поклонив се поново светим местима: Св. Сава путује у Александрију и Вавилон. Потом иде опет у Египат и на Синајску Гору, па преко Јерменске и Сирије долази морем у Цариград. На мору је болестан, али се исцељује рибом коју му Бог шаље.

Дође Свети у лавру свете Богородице Студеничке. Поклони се у цркви божјој, и љубазно и са сузама целива часни гроб пречасног свога оца Симеона, у ком леже свете моћи његове издајући миро, помаза светим миром његовим своја чула, па мишљаше да се врло обогатио. Одморив се довољно времена у манастиру, настављаше игумана и браћу на боље инокче подвиге, и све који му долажаху поучаваше корисним и духовним речима, а и реч његова беше зачињена сладошћу као сољу по апостолу. Позвав епископе и игумана и све црквене и часне свећене мужеве, одслужи с њима свету и божанствену службу о помену брата свога, Првовенчаног Краља Стефана.

Откри гроб у који беше положен, и нађе свете моћи његове целе и неповређене, и сви се веселаху због пријатна мириса, нимало се не подајући жалости. И, похвалив веома због тога Бога, обрадова се. Са сваком достојном чашћу подиже их из Студенице, и положи их у божјој великој цркви, од Стефана сазиданој, у архиепископији званој Жичи, са песмама и сваком чашћу. И опет одслужи свету и божанствену службу о преносу светих моћију његових, и, пошто о успомени његовој обдари ниште и све довољно угости у ар-

хиепископији, свакога отпусти да иде у свој крај. Долажаху многи да виде Светога, па сви, научени и благословљени њиме, весело се враћаху у свој крај.

Потом и сам пропутова по земљи народа свога, све утврђиваше учењем у вери, у свима манастирима предаваше уставе и обичаје иночкога живота да их се држе, како је видео у Светој Гори и у Палестини и у Азији. Велможама и свима богаташима садашњег века апостолски запређиваше да не мудрују високо, нити се уздају у богатство које ишчезава, него у Бога који га даје, да се богати више добрим делима, и да се бива податљивим према свима, да се ни над ким не узноси или да се ко мучи, него да се помишља да је над свима Бог и да је неприступна висина правога царства. Говораше им да буду тихи према свима, и да се влада човекољубиво као једнаким човеку и милостивно послушним. „Јер ви сте, рече, од истог земнога праха од којег је и он, и ви тражите од господара свих Бога исто човекољубље, као што и они од вас.“ Војнике учаше да се клоне увреде и неправеднога грабљења, увераваше их да се задовоље оброцима, својим супругама и царским давањем.¹ Све људе утврђиваше у вери и у љубави према Богу и ближњему, и мољаше их да не враћају зло за зло, него, да ломе хлеб свој онима који гладују, да уводе у дом ниште без крова, да покривају наготу,² и да не презиру своје по крви, свему добро настављаше по писаном.

Јер, говораше, ово су духовна дела да се буде хришћанин и овим се плодносом Бог весели више од сваке жртве. Са сузама мољаше свакога да се бегом клоне блуда и прељубе, човеколоштва и скотолоштва и свакога блуда. Приводећи све покајању исповедањем, говораше:

¹ Ова поука Св. Саве властели и војницима врло је карактеристична. Њом је хтео да ублажи социјално зло у ондашњем феудалном државном уређењу. ² Т. ј. да одевају наге.

„Обличите овде сами сада грехове наше, да се не би о суду који греде, ставши као горки клеветници према лицу нашем, осилили противу нас. Реци ти, рече, најпре грехове своје да се оправдаш. Дакле, лечење од великих мукâ је исповедање грехова и клоњење од ових. Јер, исповедићу, рече, на ме безакоње моје Господу, и он је већ отпустио нечасност срца мојега³, и изобличавани ра нама успеваће на боље.“⁴

Поучаваше да милују и хране сироте и удовице и ниште, да нападнуте избављају и ослобођавају искупом из ропства. И веома много говораше о том. Учаше оне који су у браку да живе целомудрено, а који су у неженству (девичанству) — чисто. И свима, дакле, који управљаху, светитељима и велможама, иноцима, старим и младим, свима закон бејаху врлине. *Таквим се богосвешћим свешћеником њада српска земља просвећиваше, имајући њаког представника код Бога, и благе душе радоваше се у миру молићвама његовим.*

А непријатељ људима, који од почетка мрзи на добро, ђаво, наоружав непокорношћу подиже млађег брата Владислава противу старијег, велим, противу благочастивог Радослава краља. Јер благочастиви краљ бејаше најпре у свем за похвалу и изврстан, али се после покори жени, од које и пострада умом. А властела, узнегодовавши због малоумља његова, одступише од њега и приђоше млађему брату његову Владиславу. И настаде међу браћом мржња и гоњење због горке⁵ славе краљевства, и Свети их много мољаше и запређиваше да се смире, па, не могући их никако умирити, рече: „Ако је оно што радите од Бога, нека буде воља божја!“

И ускоро краљ Радослав би изгнан и одбеже у град Драч. Ради лепоте жене његове завиђаху му, и после мало данâ би лишен те злонаравне и лукаве жене, јер беше друга Далида, као прва

³ Псалм 32., ст. 5. ⁴ По пс. 119., ст. 79. ⁵ У тексту: горске!

Сампсону.⁶ И ова се нађе грешна своје красном господару, јер по вољи њеној, Фруг велики који владаше градом, оте је од њега, и на њега се окоми да га потпуно убије. Поменути Радослав, побегав од смртоносног мача, изагнан из краљевства и лишен жене, бивши одасвуд у недоумици, ускоро добегне светоме архиепископу као својему оцу. С радосном душом прими га Свети, и, пошто га довољно слатким речима утеша због невоље му од брата и лукаве жене, хотећи зауставити братовље непријатељство противу њега, украси га анђеоским и иночким ликом, назвав га Јован монах место Радослав. У безлобности и простоти поживе богоугодно, и похваљиваше Бога ради овога неметежног и не много брижног иночког живота, говорећи: „Благословена војска небескога цара, којом се ослободих земаљске војске и зависти, мржње и смрти.“

А свети архиепископ венча краљевством и молитвама свога синовца, поменутога Владислава, и ако је власт незаконито и разбојнички уграбио, расудив да је то воља божја, и доведе му за невесту кћер цара загорскога, по имену Асана⁷, и обоје благословом утврди. Тада и Владислав краљ, узев благослов од светога архиепископа, поче зидати манастир у месту званом Милешева, у име вазнесења Господа нашега и Бога Ису-Христа. Благочастиви краљ Владислав био је у свем о светим црквама добро послушан светоме архиепископу, и више од других, и мирно је са њима и у љубави проживео, колико је Господ хтео, и све што је тада Свети радио, пошто се радило Господа ради, напредоваше. И кад виде земљу свога отачаства како сија и украшену краљем и архиепископом и епископима и игуманима свећеним и иноцима, ипатима и војводама, божанственим и саборним великим црквама, светим и часним манастирима, и

⁶ Књ. о судијама, гл. 16. ⁷ Јован Асан II бугарски цар (1218—1241).

свима добрим законима, уставима славних и христоимених људи, веома похвали Бога ради тога, јер не бише узалуд ни без ума многи његови труди о њој, него се богоугодно остварише, и прими их као од апостола, више од свакога приношења, онај који једини зна срдачне жеље.

А Свети, као што много пута рекосмо, клонећи се људске славе, намисли да остави власт прво-светитељства, и, ако буде воља божја, да изврши жељу своју, те да у туђим странама, рече, и заврши живот свој, и каже насамо Владиславу краљу своју намисао. Краљ и благородници његови, хотећи га одвратити од те намере, много га молише, падајући на земљу, и никако га не могоше задржати, да Свети не путује до синајске свете горе, па, да им се, ако Богу буде воља, опет врати и да се, ван власти, усами у мучању. И тим се од њих ослободи. Позва све своје епископе, па, учећи их много о уредбама црквеним и о законским правилима, говораше: „Ви знате како с вама бих, вршећи службу своју, како ништа корисно не пропустих да вам не кажем, да вас научим да сами ви најпре сачувате што се тиче покајања к Богу и и о вери ка Господу нашему Исусу Христу, и да научите људе који су под вама. И сад опет молим свакога од вас мојих да све, колико вам предадох о Богу, и све што од мене чусте и видесте и примисте и разуместе, чим се изучисте, сви сачувате тврдо и непорушно, да, сами, користивши се, друге научите, апостолски вам дакле, на данашњн дан засведочавам да сам ја чист од крви свију. Јер не пропустих казати вам савета божјег. Пазите, дакле, на себе и на све стадо у које вас Дух Свети постави епископима да пасете цркву Господа Бога, коју створи својом крвљу.“ Тако заповеди и свима игуманима да се по уставу законском старају о манастирима.

Дозва у велику архиепископију, у звану Жичу, благочастивог Владислава краља и његове велике

благороднике, и заповеди им да се много старају о светим црквама, и изабра једнога од ученика својих, Арсенија јеромонаха, за кога испитније знађаше да је украшен безлобношћу и правдом више од других. мужа предостојна у свем који се увек боји Бога и брижљиво чува његове заповеди. Овога Свети освети, вршећи свету и божанствену службу са свима епископима. Даде му сву власт коју је примио од Духа Светога, да везује и разрешује кривице људских сагрешења и, посадив га место себе за архиепископа на свој Богом му даровани престо, утврди га.

Пошто Свети довољно угости у архиепископији самодршца и великаше његове, новог архиепископа и епископе и све који су дошли, измоли од свих молитвама отпуст, а он опет, дав свима благослов и последњи целив Господа ради, спремаше се на пут у туђину. Узев велико мноштво злата од краља Владислава и од архиепископије, понесе га собом ради раздавања у светим местима. Дође опет у Диоклитију на западно море, и гле, нађе као Богом спремљену лађу која вози у град Акр, па, укрдав се у њу, Богом штићен, путоваше.

Многи чуше о путу Светога у Јерусалим, па, знајући да носи много богатство са собом, крвници, звани гусари, уседоше у брзе галије, и, заседајући по лукама морским, вребаху га, желећи напакостити му. Али велики у милости и неизмењиви у благости Бог који познаје и чува оне који га увек љубе, и као што је својим ученицима викнуо: „Ја сам с вама, и нико противу вас“,⁸ и овоме би помоћник и заштитник за спасење од ових убица. Јер густом маглom зави луке морске у којима бејаху заседе противу Светога и проведе га невидљива и неповређена од њих. А када се поменута магла диже с очију оних безумника, одмах угледаше лађу Светога у пристаништу града званог

⁸ Можда из места о бури, Јев. по Мат., гл. 8., ст. 26.

Брендич,⁹ и, преваривши се у нади, од гнева сами се у себи растрзаху, јер им се разбише савети, којима се поучише на зло. Дођоше у град Светоме, говорећи да су пријатељи, и, поклонивши се, испричаше шта им се десило. „Колико се намучисмо у валима морским, вребајући тебе, говораху. Разумесмо да си, у истину, Богу угодан, јер нам не даде да те нимало ожалостимо. Сад, дакле, дођосмо преда те да се благословимо. Моли за нас богоугодно да се без пакости вратимо у своју земљу.“

А Свети, чув ово од разбојника, осећајним устима и мисленом благом захвалношћу у срцу похваљиваше Христа Бога који се о њему стара. А разбојнике оне због исповедања њихове злобе и што му се умилостивише, угости много љубазно и довољно, и, расудив човекољубно и не сећајући се злобе о њихову труду на мору који су поднели због њега, покори се заповеди: „Љубите и непријатеље ваше“, и даде им с благословом од злата које ношаше. А они, задививши се милосрђу Светога и поклонивши му се, отидоше у своју земљу.

Пошто довољно времена проведе у поменутом граду, опет путоваше лађом у Јерусалим. Пошто су много бродили, имајући од Бога погодно време, једнога дана, кад пловљаху пучином, наједном се подиже бура с неба и противни ветар, настаде сумрак и велики метеж на мору. Вали се около подизаху да преливаху лађу, и савише се једрила која се од силе ветра замало не сломише. Крмар је због јачине ветрова употребио сву вештину управљања, и што вештије учинити није могао смислити, а лађарима који изгубише наду на живот, руке сасвим клонуше, и сви у невољи умираху од страха, јер сва нада да ће се спасти, пропаде.

И нико не помисли да је таква беда, блиска смрти, наишла на Светога случајно и без божје љубави, јер и овим напастима, како ја мислим,

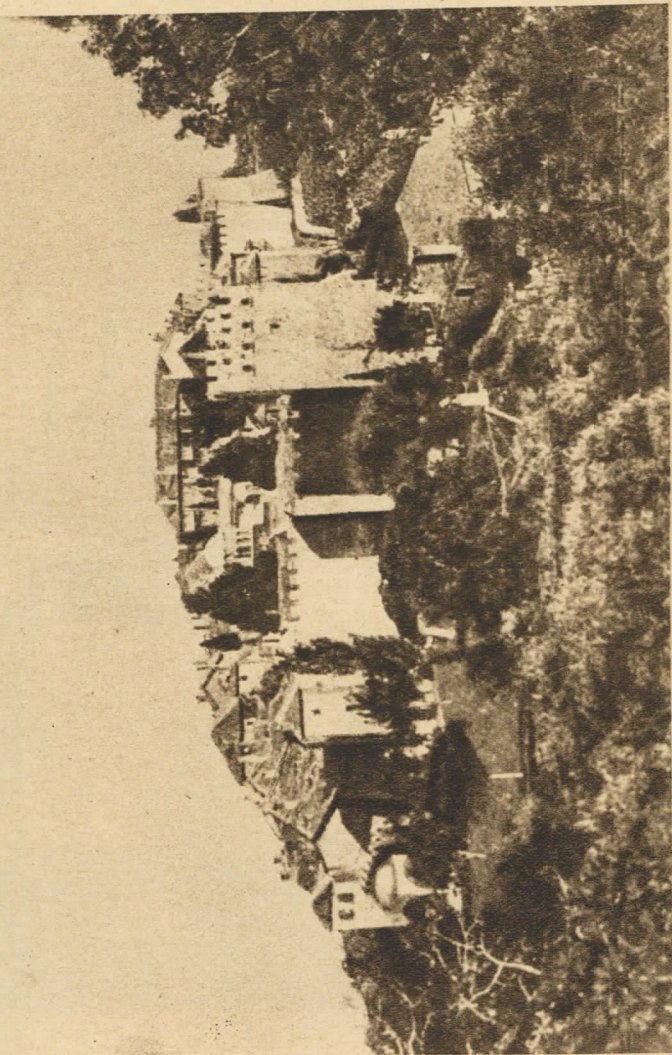
⁹ Брендич — Бриндизи на италијанској обали.

Бог га искушаваше и више присвајаше својој љубави, хотећи га удивити. И сви у лађи, плачући и очекујући смрт од дављења, дођоше Светоме с речима: „Види, оче, како пропадамо, а уздамо се да ћемо тобом смрт избећи“. А Свети им рече: „Чеда, молите се са мношвом Богу чије смо сздање. Јер ја сам човек грешан, и мене ради, како ја мислим, би ово зло на вама“. А они још више вапијаху: „Помилуј, оче, очајнике за живот“, и, павши му к ногама, мољаху га да приме помоћи од Бога молитвама његовим. А Свети не престајаше са сузама, и мољаше се мучањем, као Мојсије у старо време о народу, умним речима у срцу за себе и оне с њим у лађи.

Али Бог чудесâ и безнадним нада, као што некада Мојсију рече: „Што ми вапијеш? Пружи на море руку своју!“¹⁰ и овоме је, помишљам, тако разумно рекао и одмах се Свети подиже и заповеди ученицима својим да га држе, јер не могаше од силине ветрова стајати у лађи недржан. Заповеди свима да одбаце страх и да призивају „Господи, помилуј!“, и сам, подигав пречасне своје руке, мољаше се говорећи: „Каошто си некада спасао ученике своје у лађи који су се борили с валима, запретив мору и ветровима, тако исто спаси и нас који се давимо од њих, наставниче, јер гинемо. Јер и ми смо људи твоји, по Христу названи, Бога сем тебе не познасмо. Не презри дело руку твојих, човекољупче. Твоја смо твар, помилуј нас! Нећеш, грехова мојих ради, потопити и оне који су са мношвом, да гроб један, дубина морска, прими све нас данас, прогутавши нас. Каошто си пре ученике,¹¹ услиши и нас сада који смо у беди и смрти. Јер ти си био исти тада, и сада си ти исти. Све је теби могућно, ништа ти није немогућно. Јер по твојој заповести све оно чиме се управља држи се, и стоји, и по твојој вољи се

¹⁰ II. књ. Мојс. гл. 14., ст. 26. ¹¹ Јев. по Мат. гл. 8., ст. 26.

¹¹ По псалмама.

Манастир Лавра

Манастир Жича

Краљ Радослав и његов печат

Манастир Милешево

мења и опет саставља у свој чин. Заповеди сада ветровима да иду у своја скровишта и водама морским да се утишају“.

С вером и великом слободом к Богу, правећи знак крста па противне ветрове и на вале морске који се веома подизаху, пружаше руке и запрећиваше им говорећи: „У име Господа Бога нашег Исуса Христа који је од нејестаства све у јестаство и од небића све у биће привео, и ветрови и море, утишавши се, станите!“ И одмах именован Господа Исуса Христа и устима његовим ветрови и море легоше, и вали се у себе срушише, и сунце пресветло обасја, и би велика тишина. Сви у лађи, видевши како су се речју Светога море и ветрови убрзо укротили, ужасоше се чудом, па слављаху Бога који је дао такву власт људима, и, павши к ногама Светоме, поклонили се, називајући га божјим човеком и угодником његовим, што су молитвама његовим избегли од морске пучине, од гроба воде слане, и говораху да су Богом добили живот њега ради. А Свети, захваљујући Богу многим сузама због божјих дарова, говорише им: „Вас ради, чеда, тако и убрзо Бог задиви милост своју на нама. Јер ваша вера према мени грешном и моје молитве Богу помогоше да се добије оно што се просило. Дакле, сви заједно похвалимо Бога и незаборавношћу дарова његових који су били сада на нама, управимо у напредак наш живот угодно њему“. И тако свима заповеди да узму брашно,¹³ и да се окрепе.

И, добивши угодно време, Богом штићени, дођоше у град Акр, где лађа имађаше да истовари товар. Узиђе Свети у град, у цркву Светога Ђорђа, у метохију лавре Светога Саве коју беше Свети о првом доласку искупио, од Латина поробљену, и повратио лаври. И ту се одмори, а бродари они, допловивши са Светим, испричаше старешинама града све што им се десило и о чуде-

¹³ Брашно — хлеб.

сима Светога на мору, и сви, покорени задивљеношћу, дођоше Светоме, и, клањајући се, мољаху да приме од њега молитве. Сваким га почастима и гошћењем одликоваше као, у истину, божјега човека, и, пошто се Свети одмори, код њих и укрца у другу лађу, снабдеше га довољно свима потребама за пут, и тако с љубављу испратише.

Дође Свети у велику Кесарију, и поклони се ва месту, где Господ наш Исус Христос, смило-срдовав се на народ, и чудо чинећи с пет хлебова, по јеванђељском казивању, насити пет хиљада људи,¹⁴ осем жена и деце. Одатле отиде на Јоп, и тако по други пут дође у божји жељени свети град Јерусалим. Уђе у свој манастир, у дом Јована Богослова, који, први пут дошав, искупи од Сарацина за своје име. И тако с браћом и игуманом лавре Светога Саве уђе у цркву пресветога Христова Васкрсења да се помоли, и, клањајући се, с топлим сузама целива животворни и пресвети гроб Христа Бога нашег и свету Голготу и сва света места на којима вољна страдања претрпе Господ наш Исус Христос, па, испунив се многе радости, похваљиваше Бога. А часни патриарх јерусалимски Атанасије, од првога доласка познати Светоме, чув о доласку његову, брзо потече у цркву Христову гробу да га види, па, љубазно се целивавши ради Господа, часни оци похваљиваху Бога. Патриарх узе Светога у свој дом, и питаше га како је на путу провео и како га опет доведе Бог, о свем. Заједно бише за трпезом, и угости Светога с многим радощју, па га отпусти светоме Богослову где ће наставати. Сви ништи, чувши о доласку Светога, журно му долажаху као њему обични, као својему оцу. А он, нештедан и сејач благослова, милошћу према њима бејаше тихи давалац, и не само према ништима, него и у свима светим местима и у лаври Светога Саве и у осталим манасти-

¹⁴ Јев. по Марку гл. 6., ст. 34.

рима; као и о првом доласку, и опет дошав, такође милошћу Бога ради, више у њима учини.

Узе благослов од светога патриарха и оне који ће га пратити до Александрије, и, Богом чувани, дођоше у александријски град, и бише у великој цркви светога апостола и јеванђелиста Марка. С многим сузама као увек од Бога дарованим поклони се Свети, њима се потврђиваше топлота срца и љубав душе његове ка Господу ради кога нарочито усрдно предузимаше многе труде, па не штеђаше се и веће предузети. Свети беше часно дочекан од светога патриарха александријског, јер беше чуо од Јерусалима да се говори како му долази архиепископ од Далмације и Диоклитије. Љубазно се целиваше Господа ради, и тако се Свети отпусти у дом где ће се одморити. Сутрадан велики патриарх позва Светога, и питаше га откуда је и о путу његову. А Свети опет причаше патриарху истинито о себи. Чув патриарх како је Свети син самодржавнога оца, како је живео из младости у Светој Гори Атонској, и како је у Константинову граду постављен за архиепископа своје отачаству, и како је опет високи престо својом вољом оставио, и како ради поклоњења у светим местима и Христа ради иде по туђини, дивљаше се, размишљајући о трудовима његовим због дугога пута, па га прими у душу своју, и веома га заволе. Много дана патриарх позиваше Светога, заједно су за трпезом бивали, наслађиваше се љубави његове, а Свети питајући научи се од патриарха многим духовним судовима у размишљању, и питањима и беседама много се користише и један и други. Обдаривши један другог различним и изврсним почастима, љубазно се растадоше часни и свети оци.

Свети хтеде да обиђе свете који живе у пустињама око Александрије у мучању и посту. Желећи да види ове нарочито, потруди се, сматрајући да ће што више од њих као старих видети и чути. Јер

говоре да је све боље код старих него код нових. Патриарх, испуњујући му молбу, даде му за то вичне људе који знају пустиње, да га прате. Свети се поклони у цркви светих мученика и чудотвораца Кира и Јована, и цркви светога и великог и дивног мученика Мине, и ниште обдари, и тако изиђе из града александријског. Дође светим и пустињским оцима у Марсоти. Ови мученички живљаху крај Ливије у мучању анђеоском и молитвама и посту. Са свима се питаше о духовним пословима, и много користи задоби од њих, као што и очекиваше, и, пошто све довољно милостивно обдари, обогаћен од њих благословом и молитвама, иђаше на пут свој, радујући се.

Дође у Тиваиду, потом у Скит и Црну Гору и у остала света места, где нађе изврсне и богобојажљиве и пречасне мужеве који сијаху својим врлим делима као сунце, од којих речју и животом многу корист задоби, и, дивећи се трпљењу њихову у тескоби, расташе у души. Обдарив богато све од богатства које ношаше, прими од њих молитву и благослов, па, каода је многу корист добио, похваљиваше Бога, радујући се што достиже видети такве свете с којима се удостоји и говорити и благословити се од њих.

Потом се Свети врати у свети град Јерусалим, и, пошто се одмори у многој љубави с часним Атанасијем патриархом, хтеде отићи и у велики Вавилон и у Египат, а из Египта, говораше, ако буде божја воља да иде у Синајску гору. Проташав поред Јерихона и прешав пустиње јорданске, дође у Каламонију, и ту се одмори у манастиру пресвете Богородице, где се одморила и сама пресвета дева Богородица са заручником Јосифом, када су са Исусом бежали од Ирода у Египат. Од Каламоније Свети дође у град звани Корек.

Одавде опет после много дана и мучног путовања. Богом помаган, стиже у велики Вавилон.¹⁵

¹⁵ Управо у Багдад.

Посла глас преко ученика својих султану који тада владаше Вавилоном, да заповеди да му се да дом где ће становати. А султан, иако противан вери Христовој, каода га бојазан обузе, и као покоран свачим се умили, па заповеди да се спреми пресветао дом где ће Свети становати. А Свети дошав, поклони се у цркви трију младића Ананије, Азарије, Мисаила. Љубазно би примљен од хришћанскога митрополита, па с њим заједно дође султану. А султан прими са сваком почашћу Светога, и распитиваше га о путу његову, и дивљаше се труду његову Бога ради. И тако га отпусти да се одмори у спремљеном дому. Заповеди султан да му се даје све што је потребно од његова дома, и за претив рече да ни у чем не оскудева човек божји.

Пошто се Свети довољно одмори, јави султану о свом путу у Египат.¹⁶ А султан му даде проводнике, и заповеди да га са сваком пажњом предаду египатском султану. И тај султан, чув о доласку Светога, Богом учен, такође га прими са сваком почашћу, и заповеди да се одмори у митрополији. А Свети, ушав у митрополију, поклони се у цркви пресвете Богородице, где живљаше сама Богородица са Исусом и заручником Јосифом, када је од Ирода у Египат добегла, док се не вратише у Галилеју, у град свој Назарет. Задиви се Свети безбројноме божјем човекољубљу, јер беше ту у Египту чудотворна икона пресвете Богородице, како држи у рукама Христа Исуса. Ту је икону преобразио Бог по неисказаним својим судбама у црни лик египатски, јер је, мислим, хтео узети ово црnilо на икони због оцрнелога Адама у аду, хотећи обући у пресветли лик и подићи палу своју икону и, претворив је у прву своју красоту, и украсив је, поставити је на престо славе своје.¹⁷

¹⁶ Овако је и у Доментиана. Значи да је Св. Сава најпре био у Александрији, можда морем дошао, а доцније дубље у Египту и на Синајској Гори, можда каравански дошао, премда је тешко веровати да се Св. Сава чак из Багдада поново враћао. ¹⁷ Т. ј. тим што је Христос примио црн лик као Адам и

И ту, дакле, с митрополитом одмараше се у многој љубави, а султан заповеди да се, докле се онде бави, задовољава свима потребама из његова дома, да се и митрополит дивео многој почасту султаној коју је учинио Светоме, коју никада никоме од Хришћана није се показао да је учинио. Свети хтеде да дође и у пустињска становања светога оца Андонија Великога и светога Арсенија Великога, и, испросив у митрополита инока који ће га проводити, дође у та места, и обилажаше их с топлом љубављу коју имађаше према светима, и пустињске њихове станове с многим сузама целиваше, и колико их нађе у њима да трпе Бога ради, с љубављу их дариваше, и, узев од њих молитву и благослов, врати се у Египат. Јави египатском султану о свом путу у свету Синајску Гору. А султан припреми оне који ће га проводити до Синајске Горе, и снабди га свима потребама за пут, јер га веома заволе, јер беше и разумео, да је син самодржавнога оца и да је архиепископ са запада, па му даде на част и варсамојелеја¹⁸ и велики трупац одабрана ксилалого¹⁹ и пријатна мириса аромата²⁰ индијских, сахара²⁰ и финика,²¹ колико му је требало да узме. А велможе који су и аримаде,²² видећи велику љубав султанову према Светоме, хитаху, једни рукама његовим, други мантији његовој, да их се дотакну говорећи: „Тако љубазан Хришћанин пре овога није нам дошао, него нам је, по истини, човек божји, као што и слушамо.“ И тако га с великом љубављу проводише. А све ово биваше по настави Господа Бога мојега Исуса Христа, који је заповедио да не само људи него и зверови и птице служе људима његовим и да им почасту чине, и обично је да врлине људивљују не

човек, изједначио се с њим, и својим страдањем повратио је својој икони — лику, по чијем је лику и човек створен, њен пређашњи сјај. ¹⁸ Варсамојелеј — балсамско, пречишћено уље. ¹⁹ Ксилалог — алое, лековито и миришљаво дрво. ²⁰ Сахар — шећер из шећерне трске, које у нас није било. ²¹ Финик — урма. ²² Аримаде — боље: аримани, некаква раторборна секта.

само благочастиве него и противнике, велим и поганике.

Дође Свети у Свету Гору Синајску и уђе у манастир у цркву пресвете Богородице и поклони се на месту светом, где купина, огњем горећи, не сагореваше, него се и неопалена јавила Мојсеју, где и сам Господ из купине која је огњем горела рече Мојсеју, говорећи: „Ја сам Бог Аврамов и Бог Исаков и Бог Јаковљев, изуј обућу с ногу твојих, јер место на ком стојиш, света је земља.“²³ Због тога, дакле, и јереј босоног врши свету службу на светом месту том. Би љубазно примљен од епископа који је на месту игумана, и од све браће. И тако, пошто се у манастиру одмори, успе се на свети врх да се поклони, где је Господ много пута слазио и, говорећи с Мојсејем, давао закон Израиљу, људима својим. И, бивши у цркви светога пророка Илије, клањајући се с многим сузама целиваше место о ком рече Господ Мојсеју: „Ево место код мене, и стаћеш код камена, и покрићу те руком мојом, скинућу руку моју, и тада ћеш видети мој последак. А лице моје неће ти се јавити, јер не може човек, видећ лица мојега, бити жив.“²⁴ На том камену, дакле, и сад се познаје полагање државне²⁵ деснице Господње.

С многим узбуђењем похваљиваше Бога, што га је удостојио узићи на тај жељени и свети врх, и поклонити се, и видети на њему таква страшна, дивна и света божја дела. И, испуњен весеља духовнога што се много обогатио, радосно сиђе у манастир. Сву свету четрдесетницу у манастиру проведе с браћом у посту, и сваке суботе пењаше се на свети врх, и испуњаваше у недељу свеноћно тамошње стајање у песмама и молитвама. И свршив свету и божанствену службу, опет долажаше у манастир к браћи на борављење, заволев веома њихов добар живот Бога ради, и, дав много злата

²³ II. књ. Мојс. гл. 3., ст. 5. ²⁴ II. Књ. Мојс., гл. 33., ст. 20—23. ²⁵ Државна — она која држи свет, васељену.

у манастир, уписа себе и своје родитеље и првога краља, брата својега Стефана, у помен манастиру с браћом.

И тако, епископом и свом браћом љубазно испраћен, дође опет у свети град Јерусалим. А патриарх га прими радосном душом и питаше га како га Господ на дугим путовима сачува без ичије пакости. Захваливши Богу, утешени одморише се. Потом, свршив свету и божанствену службу у пресветој цркви Васкрсења и код животиноснога Христова гроба, помоли се у цркви и о себи и о царевима и о свима народима Господњега имања које је искупио часном својом крвљу. И тако, пољубив с многим сузама Христов гроб и свету Голготу и сва света места на којима је Христос вољно примио тело и пречасна страдања нас ради, и, пошто је дао у Господу целив часноме и светом оцу Атанасију патриарху и свима начелним црквеним, пратише га с многим љубављу.

И Свети, изишав из светог града Јерусалима, дође у велику Андиохију, па, поклонив се у светој и саборној великој цркви, часно и љубазно би примљен од светог андиохијског патриарха. И, састајући се много дана ради утехе и говорећи међу собом о духовним промишљеним питањима, измолив благослов од светог патриарха, дође до свете оgrade Светог Симеона који је на дивној гори, и поклони се с многим сузама светој цркви и часноме гробу у ком пречасни лежи, па сјајно би примљен од игумана и браће. И тако, дав манастиру од злата које ношаше, изиђе из оgrade, и опет дође у Андиохију. Патриарху и служиоцима цркве даде благослов, а патриарх обдари Светога моћима светих и часним црквеним потребама, и тако се свети оци целиваше Господа ради и љубазно се растадоше.

Одатле дође у Арменију да потражи моћи светих. Прође Арменију и турску страну, и дође опет на Сиријско море, и, нашав лађу која вози

у Константинов град, укрца се у њу, и брођаху. А болест велика због многих напора обузе Светога у лађи, јер, пловећи пучином великом, Свети није могао где изићи да нађе лека болести, и беше у великој беди, и душа му беше близу смрти. Ученици пак, недоумевајући се шта да учине, плачући му говораху: „Знамо, владико, да ће те Бог и сада као свагда послушати више нас ради, него му се моли о животу твојем, док смо у туђим странама до познате земље, или док нас не изведеш из пучине ове до верних људи, оче. Јер, ако ти не будеш с нама, ови иноверци који нас возе продаће нас у ропство, или ћемо због богатства које с нама носимо бити потпуно заклани на овој пучини и предани дубини морској.“ А Свети им рече: „Не плашите се ради тога, чеда, нити тугујте. Уздам се у Бога да вас неће таћи ниједно од ових зала која рекосте.“ А они му рекоше: „Послушај нас, оче свети, мало што окусив, обесели душе наше, да ти се у болести не би од нејела за много дана догодила смрт пре времена. Сва, дакле, добра земаљска која знаш, твојим су молитвама у нас. Ако које од њих волиш, донећемо ти га.“

А Свети им рече: „Све што се сад у нас налази, ни за једно од тога не марим. Само ако би било могућно наћи сада свеже уловљене рибе, од ње, ако бих окусио, помишљам.“²⁶ А ученици припадоше господару лађе²⁷ и мољаху га, ако би било могућно каквом вештином испунити молбу Светога, а он, као да су грубо говорили, прекори их и рече: „Непромишљена је ваша молба, видите како је море усталасано и како лађа не стоји него је вали скоро носе, и на пучини која нема краја иштете (да узмете) свеже уловљену рибу коју сад није лако ни паметно наћи и дати вам.“ А они због тога умукоше, а Свети им рече: „Не трудите се, чеда, воља Господња нека буде на мени.“

²⁶ Треба допунити: да би ми помогло. ²⁷ Господар лађе — ималац лађе, а можда и: заповедник.

И још је била реч на устима Светога, а одмах се од мора узвиси вал више лађе, и као да рукама држи превелику рибу, положи је у руке Светога, на прси његове, где лежаше у лађи, и вал, не окропив га, опет се врати. А Свети, видећ чудну ту рибу, узимајући је с многим узбуђењем, похваљиваше Бога што је тако брзо ускорио да му донесе по жељи и да храну, те говораше ученицима својим: „Ево испуни Бог жељу нашу, и спремив изнесе нам храну, не с трудом. Узмите је, дакле, и, како знате, и, сваривши и испекавши, изнесите је нама и свима који су овде.“

А господар лађе, видећ брзу походу божју к Светоме, јер покори море да му дароносно рибом послужи у болести, ужасну се и са свима својим припаде к светоме болеснику, мољаху да приме опроштај за грдњу, када су молили за рибу, и помиловање благословом молитве, говорећи: „Сада разумесмо да си божји слуга и да си му угодан, него нам опрости сагрешење наше, молимо се, јер, твојим молитвама спасавани, уздамо се да ћемо без икакве пакости доћи домовима нашим. И, добивши опроштај, сви са Светим прославише Бога који даје храну свакоме створу, као што Давид казује, који се ради своје дарезљивости стара не само о људима него и о малим животињама и птићима враниним кад га призивају²⁸, а колико више слуша оне који га се боје и вољу његову творе, и даће блага онима који их просе у њега.

А Свети, окусив од богопослане му рибе, дивљаше се неисказаној сладости њеној, исто то рекоше ученици и господар лађе и сви који су били, да пре тога такве рибе нису окусили. И заиста, јер би послана од благога и преблагот и свеслатог Господа Бога и цара Христа својему прислатом и драгом, благоме и верноме слуги на велику част с многим љубављу. И наједоше се Свети и сви

²⁸ По псалму 134.

који су били у лађи од Богом послане оне рибе, и одмах недуг који је држао Светога ишчезе од њега без трага. И, Богом чувани, пребродивши велику пучину, дођоше у царски Константинов град у ком се Свети поклони светим црквама, у манастиру пресвете Богородице, која се зове Евростица. Много се дана одмори, и набављаше потребе и часне црквене сасуде, и, увек истражујући моћи светих, куповаше. И тако, дакле, и причасмо ово о обилажењима Светога.

Обиђе усрдно сву Палестину, Сирију, Персију, Вавилон и Египат, Азију и Тракију и друге земље као сунце или као птићом природом, јер жељаше да се гдегод поклони светоме месту или светим местима; ако би чуо гдегод више о црнцима, ради њих се још више труђаше, хотећи их видети, и научити се од њих потање о духовним пословима, и благословити се, и учинити с њима милостивну братску љубав, и заиста се његова жеља Бога ради испуни, и нада његова не би ташта. Јер дође Светима и у света места, и поклони се, и виде силне и изврсне црнце у пути као анђеле, и наслади се светих њихових речи, и много се користи благословом и молитвама њиховим, и обогатев се много свима добрима, велим за душу корисним, моћима светих, часним сасудима и потребама црквеним, хоћаше све ово донети у своје отачаство.

ГЛАВА ОСАМНАЕСТА.

Св. Сава одлази из Цариграда морем у Бугарску цару Асену II који га дочекује с чашћу. Одслужив службу на Крстов-дан уочи Богојављења, разболи се и ускоро умре у Трнову, где буде сјајно сахрањен. Краљ Владислав тражи тело Св. Саве које с мукот добива. Спровод и сахрана Св. Саве у Милешеву, у Србији. Чуда на гробу Св. Саве у Трнову, исцељење монаха Неофита. Похвала и молитва Св. Симеону и Св. Сави.

И од Константинова града опет лађом пође, путоваше морем на загорску страну, хотећи видети пријатеља свога Асана, цара загорскога, јер

овога кћи беше удата за Владислава краља. Дође у град Јесебар,¹ и посла поменутоме Асану да му јаве о његову доласку, А цар посла благородне слуге своје и са својим коњима, да са сваком почашћу узму с мора Светога и с његовим потребама.

А кад дође Свети у град Трнов, цар га пререте и љубазно дочека, и учини велико тржанство о његову доласку. И заповеди да станује у његовим топлим палатама због студени која је била. А кад дође светли и велики празник божанственога Богојављења, цар и блажени Јоаким патриарх, претпостављајући Светога, заповедише му да уочи Богојављења одслужи свету службу, а сутрадан ће опет патриарх такође служити. А Свети, послушав цара и патриарха, служећи уочи Богојављења свету службу, дође на свету купљу, т. ј. крстионицу.² И прочиташе над водом молитве освећења, и кад у виду крста благосиљаше воду, раздељиваше се у купљи и опет се састајаше. А кад цар и они с њим видеше чудо, прославише Бога због онога што је било. Свети просвећењем крштења Христова и кропљењем свете воде освети и просвети цара и све који су били. И тако, бивши саобедници за једном трпезом са царем и патриархом, одморише се.

Потом цар, хотећи ловити звери у подгорју, хоћаше изићи из града. Призва Светога и много га мољаше да не одлази од њега скоро, говорећи: „Због зимње невоље, владико свети, пребуди с нама као у свом дому, чак до Васкрсења Христова, и кад потом буде погоднио време, отићићеш у своју земљу.“ Остави га у својим топлим палатама, као што рекосмо, а служиоцима заповеди да му дају све довољно од царева дома. Даде му цар и много злато, да има на своју потребу и да даје ништима

¹ Јесебар — Месемврија. ² Купља, крстионица — нарочити суд с водом која се на Крстов-дан и Богојављење освећује, водца.

који му долазе. И тако цар, примив молитву и благослов од Светога, изиђе, радујући се, у лов свој.

По одласку цареву обузе болест Светога, разуме свој позив к Богу, па, призвав ученике своје, и пописао све свете и часне ствари, које купујући беше сабрао у Палестини и у Сирији, у Египту и Вавилону, у Азији и у Константинову граду, часне одежде свећенства и свећнаке златоковане и бисером украшене и друге сасуде црквене, много моћију светих, заповеди да се однесу у архиепископију, а друге и у Студениду. Даровав посланицом мир и благослов Владиславу краљу и наменику својега престола блаженоме Арсенију архиепископу и свој земљи људи својих, отпусти тако ученике своје у српску земљу, и сам с мало њих остаде. Даде и у патриаршију бугарску свећене часне одежде и књиге златом оковане и свећнаке, камењем и бисером украшене, и остале сасуде црквене, што и досад стоји сачувано на част божијој цркви и на успомену Светога. И, пошто је ниште довољно обдарио, да ништа није код себе оставио него раздао, и, пошто се спремио на лак одлазак од света, похваљиваше Бога што је његову молбу испунио и што хоће да прими дух његов у туђим странама. Дође му блажени Јоаким патриарх и, видећ га да је близу смрти и да последњи дах дише, рече му: „Ако заповедиш да јавимо цару о твојој болести?“ А Свети га је много молио, говорећи: „Не мећи ме тим на велики труд, владико свети. Пошто си ми милост учинио, отићи ћеш и сам у своју ћелију и не сметај ми да у тишини дух свој предам Господу.“

И у поноће дана васкрсења,³ када је недеља освитала, Свети, причестив се пречасних и светих и животних Христових тајњи, рече што и увек говораше: „Слава Богу ради свега.“ И одмах, каода су му дошли неки одавно му драги саиграчи, би

³ Дан васкрсења — недеља обична, а не Ускрс.

весео духом, и долазак божјих анђела к њему потврђиваше се овим весељем, — светао и у лицу неискazано се показиваше, и тим чистоту своје душе изјављиваше. И тако, до краја захваљујући Богу, предаде у руке његове душу своју.

А блажени Јоаким патриарх дође с епископима и с игуманима и с начелницима града да погребете свето тело његово, а недоумеваху се где би положили тело његово, пошто Свети о том ништа није био наложио. Потребно је било јавити цару, где ће заповедити да положи Светога. Цар, чув о престављењу Светога, много је негодовао на патриарха, што је утајио болест Светога од њега, послав, рече да положи Светога у манастиру који је он сазидао, у цркви светих и великих четрдесет мученика, заповедив да се и довољно злато разда наштима на погреб његов, јер цар веома љубљаше Светога. Тога ради, и по престављењу његову, показиваше такву љубав према њему.

А часни и свети Јоаким патриарх с напред поменутиим светим и часним мужевима ужеже много свећа, свршише псалмима и песмама све што је узаконено над Светим, и тако га положише у припрати црквеној, у цареви манастиру, славећи ради покоја његова Оца и Сина и Светога Духа. И ниште, по заповести царевој, довољно обдарише.

После тога, када дође у град цар из бављења у лову по горама, пре свега дома дође у свој манастир, поклони се божјој цркви, па, пришав гробу Светога и, радујући се ради њега, похваљиваше Бога, што га је удостојио да га има у свом манастиру. И, нимало не задоцнев, заповеди да озидају и гроб његов. И положи частан⁴ камен врх гроба, и покри га царском багреницом, постави и свећњаке и у злату оковано кандило над гробом у част Светога да осветљују гроб његов. Такву, дакле, веру и љубав показа цар према Светоме за живота и после смрти његове, да се сви

⁴ Частан — значи и: скупоцен.

дивљаху и због благочашћа царева похваљиваху Бога.

А кад година прође, откако се тело Светога у граду Трнову чува у земљиним недрима, часни и свеблажени намесник престола Светога Арсеније архиепископ, сажалив се за Светим као за својим оцем и учитељем, дошав к благочастивоме и државном Владиславу краљу, рече: „Није лепо, нити прилично ни пред Богом ни пред људима, оставити оца нашега, дарована нам од Христа, једнака с апостолима, који је поднео многе подвиге и безбројне труде ради српске земље, како би је украсио црквама и краљевством, архиепископијом и епископима и свима уставима и законима (православља), да његове свете моћи леже ван својега отачаства и престола своје цркве, у туђој земљи. Дакле, колико је могућно, постарај се да га донесеш из туђе земље у своје отачаство.“ А краљ се томе веома обрадова, па посла једнога од најчаснијих својих благородника к своме тасту Асану цару, да однесе молбу цару о Светом, ако заповеди, да се испуни. А цар, чув из писма и од посланика такву молбу, веома се ожалости због тога, па му рече: „Кад би Свети и свето његово тело лежали без части и без пажње, праведно би било да га тражите, да бисте га поштовали. Али, пошто се Свети у Богу упокојио, као што би и међу вама, и пошто његово свето тело лежи у божјој цркви с великом почашћу, што, дакле, задајете Светоме и нама труда, просећи га?“ И тако га отпусти празних руку.

И опет краљ посла још више благородника к цару, молећи и говорећи: „Ако сам нашао благодати пред тобом, мојим родитељем, не затварај од мене царскога милосрђа, не остављај ме да се тугом потапам у животу свом. Дај ми свете моћи светога господина мојега и оца, да га донесем у своје отачаство. А цар се недоумеваше шта да учини, сматраше да се лишава Светога као од

царства, шта више ради њега⁵ и беше положено у светом манастиру његову. Призва патриарха и своје саветнике, и питаше да ли да да Светог, а они рекоше да никако то не чини, јер, рекоше, велможе и сав град врло негодују због тога. Цар опет написа утешно писмо својему зету Владиславу краљу, и, ово додав, рече. „Ако је Богу било по вољи да се упокоји међу нама, вернима Христовим, ко сам ја да се вољи божјој противим или да се дрзнем потрести гробом или светим моћима Светога, а уз то Свети ништа није завештао о свом преносу? Све, дакле, што год желиш и молиш од мене, није ти забрањено, сине мој, рече, а што ми није лако дати, немој ме приморавати, јер ми и патриарх и велможе и сав град то забрањују.“ И тако, обдарив довољно посланике, отпусти их.

А краљ Владислав виде да је цар неумољив, и недоумеваше се шта да чини. Сматраше да је на њему укор и срамота од људи а гнев од Бога, док Свети лежи у туђој земљи и ван свога народа. Намисли да отиде сам цару и да своју молбу добије. Узе са собом мноштво својих благородника, епископа и игумана, и посла пред собом гласнике, јављајући цару о свом доласку. Даде им да понесу и много злата, да даду патриарху и саветницима, да, кад он буде дошао цару, нађе све готове да му помогну у молби његовој⁶.

И кад дође Владислав краљ, таст његов цар Асан надалеко га испред града пресрете, и дочека га са сваком почашћу и љубављу. И, кад краљ Владислав дође у град, најпре замоли цара да отиде у манастир, где свети лежаше, да се поклони. И дође са епископима својим и са свима благородницима, и учинише достојно поклоњење као својему оцу и учитељу и божјем угоднику. А краљ Владислав немађаше мере сузама, бијући

⁵ Т. ј. ради царства, да га Св. Сава спасава у невољи.
⁶ Интересантан податак о подмитљивости!

главом пред гробом Светога, исповедајући му се као живоме, каода му је што сагрешио. Мољаше од њега опроштаја, говорећи: „Знам, оче, да мој грех најпре учини да од мене одбегнеш, и да ти забрани⁷ да се преставиш ван својега отацства, и да сада опет жести царско срце да нам те не да. Али умилојуди се према мени, опрости ми, иако због недостојних својих грехова нисам достојан да се назовем син твој, али ме не одгуруј као пород брата својега, раскај⁸ се на злобу моју, који ти се кајем, оче! Види моју тугу и труд мој тебе ради, и чуј веру моју, не остављај својега отацства ради кога си поднео многе подвиге и безбројне труде и болести, нити ме облачи у стид и срамоту, боравећи у туђој земљи. Твојим молитвама к Богу цара ћеш научити да моју молбу о теби изврши, да се не вратим ташт и без наде, и да будем поруган, немајући, оче, тебе са собом.“

И, пошто је ово и друго краљ с плачем изговорио над гробом, тако да је од многих суза лице његово било подбухло, позван од цара, уми се и уђе.“ Тржанство је било велико, и много весела и љубави учини цар зета свога ради. Те ноћи у сну божји анђеоски лик Светога говораше цару да да Светога, да га однесу у земљу народа његова. А цар, ужаснув се због тога веома, сутрадан призва патриарха и своје саветнике, па им причаше шта је сањао, а они говораху да је сан истинит и да је божја похода Светога ради. Много мољаху цара да да Светога да га однесу у своју земљу, да се не би тога ради, рекоше, догодило царству нешто ненадано.

Цар дозвољава зета својега Владислава, а краљ, пре него што ће се ући на обед, приступи са епископима и благородницима својим к цару, и поднесу му молбу о Светом, молећи да им га да. А цар због тога бејаше веома жалостан, али се због по-

⁷ Забрани — у смислу: учини. ⁸ Раскај се — смиљуј се.
⁹ Разуме: уђе у двор.

јаве Светога бојаше да га задржи, да не би што пострадао. И показиваше се као да неку благодат чини зету својему Владиславу краљу, говорећи: „Ја, дакле, као од Бога дарована хтедох да имам Светога код себе у мојем манастиру, и свети гроб његов поштовах и украсих, као што си видео, и никако не помишљах да се Свети од нас изнесе. Али, како си потрудио висину краљевства к мени својему оцу, и сам си дошао, нећу да те, сина мојега, отпустим тужна. Узми, дакле, свога у Господу оца, и однеси га у своју земљу, као што хоћеш.“

А краљ Владислав и епископи и благородни његови помишљаху колико није лако то узети од цара, па, чувши да се све ово на једанпут дарује, од несхватљиве радости падоше на земљу и цару се поклонеше, и оправдано, јер се обогатише од Светога великим богатством, више од царских скровишта. И тако сви с царем за светлом трпезом примаху утеху у радости и многим весељу срца.

Потом краљ Владислав, спремив царску багреницу и све што је потребно на подизање светога тела из земљиних недара, заповеди да се учини служба Светоме у помен његов, а сам са својим епископима, докле се служба служила, отвори гроб Светога. И видеше га, у истину, света духом, и телом свега цела и непорушена, како су власи из главе и браде све светле и целе, и како лежи као да спава, јавио се, обеселив пријатним мирисом као миром ароматом све који около стајаху, и не одајући ни најмање од онога што је тужно. И не само свето тело Пречаснога него и дрво које је било около њега и гробни прах Бог обогати пријатним мирисом и целбама.

Грађани, чувши то, у множини стицаху се да виде Светога, и добиваху додиром светих моћију његових исцељења многим болестима, јер не бивају далеко силе од Бога светима у част Светога, јер мучени духовима нечистим биваху слободни, дароваше хромима (богаљима) ход,

и грбавима исправљање, и глухима да чују. А који не могаху због мноштва народа приступити светима његовим моћима, узимаху гробни прах пријатна мириса и, призивајући Светога, метаху га на своје болести, и сви добиваху здравље молитвама његовим Богу, тако да сви који ово виђаху славаху Бога, и дивљаху се светости Светога, па, разграбивши гробни прах пријатна мириса као злато или бисер, хитаху да однесу у своје домове благослов овај, негодујући на цара што је дао Светога од њих. А краљ Владислав, чув то и побојав се да се како цар не покаје и опет отврднуд задржи Светога, заповеди да одмах подигну Светога и понесу у своју земљу.

Потом цар позва краља Владислава за трпезу весеља и љубави, па га назва отимачем место сином, говорећи: „Дошав отео си ми Светога, Богом даровано ми скровиште, и послао га у своју земљу. Насити се, дакле, јер си испунио жељу срца својега, учини да и ми молитвама његовим добијемо милост од Бога, јер одржасмо љубав према њему и за живота и после смрти његове“. И краљ многим даровима, изабраним коњма и другим почастима, обдари цара и патриарха, а још више цар обогати краља и све који су с њим дошли, и тако се самодршци у љубазном праћењу растадоше.

А грађани потом и од спољашњих страна¹⁰ опет долажаху гробу Светога, и свако приношаше своје болне, помазујући их прахом пријатна мириса из гроба Светога као миром и, примајући молитвама његовим целбе својим недужнима, радосно одлажаху својим домовима, славећи Бога. И, док су ова чудеса од гроба Светога тако бивала, благочастиви цар Асен радоваше се томе неситом душом, и замишљаше као да је Свети ту и да није однесен из његова манастира. Заповеди да се гробне даске које бежаху држале Светога у гробу,

¹⁰ Спољашње стране — стране споља, око престонице, што ми данас зовемо унутрашњост.

и чудотворни прах пријатна мириса положи у гроб Светога, и да се положи први камен врх гроба, и да се покрије царском багреницом као и пређе, и да се метну свећњаци и златом окована кандила у част Светога, да осветљавају свети гроб његов, како и досад тај гроб стоји украшен у част Светога у манастиру цареви, у цркви светих четрдесет мученика.

У том манастиру цареви беше неки инок по имену Неофит. Он од много година беше искривљен, и нимало се не могаше исправити, и цар беше заповедио да се храни у манастиру његову. И Свети још за живота, када је дошао у тај манастир, указивао му је човекољубно много милости, јер овај, опирајући се рукама о колена и о штале, пузећи по земљи, врло бедно провођаше живот. По престављењу и преносу моћију Светога дођоше неки странци у тој манастир, и примише овога Неофита за трпезу Бога ради, и, пошто су га довољно угостили и напојили да није могао допузити ни до своје рогозине да се одмори, странци изиђоше и оставише овога Неофита у припрати црквеној. А он, вином отежао, не знајући шта да чини, не сумњајући се, леже на камен који је врх гроба Светога, и на њему се одмараше спавајући. И у поноће, као од некога светлога пробуђен, наједном скочи с гроба Светога, и, осетив се одмах да слободно стоји на својим ногама, дивљаше се од ужаса, говорећи у себи: „Јесам ли ја, Неофит? И ако сам ја, како слободно стојим и ходим? Не пужах ли јуче по земљи на коленима и штакама, а сад сам здрав и ходим без сваке помоћи? Какав је то ужас са мном? Не знам да ли сам то ја, Неофит?“ И, потражив штале с помоћу којих пужаше, опирајући се рукама, нађе их на гробу где беше лежао, и, опипав се по коленима и осетив их месом и кожом обложена,¹¹ рече: „Заиста сам ја Неофит, без свакога спора. Јер ево и тра-

¹¹ По свој прилици имао је одузете или сасушене ноге.

гови по земљи страдања мојега показују да сам ја.“ Весело и врло радостан због својега здравља, похваљиваше Бога, и, бијући главом о гроб Светога и узбуђујући се, говораше: „С каквим ћу се благодетима јавити дароносан ја убоги према теби, оче? Којим ћу почастима моћи украсити чудотворни свети гроб твој? Похваљујем те, благи оче Саво, што ме за живота човекољубно помилова милошћу, кад сам по земљи страдао, а кад си отишао ка Господу, што ме слободом од њега подиже здрава од пужења по земљи. Требало је да ја, паћеник, будем од Бога сажежен огњем, да будем предан бесовима да ме муче, или да ме по заповести његовој земља прождре, јер сам од многога пића, не знајући, легао на твој свети гроб и спавао, а ти си ме место казне, одрешив ме од духа који ме је свезао, излечио, и за зло си ми био благодатљив. Славим те и опет славим, свече божји, док ме и гроб не прими. У истину, ученик си благога и безлобног и истинитог Бога, и, чувајући његове заповеди, тако си са мном учинио.“

Таквим се речима поучаваше и са сузама мољаше код гроба Светога поменути Неофит, кад одмах уђе у цркву на јутрење парамонар¹² цркве светих четрдесет мученика да ужеже кандила. Видев човека где стоји крај гроба, веома се поплаши и смете страхом, јер мишљаше да је привиђење или да су крадљивци ушли у цркву. Дошав к себи, рече: „Ко си ти? И откуда си дошао у цркву пре свих?“ А он, пав на земљу, поклони му се, говорећи: „Ја сам грешни Неофит који се до јуче искривљен ваљах на коленима.“ Парамонар, видев га свега читава и да здрав ходи, би обузет још већим страхом, мишљаше да је нека утвара, па, укрепив се крсним знаком, рече му: „Ако си ти искривљени Неофит, каошто говориш, како си здрав, а како сад ходиш са сваком снагом?“ А он рече; „Не знам, оче, Бог зна. Само знам, кад

¹² Парамонар — калуђер црквењак.

моћима Светога, блажени архиепископ Арсеније изађе на сусрет са епископима и са игуманима и с многим благородницима, и учинише достојно поклоњење Светоме, и целиваше свете моћи његове као божјега угодника. Изливаше се народа са свих страна да види и поклони се, кад чу о доласку Светога. А Бог богато даваше благодети од моћију Светога онима који их се с вером дотицаху. Јер многи, добивши молитвама Светога исцељења од недуга који их држаху, весели одлажаху својим домовима, славећи Бога.

Краљ и архиепископ, са епископима и игуманима и с многим благородницима, сви заједно с малима и великим, ношаху Светога у многој радости, са псалмима и песмама. И, кад су дошли у манастир који сам тај краљ Владислав сазида, у место по имену Милешева, ту га са псалмима и песмама, увек славећи Бога, славно и часно положише, у великој цркви вазнесења Господњега, у свети и часни гроб који му беше краљ Владислав спремио. И благочастиви Владислав учини велики празник тржанства помену Светога, и на којем обдари архиепископа и епископе и благороднике, и подели довољно ништима. И тако сви одлажаху својим домовима. После не много времена јави се Свети у сну једноме пречасном старцу у манастиру, богобојажљивом и побожном, говорећи да његове моћи не буду више у земљи, него да леже напред, ван гроба у цркви. То и учинише, јер, подигавши опет пресвето тело његово из гроба цело и непорушено, иставише га пријатна мириса напред у цркви, свима на виђење и поклоњење.

И потом бише многа чудеса осећењем Светога Духа од светих моћију Светога, многа исцељења дају и сад онима који болују од многих недуга и с вером долазе. И отачаство своје, српску земљу оба заједно, велим Симеон пречасни и свеосвећени Сава, утврђују молитвама к Богу, и бранећи чувају од најезде непријатељске. И нико се

други од другог колена не огосподи међу Србима, него само од племена њихова, предајући краљевство отац сину и син сину. Јављају се и пред пуковима српских скиптара¹⁷ божји анђели у облику њихову, послани од Бога молитвама њиховим на помоћ у биткама, тако да су многи од војника говорили: „Видесмо Светога Симеона и Светога Саву пред нама у пуку како језде на коњима, и то онога у смерном иначком оделу, а овога украшена светло светитељски.“¹⁸

Многе непријатеље који су се били подигли на отачаство (њихово), на српску земљу, молитвама к Богу одвратише, а неке и до краја оборише и убише. Свете мироточиве моћи пречаснога Симеона леже у великој, њиме сазданој, лаври у цркви пресвете Богородице, у месту по имену Студеница. А овога син свеосвећени Сава који је једнак апостолима, први архиепископ и учитељ српски, лежи непорушен и пријатно миришући у великом манастиру, у цркви вазнесења Господњега коју је благочастиви краљ Владислав сазидао у месту по имену Милешева. А обојица су свети и чудотворни који и до данас дају целбе онима који им с вером и љубављу долазе, јер таквим их чудесима за живота и после смрти њихове задивљаваше дивни у светим својим делима Бог.]

С њима се и ми сада смерно и, свагда припадајући Богу, молимо, реџимо, подигавши глас, благо смишљено оно што треба о пречасној и свећеној и свечасној глави, много украшеној делима врлине. О двојице, Богом изабрана, свети и дивни, богоносни и свеблажени оци Симеоне и Сава, како сада заједно стојите пред Тројицом, и чијом сте светлошћу светло обасјани, погле-

¹⁷ Скиптар — грчка реч: жазао, али и: власт, сила, војска.

¹⁸ Испореди с овим оно што су српски војници 1912. г., после битке на Куманову, причали да су пред собом гледали као вођа Краљевића Марка на коњу у облацима.

дајте од њих одозго на нас, не заборављајте људи својих, добро се старајући о нама, не сећајте се злоба којима гневљасмо Бога, не срамите се наших нечистота којима му грешимо и због којих стојимо далеко од њега, него као чедољубиви оцеви, омивши нас од њих покајањем, присвојте нас к Њему чисте, и увек нам, просећи од Њега, дајите благе дарове. Спасевајте молитвама од најезде безбожника и свакога ожалашћења. Јер знамо да вас много оневесељавамо, ожалашћујући вас прљавштинама безаконја наших дела.

Али нас не остављајте, нити одгурујте, нити нас се одричите као туђеродних, јер смо ваше судбе достојање, и већ од Бога вашег суђења.¹⁹ И не тајимо многе труде и знојеве ваше нас ради, благо похваљујемо и проповедамо ваша блага дела међу нама: веру православља, ослобођење од јереси, истинито крштење, подизање цркава, велелепност светитеља, украшење царским венцима, узаконење људи, науку о покајању, сабирање инока, храњења ништих, миловање сиротних, дивна чудеса за живота и после смрти, представништво к Богу молитвама, и помагање у биткама, отачаско милосрђе, и вечиту милост. Не заборависмо свих ваших добара која су била нас ради и међу нама, нити ћемо заборавити. Иштемо опет присну помоћ и благодет и заступање ваше, просимо молбу и посредништво за нас, и, падајући вам к ногама, молимо се: не престајите творити молитву човекољупцу Богу о стаду вашем које сте од душе заволели, о коме се чак до смрти труђасте, да се избавимо од таме грехова и страсти, од сваког држања злих бесова и убилаца и превара. И као што нас, док сте били с нама у овом маловременом и земноме животу, настављајући чувасте у обојем, велим и у оном што је душевно и што је телесно, тако му се још

¹⁹ Т. ј. онако како сте ви хтели и судили, а тако је хтео и судио Бог.

више сада, када сте код Христа, молите о нама, да у миру и тихости поживимо покајањем живота нашега, а по смрти да га нађемо милостива и љубазна, да нам на страшни дан давања суда буде доброодговоран²⁰ и благодатљив. Јер смо његова твар, и за њега живимо и јесмо, и осим њега Бога не познасмо коме и припада свака слава, хвала и величање, част и поклањање заједно с Оцем и свесветим Духом, и сад и увек и у веке векова, амин!

Свјатосавије

²⁰ Доброодговоран овде: који ће добро, милостиво пресудити.

САДРЖАЈ:

	страна
О старим биографијама	V
Живот Стефана Немање од Св. Саве	3
Живот Стефана Немање од Стефана Првовенчаног	29
Живот Св. Саве од Теодосија	79
Исправке	254

ИСПРАВКЕ:

У овој књизи, из више разлога, поткрало се доста погрешака. Крупније су ово:

На стр. 11. у¹⁰. реду иза речи *видљивих* треба додати: *и невидљивих*;

На стр. 23. у ноти година 1267 треба да гласи 1261;
 " " 34. " 3. реду гл. IV место *архијера* треба *архијереја*;
 " " 35. " 2. " " *архијеру* " *архијереју*;
 " " 35. " 9. " одоздо " *Владики* " *Владици*;
 " " 52. " 1. " " *извршеном* " *изврсном*;
 " " 56. " 1. " " " *Светим* " *Светом*;
 " " 57. " 2. " " " *Светим* " *Светога*;
 " " 65. " 7. " " " *безакони* " *безакоња*;
 " " 68. " 11. " " " *називам* " *назовем*;
 " " 74. 13, 14, 15 и 16. ред треба да дођу испод црте као почетак додатка.

На стр. 88 у 12. р. одоздо од речи: *а да* па до тачке треба да гласи: „а да га опет што не заплаше, као да хоћаху гонити до унутрашњости горе, али бол родитељски а уједно и одважност и то савлада“;

На стр. 127. у 7. р. одоздо место *одласцима* треба *одласци*;
 " " " " " " " *сйарању* " *старање*;
 " " 134. " 7. " одозго " *мало* " *миро*;
 " " 136. " 1. " " *извидљивом* " *невидљивом*;
 " " 136. " 17. " " *иза не* треба црта и још једно *не*;
 " " 139. " 12. " одоздо место *Ернса* треба *Ериски*;
 " " 148. " 2. " " " *удављења* " *удивљење*;
 " " 154. " 1. " у ноти " *иза* " *око*;
 " " 161. " " у нотама " *1267* " *1261*;
 " " 181. " 6. " " *већу* " *већом*;
 " " 207. " 22. " " *своме* " *овојме*;
 " " 211. " 7. " " *лако* " *тако*;
 " " 215. " 20. " " *благородник* " *благородника*;

Нарочито има доста погрешака у обележавању нота. Тако:

На стр. 19. треба ноте и у тексту и испод овога исправити на 6., 7., 8.

На стр. 21. треба ноте и у тексту и испод овога исправити на 4., 5., 6.

На стр. 24. у 2. р. изостављена је нота 4.

На стр. 25. у 16. реду треба изоставити ноту 3.

На стр. 26. у 2. реду изостављена је нота 4, а испод текста место 5. треба 4.

На стр. 31. у 3. реду постављена је нота 14, а тако и испод текста: 14 Псалам 24., Јев. 13.

На стр. 35. треба исправити ноте од 5—10. |

На стр. 36. треба исправити ноту од 12. на 11.

На стр. 44. у ногама, у 5. р., изостала је ознака 6.

На стр. 47. у последњем реду нота треба изоставити: Књ. о Јову. гл. 42.

Не стр. 50. у 4. р. иза речи *ава* изостављена је нота 1.

На стр. 66. у 16. р. иза речи му треба место ноте 3. ставити 2. и све ноте на 66. и 67. стр. треба исправити од 2—12.

На стр. 73. у тексту и испод текста треба ноту под бр. 6. исправити на 7., па тако редом до 10., на стр. 73. и 74.

На стр. 101. и 103. ноте место 7. и 8. треба ставити 8. и 9.

На стр. 120. па све до краја шесте главе треба ноте и у тексту и испод овога исправити од 7—14.

На стр. 127. у 11. р. одоздо ноту 9. треба исправити на 10., и тако све редом повисити са 1 до краја текста главе.

На стр. 135. у последњем реду ноту 24. исправити на 25. и све тако редом ноте повишавати са 1 до краја главе седме,

На стр. 141. у 11. р. одоздо иза речи *нападе* треба нота 5.

На стр. 141. ноту 8. треба исправити на 7. и тако са 1 смањити све ноте на стр. 140—146.

На стр. 159. ноте треба да буду 17. и 18. м. 18. и 19.

На стр. 161. у 10. р. иза речи *загорскога* треба нота 4;

На стр. 193. у 16. р. иза речи буде треба нота 8;

На стр. 224. последњу ноту испод текста треба изоставити;

На стр. 225. па до краја главе седамнаесте све ноте треба смањити са 1, од 12—27.